

גליון 272 | פרשת כי תצא תשפ"ג

אזוסף

אוסף גליונות מבית צוף הוצאה לאור

השופר - לתכלית מצות התשובה

הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

בגדר חיוב תקיעת שופר

בר"ח אלול ובחודש אלול - בגיליון פניני הלכה

כל ההרחלות קשות הדרכה לתחילת הזמן

ממגד גרש ירחים | חנוך לנער | מחשבות טובות

מאמרי "חסד לאברהם" אלול (א)

הגאון רבי אורי יצחקי שליט"א

היכל הזראה

הגאון רבי משה בראנסדורפר שליט"א

תוספת שבת

המוכת שסיפר מרן הגאון רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א
בקבר הרמ"א

בין אדם לחבירו
אגשה

מענה יחזקאל
הרב יחזקאל הרשון

לקראת
שבת
מלכתא

בנתיבות
הפרשה

יעלת הן

מים זכים

הפרישה החתומה

מחשבה קטנה על הדף
הרב יחזקאל הרשון
דבר אדם

שיעור חומש
כל פרשת השבוע

נחל
אליהו

בירור
הלכה

תוספת
שבת

היכל הזראה
בנתיבות העיר

שיעור
בינה

עומק הפשט

תמוצית

פניני הלכה

עינינו גל

חנוך
לנער

אוסף חרובות ודפנות

מחשבות טובות
{ אז נדברו }

ממגד

חשבתי דרכי

ועד ליל שבת

התשובות
במקומי חשבה

תזכין עניינים

אוסף הדעת

5 מומגד גרש ידחים
משלחנו של רבינו הגדול
מרן רשכבה"ג הגר"ג אדלשטיין זצוק"ל

7 חשבתי דרכי
נקודות אור במשנתו של
הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל

9 ועד ליל שבת
מאת הגאון הגדול
רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

11 התבוננות במועדי השנה
משיעורי הגאון רבי נתן רוטמן שליט"א

15 מאמדי "חסד לאברהם"
הגאון רבי אורי יצחקי שליט"א

19 עינינו גל
מאמרי עין לא ראתה

23 חנוך לנעד
הרה"ג חנוך דרורי שליט"א

25 אוסף הדרכות והנהגות
שקבלו כמה מתלמידי
מרן ראש הישיבה זצוק"ל

26 מחשבות טובות
מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה

27 אז נדברו
מחשבות לבני הישיבות

33 אמונה בין בתדי הפרשה
תובנותיו של
הרה"ג מרדכי דוד נויגרשל שליט"א

אוסף ההלכה

35 שיעורי בינה
הגאון הגדול
רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
על ספר המצוות

37 עומק הפשט
דיוני הלכה אקטואליים

51 תמצית
מבחן בדף היומי, תמצית משנה ברורה,
מבחן במשנה ברורה ובחפץ חיים

54 פניני הלכה
מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר

63 בירוד הלכה
בירורי הלכה אקטואליים
מתוך הסוגיות והפוסקים

67 תוספת שבת
מעלת השבת וקדושתה

69 היכל הוראה
פסקי דינים הוראות ותשובות
מבית ההוראה של הגאון רבי
משה בראנסדורפר שליט"א

71 בנתיבות העיון
פנינים מתורת רבינו

73 לענין הלכה
הערות הלכתיות מעשיות
לעורר לב המעיין

75 מחשבה קצרה על הדף
תפיסות עומק על סדר הדף היומי

אוסף הפרשה

79 שיעוד חומש
מאת הגאון הגדול
רבי חיים פיינשטיין שליט"א

81 נחל אליהו
משיעורי הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א

85 מגיד דבריו ליעקב
"מאת הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת כף החיים"

87 בנתיבות הפרשה
הגאון רבי נחום קסטנר שליט"א

89 יעלת חן
הגה"צ יצחק שמואל גמזו שליט"א

91 מים זכים
משא ומתן ופילפול בנידונים
ערבים ונחמדים

93 הפרשה המחכימה
לקחים מעשיים ואקטואליים
מפרשת השבוע

95 בין אדם לחבירו למעשה
גיליון להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו

97 מענה יחזקאל
הרה"ג ר' יחזקאל הרטמן שליט"א

100 לקראת שבת
לקט נבחר מתוך העלון

ניתן להעביר תרומות וכן לשלם עבור קניית גיליונות
"בעמדות נדרים פלוס" או "קהילות" בחיפוש קופת "אוסף גיליונות

"וכן בהעברה בנקאית לחשבון "הילכתא ע"ר
בנק מרכנתיל (17) סניף 734 מספר חשבון 85778
ניתן לקבל קבלה מוכרת במס לפי סעיף 46
על כל תרומה לאוסף גיליונות
(למעט תשלום על פרסום או קניית גיליונות)

תרומה טלפונית בנדרים פלוס: 03-7630543 מס' 1335
תרומה טלפונית בקהילות: 073-2757000 מס' 9641

ניתן להצטרף לרשימת תפוצה לקבלת 'אוסף גיליונות' ושאר גיליונות במייל
יש לשלוח בקשת הצטרפות לכתובת המייל של ה'אוסף' ולפעול לפי ההנחיות

מערכת 'אוסף גיליונות'
9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט"א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט"א

הרב חיים וכסלר שליט"א

הרב משה הכהן שליט"א

הרב יוסף בן יהודה שליט"א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט"א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט"א

הרב בנימין יודלביץ שליט"א

הרב אליעזר וייס שליט"א

מבית 'צוף'
הוצאה לאור

נתן פלדמן

אוסף גיליונות מופיע בסיוע
הילכתא- לדעת לחיות כהלכה

ממגד גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זצוקללה"ה

'פיקודי ה' ימים משמחי לב'
אימתי קן ירחים כציוצואין מפי יאר
(מדברי מרן זצוק"ל ע"פ חז"ל פלקוט תהלים)

פרשת כי תצא שנת תשפ"ג לפ"ק (שנה ד') * גליון 149 * עיה"ק ירושת"ו * כתבי תלמידים

דבריהם הם זכרונם

מעלת ימי האלול וההתגברות על הקשיים המצויים בהם

עם פרוס ימי האלול הקדושים, היה מרבה רבינו זללה"ה לעורר כי יש לנצל את סגולת הימים הללו, אשר יש בהם סייעתא דשמיא מיוחדת לקדושה והתעלות, תוך שהוא מביא בזה מדברי רבותינו הראשונים ז"ל שהאריכו במקורו וביאורי מנהגי ימי האלול, ובגודל סגולתם.

"אנו עומדים היום בחודש אלול, וכתבו הקדמונים כי אלול ראשי תיבות "אני לדודי ודודי לי" והיינו התקשרות להקב"ה, ועוד הביאו בזה את הפסוק ומל השם אלוקיך את לבבך ואת לבב זרעך, שאלול ראשי תיבות "את לבבך ואת לבב", והיינו מילת ערלת הלב. מדרגות הללו שייך להשיגם בחודש אלול יותר מכל השנה, שבמשך השנה זה קשה מאד, ובאלול זה יותר קל, יש סייעתא דשמיא מיוחדת באלול להתעלות ברוחניות.

אבל הסדר הוא קודם "אני לדודי" ואחר כך "דודי לי", והיינו שצריך תחילה שהאדם יעורר את עצמו באתערותא דלתתא, ורק אחר כך זוכה לסייעתא דשמיא באתערותא דלעילא, להתעלות ולהוסיף עוד מדרגות ברוחניות, וחודש אלול מסוגל לשני החלקים, שגם ה"אני לדודי" קל יותר בימים אלו, ואפשר יותר בקלות להתעורר לבקש קרבת אלוקים, וגם "דודי לי" באלול יש סייעתא דשמיא יותר מכל השנה.

זוהי המעלה של חודש אלול, ומי שמנצל ימים אלו כראוי, יכול לזכות ולהשיג הרבה מדרגות ברוחניות שאי אפשר להשיג אותם במשך השנה, רק בחודש אלול, ויותר מזה בעשרת ימי תשובה, כמו שאמר חז"ל (ר"ה יח, א) דרשו ה' בהימצאו קראוהו בהיותו קרוב אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים, אבל זה מתחיל מ"ח אלול..."

אכן, היה מוסיף רבינו ומזהיר, כי כנגד הסגולה הגדולה של הימים, כך

גודל הנסיון ועצת היצר המפריע לניצולם כראוי, וכנודע שבכל זמן של קדושה מתגבר כנגדה כח הרע להפריע את השפעתה: "כנגד הזכויות שיש באלול יש גם הפרעות, וכידוע שזה לעומת זה עשה האלקים, ובכל זמן שיש אפשרות לזכויות יש גם ניסיונות..."

"...ובאמת ידוע שזה לעומת זה עשה האלקים, ובזמנים של קדושה מתרבים הניסיונות, כגון בשבת, שהוא יום קדוש ויש בו קדושת השבת ונשמה יתירה, מה היא הנהגה הראויה לשבת וכיצד זוכים לנשמה היתירה? אם עוסקים בתורה וחושבים מחשבות קדושות זוכים לנשמה יתירה, אבל בלי תורה וכי יש נשמה יתירה? וכי עם דברים בטלים יכולה להיות נשמה יתירה? וכי הנשמה יתירה היא עם הטשולנט...? אך המציאות היא שיש ניסיונות של בטלה בשבת, וכן בערב שבת, שהוא זמן מיוחד של הכנה לשבת, יש ניסיונות, והזמן מתבזבז..."

ועמד רבינו על תופעה מופלאה, שאכן בחודש אלול היו מצויות בישיבה הק' הפרעות לעליה יותר מבשאר ימות השנה, והיה רבינו מעורר רבות להתעלות מעל הקשיים ולהשתדל בניצול הימים הקדושים: "אנו עומדים עתה בימי אלול, שהם ימי הרחמים, ויש בהם סייעתא דשמיא לתשובה, ומצד שני ידוע שיש ניסיונות באלול, כי השטן היצר הרע לא רוצה שיחזור בתשובה, וכפי שאני זוכר תמיד באלול היו ניסיונות קשיים להסיח דעת מהתשובה, וצריכים סייעתא דשמיא מיוחדת לזכות שלא יהיו הפרעות לחזור בתשובה באלול, בימי הרחמים, צריכים סייעתא דשמיא וצריכים זכויות לזה, וכל הקשיים הם ניסיונות, ולפי הקשיים הם ניסיונות, וימן השמים נותנים קשיים כדי לעמוד בניסיון..."

ביותר חרד על כך רבינו באלול תשע"ט, באותם ימים נערכו בחירות לשלטון, וכמוכן בימים אלו סכנת הבטלה מרובה, והרחיב רבינו אז בדבריו על גודל המצוה שנודמנה בעיצומו של חודש אלול לקדש שם שמים, ועל גודל הסכנה שבאה יחד עם זאת, לבטל את רצף העליה מבני הישיבות הקדושות ע"י העיסוק בענייני השעה:

"ידוע שחודש אלול הוא זמן שצריך הרבה זכויות והכנה לראש השנה, להוסיף זכויות ליום הדין, אך המציאות היא שבזמן שיש צורך בזכויות, יש הפרעות וניסיונות של בטלה, של דברים בטלים.

וכעת בחודש אלול בשנה זו יש בחירות, וצריכים ללכת ולבחור, אבל יש כאלה שגם מדברים על הבחירות, שזה דבר מעניין, מה יהיה הסוף, מה יהיה עם זה ועם זה, ועושים כל מיני חשבונות מה יהיה, ויש בזה הרבה דברים מעניינים, יצר הרע של דברים מעניינים יש באלול, בזמן שצריך להיות יותר התמדה בתורה ומוסר ולהיות עם הנהגה רצינית, יש ניסיונות..."

"...בחודש אלול בשנה הזאת, שזכינו לזכויות הגדולות לקדש שם שמים, כנגד זה יש גם יצר הרע וסקרנות לדבר על ענייני הבחירות, שזה מעניין מאד, מה התוצאות, מה היה ומה יהיה..."

"...וזהו מה שצריכים מאד להיזהר עכשיו באלול, לא לדבר על הבחירות! ושתיה רק סקרנות מה אומרת הגמרא, מה אומר רבי עקיבא ומה אומר רבי ישמעאל, מה אומרים תוספות ומה אומר ריב"א, יש בסוגיא הרבה דברים וחשבונות מעניינים, ובה צריכה להיות הסקרנות, אבל סקרנות לדברים בטלים זה דבר גרוע מאד..."

ונסיים בדבריים נוספים מרבינו זצ"ל בעוצם ההשפעה בימי האלול: "בחודש אלול בכל שנה חוזרת ההשפעה של רחמים ורצון, והיינו שאפשר לזכות בזכויות רבות בימים אלו, שיש בהם סייעתא דשמיא מיוחדת לכל ענייני התורה והמצוות, וכל מה שקשה במשך השנה לעסוק בתורה ובמצוות ובמעשים טובים, הרי זה קל יותר בחודש אלול, ויש סייעתא דשמיא מיוחדת לזה.

...בחודש אלול יש סייעתא דשמיא מיוחדת, ונקל יותר לקבל שלמות בכל המעלות העליונות, לכן חבל להפסיד את האפשרות הזאת, וכדאי מאד לנצל כל יום מימי האלול לזכות לכל המדרגות והמעלות העליונות..."

'כי יהיה לאיש בן סורר ומורה וגו''

כח התאוה וכנגדו כח התורה

איתא בסנהדרין (דף ע"ב) תניא רבי יוסי הגלילי אומר, וכי מפני שאכל זה תרטימור בשר ושתה חצי לוג יין האיטלקי אמרה תורה ייצא לבית דין להיסקל? אלא הגיעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה שסוף מגמר נכסי אביו ומבקש לימודו ואינו מוצא ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות, אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב.

והיינו שבאמת מה שאותו הבן עושה עכשיו, אינו סיבה מספקת לעונש חמור כזה, ויתכן שאינו עובר כעת בשום איסור, שהרי גם מה שהוא גנב מדובר שגונב משל אביו, וכדאיתא שם בדף ע"א שאינו חייב עד שיגנוב משל אביו, ומסתבר שאביו אינו מקפיד על הפסד הממון שבוה, ורק אכפת לו על החינוך של הבן שהוא בעל מידות רעות, ואם כן אין בזה איסור גניבה, כמ"ש בתוס' הרא"ש בקידושין (דף ס"ט) שבמקום שאין הבעלים מקפיד על הגניבה אין איסור גניבה, ורק צריך לשלם על הגניבה אבל אין בזה איסור, וזו רק מידה רעה. וכן מה שהוא זולל וסובא, לא מדובר שאוכל אכילת איסור אלא אכילת היתר, ואין כאן אלא מידה רעה של חמדת הממון לצורך תאות האכילה והשתיה, וזהו כל החטא שבוה.

ואף על פי כן הוא נהרג על שם סופו, מפני שירדה תורה לסוף דעתו שהוא נמשך ומתרגל לזה, וסופו שמכלה את נכסי אביו, ומבקש לימודו ואינו מוצא, ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות.

ומבקש "לימודו" היינו מלשון הרגל, כמו שפירש רש"י בסנהדרין שם לימודו מה שהורגל בבשר ויין, שזה מושך, ומתרגל להנאת אכילה ושתייה, וההרגל הזה מתחזק ומתחזק עד שאינו יכול בלי זה, ואם זה יחסר לו סופו ללסטם את הבריות, כי כן טבע האדם, שההרגל בתאוה מביאו עד כדי כך, ואפילו שהוא מבין שזה חמור מאד ללסטם את הבריות, קשה מאד להתגבר נגד הטבע.

ושמעתיה ממרן הרב מפוניבז' זצ"ל שהביא עוד בזה מה שאמר בירושלמי (סנהדרין ז, ח) "צפה הקב"ה סוף

זה עתיד לגמר נכסי אביו ואת נכסי אמו וישוב לו בפרשת דרכים ומקפח את הבריות והורג את הנפשיות וסופו לשכח את תלמודו", ואמר הרב זצ"ל (ראה גם במכתב מאליהו ח"א עמ' 501) כי לכאורה נראה מדברי הירושלמי שמפרט בהדרגה את חומרת מעשיו של בן סורר ומורה, שגמור נכסי אביו, ומקפח את הבריות, והורג את הנפשיות, והחמור ביותר שמשכח את תלמודו, והדבר מפליא, וכי זו היא הטענה על ליסטים גנב ורוצח, מה שהוא משכח תלמודו?

וביאר הרב מפוניבז' הטעם בזה, כי התורה מגנא ומצלא מן החטא (סוטה כא, א), והיא התבלין ליצר הרע (קידושין ל, ב), ואם לא היה שוכח את מה שלמד והיה נשאר קשור לתורה, אזי המאור שבתורה היה מחזירו למוטב, ואף שהיה מבקש לימודו ואינו מוצא, מכל מקום כוח המאור שבתורה וקדושתה היו מחזיקים אותו, ועל ידי התורה שהיה לומד היה מתגבר על היצר הרע ועל כל התאוות, ורק מפני שהוא משכח תלמודו ואינו דבוק בתורה, אין בכוחו להתגבר על היצר.

נמצינו למדים שני עניינים, הא' גודל מעלת קדושת התורה שבכוחה לשמור מן החטא, עד שאפילו בן סורר ומורה שהורגל בתאוות, אם לא היה שוכח תלמודו היה חוזר למוטב, ואף שיש תאוות ורצונות שהגוף דורש אותם מאד, אפשר להתגבר עליהם בכוח התורה, ועוד למדנו את רעת תאוות הגוף ורצונותיו שהטבע נמשך אחריהם, שסופו שכאשר יבקש תאוותו ולא ימצא הולך לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות, עד כדי כך תאות האכילה יכולה לגרום ולהביא לרציחה, שהיא הדבר החמור ביותר. זהו טבע ההרגל של מידה רעה.

ואמנם על אחת כמה וכמה מידה טובה מרובה (סוטה יא, א) שאם אדם מרגיל את עצמו במידה טובה, אחר כך ההרגל נעשה לו לטבע שכבר אין זה קשה, והכל הולך בנקל ובשמחה, כי זהו טבעו.

בעקבי הצאן - מדור השקפה וחינוך לאורו של מרן זצוקללה"ה

כל ההתחלות קשות - הדרכה לתחילת הזמן

רגיל היה רבינו זללה"ה בתחילת זמן, ובפרט בזמן אלו שהיא 'התחלה' מחדשת לכל, להטיף מפיו עליו תחיה ונועם על לבות הצורכים הצעירים המתקשים ומתמודדים בשעה של התחלה, רבינו היה מזכיר הרבה את הפסוק הנאמר בקבלת התורה (שמות יט, ט) 'ועתה אם שמוע תשמעו בקולי וכפירש"י שם - אם עתה תקבלו עליכם, יערב לכם מכאן ואילך, שכל התחלות קשות, ע"כ. תוך שהוא פבאר את הדברים בפשטות ונעימות כדרכו, ומסופי עצות והדרכות בכדי לזכות ליערב לכם מכאן ואילך.

קעת עם כניסתנו לזמן אלו! הראשון לאחר פטירת רבינו זצ"ל, ולדאבונו, לראשונה לא נזכה להאזין להדרכתו הישרה והנעימה, שוב לא נחוש באותה שלוחה ורוגע שנסך בעורקנו בדבריו הסוללים דרך ונתיב לפוסעים בפסולת התורה והשיבות השונות, ועל זה דוה לבנו.

נשתדל איפוא, להגיש מעט מדברי רבינו בזה בהזדמנויות שונות, והיו הדברים לנו לאכרוז, לשמירת אורחותינו, ולתועלת מעשית לכלולנו, מאות אלפי בניו, תלמידיו, בני הישיבות הקדושות שנכלחט"א הצועדים לאורו.

אצלם ואין צורך בהתחלה, ויש כאלה שצריכים להתחלה אבל אחר כך יש להם ערבות, ויש כאלה שגם לאחר ההתחלה נמשך אצלם הקושי ואין להם ערבות, ובודאי שאם אחרי ההתחלה עדיין קשה, זה סימן שההתחלה אינה 'התחלה' ואינה בצורה של התחלה, ולכן הקשיים נמשכים גם אחר כך.

ונתבונן בטעם הדבר, ראשית למה יש כאלה שצריכים בכל פעם להתחלה חדשה, ומדוע לא די בהתחלה הראשונה שהייתה לפני כמה שנים. למה הערבות לא נמשכת ומדוע מפסיקים את הערבות.

מוכרחים לומר כי 'בין הזמנים' הוא הפסק ההתחלה ומפסיק את הערבות, ולכן בכל תחילת זמן זו התחלה חדשה, ואמנם בין הזמנים יש בו צורך וביטולה זהו קיומה, ואם הוא בצורה של 'קיומה' באמת זה לא הפסק, ואף על פי שאמרנו (ירושלמי סוף ברכות) אם דעתו יום יומיים אעזבך, זהו כאשר יש עזיבה, אבל כשהוא קיומה זה לא עזיבה, וכיון שאין זה עזיבה אין זה הפסק, והערבות הייתה צריכה להימשך, וכפי הנראה שאף על פי כן סוף סוף יש איזה הפסק, שהיצר הרע מתחזק, ושמיחים במנוחה, כתינוק הבורח מבית הספר (ע"י ליקוט בהעלותך), וההפסק הזה הוא הגורם שצריכים להתחלה חדשה ואין הערבות נמשכת.

ויש להתבונן אם כן מדוע באמת יש כאלה שאין זה הפסק אצלם, הרי סוף סוף יש בטלה קצת בבין הזמנים, וכיצד הערבות נמשכת ואין קשיים בהתחלה?

הסיבה לזה פשוטה מאד, כי הנה חיי אדם בהקדמתו לספר חכמת אדם כתב כי הוא יודע שיש שיתלחשו עליו ויאמרו, איך מלאו לבו לחבר ספר הלכה לרבים, אחרי שנים רבות היה עוסק במסחר ונסע הרבה פעמים ליריד בלייפציג, וכיצד שייך שמי שאין תורתו אומנותו יהיה פוסק ומורה הלכה לרבים.

והנה שם ע"פ מה שצינו בגמרא (לבימות ד,ב) שאשה ששהתה עשר שנים בלי בעל שוב אינה יולדת, ואמרו שם, שכל זה הוא בזמן שלא היה דעתה להינשא, אבל אם היה דעתה להינשא אפילו שהתה יותר מעשר שנים בלי בעל עדיין נשאר כוח הלידה בנפשה, כי אין זה הפסק ולא נחשב ששהתה, מפני שהיה דעתה להינשא, "כך האיש הישראלי אם יעזוב את התורה ומייאש ממנה, אזי גם היא מרחקת ממנו ולא נשאר בנפשו עוד כוח הלידה, אבל אם אין דעתו נעזבה, רק מחמת אונס אי אפשר לו ללמוד ולדבק בה, חס ושלום שתתרחק ממנו, רק שתשב באלמנותה ומצפה להינשא עוד אליו ונשאר הכח בנפשו".

ומעיד שם על עצמו שגם הוא, בזמנים שהיה אנוס לעסוק במסחר, לא הסיח דעתו מהתורה, ועשה תורתו קבע ומלאכתו עראי, ובאופן כזה נשאר כוח התורה בנפשו, כי כל הזמן דעתו על התורה. וקו שאנו אומרים בסיום מסכת 'דעתן קולך' מסכת פלונית, שגם בזמן שאין אנו לומדים את המסכת, מכל מקום דעתנו עליה, ואיננו מסיחים דעת ממנה.

וכאשר דבוקים בתורה באופן כזה אזי גם בזמן שאין לומדים ומוכרחים להפסיק לאיזה צורך, כגון בימי בין הזמנים, אין זה נחשב הפסק, כי לא מסיחים דעת מתורה, וכוח התורה נשאר בנפש, וממילא הערבות נמשכת ואין צורך בהתחלה. אבל אם יש הפסקה עם היסח הדעת, אזי אחר כך צריכים להתחלה חדשה ושוב יש קשיים.

וכאמור יש כאלה שאפילו אחרי ההתחלה נמשך הקושי אצלם, והם כל הזמן במצב של התחלה, בלי ערבות, וההתחלה עם הקושי נמשכים אצלם כל הזמן, וצריך להבין איך יתכן דבר כזה, הרי דברי תורה מתוקים מדבש, ולאחר קשיי ההתחלה צריכה להיות ערבות, כמו שכתב רש"י שמכאן ואילך "יערב לכם", ומדוע יש כאלה שלא מרגישים ערבות וקשה להם כל הזמן?

הסיבה הפשוטה לזה היא, כי דבר מתוק אינו מתוק אלא למי שהוא בריא, אבל מי שהוא חולה בגופו אינו יכול לטעום דבש ואינו מרגיש בזה שום מתיקות, ואין זה חיסרון בדבש אלא באדם החולה, וכך גם בתורה יש מתיקות, אבל מי שיש לו חולי הנפש, כל מתוק הוא מר אצלו ואין לו שום טעם, ולכן אינו מרגיש את ערבות ומתיקות התורה.

וחולי הנפש היינו כגון מידות רעות ואהבת העולם הזה, כל הנאות הגוף, כגון רדיפת המאכלות וחמדת הממון והכבוד וריבוי המנוחה והעצלות, שהם כולם סתירה לאהבת תורה, וגם יש עוד יצר הרע של התקופות האחרונות, כל מיני מכשירים של יצר הרע, שמעוררים את היצר הרע, והם היצר הרע ממש, וכשדום מחזיק מכשיר כזה הרי הוא מחזיק את היצר הרע ביד, ומחובר עם היצר הרע רחמנא לצילן, וזו סתירה לתורה, ופשוט שבאופן כזה לא שייך הצלחה וערבות בתורה.

ויש גם מכשירים כשרים שאין בהם דברים אסורים, אבל הם גורמים בטלה, ואף על פי שהם כשרים, גם לדברים המותרים יש גבול, וכבר כתב בחובות הלבבות (שער עבודת האלוהים פ"ד) כי אין דבר שהוא 'היתר', אלא כל דבר הוא או מצוה או עבירה, שאם הכוונה היא טובה אזי ההיתר הוא מצוה, ואם הכוונה היא סתם להנאת העולם הזה, זה נגד המצוה, ולכן יש להיזהר גם ממכשירים כשרים שגורמים בטלה, כי בטלה זה דבר גרוע ביותר, ואם יש יצר הרע של בטלה זה מאד מפריע. וכאמור זו הסיבה שיש כאלה שהקשיים נמשכים אצלם גם אחרי ההתחלה ולא מרגישים ערבות, כי יש חולי הנפש שמפריעים להרגשת הערבות.

ועתה אם שמוע תשמעו בקולי פירש"י - אם עתה תקבלו עליכם, יערב לכם מכאן ואילך, שכל התחלות קשות, ע"כ. והיינו שבתחילה אמנם יש קשיים, אבל אחר כך לא רק שלא קשה, אלא גם מרגישים ערבות ומתיקות. וכך גם בני ישיבה שחוזרים לישיבה בתחילת הזמן, יכול להיות שבתחילה מרגישים קושי קצת, אבל אחר כך זה מאד נעים.

הנה מה שכל ההתחלות קשות זה דבר מובן, כי כל שינוי הרגל, כגון לשנות מקום וסביבה, וכל שינוי דבר שלא רגילים בו, זה קשה, מפני שצריכים להתרגל לשינוי, אבל לאחר שמתרגלים כבר אין זה קשה. אמנם על תורה כתוב יותר מזה, שלא רק שאין זה קשה, אלא יערב! אחר כך יש גם מתיקות וערבות, ומרגישים נעימות מיוחדת.

והענין בזה כי בתורה מלבד קשיי ההתחלה שיש במציאות, כגון בני ישיבה שבאים למקום חדש ומתחילים מסכת חדשה, שיש בזה איזה קושי, נוסף לזה יש ענין בתורה אבל לתורה וכל ענייני רוחניות יש יצר הרע שמונע ומפריע, ואמנם מצד אחד יש גם תשוקה לתורה, שיש תענוג נפשי בלימוד התורה, ודברי תורה מתוקים מדבש (תהלים יט"א), אבל יש גם יצר הרע, ויש עוד דברים מתוקים חוץ מתורה, והיצר הרע מושך לדברים האחרים שיש בהם גם כן איזה הנאות.

והטעם שצריכים קשיים הוא מפני שאדם בטבעו אוהב את המנוחה, ורוצה לנוח ואינו רוצה להתאמץ, והוא טבע העצלות שבאדם שרוצה להרגיש טוב ולחיות בלי מאמצים, ורק אם יש משהו שמושך אותו אזי הוא מתאמץ, כי זה כדאי לו ומושך אותו, ומצד אחד הוא רוצה לנוח, אך מצד שני הוא גם רוצה לשמוח, ואם ינוח לא יהיה לו הדבר שמשמח אותו, וממילא זה מעורר אותו להתאמץ, אבל כשאין סיבה מיוחדת, טבע האדם הוא להיות במנוחה ולא להתאמץ.

ובדרך הטבע מה שמושך להתאמץ זה כל מיני תענוגי העולם הזה כגון אכילה ושתייה ושאר הנאות, שהטבע הגשמי נמשך אחריהם, ולזה יש מרץ ולא מתעצלים, אבל לתורה וכל ענייני רוחניות יש יצר הרע שמונע ומפריע, ואמנם מצד אחד יש גם תשוקה לתורה, שיש תענוג נפשי בלימוד התורה, ודברי תורה מתוקים מדבש (תהלים יט"א), אבל יש גם יצר הרע, ויש עוד דברים מתוקים חוץ מתורה, והיצר הרע מושך לדברים האחרים שיש בהם גם כן איזה הנאות.

ולכן בתורה במיוחד כלל ההתחלות קשות, כי זה נגד הטבע של אהבת המנוחה, וגם כשדום מרגיש כבר את הטעם והמתיקות שיש בתורה, עדיין צריך עוד חיזוק, וכדאיתא בגמרא (ברכות לב,ב) וברש"י שם) שתורה צריכה חיזוק תמיד, כי היצר הרע תמיד מחפש דרכים איך לפתות את האדם שלא יעסוק בתורה.

וזהו שאמרנו שהתורה נקנית רק על ידי יסורים וקשיים, כי כשיש קשיים צריך האדם להתגבר עליהם, וההתגברות על הקשיים היא הזכות להצלחה בתורה, שיש קשיים והוא לומד, כי הוא מכיר את חשיבות התורה - העולם הבא והמתיקות וכל חשיבות מעלת התורה, וחשיבות הדבר גורמת שכדאי להתאמץ עבורו, והמאמצים האלו הם הזכות להצלחה בתורה! ובזכות זה זוכים לא רק שאחר כך לא יהיה קשה, אלא גם יערב לכם, ויש בזה מתיקות ונעימות גדולה מאד.

וזה הדבר הראשון שצריכים לדעת כשבאים למקום תורה חדש, שיש קשיי התחלה, והם קשיים נוספים מלבד היצר הרע שיש תמיד נגד תורה, וצריכים לדעת כי לפום צערא אברא (אבות ה,ג), ואחר כך לא רק שהקשיים עוברים אלא גם יש ערבות ומתיקות, וכמו שכתב רש"י יערב לכם, וזה בזכות הקשיים והייסורים! שבשכרם זוכים ליותר הצלחה בתורה עם מתיקות.

*

בני ישיבה שמתחילים ללמוד במקום חדש, בדרך הטבע יש קשיים בהתחלה, ולפעמים גם יש געגועים לבית, ומעשה שהיה באחד התלמידים שהרגיש געגועים גדולים לבית ולמשפחה, והיה קשה להרגיעו, עד שדיבר עמו אלם פיקח ואמר לו, הרי אתה צריך לבחור באחד משני הדברים, או להיות בבית ולא ללמוד פה, או שלא להתגעגע, ועליך להתחיל על מה אתה רוצה ללמוד, ואם תרצה ותבין שלא להתגעגע אזי במשך הזמן הגעגועים יעברו, כי רק בתחילה זה קשה, וכמו בכעס, שאם מבינים שכדאי לא לכעוס, במשך הזמן הכעס עובר, כך גם געגועים, אם מבינים שכדאי לא להתגעגע כי זה רק בלבול הדעת, אזי הגעגועים יחלפו ויעברו, ואף שבתחילה זה קשה כי בטבע יש געגועים, אבל על ידי ההרגל משתנה הטבע, וכל הקשיים עוברים.

*

ואמנם יש כאלה שהם שום קושי בתחילת הזמן, כי אצלם ההתחלה היתה כבר לפני כמה שנים, וכבר עברו את הקשיים בהתחלה הראשונה, ומאז יש רק ערבות, וממשיכים כל הזמן עם ערבות הנמשכת, ובין הזמנים אינו הפסק אצלם, ואינם צריכים בכל פעם להתחלה חדשה, ולכן לא קשה להם כלל בתחילת הזמן, אבל יש כאלו שמתחילת הזמן אין התחלה חדשה אצלם, וממילא יכול להיות שקצת קשה בהתחלה, כמו שכתב רש"י שכל ההתחלות קשות, אבל אחר כך יש ערבות ונעימות.

ויש אחרים יותר מזה, שגם לאחר ההתחלה נמשך הקושי אצלם, והם לומדים ולומדים כל הזמן בלי ערבות. והיינו שישנם שלושה סוגי אנשים, יש כאלה שהערבות נמשכת

ט"ו תשרי תשע"ו 1034168

חשבת דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

פרשת כי תצא ענייני תפילה | גליון מס' 246

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוי ע"ה

אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב – שלשת המידות שבהם מתגלה הקב"ה בבריאה [ב']

בגדולתו ותפארתו, כוללת בתוכה את תפיסת הרוממות שלו, זה לא מפחיד אלא להיפך. אכן, התפארת הזו מביאה צד של ביטול, אבל חוץ מהביטול יש כאן גם תשוקה גדולה להתחבר לזה. זה נקרא תפארת. כך זה גם במידות פשוטות של בני אדם.

היאך היא הדרך לאהבתו ויראתו – הדרך למיזוג אהבה ויראה

ברמב"ם בתחילת פרק ב' מהלכות יסודי התורה כתוב "הקל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבו וליראה אותו שנאמר ואהבת את ה' אלקיך, ונאמר את ה' אלקיך תירא". ובהלכה ב' ממשין הרמב"ם "והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה גדולה לידע השם הגדול כמו שאמר דוד צמאה נפשי לאלקים לקל חי, וכשמחשב בדברים האלו עצמן מיד הוא נרתע לאחוריו ויפחד ויודע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות, כמו שאמר דוד כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך מה אנוש כי תזכרנו".

לכאורה, מה כוונת הרמב"ם כאן, הלא בהרבה מצוות צריך להדריך אותנו איך לעשותן, בהלכות ציצית הרמב"ם אינו כותב איזו היא הדרך לעשות ציצית. בתחילת הלכות דעות כותב הרמב"ם שיש מצוה להתדבק במדותיו ושם הוא לא כותב והיאך היא הדרך להדבק במדותיו, הלא צריך ספר מוסר שלם לכך. כל אחד מבין את פירוש המילים מה זו אהבה ומה זו יראה, אמרו לנו מה התכלית ומה המבוקש, אז צריך לאהוב וצריך להתירא. מה מתכוין הרמב"ם ללמדנו כשהוא כותב "איך הדרך לאהבתו ויראתו".

בפשטות, זו טעות בפשט להבין שהרמב"ם בא ללמדנו מה היא אהבה ומה היא יראה, זה לא ספר הדרכה איך להגיע לדבר שמוגדר מצד עצמו, אלא הרמב"ם מתכוין להגיד לנו איך היא הדרך לקיים את שני הדברים האלה ביחד, וזה סוד הדבר 'כשמחשב בדברים האלו עצמן' יש כאן את שני הקיימים, שני אופנים, גם זה וגם זה.

"והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו", הכוונה בזה, יש כאן שני דברים שהם סותרים זה את זה, הם מתנגדים זה לזה, וצריך לקיים את שניהם בכפיפה אחת, אם כן איך יתקיימו שני מקראות הללו. על כך כותב הרמב"ם שכביכול הבריאה עצמה כוללת את שני הדברים. זה סוד נורא. "ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול", "וכשמסתכל בדברים האלה בעצמם", באותה ריצה שהוא רץ ומתאוה תאוה גדולה לידע את השם הגדול, כשהוא יסתכל באותם דברים האלה עצמם, "מיד נרתע לאחוריו", ה'נרתע לאחוריו' זה הקיום של יראה.

נמצא ששני הדברים האלה גם יחד נמצאים בליבו של מי שהוא אוהב וירא. זה הסוד. זה הפשט בכונת דברי הרמב"ם "איך היא הדרך לאהבתו ויראתו". לכן הרמב"ם כולל את שניהם יחד. לכאורה אלו שני הלכות ומדוע חיברם הרמב"ם, איך היא הדרך לאהבתו זו הלכה אחת ואיך היא הדרך ליראתו זו הלכה שניה, וכי הרמב"ם חסך כאן במילים. אכן, אין זה הפשט, יש אכן מצוה לאהוב ויש מצוה להתיירא אולם כאן הרמב"ם בא ללמדנו איך זה בא ביחד.

וכן, נורא זה המיזוג בין נוראותיו של הקב"ה ובין העובדה שהוא מתגלה עלינו, הקב"ה מתכבד בזה. כך נראה כבודו בעולם, כך נראית תפארתו בעולם. כך זה נראה, כך זה נתפס. כך הקב"ה מתגלה בעולם. הוא מתגלה בכבודו, וכשהוא מתגלה בכבודו, מה שנתפס זה מידת נוראותו של הקב"ה, ואנחנו היראים, היינו, אנחנו המכבדים. אנחנו תופסים את רוממותו.

מדת נורא מתגלה בבית המקדש שהוא מקום כבודו יתברך

כך אנו רואים בסוגיא ביומא (ס"ט ע"ב) דאיתא התם "דאמר רבי יהושע בן לוי, למה נקרא שמן אנשי כנסת הגדולה שהחזירו עטרה ליושנה. אתא משה אמר האל הגדול הגבור והנורא, אתא ירמיה ואמר נכרים מקרקרין בהיכלו איה נוראותיו, לא אמר נורא. אתא דניאל אמר נכרים משתעבדים בבניו איה גבורותיו, לא אמר גבור. אתו אינהו ואמרו אדרבה זו היא גבורת אדרבה שכושב את יצרו שנותן ארץ אפים לרשעים, ואלו הן נוראותיו שאלמלא מוראו של הקדוש ברוך הוא היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות, ורבנן היכי עבדי הכי ועקרי

הביטוי של מדת הכבוד הוא "והנורא" – מיזוג של חסד ודין

פתחנו בגליון הקודם בעניין מידותיו יתברך, הגדול הגיבור והנורא. ויש בזה את עניין עצם המידות בשורשן, ויש את התגלותן בבריאה על ידי האבות שהם צורת האדם בפועל. החסד של אברהם, הדין של יצחק, והמידה שממזגת את שניהם, מידתו של יעקב.

ונסיף לבאר בזה. כאמור, ההתפשטות שבחסד וההתכנסות שבדין באמת סותרות זו את זו, אולם יש מציאות הכלולה מחסד ודין ובה הן מתקיימות יחד, ובאמת, כך היא כל מציאות בעולם. זו מידה בפני עצמה במידותיו של הקב"ה לחבר שני הפכים ולעשות אותם לדבר אחד. באמת העניין הזה הוא פלא, זה דבר תמוה שהוא מעבר לאפשרות התפיסה שלנו.

נתבונן במידות שלנו, היינו, בצורת ההתנהגות וההתייחסות שלנו, במערכת היחסים שלנו, המידות שאנחנו מודדים, היכן אנו מוצאים תכונות אלו. אנו מבינים מה נקראת אהבה, זו ההתפשטות. אנו מבינים מאד מה נקראת שנאה, זו ההסתלקות. אהבה, היינו, להימשך אל. "נמשך אחריו כמים". והסתלקות זה להיפך, זו רתיעה, להתכווץ ולהצטמצם בתוך עצמו ולא להתפשט בכלל לכיוון השני. זה המשל ביחסים הפשוטים יותר. עתה, היכן נמצא היחס של חיבור שני הדברים האלו, התפשטות והסתלקות יחד, זאת המידה הנקראת כבוד.

נבדוק עתה מה הוא הכבוד. בברייתא בקידושין (ל"א ע"ב) כתוב על כיבוד אב ואם "ת"ר, איזהו מורא ואיזהו כיבוד, מורא, לא עומד במקומו ולא יושב במקומו ולא סותר את דבריו ולא מכריעו, כיבוד, מאכיל ומשקה מלביש ומכסה מכניס ומוציא". יש כאן את שניהם יחד, כבוד ומורא בדבר אחד, זה מתקיים יחד.

ככיבוד אב ואם אמנם הכבוד נאמר בפסוק אחד והמורא בפסוק אחר, אבל במקומות אחרים, בתלמידי חכמים, במלך, זה לא נאמר בשני פסוקים, וזאת התנהגות אחת. התנהגות שהיא מצורפת ומחוברת, היא מה שנקרא כבוד ומורא. אלו שני פנים של אותו דבר, המתבטאים אצל כל מי שיש לו הרגשת כבוד כלפי מישהו, כבוד באמת. זו תחושה רגילה של כל אדם. יש כאן יחס מאד מאד של הרצון להתקרב ולהתחבר, יחד עם ידיעת ההיקף שמביאה את המורא הגורם להתרחק. (וכמו ששינוי באבות (פ"ב מ"י) "והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים והוי זהיר בגחלתן שלא תיכוהו"), זה כולל יחד את שני הדברים האלה.

זו המידה הנקראת כבוד, הביטוי של המידה הזו בלשון התורה הוא 'והנורא'. וכפי שאנו מוצאים שהנורא זה הלכות כבוד. המידה הנקראת והנורא זה שיש צד שנירא ממנו, זה הצד להימנע, להסתלק, לברוח, אבל בתוך המידה נמצא גם ההיפך, כפי שכתוב בחז"ל שלשון יראה זה אותיות ראייה. נמצא שאין כאן הסתלקות גמורה. זה לא 'נורא' של הסתלק לגמרי ולברוח אלא להפך, גם להתקרב. זאת המידה הנקראת כבוד. זאת המידה הנקראת והנורא.

וכן, הגדול, פירוש המילה, זה דבר שגודל והולך. הכח לגדול זה השפע של חסד. ללא מידת חסד הדבר לא גדל. כל גדילה היא בכח ההתפשטות של מידת החסד. גיבור, זה לצמצם את הדברים, "איזהו גיבור הכובש את יצרו", היינו, מחזיק את הדברים בצמצום, בכיוון, במה שנקרא הסתלקות. לא בהתפשטות, לא בכיוון גילוי, אלא בכיוון הפוך, בכיוון צמצום והתכווצות, ובלשון חכמים, הסתלקות. והנורא כאמור מתווסף אליהם וממזגם. וכפי שאנו רואים בלשון הפסוק "הקל הגדול הגיבור והנורא אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד", המידה של "והנורא" כתובה עם ו' מוסיף על עניין ראשון. המידה של והנורא זה ו-הנורא, זה יחד עם הקודמים. מכיון ש'ו' זה ו' החיבור, הרי שהגדול הגיבור והנורא, הנורא זה החיבור של הגדול הגיבור.

זו היא מידתו של יעקב. שם היראה שייכת לעניין יראת הרוממות. אין זו מידת היראה של יצחק הנקראת פחד, שביטוי הוא כמו שכתוב בישעיהו (כ' י"ט) "ובאו במערות צרים ובמחלות עפר מפני פחד ה' ומהדר גאונו". לעתיד לבוא, כשהקב"ה יתגלה, יתחבאו בתוך חורים. אבל המידה של כבוד היא להיפך, יש מצוה להסתכל ולראות בכבודו.

המידה של כבוד נקראת מידת התפארת, וכפי שידוע שמידתו של יעקב היא מידת תפארת, "ישראל [ישראל הוא יעקב] אשר כך אתפאר". תפארת, הכוונה בזה, שאת המתפאר, צריך לראות אותו. הוא מתפאר בזה. עצם הראיה, לראות

תקנתא דתקין משה, אמר רבי אלעזר מתוך שיודעין בהקדוש ברוך הוא שאמתי הוא לפיכך לא כיובו בו".

כתוב כאן שהעובדה שאנו קיימים בעולם היא משום שיש בו את מוראו של הקב"ה, יש כאן רתיעה מסוימת. הרתיעה הזו לא מפריעה להם לעשות לנו כל מיני צרות, אבל זה מעכב עד גבול מסוים. זה נותן להם אפשרות לעשות מה שהם רוצים, אבל זה עד גבול מסוים. אלמלא מוראו של הקב"ה היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות. נוראותיו של הקב"ה בעולם, זו מידת נורא.

הגמרא שם אומרת אתא ירמיה לא אמר נורא, הוא אמר רק הקל הגדול הגיבור, משום שנכרים מקרקרין בהיכלו איה נוראותיו. אתא דניאל ולא אמר גיבור, נכרים משתעבדים בבניו איה גבורותיו. כביכול, אם הקב"ה אינו מספיק גיבור [היינו, אינו מתגלה כך] כדי לחלץ את בניו ממשתעבדים אחרים, אם אפשר ללכת ולקחת ממנו את מה שהוא באמת שלו, "היוקח מגיבור מלקוח" כפי ששואל הנביא (ישעיהו מ"ט כ"ד), זה הרי שלו, איך אפשר לקחת זאת ממנו, משכך, עכו"ם משתעבדים בבניו איה גבורותיו, זה נקרא שהמידה הזאת לא מתגלה. ודאי, אין הכוונה שהם לא האמינו במה שכתוב בתורה שבכתב, לא היה להם חלילה פקפוק במה שאמר משה רבינו שהקב"ה הוא הקל הגדול הגיבור והנורא, הם ודאי ידעו זאת, אולם יש דין שאי אפשר לשבח את הקב"ה במידה שלא נוהגת כעת בפועל. וכשם שאין אומרים המלך הקדוש והמלך המשפט בשאר ימות השנה, או משיב הרוח ומוריד הגשם בקיץ.

ודאי, גם בקיץ הקב"ה הוא משיב הרוח ומוריד הגשם, אולם זה לא מתגלה אז, ואילו בחורף אפשר להגיד משיב הרוח ומוריד הגשם גם ביום לא גשום, כי זו מידה שנוהגת בזמן הזה. וכך גם ההתגלות של נורא, ודאי ששורש מדת נורא זה שורשי המיזוג והחיבור בין שני המידות, אבל זה בשורשי המידות, אולם כמה שנקרא התגלות המידות, יש לפאר ולשבח את הקב"ה רק בזמן שהמידה נוהגת עד המקום שהיא צריכה לנהוג, עד ההנהגה בפועל.

עתה, התוספות ישנים שם ביומא מביאים דאיתא בירושלמי בתענית "ירמיה אמר אין נורא אלא בבית המקדש שנאמר נורא אלהים ממקדשיך ולא אמר נורא", לכן אם נכרים מקרקרים בהיכלו לא מתגלית מידת נורא. עתה, בעשרות מקומות בתורה שבכתב כתוב שבית המקדש זה 'ונקדש בכבודי', זה המקום למשכן כבודו. 'על ציון משכן כבודי'. בית המקדש זה לכבודו של הקב"ה. מידת נורא מתגלה במקום שיש כבוד. נכרים מקרקרין בהיכלו זה נראה כמו ביטול למידת הכבוד, כביכול הקב"ה לא נוהג בהנהגה הזאת שנקראת כבוד. לכן ירמיה לא אמר נורא.

הקב"ה מתגלה על צורת אדם שאותה השלימו האבות

אלה הם שלושת המידות, הקל הגדול הגיבור והנורא. המכוונות כנגד אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב. אלקי אברהם זה הקל הגדול, אלקי יצחק זה הגיבור, והנורא זה אלקי יעקב.

פירוש הדבר, המידות האלה הן כבר מידות של הנהגה, והנהגה בפועל, וזה מתגלה בכל מידה ומידה. בשורשי הדברים יש את מידת החדש שהיא חסד נקי, אולם יש את הנהגה שהקב"ה עושה חסד. בפרשת חיי שרה אומר אליעזר עבד אברהם "ובה אדע כי עשית חסד עם אדוני", הקב"ה עושה חסד עם אדוני אברהם בזה שהוא משפיע עליו השפעה שהיא השפעה של חסד, בנראה לעין. הנהגה של חסד יש את הגדרים שלה, את האופנים שבהם היא מתגלה. כך זה חסד, כך זה דין, וכך זה והנורא.

אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב, הכוונה בזה, מכיוון שכל ההתגלות כולה היא התגלות לצורת אדם, הקב"ה הרי לא מתגלה סתם, ההתגלות היא על צורת אדם, גמר ההתגלות היא בכך שיש אדם שאליו זה מתגלה. מידתו של הקב"ה שהיא הגילוי של הדבר הזה צריכה משהו שאליו זה מתגלה. אם זה לא מתגלה אל מי שזה צריך להתגלות זה לא נקרא גילוי. אלו דברים פשוטים, אם אין מי שיקרא בשם, השם הוא חסר משמעות. אין מציאות לשם אם אף אחד לא קורא בו, זה לא שם. זה דבר שאין לו שימוש.

מעתה, ההתגלות כביכול של בורא העולם במידה הנקראת חסד, במידה הנקראת הקל הגדול, זה מחוייב המציאות שיהיה משהו שאצלו זה נתגלה בשלימות. עליו זה חל, וזהו שאומרים אלקי אברהם, וכך בכל המידות, כיוון שהאבות, האבות של כלל ישראל, הם האבות של מה שנקרא צורת אדם בעולם.

מאז חטא אדם הראשון, "אתם קרויים אדם ואין אומות העולם קרויים אדם", צורת אדם, אותו אדם שאליו הקב"ה מתכוון ואליו הוא פונה, אליו כל הגילוי פונה ועליו זה חל, זה רק בני אברהם יצחק ויעקב. משכך, אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב, זה כביכול עצם ההתגלות.

האבות הן הן המרכבה – גילוי מלכותו יתברך בהנהגת העולם

המידות בעצמן זה הקל הגדול הגיבור והנורא, אבל זה לא נתפס אם הדבר הזה לא נתגלה, זה סוד האבות הן הן המרכבה. פירוש המילים הוא, מרכבה זה האופן כביכול שבו שהמלך נמצא לא בהיכלו. האופן איך הוא מנהיג את המדינה. זו היא מרכבתו, זו הצורה שהוא יוצא אל המדינה ומוציא בה לפועל את הנהגתו שלו. כאשר הקב"ה כביכול נמצא בהיכלו, המידות הן מידות בהיכלו, אבל המידות האלה צריכות להתגלות בהנהגה בפועל של המלכות על כל העולם כולו, כך זה צריך להתגלות, צורת הגילוי הזאת צריכה מרכבה, זה צריך משהו שעל ידו זה יתגלה. הקב"ה נמצא בעולם, כמו מלך, ומלך מתגלה בצורה כזאת. הגילוי, כביכול, של הקב"ה בעולם, זה נקרא מרכבה. מידותיו יתברך בהנהגת העולם זה הגדול הגיבור והנורא, והאבות הן המרכבה של הגדול הגיבור והנורא. הפירוש

בזה שהדבר הזה נתגלה על ידי אברהם יצחק ויעקב, הם אלו שקיבלו עליהם את אלקותו במידה הזאת, ובשלימות. כך זה מתגלה על ידי צורת אדם, כמו שזה מתגלה על ידי כלל ישראל.

כך זה בגילוי על כלל ישראל, עלינו מתגלה אלקותו בעולם. ישראל הם 'עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו' (שבת פ"ח ע"א), ישראל הם העם של נעשה ונשמע. זו עיקר מעלתו. אנחנו נעשה קודם לנשמע, זו היא דרך התפיסה שלנו. זה האופן של גילוי יתברך. אנו לא תופסים בבחינת חכמתו מרובה ממעשיו חלילה, כך זה גם לא חכמתו, זה שום דבר. זה לא נקרא גילוי.

אדם הראשון לפני החטא היה קרוי אדם, אולם אדם הראשון אחרי החטא היה קרוי אדם למחצה. אכן, אחרי התשובה ואחרי שהוא הוליד את שת הוא התחיל להיות שורש לצורת אדם. אמנם בעשרה דורות מאדם עד נח עדיין לא נתגלתה צורת אדם, וכן בעשרה דורות מנח ועד אברהם, וצורת האדם לאמיתו נתגלתה רק עשרים דורות אחר כך, אבל השורש הוא מהתשובה של אדם הראשון, מהק"ל שנה שיסר את עצמו בתענית ובתשובה ובפרישות [כדאיתא בעירובין י"ח ע"ב] וישב בנהר גיחון [כדאיתא בפרקי דרבי אליעזר פרק כ' ובספר הזוהר].

לכן, יעקב אבינו הנקרא בחיר שבאבות, כי בו נשלמה צורת אדם, נאמר בו 'שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון' (ב"מ פ"ד ע"א). הוא חזר להביא לעולם, להביא למציאות, את הצורת האדם של "ישראל אשר בך אתפאר", "אתם קרויין אדם". אנחנו צריכים לעבוד עם המינימום שלנו. אנחנו צריכים לעבוד עם כל הדברים כולם. צריך מאד מאד להשתדל, להיות מאד מאד בני אברהם, בני יצחק ובני יעקב.

שלימות החדש של אברהם אבינו כשהוא מגלה את היראה

נוסף עוד לבאר. עניין הגבורה של יצחק זה לכבוש את היצר, אולם אצל אברהם אבינו, הקיום של ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך, בשני יצריך, הוא לעבוד עם היצר. אכן זה בדברים שמכוונים לצורת אדם של אברהם אבינו, כגון "ואל הבקר רץ אברהם" בשלישי למילה, משום שזו כל הצורת אדם של אברהם אבינו, היא כולה מכוונת להקריא ולפרסם את שמו של הקב"ה בעולם. אולם, במעשה של העקידה גם אצל אברהם זה היה נגד היצר, שם זה היה "עתה ידעתי כי ירא אלקים ותהא ולא חשכת את בנת את יחידיך ממני". שם בעומק הדברים זה לא חסד, אכן דווקא שם זה הנסיון העשירי של אברהם אבינו, משום שהחסד האמיתי מתברר בגבולות שלו. החסד האמיתי מתברר בכך שהוא מוותר משום יראת השם. כך מפורש בראשונים מפרשי התורה.

מידת חסד כשהיא מידה, היא מידה, אבל כשהיא חסד לאברהם, זאת מידה שיודעת להגדיר את עצמה בזמן שרצונו יתברך הוא הפוך. "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה". אברהם בפירוש לא הלך עם היצר, המדרש הלא מאריך לכתוב אלו צרות צרורות עשה לו היצר, הוא לא נתן לו ללכת פסיעה אחת, הוא עשה לו נהר ועשה לו הר, הוא עשה לו בור ועשה לו אש, ולאחר מכן הטריד אותו בטענות של הבאי. זה לא היה דבר פשוט לעבור את הנסיון של העקדה.

שרה אמנו חרדה מהסלקא דעתך של אברהם שהיתה נבואה כזו

באחד מספרי הקדמונים כתב כי מה שפרחה נשמתה של שרה לא היה בגלל עצם העקידה של יצחק בנה, הרי אברהם היה טפל לשרה בנביאות. אלא בגלל שאיך יתכן שאברהם יטעה כך בדבר שהוא שטות גמורה, זה לא יתכן, הרי על כך כתוב (ירמיהו י"ט ה') "אשר לא ציויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי" וכפי שדורשת הגמרא בתענית (ד' ע"א ועיי"ש) "אשר לא צויתי - זה בנו של מישע מלך מואב, שנאמר ויקח את בנו הבכור אשר ימלך תחתיו ויעלהו עלה, ולא דברתי - זה יפתח, ולא עלתה על לבי זה יצחק בן אברהם". אצל אברהם זה היה נסיון, אז הקב"ה ניסה אותו, אבל כלפי כל הנביאים האחרים אלו דברים קטנים, אז איך ייתכן שאברהם יטעה בדבר כזה, לכך פרחת נשמתה. ובאמת, אצל אברהם זה היה נסיון, אבל אצל שרה שלא היתה מנוסה בנסיון הזה, אצלה זה לא היה נסיון. ולכן היא לא הבינה איך היתה סלקא דעתך של נבואה כזאת אצל אברהם.

זה באמת לא מובן, באמת אפשר לצאת מהדעת מזה, אם אברהם יכול בכזו טעות לטעות. מה שהיה חסר כאן זה את ה'לומדות' של נסיון. אצל אברהם זה היה נסיון, אבל היא תפסה זאת כאילו אברהם הלך לעשות משהו בנבואה, ואם כן, וכי אברהם יכול לטעות בכאלו טעויות, וכי אברהם יעשה דבר כזה, שרה תפסה את ה'לא עלתה על לבי' שבוה, וזה באמת כך, שכל מי שלא מנוסה בנסיון הזה זה ממש לא עלתה על ליבי. היא באמת ידעה שלא עלתה על לבי. זה באמת נורא, רק לראות איפה שרה עומדת, והיא רואה שכמעט שהיה נשחט, ואברהם עשה זאת בציווי של הקב"ה, שאין סלקא דעתך כזאת מעיקר הדין, מעיקר גדרי נבואה אין כזו סלקא דעתך, זה "והאלקים ניסה את אברהם".

אברהם אבינו אכן היה צריך לחשוב כך, אבל שרה שהיתה מחוץ לעניין ולא היתה שייכת לנסיון, לא ידעה את הצורה הזו של הנסיון, לכן פרחת נשמתה כששמעה על כך. וכי יתכן שאברהם יעשה דבר כזה. אם נסיון כזה היה אפשרי לא היתה פורחת נשמתה [כעין מה שקוראים היום דום לב]. זה פלא עצום, לא כתוב איך שרה נפטרה, אבל כתוב שפרחה נשמתה מחמת שחרדה. הפירוש בזה, החרדה לא היתה על יצחק, החרדה היתה על אברהם, וזה לא רק אברהם, זה אברהם יחד עם יצחק. אברהם ויצחק הם שורש התגלות כבודו יתברך בעולם. ושרה חרדה לראות כיצד ייתכן שהם ילכו לעשות מעשה כזה ויטעו כך.

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

שנאמר בבישיה"ק

צורתה המקורית, כי האמת נעשתה עדרים ואי אפשר לדעת הצדק עם מי ואיזה מהם יכשר, אלא שבכל זאת מה ביכולתנו לעשות וכן המציאות הכריחה שלא נדע את האמת היחידה עד שיבוא תשבי ויגלה הוויות.

אולם חז"ל באו וגילו על כל המחלוקות שהתחילו בימים ההם ששבעים פנים לתורה ואלו ואלו דברי אלוקים חיים' (עירובין י"ג, ב'), וגם כאשר יש שני צדדים אין זה משום שהאמת נעדרת אלא כך היא צורתה הנכונה של התורה, שלכל דבר יש כמה פנים, וכל צד בפני עצמו הוא חלק מהאמת האלוקית הגנוזה בתורה.

ובביאור המושג 'אלו ואלו דברי אלוקים חיים' היה נראה לפי פשוטו כפי הנראה מדברי רש"י בכתובות (נ"ג, א'), דהנה בגמ' שם מתבאר שמוטב לומר שנחלקו שני אמוראים אטעמא דנפשיהו היאך הדין נותן מאשר לומר דאיפליגו אליבא דחד אמורא מה היתה דעתו, וביאר שם רש"י דכאשר פליגי תרי אליבא דחד מאי קאמר ודאי שאחד משניהם אינו צודק, אבל כאשר המחלוקת היא בעיקר הדין שכל אחד אומר הכי מסתבר - "אין כאן שקר", דכל חד וחד סברא דידיה קאמר ואיכא למימר אלו ואלו דברי אלוקים חיים, "זימנין דשייך האי טעמא וזימנין דשייך האי טעמא, שהטעם מתהפך לפי שינוי הדברים בשינוי מועט".

ומינה משמע שאפילו כשכל אחד אומר טעם אחר אין זה אלא 'שינוי מועט' מהטעם השני, שכן בשורש הדין מן הסתם מסכימים השניים לסברא מסוימת, ורק כאשר משתלשל הדין לפרטים יתכנו שינויים ד"זימנין דשייך האי טעמא וזימנין דשייך האי טעמא". ולמעט זה לא אמרנו דאלו ואלו דברי אלוקים חיים, הואיל והשינוי בפרטים אינו נוגע לעיקר הסברא שהיא אינה עשויה להשתנות.

אולם בריטב"א בעירובין (שם) הקשה בשם רבני צרפת היאך באמת שייך ש'אלו ואלו דברי אלוקים חיים' כשהוא אוסר וזה מתיר, וכתב שם ש"בדרך האמת יש טעם וסוד בדבר", אך לפי הפשט הביא את תירוץ שאמר "כי כשעלה משה למרום לקבל תורה הראו לו כל דבר ודבר מ"ט פנים לאיסור ומ"ט פנים להיתר, ושאל להקב"ה על זה, ואמר שיהא זה מסור לחכמי ישראל שבכל דור ודור ויהיה הכרעה כמותם".

ואכן כעין זה אמרו בגמ' שם, "תלמיד היה לו לרבי מאיר וסומכוס שמו שהיה אומר על כל דבר ודבר של טומאה ארבעים ושמונה טעמי טומאה ועל כל דבר ודבר של טהרה ארבעים ושמונה טעמי טהרה".

אך עדיין יש להבין אליבא דאמת היאך הדבר יתכן, הלא אחת דיבר אלוקים ונתן לנו תורה אחת, שבה נקבעו דינים מוחלטים והלכות פסוקות לדעת את המעשה אשר יעשו, אין שתי אמיתות ואין דינים סותרים אלא רק אמת יחידית שלפיה צריכים לנהוג, וכיצד יתכן שבכל דין יהיו מ"ט פנים אמיתיות לצד זה ומ"ט פנים אמיתיות לצד השני.

ואפילו כלפי אותו צד עצמו, היאך יתכנו מ"ט פנים לבאר את אותו צד, הרי לכאורה כוונת התורה היתה אחת ותו לא, ובפרט יש להבין זאת לענין סומכוס שהצליח למצוא בכל דבר ודבר מ"ח פנים לכאן ולכאן, דמשמע שהיה לו ענין מיוחד דוקא במ"ח פנים ותמיד מצא בכלם את אותו מנין מדוייק, בלי שיאירע לו מעולם שיהיו לדין אחד טעמים מועטים ולדין אחר טעמים יתרים.

ואף אם נאמר מעין האמור שבכל דין מהתורה ישנן כעין מ"ט שערי בינה והם האירו לסומכוס לבאר כל דבר על כל אופניו, עדיין יהיה בדבר חידוש שכל הפנים קיימות הן לצד הטומאה והן לצד הטהרה, עד שלגבי משה מצינו שהראו לו על אותו דבר גופו שיש בו מ"ט פנים לאיסור ומ"ט פנים להיתר, הגם שכולם הפוכים זה מזה. ומבואר לפנינו ש'מ"ט פנים' אינם דינים והלכות קיימות למעשה, אלא סברות וצדדים שונים היאך להביט על הדבר, כשבכל דין מן התורה יש מ"ט פנים כיצד להתחקות על שורשו, הן לצד זה והן לצד אחר.

וראה דין מופלא שהביא הש"ך (ח"מ סי' כ"ה סק"י) בדעת הרמב"ם, שכל מה שאמרה תורה בדיינים אחרי רבים להטות היינו דוקא כאשר כל דין אומר טעם אחר לפסק הדין, שאז נמצא שיש לפנינו רוב דעות, אבל אם כולם מסכימים לטעם אחד אין זה נחשב אלא לדעה אחת. אכן הדברים תמוהים ממקומות רבים, וכפי שכבר הקשה הש"ך עצמו שם, "וכי סנהדרין גדולה לא ידונו על פי הרוב עד שימצא לדין אחד ל"ו טעמים"... ועל כל פנים מבואר בזה שיתכן כי מעיקר דין התורה לא שייך לחייב אדם עד שימצאו כמה טעמים שונים לאותו פסק דין אחד של חיוב, ועל דעת כן אמרה התורה את דבריה.

אלא הנה הדבר שמתבאר לפנינו, שאין לך דבר עלי ארץ שאין בו כמה הבנות וכמה צדדים. התורה היא ארוכה מארץ מידה ורחבה מיני א"ם, וככל שהאדם יעמיק בה עוד ועוד לא יהיה אלא הכלכל המלקק שלא יוכל להשיג את כל מה שיש בה. אבל עם זאת נתן הקב"ה את התורה לאדם שיוכל להשיג בה את מה שהוא כן יכול, ומכיון שהאלוקים עשה את האדם ישר, אם כן יש כח ביד האדם להשיג כל דבר ששכלו וסברתו מעלים לפניו שזוהי האמת.

ופירושו של דברים הוא כפי המציאות, שכאשר בא האדם להסתכל על דבר מסויים ולהשיג אותו ולפי הבנתו, ישנם אין ספור דרכים וזוויות ראייה כיצד להביט ולהראות. כל דבר אפשר להגדיר באופן כזה ובאופן אחר, לתת בו פירוש מסויים ולמצוא בו נקודה שונה. גם אם אדם פלוגי יראה את הדבר באופן אחד, אין זה סותר את אמיתותו של הפן השני שבו האחר רואה את אותו דבר, שכן הוא רואה צד אחד והשני רואה צד אחר, כשכל צד הוא עוד בחינה, עוד פרט ועוד צורת הסתכלות. ניתן לשמוע שני בני אדם שונים מתארים את אותו דבר עצמו כל אחד במילים אחרות, אולם שניהם כאחד צודקים בלי להפלי דבר והואיל וכל אחד תיאר את תיאורו מנקודת מבטה שלו, וכשם שפרוצדפיה שונים כך דעותיהם שונות, עם גישות שונות ותפיסות עולם אחרות, שמובילות אותם כל פעם לחלקים אחרים מה לתפוס מתוך התמונה השלמה.

וכאשר מדובר במים שאין להם סוף, הם מי התורה, הרי שלא יתכן לעולם גבול עד כמה ניתן להעמיק בכל פרט ופרט, למצוא בו עוד הגדרה ועוד עומק. כל טעם שייאמר אינו

"ארבע מדות ביושבי לפני חכמים; ספוג ומשפך משמרת ונפה. ספוג שהוא סופג את הכל, משפך שמכניס בזה ומוציא בזה, משמרת שמוציאה את היין וקולטת את השמרים, ונפה שמוציאה את הקמח וקולטת את הסולת" (ה', ט"ו).

א. ארבע מידות ביושבי לפני חכמים:

ארבעה כלים שונים מונה לפנינו המשנה: ספוג - 'שהוא סופג את הכל', יש לו תכונה של ספיגה שמשאירה בתוכו את כל מה שנכנס לתוכו בלי להבדיל בין טוב לרע, ואילו המשפך בדיוק להפך - 'שמכניס בזה ומוציא בזה', שום דבר לא נשאר פנימה והכל יוצא החוצה כלעומת שבא, משמרת - 'שמוציאה את היין וקולטת את השמרים', מה שנשאר על גבה הוא רק הפסולת הנותרת מן היין, בעוד שהיין עצמו נשפך למטה, ונפה בהיפוך מהמשמרת - 'מוציאה את הקמח וקולטת את הסולת', הסולת הראויה נשארת למעלה, והקמח שאינו נצרך יוצא דרך חוץ.

וכנגד ארבעה כלים אלו ממשילה המשנה את ארבעת סוגי התלמידים היושבים לפני החכמים, יש לך תלמיד שהוא בבחינת 'ספוג', קולט את כל מה שיאמר לו רבו ולא יבקר בין רע לטוב, את הכל מוכניס לתוכו בלי לטנן את זה לעומת זה, ולעומת זאת יש תלמיד אחר שהוא 'משפך' - יושב ככלי ריק בלי לקלוט מאומה, וכבולעו כן פולטו, כל דבר שנכנס לאוזניו יוצא מהם בחזרה בין אם טוב ובין אם רע.

כנגד שני תלמידים אלו יש שני תלמידים אחרים, תלמיד שלומד כ'משמרת', מה שהוא קולט זהו רק את הפסולת ממה שאמר הרב, ואילו דוקא את הדברים הראויים שהיו אמורים להלמד אותם אינו מכניס אל קרבו, ומאידך יש את המעלה הגדולה מכולם והיא של ה'נפה' - תלמיד שאכן יודע להבדיל בין טוב לרע, ומסנן מתוך דבריו של הרב את הדברים הטובים שעליו להכניס בליבו.

אולם ראשית דבר יש להבין כיצד שייך לומר שבכל רב שמלמד יש דברים טובים ודברים רעים, והתלמיד צריך להבחין ביניהם ולדעת מה ללמוד ומה לא, הלא לא מדובר כאן בתלמידים שאינם יודעים באיזו דרך מולכים אותם כי אם ביושבים 'לפני החכמים' - לפני אנשי המעלה אותם אינו מכניס אל קרבו, ומאידך יש את המעלה הגדולה מכולם והיא האם על זה שייך לומר שיש כאן אור וחושך המשמשים בערבוביא, החכם אינו צריך לומר את כל מה שאמר וגם התלמיד אינו צריך ללמוד את כל מה שאמר לו רבו.

אלא זה ודאי שאין לו לתלמיד לסור מכל דבר אשר יגידו לו, וכל כוונת המשנה היא כעין שאמר רבי שמעון לתלמידיו בסוף פרק האומר (גיטין ס"ז, א') "בני שנו מידותי, שמדותי תרומות מתרומות מידותי של רבי עקיבא"; ופירש רש"י: "בחרתים ותרומתם מתוך עיקרי משניותי של ר' עקיבא, והיינו ברירה אחר ברירה", והיינו, שגם בתוך דברי התורה תורת אמת יש הוה אמיתות ומסקנות, מושכל ראשון ומושכל אחרון, ואפילו הרב עצמו אינו עומד בו תמיד באותה דרך שבה עמד בתחילה. הדברים מתלבנים, מתחווים ומתבררים יותר ויותר, ואינו דומה הלימוד שהגיע אחרי זמן רב ללימוד הראשון שבו עוד לא היו הגדרים כמובן בסופם.

התלמוד בבלי עצמו נערך על ידי רבינא ורב אשי שני פעמים, פעם אחר פעם (א.ה. ע"י ב"ב קנ"ז, ב', ובר"י מיגאש שם ק"ל, ב'), כי אחרי סידורו את הכל פעם ראשונה ראו צורך לברר את הדברים יותר בפעם השנייה, ואם כן הגם שודאי כבר בפעם הראשונה היו הדברים נכוחים יש מקום להוציא מתוכם את ה'ברירה אחר ברירה' שתחדד את הענינים ביתר שאת. וכן הוא בכל הלימוד מפי רב, שיכול לברר ולהוציא מדבריו את מסקנת הדברים כפי שראוי לו להכניס לתוכו.

אך עם כל זה יש להבין מאי קמ"ל מתנייתן שיש 'ארבע מדות ביושבי לפני חכמים', וכי מאי אכפת לן אם יש מישהו שקולט את הכל או מישהו שפולט את הכל, אחד עם שכל ישר ומשנהו עם שכל מעוות, הן במשנה לא פורט מה יעשה אדם ויחכם אלא רק ארבעה מינים שונים של צורות לימוד, ומהו הלימוד שלמדים אנו מכאן.

ותיריה מזו יש להבין לענין מידת 'משמרת' של התלמיד שקולט דוקא את הפסולת ולא את היין, מניין מגיעה מידה כזו להפוך את היוצרות ולומר על שמאל שהוא ימין. ואם תאמר שאכן זוהי מידתו של השכל העקום שמתעוות מתעוות והופך את החושך לאור, יעויין בפירוש רבינו יונה שכתב: "ועל זה אמר שלמה המלך ע"ה 'לפי שכלו יהולל איש ונעוה לב יהיה לבו' (משלי י"ב, ח'), כי ראוי לבזותו מי שהוא נעוה לב, שליבו מעוות, שקולט הדבר שאינו נכון שהוא הנמשל למשמרת כאמור".

ומבואר מלשון רבינו יונה שישנו הבדל בין מידת 'משמרת' לשאר המידות שבמשנה, כי אצל כל אדם אין ענין לבזותו על מישהו שכלו, וכי מה יעשה שכן אביו שבשמים גזר עליו, אבל לגבי מי שהוא משמרת 'שקולט הדבר שאינו נכון', עליו אמר שלמה ו'נעוה לב יהיה לבו', הוא ראוי לבזוין על מה שעולל לעצמו להיות מהאומרים לרע טוב ולטוב רע. אם כן יודע אפוא 'משמרת' אינה עקמומיות בעלמא אלא אשמה שתלויה על האדם, והדבר צ"ב היאך אכן יכול אדם לגרום זאת לעצמו היפך מטבעו והחליף את מידותיו, דאטו בשופטני עסקינן.

ב. 'דברי תורה כפטיש יפוצץ סלע, מתחלקים לכמה טעמים':

לביאורו של דבר יש להקדים, שהנה לפעמים נראה כביכול צורת התורה של זמננו אינה הצורה שצריכה להיות לתחילה, מעיקר הדין היה עדיף אילו היתה כל התורה כולה שפה אחת ודברים אחדים, מבלי מחלוקות ומבלי צדדים, וכל ריבוי התורה הגדול המצוי בזמן הזה הוא כורח המציאות, שמכיון שנתמטטו הדורות ונתמעטו ההבלות נתרבו המחלוקות ואין משנה ברורה והלכה ברורה במקום אחד, כשם שאמרו בשלהי סוטה (מ"ב, ב') "משרבו תלמידי שמאי והיילל שלא שימשו כל צורך רבו מחלוקת בישראל ונעשית תורה כשתי תורות".

אם כן לכאורה היה נראה שכעת בימינו האדם אינו יכול להשיג את האמת שבתורה כפי

וש יחידו היאך נאמר לדיון, אלא הוא עוד תוספת הבנה במה שאמרה לנו תורה, הכל לפי מה שהאדם יכול לראות בקצה העיניו. תתכן מהדוריה קמא ומדוריה בתרא, סברא במושכל ראשון וסברא במושכל אחרון, חד גיסא ואידך גיסא, כשכל הדרכים אמת וכולם אינם אלא עוד פנים ונקודות שונות של הסתכלות.

כאשר לדוגמא מתרצים התוספות בכמה אופנים ואומרים 'ויש לומר' אחד, 'אי נמי' שני, ועוד 'אי נמי' שלישי ורביעי, אין זה אומר שכל תירוץ סותר את תבירו, אלא שיש כמה דרכים לבאר מדוע הקושיא אינה קושיא. וכך הוא בכל דרכי לימוד התורה, כל דרך זמנית אלא כדברים לפי דרכה, אך כל הדרכים נכונות ומשלימות האחת את השניה. משום כך גם כאשר נחלקים השניים האחד על תבירו, הם אינם מתווכחים שניהם על דבר אחד כשכל אחד סותר את הצד השני, אלא כל אחד רואה בדברים את הדרך שהקרה ה' לפניו לפי שכלו ולפי צורת לימודו, בית שמאי לפי דעת בית שמאי ובית הלל לפי דעת בית הלל, ואם כן אדרבה, ככל שיש רוב צדדים לפנינו כך התורה מתרבה והולכת, להעמיק בה דבר ולראות עוד טעמים במה שנאמר בתורה.

ג. דברי הרב ודברי התלמיד:

ובזה אנו באים לצורת הלימוד של תלמיד מפי רב, הדנה בגמ' במנחות (כ"ט, ב') אמר רב יהודה אמר רב "בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו רבש"ע מי מעבך על ידך, אמר לו אדם אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות, אמר לפניו רבש"ע הראהו לי, אמר לו חזור לאחורייך, הלך וישב בסוף שמונה שורות ולא היה יודע מה הן אומרים, תשש כחו, כיון שהגיע לדבר אחד אמרו לו תלמידי רבי מנין לך אמר להן הלכה למשה מסיני, נתיישבה דעתו, חזר ובא לפני הקב"ה אמר לפניו רבש"ע יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה על ידו, אמר לו ש תשוק כך עלה במחשבה לפני". מבורך במעשה זה ובתחילה לעש כוחו של משה רבינו מכיון שלא ידע להבין מה לומד ר"ע עם תלמידיו, אך כששמע שרבי עקיבא אומר זאת בשם "הלכה למשה מסיני" נתיישבה דעתו. ובטעם הדבר שנתיישבה דעתו ביאר רש"י "הואיל ומשמנו אומר, אף על פי שעדיין לא קיבלה".

ולכאורה משמע לפי זה שכל מה ששמע רבינו לא הבין בתחילה את מה שלמד רבי עקיבא היינו משום ש"עדיין לא קיבלה", אך לאחר מכן היה גם הוא מעותד ללמוד את אותן הלכות ולהבין את הדברים, דאי לאו הכי היאך אמרן רבי עקיבא שממו "הלכה למשה מסיני".

ברם אם אכן דברים כפשוטן יקשה מה שאמרה הגמ' בהמשך דבריה, שעדיין טען משה לפני הקב"ה "יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה על ידי", והרי אם משה עצמו כבר ילמד את כל מה שעתידי רבי עקיבא ללמוד, במה גדולה מעלת רבי עקיבא ממעלתו.

עוד מצינו בדומה לזה בחז"ל (ירושלמי פאה ב', ד', ויק"ר כ"ב, א') וכן במדרש קהלת ועוד מדרשים שאפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לומר לפני רבו כבר נאמר למשה בסיני, וגם בזה יש לדקדק, שאם כפשוטו שכל מה שעתידי התלמיד ללמוד נאמר בתחילה למשה מאי קא משמע לן, דממה נפשך, אם זכה לכוון לאמת ולהבין את מה שנאמר לו - כל זה איכלל בעיקר התורה המסורה למשה, ואם לא זכה - אין על תורתו שם תורה, ואיזו תוספת יש במה ש'תלמיד ותיק עתיד לומר' יותר מכל דברי חז"ל המסורים לנו. ויעויין בזה באוה"ה הק' בפרשת תזריע (ויקרא י"ג, ל"ז) שעמד על הענין, והעולה מדבריו הוא, שהתורה ניתנה לבני האדם כדי שייבנו אותה דוקא לפי דעתם. אם רצון הקב"ה היה שילמדו את התורה כפי שהיא למעלה לפי דעת העליונה, לא היה מוריד את התורה לארץ כפי צורתה, אלא היה מפרש אותה שתייה כשולחן הערוך לכל. אבל התורה ניתנה בכונה תחילה בצורה סתומה, בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה, בכדי שישאר מקום לאדם לגשת אליה ולהבין אותה כפי דעתו ולחבר כל דבר לשכלו, שהוא יבין והוא יתחבר למה שאומרת לו התורה.

ממילא, אחרי שכאמור מספר דעותיהם של בני האדם משתווה למנין גופם, היה לכאורה אמור להיות שכל אחד יגש לתורה לבד ויתחיל להוציא מרוחו את כל מה שעולה בדעתו... אבל זה לא יתכן, כי אם כן לא תהיה כאן לא תורה ולא חכמה, שהלא התורה היא תורת ה' תמימה, ומבלי שיהאדם יתלמד כיצד ללמוד ומהי התורה שאותה הוא לומד - איזו משמעות תהיה למחשבות שקודחות במוחו. צורת מסירת התורה היתה דוקא באופן של רב ותלמיד, משה קיבל תורה מסיני ומסרה, יהושע ומסרה, וכל התורה הנתונה עתה בידינו היא הנתונה למשה רבינו, שאותה אנו אווזים איש מפי איש עד זמן מתן תורה.

אלא שכאן נתחדש לנו, שהאף אמנם שאין שם 'תורה' כי אם על מה שהאדם מקבל מרבותיו, מכל מקום הצורה שבה עליו ללמוד היא לפי שכלו. הוא צריך לקבל מהרב את התורה כנתינתה, כפי שנמסרה למשה בסיני, אך כאשר יוכל לעמוד על הדברים ולהבינם בשכלו, תובן התורה לפי הצורה שבה הוא למד אותה ובה הוא ניגש אליה. אין מטרה בכך שהאדם יחזור על כל מילה כמעשה קוף בעלמא, וכל התכלית היא לחבר את התורה משמיעת האוזן לבנית הלב, שהלומד ימצא את חלקו בתורה להבין אותה לפי אותה דרך משלו שבה ראשו הולך.

ועל פי זה יוצא שמה שהרב מלמד את התלמיד הוא השורש ועיקרו של דבר, מה בעצם התורה אומרת, מה כתוב ומה נמסר לפנינו, אבל ההבנה - היא הבנה פרטית של התלמיד, שמבין את הדברים בשכלו שלו לפי מה שלמדוהו רבותיו. ודאי שהרבים מעבירים לתלמידים גם את הכלים כיצד להבין, כיצד לחשוב וכיצד לשמוע, אבל סוף כל סוף מי שמבין את מה ששמע הוא התלמיד ששמע.

ומאחר שהבנתו של התלמיד אינה יכולה להתדמות לאף נפש חיה עלי אדמות, וכל אדם רואה את הדברים לפי נקודת מבט מסוימת וצורת הבנה אחרת, הרי בהכרח שאף אחרי שהתלמיד למד את הדברים במדוייק כפי שנמסרו לו, אם באמת הכניס אותם למוחו - יש כאן צורת הבנה חדשה של היתנה מעולם.

אי לכך יתכן שמצד אחד אין ספק שכל התורה שבידינו היא הנתונה למשה, ואין לך ולו קוץ אחד שבתורה שלא נאמר בסיני, אבל מצד שני טמונים בתוך דברי התורה חידושים שיגיעו לעולם רק אחרי לימודו של התלמיד הותיק, שילמד את מה שניתן לו בסיני על פי דרכו וצורת הבנתו, ודרכו זו היא תהיה החידושים שעדיין לא היה מי שאמרם באותה צורה ובאותה הבנה.

ליכא מידי ולא רמזיז באורייתא, הארץ וכל אשר בה הכל כבר כתוב וגנוז בתוך התורה, אלא שהתורה היא כמו חגלת, שהאש אצורה בה בכח ולא בפועל, וצריכים לנפוח בה כדי למצוא את האור שבתוכה. אחרי שהרב מביא לפני התלמיד את דברי התורה, יכול התלמיד להוציא את מה שהיה מונח בעולם ולגלות אותו החוצה, בתוספת פירוש

ותוספת הרחבה, ומכיון שיתלמיד יש את צורת ההבנה שלו, אם כן מוכרח כאמור שהגילוי אותו ימצא בפנים יהיה בעל אופי בפני עצמו שיהיה בו את מה ש'תלמיד ותיק עתיד לחדש', ותורה חדשה מאיתנו תצא.

ואף משה רבינו עצמו ראה זאת אצל רבי עקיבא, שאכן מסר לתלמידיו את מה שכבר שמע משה לפניו - 'הלכה למשה מסיני', ועם כל זאת לא הצליח משה להבין את הבנתו של רבי עקיבא, הואיל והבנתו של רבי עקיבא היתה הבנה בצורה של 'רבי עקיבא', שהבין לפי דרכו את מה שנמסר למשה. ועל כן אמר משה לפני הקב"ה "יש לך אדם כזה ואתה מבקש ליתן תורה על ידי", כי הבנתו של רבי עקיבא אינה דומה להבנתו שלי.

ד. 'ולבשרן נקראת על שמו':

כיוצא בזה ידועה הקושיא שהקשה סוף הגר"ח שמואלביץ (שיחות מוסר שערי חיים, מאמרים מ"א - מ"ב), דמחד גיסא אמרו בגמ' (סוכה כ"ח, א' ויומא ס"ו, ב') על רבי אליעזר הגדול שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם, והיינו שכל מה שאמר היה רק מה ששמע מפי רבו יוחנן בן זכאי, ואילו מאידך גיסא נאמר באבות דרבי נתן (פ"ק ו') "אותו היום נתן עיניו רבן יוחנן בן זכאי ברבי אליעזר ואמר ליה פתח מדרשו וכו', עמד ופתח ודרש בדברים שלא שמעתן אוזן מעולם. כל דבר ודבר שיצא מפיו עמד רבן יוחנן בן זכאי על רגליו ונשקו על ראשו ואמרו לו רבי אליעזר רבי שמאלת אמרתי".

אם כן מבורך אפוא שרבי אליעזר חידש בדברים שלא שמעתן אוזן מעולם, ואפילו רבן יוחנן בן זכאי רבו לא שמע זאת מפיו, אך בכל זאת נאמר עליו שמעולם 'לא אמר דבר שלא שמע מפי רבו', הא כיצד, על כרחך משום שכל מה שאמר רבי אליעזר היה מושתת אך ורק על דרכו של רבן יוחנן שלימדו את התורה, אך עדיין היתה זו הבנה של רבי אליעזר. רבן יוחנן לימד אותה את הצורתא דשמעתתא, למגמר ולמסבר, ועל זאת באה הבנתו של רבי אליעזר בדברי רבן יוחנן עצמם ונחשבה ל'דברים שלא שמעתן אוזן מעולם' עד שאפילו רבן יוחנן עצמו אמר שמתלמידיו יותר ממנו, 'רבי אליעזר רבי אמת למדתי'.

זכורני מעשה שהיה בשנותיה הראשונות של הישיבה, שבחור אחד בא לפני וטען שהוא זוכה לשמוע על הסוגיא את שני השיעורים הכלליים של שני ראשי הישיבה, אבל למעשה אי דמור לאו דמור, וכיצד יוכל לסדר את הסוגיא... אמרתיו לו, קח לעצמך רק את היסוד שנאמר בשיעורים, מבלי כל הדברים שמסביבו, ואתו כתוב לעצמך בשפה שלך כפי איך שהבנת. לא עבר זמן רב והבחור חזר כשחיוך על פניו, שני ראשי הישיבה אמרו את אותו הדבר...

והנה זה ודאי שלא היו כאן שיעורים דומים, ושיעורו של זה לא כשיעורו של זה. אלא מאי, שכלפי הבחור אכן נאמר אותו שיעור... השיעור שהוא שמע היה מה שהוא הבין, ובשני השיעורים שנאמרו לאוזניו הוא הצליח לשמוע את אותה שמיעה שלו.

וכך היה מרגלא בפומיה דמורן רה"י הגר"ש רוזובסקי זצ"ל, שלעיתים כאשר היה מבאר את הפשט באחד מרבותינו היה מפטיר (באידיש); "איני יודע אם זה באמת מה שהוא אמר, אבל זה ודאי הפשט בדבריו"... יתכן שאותו מפרש עצמו לא ירד לאותה הבנה שהבינו בדעתו, אבל ההבנה שהובנה אכן היתה בדעתו, כפי הצורה שהתקבלה אצל מי שלמד את הדברים...

הגע עצמך וראה לשם משל את כל ההבנות והסברות שמעמיסים בלשונו של הרמב"ם, הלא אין צורך לעצום את עיני השכל ולסבור כאילו כולם אכן עלו בדעתו בשעת כתיבת ספרו... ואף על פי כן אין ספק שכל הבנה נכונה שנאמרת בדבריו באמת כלולה במה שכתב. הוא אמר את מה שאמרו, והתפקיד שמוטל על האדם הוא להבין את מה שהוא מבין באותה אמירה, כך שיתברר שגם זה נכלל בלשון הרמב"ם. כדברים אלו ממש כתב התומים (ס"ו כ"ה בכללי תקפו כהן ס"ו קכ"ג) על השו"ע והרמ"א, דמהיינו טעמא אי אפשר לטעון קים לי כנגד דבריהם, וז"ל שם: "ולדעתי אין ספק כי הכל בכתב מידי ה' השכיל על ידם, כי קושיית רבות שהקשו עליהם אחרונים ותירצו בדרך חריף ועמוק, וכמו כן כללו במתק וקוצר לשונם דינים הרבה, ולאין ספק שלא כיוונו להכל כי איך היה אפשר לרוב המלאכה מלאכת שמים שהיה עליהם וכו', רק רוח ה' נוססה בקרבם להיות לשונם מכוון להלכה בלי כוונת הכותב, וחפץ ה' בידם הצליח".

היו אומר, שמאחר שהקב"ה הוא שנתן לנו את התורה, וגם דברי רבותינו הגדולים הם חלק מאותה תורה, עלינו לדעת שהכל כלול במאמר פיו ית' כי פי ה' דיבר, ותפקידנו אנו הוא לחבר את ההבנה שלנו לאותה תורה ולגלות בתוכה את מה שהקב"ה רצה שנוציא מתוכה. ואחרי שנזכר להבין את מה שעולה בפנינו מתוך הדברים, אזי יתברר שגם הבנה זו היא חלק מהתורה שמסר לנו הקב"ה.

מתנה כאשר מונה המשינה את המיודות שיש ביושבים לפני החכמים, הכוונה היא לאותו אופן שבו התלמיד מעמיד את עצמו מול רבו, כשבאים אין הדבר תלוי אלא בו, לשמוע לקבל ולהבין דבר מתוך דבר כיצד להכניס את הדברים לתוכו. יש לך תלמיד שיועד ללמוד ולהבין, יש לך תלמיד שמקצת מבין בעצמו ומקצת אינו מבין, ויש לך תלמיד שהוא 'משפך' שכלל אינו שומע מאומה.

אולם הגרועה שבכולם היא מידת ה'משמרת', של מי שקולט את התורה אך בלי לחבר אותה לשכלו. הוא מותיר אותה כפי שהיא, ואילו את ההבנה שלו מפנה לדברים אחרים.

בכך ייצא בהכרח שתשאר בידו רק הפסולת בלי הסולת, שכן לדעת את התורה ולחשוב שאלו הם דברי הרב בלי להבין באמת מה התורה אומרת, על פי ההבנה שלו שיקל להשיג בשכלו, אין זו אלא משאת שוא שמותירה את האדם עם דברים ריקים שחשובים כשמרים לעומת היין.

על הפסוק 'החכמה תחיה בעליה' (קהלת ז', י"ב) פירש הגר"א שבעליה של החכמה אינו הקב"ה לבד אלא כל אחד שמחדש חידושים בתורה, שעל ידי כך התורה נעשית תורתו ונחשבת לשלו. ובבן יהוידע כתב שמה שאמרו חז"ל (קידושין ל"ב, ב') וע"ז י"ט, א') שמשגה בו ונקראת תורתו היינו משום שכשמחדש בתורה חידושים זוכה בה להיות שלו, וכדקיי"ל אוקמן קוננה בשבח כלי... וכפי שאמרנו, ודאי שאין יכולת ביד האדם לבנות מגדלים הפורחים באויר, והתורה נקראת תורה רק כאשר האדם מנסה לקלוט מה התורה עצמה אומרת, לדייק בדבריה ולהבין במדוייק את כוונתה. אך כאן נתחדש לנו שכונת התורה כוללת בתוכה גם את ההבנה שלך, כי כאשר תמסור את עצמך למה שהתורה באה לומר לך - יתגלה כיצד אותה הבנה שלך נכללת בתורה שנמסר לפניך.

כל אחד שיושב ועוסק בלי להבין אותה לפי שכלו, זוכה להתחבר עם רגלי הר סיני בכל מילה ומילה שמחדש ומעמיק, לקבל את התורה שמוסר לו הקב"ה ולהבין את מה שנמסר לו, וכל עומק ופשט ותוספת הבנה לאמיתה - כולם נחשבים לאותה תורה שנמסרה לנו ממש.

עבודת ימי האלול

ראש חודש אלול – יום שמתהלכים בו לפני הקב"ה

הגר"א פירש את ספר יונה בדרך רמז על הנשמה הנשלחת לזה העולם¹. 'יונה' היא הנשמה שהיא מצד עצמה קרובה אל ה' כמו הנביא, והיא נשלחת ל'ניונה' העיר הגדולה היא העולם הזה [בשונה מהעיר הקטנה שהיא האדם כמש"כ 'עיר קטנה ואנשים בה מעט' (קהלת ט' יד) שמתייחס לאדם כמבואר בנדרים (כב:)], העולם הזה צריך להיות 'נוה' [לשון נינוה], נוה נאה שמגלה את כבודו של הקב"ה, וזהו תפקיד הנשמה בעולם.

בתחילה הנשמה בורחת לכל שכיות החמדה של 'תרשיש', ויורדת ב'אניה' הרומזת לגוף, ועוברת גלגולים רבים שמחנכים אותה ללכת בדרך האמת, עד שחוזרת לתפקידה המקורי ללכת אל נינוה ולקרוא אליה.

ושם בספר יונה כתוב "ויקם יונה וילך אל נינוה כדבר ה' ונינוה היתה עיר גדולה לאלקים מהלך שלשת ימים. ויחל יונה לבוא בעיר מהלך יום אחד ויקרא ויאמר עוד ארבעים יום נינוה נהפכת" (יונה ג' ג-ד). ומבאר הגר"א ז"ל "מהלך שלשה ימים' שעיקרו של אדם להתהלך לפני אלקים תמיד כמו שנאמר בכל הצדיקים, אבל נינוה לא הלכו לפני אלקים רק ג' ימים והן ראש חדש אלול בהתראה ראשונה ור"ה ויוה"כ, וכתבו הסימן 'אריה שאג מי לא ירא'² כמו שכתוב (עמוס ג' ו') היתקע שופר ועם לא יחרדו וכו'. ויחל יונה לבוא בעיר מהלך יום אחד', ביום הראשון שהתחיל להלך והוא ראש חדש אלול להוכיח אותם. ויאמר עוד ארבעים יום', יש פנאי לשוב עד יום הכפורים. ו'נינוה נהפכת' שאז נחתם אם לא ישובו, עכ"ל.

מבואר בדברי הגר"א שיש דמיון בין ר"ח אלול לר"ה ויוה"כ שהם שלשה ימים שבהם העולם שהוא מרוחק בכל השנה, מתהלך לפני האלוקים.

השייכות שבין ר"ח אלול לר"ה ויוה"כ

דברי הגר"א מפליאים מאד, מה השייכות בין ר"ח אלול לר"ה ויוה"כ. הלא ר"ה הוא יום גדול מדאורייתא כפי שהתפרש בתורה "זכרון תרועה", ופירשו חז"ל שהוא יום שבו נזכרים כל מעשי בני אדם, וכלשון התפילה 'כי תביא חק זכרון להפקד כל רוח ונפש וכו' מי לא נפקד כהיום הזה'. על יום זה נאמר "למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך" (תהלים קיט' צא)³. יום זה הוא היום שבו הקב"ה בא לשפוט הארץ ובני אדם מתכוננים

למשפטו של הקב"ה, מובן אם כן שמוגדר כיומו של הקב"ה בעולם.

גם יום הכיפורים הוא מדאורייתא יום של מפגש בין הקב"ה לנבראים שכולם באים לפניו להשליך רוע מעשיהם, כדכתיב (ויקרא טז' ל') "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו".

אבל יום ראש חודש אלול לא מצאנוהו לא במקרא ולא במשנה לא בבבלי ולא בירושלמי. רק בפרקי דר"א (פרק מו) מצאנו התייחסות כלשהיא לר"ח אלול, שביום זה עלה משה רבינו להר לקבל את הלוחות השניות והעבירו שופר במחנה כדי שלא יטעו עוד אחרי עבודה זרה כמו שארע להם בלוחות הראשונות, ולכן התקינו החכמים לתקוע בכל שנה ושנה ביום זה כמבואר כל זה בטור (ס' תקפ"א). והדברים מתמיהים, וכי מחמת טעם קל זה שאין בו שום דינים לא מדאורייתא ולא מדרבנן ישתווה יום זה לימי ר"ה ויוה"כ.

גם בדברי הגר"א עצמם מבואר שאינו יום בפני עצמו, אלא כל עניינו הוא יום הקריאה של 'עוד ארבעים יום נינוה נהפכת', נמצא שהוא יומו של הקב"ה רק מחמת שבו מתעוררים לדין של ר"ה ויוה"כ, ומדוע יום זה עומד בפני עצמו עד כדי שנחשב כאחד משלשת הימים הנשגבים הללו.

האם יש מצווה לשוב בתשובה

בכדי לבאר את דברי הגר"א נראה להעמיק באופיה המיוחד של מצוות התשובה.

כתב הרמב"ם בתחילת הלכות תשובה "כל המצוות שבתורה בין עשה בין לא תעשה אם עבר אדם על אחת מהן, בין בזדון בין בשגגה, כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתודות לפני הא-ל ברוך הוא, עכ"ל. מבואר בלשונו שאין מצוות עשה לשוב בתשובה, אלא שכשירצה לשוב מחטאו יש צורה מדאורייתא איך צריך לעשות זאת. והוא כעין מצוות גירושין שאין מצווה לגרש, אלא שכשרוצה לגרש יש מצווה איך לעשות זאת.

הרמב"ן על התורה בפרשת נצבים (דברים ל' יא) חולק על הרמב"ם וסובר שיש מצווה מדאורייתא לשוב בתשובה, שנאמר (שם פסוקים א-ב) "והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך וגו' ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקלו ככל אשר אנכי מצוך היום". אולם הרמב"ם (הל'

¹ כך הוא דרכו של הגר"א בכל מקום בדרך הרמז לפרש את כל ענייני העולם והמאורעות שארעו לישראל ולעולם כמשל על האדם – העולם הקטן, וכיצד הדברים מתפרשים ביחס להתמודדות הפרטית של חיי האדם.

² רצ"ל שתיבת 'אריה' ר"ת א' (שהוא ר"ח אלול) ר' (ר"ה) י"ה (יום הכיפורים).

³ הוא הפסוק היחיד בכל המקרא שהגימטריא שלו היא 'ראש השנה'.

הישר והתמים

הגר"א בספר משלי במקומות רבים (עי' פרק ב' כא' ופרק יא' ה-ו ועוד מקומות) מבאר שיש שני דרכים בעבודת ה', 'תמימות' ו'ישרות'. התמים הוא מי שעובד את הקב"ה בלי חקירות ודרישות ועושה בשלמות מה שמצווה, אדם זה לא צריך לכוון את עצמו ונפשו להיות מתואמים עם מהות התורה והמצוות, אלא סומך על הקב"ה בבטחון מלא ועושה כל מה שיצווהו. אולם הישר הוא בעל שכל שצריך לעמול ולכוון את שכלו ומדותיו וכוחותיו על ידי תחבולות להיות בישרות עם עבודת ה'.

ונראה ששני דרכים אלו הם שני שלבים בעבודה של כל אחד ואחד, מתחילה צריך כל אדם להיות בבחינת נעשה ונשמע ולעשות את כל מה שצווה הקב"ה בתמימות. אבל יש שלב נוסף בו דורשים מאדם שלא יעשה רק בתמימות, אלא צריך גם לחבר את עצמו ולהשתייך לעצם הדברים, עד שמצד מידותיו ורצונותיו יהיה מחובר נכון לעבודת ה'. ואז עבודת ה' אינה רק מלעילא לתתא, דהיינו שמקבל גזירת הקב"ה ככתבה וכלשונה בלא חיבור עצמי, אלא מתתא לעילא, שמצדו יש את התעוררות הרצון לקרבת ה' לתורה ולמצוות.

החילוק בין ספר שמות לספר דברים

בדברים אלו מבואר חילוק יסודי בין הפסוקים שבספר שמות לפסוקים שבספר דברים. בספר שמות מתואר דרכו של התמים שתמציתו הוא 'נעשה ונשמע', הוא מקבל עליו עול מלכות שמים גם בלי להבין, זו הצורה של פרשת משפטים בה אנו מקבלים מיד במתן תורה חוקים ומשפטים והם הלכות רבות שנאמרו כדינים ואין בהם התייחסות כלל לחיבור של בן האדם למצוותיו, כיון שלעבודת התמים אין בזה משמעות כלל, כי כל מציאותו הוא מצווה ועושה.

לעומת זאת בספר דברים נאמרו גם בו המצוות, אבל כל תחילתו עוסק רק בחובות הלבבות, פרשת שמע ישראל שיש בה יחוד ה' ואהבתו, וכן פרשת והיה אם שמוע ועוד פרשיות רבות שכל עניינם לחבר את בני האדם ביחס הנכון אל הקב"ה, ולא לתור אחר כל הפיתויים שיכולים להיות הן מצד עובדי ע"ז הן מצד החומריות. עד ספר דברים כמעט ואין התייחסות למצוות יראת ה', רק בספר דברים מצווה זו מוצאת את מקומה.

גם תחילתו של ספר המצוות של דברים מתחיל בבירור של "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו וגו' וידעת היום והשבת אל לבבך כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" (ד' לה-לט), כי רק מתוך החיבור וההשבה אל הלב מגיעים ל"ושמרת את חקי ואת מצותיו אשר אנכי מצוך היום וגו'" (שם מ').

המהלך של נעשה ונשמע נקרא בגמ' בשבת (פח:) "**תומת** ישרים תנחם" על שם התמימות. ולעומת זאת ספר דברים נקרא בגמ' בע"ז (כה:) '**ספר הישר**'. הטעם שמפורש בגמ' על זה הוא משום שכתוב בספר דברים "ועשית הישר והטוב" (דברים י' יח). ונראה לפי דברינו שפסוק זה מבטא את עניינו של ספר

תשובה פ"ז ה"ה) למד מפסוק זה דבר אחר, וז"ל, "וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין, שנאמר והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך והשבות אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ה' אלקיך שמה ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו" וגו'. הרי שפירשו לא כמצווה אלא כהבטחה שלעתיד לבוא יחזרו בתשובה.

המקום היחיד שכתב הרמב"ם לשוב בתשובה הוא בתחילת פ"ז מהלכות תשובה אחר שבאר בהרחבה שהבחירה נתונה ביד האדם לטוב או לרע, כתב וז"ל, "הואיל ורשות כל אדם נתונה לו כמו שביארנו, ישתדל האדם לעשות תשובה ולנעור מחטאיו כדי שימות והוא בעל תשובה כדי שיזכה לחיי העולם הבא".

והדברים מפליאים, דנמצא לדעת הרמב"ם שמי שלא עשה תשובה לא עבר שום איסור, רק שראוי לו להשתדל לשוב בתשובה בשביל שלא ירד לבאר שחת עבור החטאים שחטא בעולם הזה, אבל עצם התשובה אינה מצווה. והדברים צריכים ביאור.

אם תבעיון בעיו

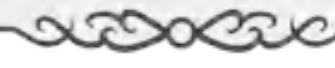
הנביא ישעיה (כא' יא) התנבא על מלכות אדום "משא דומה אלי קורא משעיר שומר מה מלילה שומר מה מליל". ופירש רש"י שהנביא קורא מתוך חשכת הגלות "שומר ישראל מה תהא מן הלילה והחשכה הזאת", כי גלות אדום קשה היא משאר הגלויות ונראה שאין לה סוף, כמו שכתבו חז"ל בבראשית רבה (ב' ה') "על פני תהום זו מלכות הרשעה שאין לה חקר"⁴, ולכן יש צעקה של הנביא מתי יגמר הלילה הזה.

ובאה על זה התשובה (שם יב) "אמר שמר אתא בקר וגם לילה אם תבעיון בעיו שבו אתיו", ופירש רש"י "אמר שומר, הקב"ה. 'אתא בקר', יש לפני להזריח לעשות בקר לכם. 'וגם לילה', מתוקן לעשו לעת קץ. 'אם תבעיון בעיו', אם תבקשו בקשתכם למהר הקץ. 'שבו אתיו' בתשובה".

פסוקים אלו קשים מכמה אנפי, הלא שאלת הנביא היתה מדוע מתארך כל כך הגלות, ולכאורה עיקר התשובה על שאלה זו היא 'אם תבעיון בעיו שבו אתיו', כלומר, צריכים עם ישראל לבקש את הגאולה ולחזור בתשובה ואז יזכו לגאולה. אם כן הסדר המתאים הוא קודם 'אם תבעיון בעיו וגו' ואח"כ 'אתא בקר וגם לילה'. ומדוע הקדים חלק זה בפסוק.

ועוד קשה, מדוע ישעיה הנביא שמופלג בצחות הלשון של לשון הקודש הוצרך כאן להשתמש בלשון ארמית 'אתא' 'בעיו' 'אתיו'. ובפרט שמשלב ארמית עם לשון הקודש יחד, הרי שאלת הנביא היתה בלשון הקודש, ומדוע התשובה בלשון ארמית. ועוד קשה שבתשובה עצמה יש כפלות 'שבו אתיו' הרי שמתחיל בלשון הקודש 'שבו' ומתרגם מיד ללשון ארמית 'אתיו'. והדבר אומר דרשני.

⁴ וכך התפרש גם בפרקי דר"א (פלי"ה) הו"ד ברמב"ן (בראשית כה' יב') שיעקב ראה במראה הסולם את המלכויות עולות ויורדות ואת מלכות אדום שעולה ואינה יורדת.

לישראל בלשון תרגום משום שמצוות התשובה צריכה להגיע דווקא מתוך מושגי בני אדם שהם ירצו והם יבקשו. ולכן גם את הקריאה 'שובו' צריך מיד לתרגם 'אתיו', שאין המכוון שתקיימו זאת כצווי מלמעלה, אלא שתתרגמו את זה למושגים שלכם ותבינו שאתם צריכים לחזור בתשובה.

חודש אלול מעמיד את ר"ה ויוה"כ

בזה נבין את דברי הגר"א שפתחנו בהם. אין ספק שאין שום השוואה בין ר"ח אלול לימים העצומים של ר"ה ויוה"כ. אבל ר"ח אלול הוא זה שמעמיד את ר"ה ויוה"כ ובלעדיו יהיו חסרים מאד.

בר"ה ויוה"כ יש התערותא דלעילא עצומה הן מצד משפטו של הקב"ה הן מצד מחילתו, ובני האדם באמת עובדים את ה' בימים אלו בהתאם ובצורה נפלאה ומרוממת, אבל אם כל עלייתם של בני האדם תהיה רק לרוח היום שמכח התעוררות הימים הם מתעלים בבחינת 'ביום טובה היה בטוב' (קהלת ז' יד'), ישנם גם זמנים שהם בבחינת 'יום רע' שמושכים את בני האדם ליצה"ר, כמו שכתב הגר"א במגילת אסתר (א' ד' בפ"ל על דרך הרמז) ש'שמונים ומאת יום' הם ימות העולם שבהם היצה"ר שולט.

בשביל שהשינוי שעושה האדם בימים הנוראים יהיה אמיתי ופנימי ולא בהתערותא דלעילא, צריך את ר"ח אלול שבו הקב"ה רומז לבני אדם עוד ארבעים יום נינוה נהפכת, ובהם צריך לראות איך הימים הנוראים משפיעים על האדם של כל השנה והם הזמן לבדוק עם עצמו איך הוא מתעורר מצדו.

אני לדודי ודודי לי

כל סגולתו של חודש אלול הוא שאין בו לא דאורייתא ולא דרבנן ואין בו שום חיובים שבאים מלמעלה, כל מה שיש בו הוא רמזים שכתבו גדולי הדורות, וכוונתם לרמוז לנו שזה הזמן של העבודה העצמית שלנו. ר"ה ויוה"כ הם בחינת 'דודי לי ואני לו' (שיר השירים ב' טז), כלומר שההתעוררות מגיעה מצדו ואנחנו מגיבים לזה מתעוררים אליו. אבל אלול הוא 'אני לדודי ודודי לי' (שם ו' ג') כי הקרבה לקב"ה מתחיל דווקא מצדנו, ומכח זה מגיעים לדודי לי.

מלך נינוה לא היו לו דינים ולא צוויים מה לעשות והוא לא ידע אם מעשיו יתקבלו, כל הפעולה העצומה שפעל בצום בשק ובתפלה היו יוזמה אישית שלו, כי כך הבין שצריך לעשות מצדו מכח ההכרזה של 'עוד ארבעים יום נינוה נהפכת', וכמו שאמר "מי יודע ישוב ונחם האלקים ושב מחרון אפו ולא נאבד" (יונה ג' ט'). גם משה רבינו בחטא העגל לא ידע אם יתקבלו תפילותיו ולא קבל מלמעלה סדר איך לכפר על כלל ישראל, הוא עלה בר"ח אלול מתוך הבנה ויוזמה שלו שזה מה שיש לו לעשות מול גזירה כזאת "אולי אכפרה בעד חטאתכם" (שמות לג' ל').

ר"ה אלול הוא פתיחה לכל חודש אלול

לפי זה הדבר ברור דהגם שהגר"א דיבר רק על ר"ח אלול עצמו, אין הכוונה שאחר ר"ח הוא עבר זמנו. ואמנם בר"ה ויוה"כ התעוררות באה מכח היום הגדול, ובהם באמת אם עבר

דברים, שכן מי שעובד את הקב"ה רק כמצווה ועושה בתמימות לא שייך כלל למציאות של לפני משורת הדין, שהרי כל מה שיש לו הוא שמקיים כל מה שצווהו הקב"ה בלי לסור ימין ושמאל. רק מי שיש לו חיבור לדברים עצמם לתכליתם ולמשמעותם ורוצה להשתלם בכל פרט, יכול גם לעשות לפני משורת הדין.

מצוות תשובה חלוקה מכל המצוות

בזה נבין את החילוק בין כל המצוות למצוות התשובה. שהרי את כל המצוות אפשר לעשותם בסדר של 'נעשה ונשמע', שעושה כפי שצווהו הקב"ה בתמימות ובשלמות בלי לסור מהציווי כי הוא זה. אבל מצוות תשובה לא שייך שתבוא כצווי מלמעלה למטה, מכיוון שאם עבר על המצוות ולא שמע בקול ה' מה יועיל שיאמר שעכשיו חוזר בו ורוצה לחזור ולקיים המצוות ככתבם וכלשונם, הרי לא נעשה בו שום שינוי, כי לקיים את המצוות חייב גם קודם שעשה תשובה, וכמו שחטא פעם אחת ולא עשה את המוטל עליו יכול לחטוא פעם נוספת.

כל מציאותה של התשובה היא כשהיא מגיעה מתוך הבנתו של האדם שהוא מואס ברע ומעמיד את עצמו במצב חדש, ולפי מציאותו החדשה הוא באמת מנותק מהחטא. ואכן כך הוא לשון הפסוק (ישעיה ו' י') "פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו". התשובה מגיעה רק מתוך הבנת הלב שרוצה לחזור למקומו ולהתרחק מהטעות שטעה בה. לכן סובר הרמב"ם שאי אפשר שתהיה מצווה חיובית לשוב בתשובה, כי אם אדם יקיים מצוות תשובה רק מפני שצווהו הקב"ה לא יהיה כאן את מהות התשובה.⁵

לכן כתב הרמב"ם דאחר שהבין האדם שהבחירה נתונה בידו לטוב או לרע ישתדל לעשות תשובה. ואין הכוונה שזו מעלה בעלמא, שהרי זה פיקוח נפש ואם לא יעשה תשובה הוא בסכנת האבדון. אלא כוונתו שהתשובה צריכה לבוא מתוך בחירתו ורצונו של האדם, כי התשובה מבטאת את הרצון האישי שלו להתקרב לקב"ה מכל הריחוקים של החטא.

'שבו אתיו' הוא דווקא מצד בני האדם

כתוב ביחזקאל (ל"ו כ"ו-כ"ז) "ונתתי לכם לב חדש ורוח חדשה אתן בקרבכם וגו', ועשיתי את אשר בחקי תלכו ומשפטי תשמרו ועשיתם". מבואר בפסוקים אלו דבר נורא, שהקב"ה יכול מצדו לגרום לישראל ללכת בדרך התורה והמצוות. אבל יש מצווה אחת שהקב"ה אומר שהיא צריכה לבוא דווקא מצדם של ישראל והיא מצות התשובה.

לכן אומר הקב"ה לישראל "אמר שומר אתא בקר וגם לילה", כלומר מצדי אין עיכוב והגאולה יכולה לבוא בכל רגע, אבל כל זה תלוי ועומד במה שצריך לבוא דווקא מצד ישראל "אם תבעיון בעיו שובו אתיו".

וזה ביאור החילוק שבין לשון הקודש ללשון תרגום. לשון הקודש מתאימה לצוויים ודיבורים שבאים מצד הקב"ה, ולשון תרגום הוא הלשון שמפרשת איך הדברים מתורגמים על ידי בני האדם ואיך הם תופסים את הדברים. כאן הקב"ה מדבר

⁵ ויהיה דומה לאדם שאומר תודה מחמת שאמרו לו לומר כן, דהגם שיש כאן אמירת תודה הלא אינה הודאה כלל.

היום ולא שב בתשובה כבר בטלה סגולת היום ואי אפשר להשלימה. אבל ר"ח אלול כל מהותו שאינו בא מחמת הזמן אלא הוא חלק מימות השנה שבו האדם מראה מה אומרים לו כל מושגי האמת של ר"ה ויוה"כ ואיך משפיעים עליו במציאות הרגילה של החיים.

כל מה שיש בר"ח אלול הוא רק שיש בו את הקריאה מצד הקב"ה שזה הזמן המתאים לפעולה שתבוא מצדם של בני האדם. והוא ממש כקריאת הנביא "אם תבעיו בעיו שבו אתיו".

נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים

כתוב במהרי"ל (ריש הל' ימים נוראים) "דרש מהרי"ל נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים (ירמ' ד' ג), על כן צריך כל אדם להסיר השרשים הרעים ורוע מעלליו מן לבו קודם יום הדין של ר"ה", עכ"ל. פירוש, ימי ר"ה ויוה"כ הם ימי הזריעה של כל השנה, בימים אלו עומד כל יחיד ויחיד וכלל ישראל בכללות לפני הקב"ה, ואז נקבע איך תראה השנה ובאיזה מהלך תלך. אבל יש הקדמה לזריעה זאת והיא הכנת הקרקע שתהיה מוכנה לזריעה כדי שלא יעכבו כל השורשים הרעים את הזריעה.

החריש המוקדם היא ההכנה של האדם לאותה זריעה העצומה שצריכה להזרע בימים הנוראים.

עיקר אלול בדורנו

לפי זה נראה דהגם שידועים דברי הגאון ר' ישראל סלנטר שלפנים בישראל היתה התעוררות עצומה בימי האלול שהשפיעה על כל העם. ואין ספק שהיתה פעולה עצומה בחודש זה ובני האדם חיו ברמה אחרת במשך שלשים יום, וזה רצף של חיים שודאי משפיע על האדם של כל ימות השנה מאד מאד, ויש לנו צער גדול שאיבדנו את האפשרות הזאת.

אבל נראה שמצד עצם מהות הימים עיקרם של ימי האלול קיים דווקא בדורנו יותר מבדורות קדמונים, שכן בימים עברו היתה התעוררות חיצונית ואוירה כללית שהביאה את האדם למצב שמעורר מצד עצמו לתשובה ולתיקון המעשים, זה שייך קצת לבחינת הימים הנוראים שההשפעה היא מבחוץ, ונמשכה השפעה זו בימים עברו גם לימי האלול. אבל בדורנו יש את ההזדמנות ליוזמה האישית של האדם כשאינו לו מעוררים חיצוניים בכלל, וימי חודש אלול הם כשאר ימים, אז נמדד הוא איך הוא מתייחס למציאות של 'עוד ארבעים יום גיונה נהפכת', מה זה אומר לו ואיך זה משפיע עליו.

שני מנהגי הסליחות

המתבונן יראה שיש חילוק בין מנהגי הסליחות של בני אשכנז למנהגי בני ספרד. הסליחות של בני ספרד נראים יותר מתאימים לפשטות דברי הגר"א שהם פונים ל'עוד ארבעים יום' עד יום הכיפורים, ולכן ברוב הסליחות עוסקים בבקשת הסליחה הכפרה והריצוי.

לעומת זאת בני אשכנז, אולי בגלל שהרגישו את חומר הדין של הגלות בכל התוקף כשגרו בקרב בני אדום בגזירות עלילות ושמדות רבות מאד, ולכן התעסקו בעיקר בהכנה ליום הדין. בארצות אשכנז היה פחד גדול והנהיגו לתקוע בשופר בכל ימי האלול, ועיקר הסליחות עוסקות בבקשות על כלל

ישראל מכל הגזירות והשמדות, ולכן גם בערב ר"ה הרבו יותר בסליחות. סדר זה מתאים יותר לפרקי דר"א שבימים אלו עלה משה להר והיה את הפחד שח"ו לא יגרום החטא ולא יזכו בדין.

בין כך ובין כך עניינם של ימי חודש אלול הוא ההכנה של האדם לחרוש את השדה כדי שתהיה מוכנה לזריעה העצומה שבימים הנוראים ר"ה ויוה"כ.

שיהיה הוא מעורר השחר

כתב השו"ע בתחילת סימן א' "יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו שיהיה הוא מעורר השחר". מקור הדברים הוא בירושלמי (ברכות פ"א ה"א) על מה שאמר דוד המלך (תהלים נו' ט) "עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר", ומפרש הירושלמי "אנא הוינא מעורר שחרה, שחרה לא הוה מעורר לי".

והדברים מתמיהים, מהי המלחמה הזאת מי יעיר את מי האם דוד את השחר או השחר את דוד. ומדוע נקרא שדוד המלך היה מעורר השחר, וכי הוא גרם לשמש לזרוח. ועוד יש לעיין הרי בעלות השחר יש אור מועט ממש, ובשלמא האור שזורח בנץ החמה אפשר שיעיר את האדם, אבל מהי ההתעוררות שאור השחר מעורר.

בדברי הט"ז (שם) מבואר יסוד נפלא. שהשחר הוא בחינה של התעוררות דלעילא, כי המציאות של היום גורמת לאדם את ההתעוררות והקימה לעבודת היום. אבל דוד המלך שהוא מקים עולה של תשובה וכל עבודתו היתה בפנימיות הלב לקב"ה, אמר על עצמו שהוא לא התעורר מכח ההתעוררות החיצונית, אלא התעורר מעצמו לפני השחר.

ונראה שזה הטעם שנקרא דוד מעורר השחר, לפי שבאמת זוהי מציאותו האמיתית של העולם שהוא נברא ונועד לשימוש האדם, וכשאדם קם לפני השחר הוא מגלה שהוא קדם לעולם והוא התכלית, וכל העולם נברא בשביל לתת לו את האפשרויות והכלים לעבוד את הקב"ה, ואף היום מאיר בשביל שיוכל להשתמש בו לעבודת ה'. אבל כשקם מכח ההתעוררות של היום ההתעוררות היא מלמעלה למטה ולא מצד האדם.

מוסיף הט"ז שדוד המלך אמר בצורה כפולה "אנא הוינא מעורר שחרה, שחרה לא הוה מעורר לי" משום שבגדולתו לא היה רוצה כלל להשתמש בהתעוררות דלעילא, אלא רצה שהכל יבוא מצדו. אבל השו"ע אמר רק "שיהיה הוא מעורר השחר", משום שודאי אנחנו צריכים טובא להתעוררות מלמעלה, אבל עכ"פ שתתחיל ההתעוררות לבא מצדנו בהתעוררות כל שהיא ועליה תבוא כל ההתעוררות העליונה לסייעו במה שהתחיל.

אשמורת הבוקר

אפשר שלכן מנהג הסליחות המקורי היה דווקא באשמורת הבוקר כמו שמפורש בכמה מן הסליחות, כי זה כל עניין הסליחות בחדש אלול לעורר השחר ולבוא מצדנו בבחינת 'קמתי אני לפתוח לדודי', ועל ידי זה נוכל לצפות לזכות לכל ההתעוררות העצומה מלמעלה בימי ר"ה ויוה"כ.

מאמדי "חסד לאברהם" אלול

מאמר א - התעוררות גדולה לתיקון ישר המידות דברי התעוררות בפטידת הגאון ר' אלחנן שווימר זצ"ל

הקדמה ראשונה – רבים העניינים הנכנסים תחת "עבודת חודש אלול", ועיקרם שנים התלויים בשני המועדים הקרבים ובאים בתחילת חודש תשרי – התקרבות לקב"ה בבחינת "אני לדודי ודודי לי", והיא הקדמה להמלכת הקב"ה בר"ה, ועוד הכנה רבתא לעבודת התשובה ביוהכ"פ.

הנה פשוט ששני עניינים נכבדים אלו – קירבת השם והמלכת הקב"ה, ועבודת התשובה - לא יכונו אלא בנפש הנקיה מקלקולי המידות, אך דא עקא שבבואנו לתחילת חודש אלול כפי הנראה כבר מאוחר להגיע לשלמות הנרצית בתיקון המידות, שהיא עבודת חיים, וידוע כי גדולי בעלי המוסר ובעלי העבודה התחילו את העבודה הזאת כבר במוצאי יוהכ"פ הקודם.

אך אעפ"כ לפי מצבנו ודאי מוטל עלינו לעשות את האפשר כדי להיכנס בשער אחד משערי העבודה לתקן מה שאפשר בזמן הקצר, וראיתי לעורר את עצמי בסדרת מאמרים העוסקים ביסודי תיקון המידות, ויה"ר שיהיו תועלת לי ולאחרים.

המאמר הראשון עוסק בדרכי ההתגברות על היצר אחר נפילה בחטא, וכיצד להגיע טהרת הלב שהיא התנאי המרכזי לכלל עבודת השם וגם התכלית של עבודת התשובה, כבקשת המשורר האהוב לא-לוקיו (נ"א, י"ב) לָב טְהוֹר בְּרָא לִי אֶ-לֵקִים וְרוּחַ נְכוֹן חָדָשׁ בְּקַרְבִּי.

הקדמה שנייה – לפני זמן קצר הסתלק לבית עולמו הגאון ר' אלחנן שווימר זצ"ל בשיא פריחתו הרוחנית כשהוא מותיר אחריו, מלבד בני משפחתו הכבודה, המוני תלמידים יתומים מרב שהיה להם כאב, ונתקיים בנו דברי הנביא בקינתו (איכה א' כ"ב) כִּי רַבּוֹת אֲנַחְתִּי וְלִבִּי דָוָי.

הנה לא באתי בזה בדברי הספד כי לא הגעתי למידה זו, רק היות והגאון זצ"ל היה מעוטר בהרבה כתרים של תורה ומידות טובות ולב טוב וכל מידה טובה ונכונה בצורה מופלגת ונדירה, ועל כולנה היה מעוטר בלב נקי וטהור, ובחיים חיותו היה מקרין על כל סביביו שפע טל של תחיה, והיי בבחינת טופח ע"מ להטפיה, ונהנו ממנו כל הבאים בגבולו ואף הרחוקים, ראיתי לנסות להציב כאן יד לעמוד על נקודה אחת פנימית שהיה מיוחד בה, נקודה שהיא מרכז בעבודה וסביבה סובבים הרבה גופי תורה ואמונה ותיקון המידות, עד שאם ידבק בה האדם יכול לבא לתיקון גדול, וכיון שעתה בעווננו נחסרנו כל, ואין לנו את תמונתו למשוך ממנה את השפע, לכה"פ יהיו הדברים נקודות אחיזה להידבק במידותיו, וכל שנתעלה מהרשימו של דמותו יהא זה לעילוי נשמתו הזכה.

הנה באמת לעיקר הדברים נתעוררתי בלימוד ענין נכבד בפרשת עקב, אך ככל שנמשכו הדברים ויצאו מכלל מחשבה לדבורים של תורה, יותר נצטיירה לפני דמותו של הגאון המנוח זצ"ל כאילו הדברים מכוונים ממש אליו ועליו, ולכן גם סדר הדברים יהא מתוך הפרשה, ובסוף ימשכו מאליהם אל דמותו המאירה.

א. בפרשת עקב (פרק י' פסוק ט"ז): וּמִלִּתֶּם אֶת עַרְלַת לְבַבְכֶם וְעַרְפְּכֶם לֹא תִקְשׁוּ עוֹד, ע"כ, ופירש רש"י: ערלת לבבכם - אוטם לבבכם וכיסויו, ע"כ. וקצת צ"ע מה המכוון בציוי זה של מילת ערלת הלב.

עוד צריך להבין מהו סדר הכתובים בפרשה דא, דבתחילה אמר (י', י"ב-י"ג) וְעַתָּה יִשְׁרָאֵל מָה ה' אֱ-לֹקֶיךָ שְׂאֵל מֵעַמָּךְ כִּי אִם לִיְרָאָה אֶת ה' אֱ-לֹקֶיךָ לְלֶקֶת בְּכָל דְרָכָיו וּלְאֶהָבָה אֹתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת ה' אֱ-לֹקֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ: לְשֹׁמֵר אֶת מִצְוֹת ה' וְאֶת חֻקֵּי אֱשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם לְטוֹב לָךְ, ע"כ, ואח"כ כתיב (י', י"ד-ט"ו) הֲוֹ לֵה' אֱ-לֹקֶיךָ הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַיִם הַשָּׁמַיִם וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶן: רַק בְּאַבְתָּיִךְ חֶשֶׁק ה' לְאֶהָבָה אוֹתָם וַיִּבְחַר בְּזַרְעֵם אֲחֵרֵיהֶם בְּכֶם מִכָּל הָעַמִּים כִּי הַיּוֹם הַזֶּה, ע"כ, ואינו מובן כ"כ קישור הדברים, ואח"כ ציוה ואמר "ומליתם את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד", וצ"ע איך ציוי זה קשור לענין שלמעלה ממנו.

ב. הנה יעוין בפירוש רש"י עה"פ "וְעֵתָהּ יִשְׁרָאֵל מָה ה' אֱ-לֹקֵיךָ שֶׁאֵל מַעֲמָדָּ וְגו'..." , שגם ענין זה נמשך למעלה ממנו, שבו מגולל משרע"ה את כל המאורעות אשר עברו על כלל ישראל בעקבות חטא העגל ומחשבת השם יתברך להענישם ולאבדם ואיך התנפל הוא ע"ה לפני השם להעביר חטאתם ולמחול להם, ואחר כל זאת בא דבר השם אל משרע"ה "ועתה ישראל וגו'..." , ופירש רש"י - אע"פ שעשיתם כל זאת עודנו רחמיו וחבתו עליכם ומכל מה שחטאתם לפניו אינו שואל מכם כי אם ליראה וגו', ע"כ.

הנה אע"פ שפשטות הלשון "מָה ה' אֱ-לֹקֵיךָ שֶׁאֵל מַעֲמָדָּ" משמע שהוא דבר קטן ופשוט, וכן משמעות חז"ל שהקשו [בברכות ל"ג ע"ב] אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא, והאמר רבי חנינא משום רבי שמעון בן יוחי אין לו להקדוש ברוך הוא בבית גזויו אלא אוצר של יראת שמים שנאמר יראת ה' היא אוצרו, ע"כ, אך כבר כתב רבינו המסילת ישרים בהקדמת ספרו ש"כאן כלל כל חלקי שלמות העבודה הנרצית לשמו יתברך, והם: היראה, ההליכה בדרכיו, האהבה, שלמות הלב, ושמירת כל המצות", ע"כ, והוא דבר גדול ודאי.

ובאמת שכן מבואר בגמרא ברכות שם, שתירצו - אין לגבי משה מילתא זוטרתא היא דאמר רבי חנינא משל לאדם שמבקשים ממנו כלי גדול ויש לו דומה עליו ככלי קטן קטן ואין לו דומה עליו ככלי גדול, ע"כ, והתמיה בזה ידועה ומפורסמת דהלא משרע"ה מדבר עם כלל ישראל ולדידהו יראת שמים דבר גדול הוא, ומה יושיענו מה שלמשרע"ה הוא מילתא זוטרתא, וכן הקשה שם המהרש"א בח"א: ועוד יש שמקשים במשל דמייתי לאדם שמבקשים ממנו כלי גדול כו' דאין זה דומה דהכא משה א"ל לישראל כן כי אם ליראה ולגביהם ודאי דומה ככלי גדול, ע"כ. ועכ"פ משמע להדיא דלכלל ישראל ודאי הוי היראה דבר גדול וכש"כ כל חמשת חלקי העבודה, וצ"ע.

ג. והנראה לבאר בזה בעז"ה ביאור נכון, דקישור הדברים כך הוא, דישראל חטאו חטאה גדולה בעגל ואיבדו מעלתם מעלת מלאכי עליון שאין מלה"מ שולט בהם, כדכתיב [תהלים פרק פ"ב פסוק ו' - ז'] אֲנִי אֶמְרֵתִי אֱלֹהִים אֲתֶם וַיִּבְנֵי עֲלִיּוֹן כְּלֶכֶם : אֲכַן כְּאֲדָם תִּמְוִיתוֹן וְכְאֲדָם הַשָּׁרִים תִּפְלוּ, ע"כ, ופירש רש"י שם - אלהים אתם - מלאכים כשנתתי לכם את התורה נתתיה לכם ע"מ שאין מלאך המות שולט עוד בכם. אכן כאדם תמותון - אכן כאדם הראשון תמותון אחרי שחבלתם מעשיכם כמוהו: וכאחד השרים - הראשונים שמתו כן תפולו, ע"כ.

ומשרע"ה התנפל לפני השם יתברך ארבעים וארבעים לילה במסי"נ ולא אכל ולא שתה, ע"מ להעביר חטאתם, עד שנתרצה הקב"ה לישראל ביוה"כ והחזיר שכנינתו לתוכם, ופשוט שלא באה תפלתו של משרע"ה ולא ריצוי השם יתברך ע"מ שימשיכו במדרגתם שנפלו אליה בחטאם, אלא ע"מ שישבו למדרגתם העליונה.

ד. אך לכאורה דבר זה הוא מן הנמנעות בדרך הטבע, דכיון שנפלו כבר הלא הראו בזה שאין בכוח יצור נברא לעמוד נגד היצה"ר שתקיף הוא ממנו, וכן באמת העידה התוה"ק כמו שהביא המסילת ישרים בסוף פ"ב: ופשוט הוא שאפילו אם יפקח האדם על עצמו, אין בכחו לינצל כי היצר הרע תקיף מאד, וכמאמר הכתוב (תהלים לו): צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ע"כ.

אך כבר נתגלה באותו מקום סוד האפשרות לגבור על היצה"ר, והוא עזר השם יתברך, כדכתיב "ה' לא יעזבנו וגו'..." , וביאר המס"י שם שאם האדם מפקח על עצמו, אז הקדוש ברוך הוא עוזרו וניצול מן היצר הרע.

ואין לומר שאע"פ שתתקבל תשובת האדם אך שוב לא יוכל להשיג את רום המעלות, דיעוין בספר שערי תשובה לרבינו יונה בשער א' אות א' שכתב וז"ל: והתבאר בתורה, כי יעזור ה' לשבים כאשר אין יד טבעם משגת ויחדש בקרבם רוח טהורה להשיג מעלת **אהבתו**, שנאמר (דברים ל, ב): "ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום ובניך בכל לבבך ובכל נפשך". ואומר בגוף הענין (דברים ל, ו): "ומל ה' את לבבך ואת לבב זרעך" - **להשיג אהבתו**, ע"כ. הנה מדרגת אהבת השם היא העליונה שבמדרגות העבודה כמו שסידר לן החסיד בספר חובות הלבבות, וכתב שם בפתיחת השער שכל מה שקדם לנו זכרו בספר הזה מחובות הלבבות ומעלות המדות ונדבת הנפשות הם מעלות ומדרגות אל הענין העליון הזה [מדרגת אהבת השם], וכל חובה וכל מדה טובה מושכלת או כתובה או מקובלת הם תכונות ומעלות, שעולים בהם אל הענין הזה והוא תכליתם וסופם, אין מדרגה למעלה ממנו ולא אחריו, עכ"ל.

ואע"פ שנתבאר רום מעלת המדרגה של אהבת השם, מבטיחה התוה"ק לשב שיעזרהו השם יתברך להשיג מעלת אהבתו!!!

ה. הנה כאן בפרשתן מתבאר שהשגת השלמות והמעלות הנשגבות יושגו לאדם בשני תנאים, התנאי הראשון הוא האמונה שהקב"ה כל יכול ואם הולך האדם בציוי השם ושמירת מצותיו ודרכיו, לא יבצר ממנו מאומה להשיג מעלת האהבה והיראה היות, והשנית היא בעומק תפיסת האדם עצמו את כוחותיו הפנימיים.

וע"פ הקדמה זו יתבארו הכתובים כמין חומר, שבתחילה בא להוציא מלב שבור הפּיגּאש נפשו מהאפשרות להשיג את המעלות אחר החטא, ופּתח בדברי ריצוי לומר דאע"פ שחטאו ישראל חטאה גדולה לא נמנעו מהם דרכי התשובה, ולא עוד אלא שיש בידם להשיג את רום המעלות העליונות ביותר, והוא מש"כ רש"י בביאור הפסוק: אע"פ שעשיתם כל זאת עודנו רחמיו וחבתו עליכם ומכל מה שחטאתם לפניו אינו שואל מכם כי אם ליראה וגו', ע"כ.

ואח"כ בא לבאר מה שיוקשה לכאורה איך יכול האדם לבדו בכוחות עצמו להשיג המעלות, וע"ז בא משרע"ה להלהיב נפשות נדכאות ביגון חטאם בהזכירו גדלות השם וכל יכולתו דכתיב (י', י"ד) הן לה' אֶל-לִקְיָד הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַי הַשָּׁמַיִם הָאֲרָץ וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ, ע"כ.

ואם יתעקש המתעקש כי אולי הוא בעצמו מחמת חטאיו ולפי מצב דורו אינו זכאי לעזרת השם בגבורים, ע"ז הוסיף במתק לשונו - רק בַּאֲבֹתֶיךָ חָשַׁק ה' לְאַהֲבָה אוֹתָם וַיִּבְחַר בְּזֶרְעָם אֲחֵרֵיהֶם בְּכֶם מִכָּל הָעַמִּים כִּיֹּם הָזֶה, ע"כ, לומר דאין עזרת השם תלויה במעשיו ומצבו אלא בזכות אבותיו הקדושים אברהם יצחק ויעקב, ולא שהיתה כאן בחירה בעלמא **אלא שחשק ה' לְאַהֲבָה אוֹתָם**, והוא התגברות האהבה עד כלות הנפש, כמוש"כ בספר מסילת ישרים פרק י"ט בשם המדרש (ב"ר פ"פ): ארשב"ל בגי', לשונות של חיבה חבב הקדוש ברוך הוא את ישראל ואנו למידים וכו': בדביקה, בחשיקה, ובחפיצה, והם ממש ענפי האהבה העיקרית, והיינו התשוקה שזכרתי, והדביקות והנחת והעונג הנמצא בעסק ענינו של הנאהב, ע"כ.

ושמא יאמר האדם דוקא באבות הקדושים בחר ולא בזרעם וצאציהם, ע"ז משיב מיד - וַיִּבְחַר בְּזֶרְעָם אֲחֵרֵיהֶם בְּכֶם מִכָּל הָעַמִּים כִּיֹּם הָזֶה, ע"כ.

ו. ועתה אנו באים אל תכלית המכוון בכל המאמר שלנו, ביאור הציווי וּמְלִתָּם אֶת עֲרַלְת לְבַבְכֶם וְעַרְפְּכֶם לֹא תִקְשׁוּ עוֹד, ע"כ, ולעיל בתחילת הענין התקשינו מה המכוון בציווי זה של מילת ערלת הלב, מה גידרה ומה מקומה בסדר הפסוקים.

ולעיל [באות ה'] כתבנו שהשגת השלמות והמעלות הנשגבות יושגו לאדם בשני תנאים, והתנאי השני הוא בעומק תפיסת האדם עצמו את כוחותיו הפנימיים. ונבאר ענין זה היטב.

הנה כבר נרמז ברש"י הק' שורש הענין במש"כ: ערלת לבבכם - אוטם לבבכם וכיסויו, ע"כ. הנה מבואר דאין בקשת וציווי השם יתברך על כלל ישראל בזה לברוא להם לב חדש, (כמאמר דהע"ה [תהלים פרק נ"א פסוק י"ב] לֵב טָהוֹר בְּרָאֲלִי אֶל-לִהְקִים וְרוּחַ נְכוֹן חֲדָשׁ בְּקִרְבִּי, ע"כ), אלא רק הסרת אוטם הלב וכיסויו [וכתב השפתי חכמים - וכסויו שהוא אטומו וכן כתב בפרשת וארא עיין שם, ע"כ], ובפשוטו הוא פלא, דאם הקלקול חל בפנימיות הלב, מה יעזור הסרת האוטם והכיסוי, אתמה.

אכן דבר גדול ועמוק מבואר כאן, דגם בעת חטאם היה לבבם שלם עם השם, אך החטא בא ככיסוי על הלב עד שאינו יכול לשלוט ולהנהיג את קומת האדם ופעולותיו, (וכבר מצאנו כעין זה [שהלב שלם אע"פ שהמעשים מקולקלים] בדברי מרנא הגר"א בביאור מאמר חז"ל ביומא דף ט' ע"ב: ראשונים שנתגלה עונם נתגלה קצם, אחרונים שלא נתגלה עונם לא נתגלה קצם, ע"כ, וביאר הגר"א [בביאורים לסבא דבי אתונא] כי הראשונים היו מעשיהם הטובים טמונים, ואחרונים להיפך, ורחמנא ליבא בעי, ואמרו ראשונים שהיה בהם עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים אלא שתלו בטחונם בקב"ה, **נמצא כי מעשיהם רע מאד** שכולן ביהרג ואל יעבור עבירות חמורות שבתורה **ולבם היה טוב מאוד** שמעלת הבטחון על כולם, ואחרונים עסקו בתורה ובגמילות חסדים ומפני מה חרבה מפני שנאת חנם ללמדך ששקולה שנאת חנם כו' כמו שאמרו איזה פרשה קטנה כו' ואהבת לרעך והוא מחוסר הבטחון שכל הקנאה והשנאה ממנו, עכ"ל.

וזהו שהזהיר משרע"ה את כלל ישראל שכדי לזכות לעזרת השם להשגת המעלות גם לפי מצבם, צריכים הם לטהר את צפונות ליבם, ואז יהא ליבם הטהור מנהיגם, ולא יפקירו נפשותם לשליטת הכוחות הגשמיים החיצוניים, וזהו שקרא "הסרת ערלת הלב".

ז. אך מצאנו עוד עומק בדברי רבותיו הראשונים המבארים באופן ברור מאוד את המושג של "ערלת הלב" ומה נדרש מהאדם כדי להסירו, והוא בפרוש הרמב"ן על פסוק זה וז"ל: ומלתם את ערלת לבבכם - **שיהיה לבבכם פתוח לדעת האמת**, לא כאשר עשיתם עד היום, שלא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע, עכ"ל. וכעין זה כתב גם האבן עזרא בפרושו השני וז"ל: גם יתכן להיות פירושו **לטהר הלב עד שיבין האמת**, ע"כ.

מבואר מדברי רבותינו הראשונים כמלאכים שהדרך להשגת המעלות אינה בעניינים גבוהים שאינם בהשגת יד האדם, אלא במידה אחת הקרובה מאוד לכל אדם, בפיו ובלבבו לעשותה, דהיינו **שענין הסרת ערלת הלב ענינו בקשת האמת!!!**

ועוד מבואר **שהשגת האמת אינה תלויה בשכל אלא בלב!!!** ולכן כתב האבן עזרא שמה שנדרש מהאדם **כדי להשיג ולהבין את האמת הוא טהרת הלב ולא טהרת השכל!!!** הנה הדבר מבואר מעצמו שאין הלב משכן השכל, אלא שפעולת השכל הזך אינה משתערת רק לפי זכות הלב, ומי שליבו סתום או שהמעבר בין ליבו לשכלו סתום, אינו במעלת חכם כלל, דאין חכמתו יכולה לעשות פרי.

ח. ולפני שנים שמעתי ממרן ראש ישיבת בית התלמוד הגאון הגדול ר' דב שוורצמן זצ"ל, לבאר ע"ד זה את מאמר חז"ל המופלא בגמרא שבת דף קמ"ז ע"ב: אמר רבי חלבו חמרא דפרוגייתא ומיא דדיומסת קיפתו עשרת השבטים מישראל רבי אלעזר בן ערך איקלע להתם אימשיך בתרייהו איעקר תלמודיה כי הדר אתא קם למיקרי בספרא בעא למיקרא החדש הזה לכם אמר הַקְרָשׁ היה לכם, ע"כ, דהיינו שראב"ע היה גדול החכמים [כמבואר בפרקי אבות פ"ב בענין תלמידי ריב"ז], וע"כ שגבה בשכלו משאר בני דורו, ואעפ"כ כשנגרר [במידת מה לפי ערכו] אחר הנאות העולם, אבדה חכמתו, אך מבואר להדיא שלא היה הקלקול בשכלו אלא בליבו!!! ונרמז דבר זה במה שקרא בס"ת "הַקְרָשׁ היה לכם", לרמז על עומק מצבו בהימשכות אחר ההנאות הגשמיות.

עוד ביאר מרן זצ"ל דמה שהחליף דוקא תיבות "החדש הזה לכם" בתיבות "הַקְרָשׁ היה ליבם", לרמז כי עבודת הלב לא תיכון בפני עצמה אלא בהמשכת כח החידוש הנמצא בשכל, וכשנסתם המעבר בין המוח והשכל ללב נסתם הלב ונהפך לבחינת הַקְרָשׁ, ע"כ שמעתי.

ט. הנה בשנה זו עמדתי על נקודה נפלאה היוצאת מתוך חידושו של מרן רה"י הגאון הגדול ר' דב שוורצמן זצ"ל, דהא מתבאר ממאמר חז"ל הנ"ל בשבת קמ"ז שיש שתי בחינות בלב, בחינה אחת היא בחינת "החודש הזה לכם", והאחת בחינת "החרש היה ליבם", דפשוט שהבחינה הראשונה של "החודש הזה לכם" היא בחינת ההתחדשות של הלב דייקא, שה"לכם" האמור כאן הוא הלב של כאו"א מכלל ישראל, שכשהמעברים בין השכל ללב פתוחים הרי נמשך כח החידוש ללב והופכו **ללב שלם**, וכיון שהלב הוא משכן המידות והרגשות, ממילא תיקונו הוא תיקון כל הקומה. והבחינה השניה גלויה בדברי חז"ל, והיא הַקְרָשׁ היה ליבם", דהיינו שהלב נהיה בבחינת קְרָשׁ רח"ל.

אך לא נתבאר היטב מהי בחינת הַקְרָשׁ, והאיר השם יתברך את עיני להבין כי בחינת הַקְרָשׁ היא מה שהאדם אין ליבו פתוח לבני האדם שבסביבתו, אין לו התקשרות הלבבות עם שאר אנשי מקומו, ולפעמים אפילו הקרובים ביותר, כי כשהלב אטום וחתום כמו הַקְרָשׁ אין בו אפילו את ההרגשים האנושיים הפשוטים רח"ל, ואין להאריך בזה.

מעתה לפי כל הנ"ל מובן מאוד כמעט מאליו, כי **יש תלות ישירה בין הקשר של שכלו של האדם לליבו, לבין הקשר בין ליבו לליבות הסובבים אותו**, דיכול להיות ענק שבענקים בשכלו שראשו מגיע השמימה במושכלות, אך אם המעבר בין שכלו לליבו סתום, גם ליבו יהא סתום לסובבים אותו, דמרגע שנהיה הלב בבחינת הַקְרָשׁ שוב אינו פתוח ללבבות שבורים, אפילו של קרוביו ותלמידיו....

י. הנה כל הדברים והאמת הללו בציוור השלמות שלהם נתקיימו ממש כפשוטם בגאון הגר"א שווימר זצ"ל, שאצלו כפי הנראה היו הדברים מתוקנים בתכלית התיקון [עכ"פ לפי מצב דורנו], שמכל העדויות שהעידו התלמידים הקרובים וכל מי שזכה לאורו במשך שנות הרבצת התורה שלו, נראה שהענין שאנו מדברים עליו במאמר זה במסוים, היה אצלו בתיקון גדול, רצוני שהמעברים בין השכל ללב היו פתוחים כאולם, והדבר התבטא בכל הויותו, בכל החסד וההארת פנים שלו, בכל החדויותא דשמעתא שלו והריתחא דאורי' שלו, שכללה מלבד את עצמו את כל הסובבים אותו, כולם נכללו בליבו הרחב כאולם, **כי כשם שליבו היה פתוח לקבל משכלו את כל כח החידוש הנמשך ממקור העליון שממנו חצובה התורה, כך היה ליבו פתוח לכל הלבבות שסבבו אותו והיו תלויים בו, והוא השפיע עליהם מאור תורתו וטל תחיה הבא מליבו, והם צמחו וגדלו מאורו, והיו פונים אל מאור פניו כפרחים הפונים אל השמש המגדלם ומחייה אותם.**

יה"ר שיהא מאמר זה לזכרו הטהור, ואם ניזכה להידבק בדרכי שלמותו ונתעלה קצת במעלות השלמות מכח צורת השלמות שלו יהא גם זה לעילוי נשמתו, אמן ואמן.

עינינו גל

מאמרים ותפיסות עומק בעולמם של עמלי תורה
מבית "עין לא ראתה"

פרשת
כי תצא

וּכְתַב הַח"ח (מוֹבָא בְּבִיאור הַח"ח עה"ת) עַל מִצְוֹת הַשֶּׁבֶת אֲבִידָה, וּז"ל: וּמִזֶּה נוֹכַל לְהִתְבּוֹנֵן, אִם חִסֵּה הַתּוֹרָה כָּל כֶּךָ עַל מִמּוֹנוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֲפִילוֹ עַל חֲמוֹר וְאוֹ שִׂיּו שְׁתּוּעָה וְהִרְחִיק מִן הַדֶּרֶךְ וְהוֹצֵרֶךְ עֵמֶל רַב לְהִטּוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ, וְכָל שֶׁכֵּן כִּמּוֹה צָרִיךְ לְרַחֵם עַל נֶפֶשׁ יִשְׂרָאֵל שְׁתּוּעָה מִן הַדֶּרֶךְ, אֲפִילוֹ אִם יִצְטָרֵךְ לְעֵמֶל עֵמֶל רַב לִזֶּה וּלְרֵאוֹת לְהִשִּׁיבּוֹ אֶל הַדֶּרֶךְ. וְהִנֵּה יְדוּעַ מִשׁ"כ "הַשֶּׁבֶת תְּשִׁיבֶם לְאַחִיךָ" וְאִמְרוּ חו"ל הַשֶּׁבֶת תְּשִׁיבֶם אֲפִי מֵאֵה פַעֲמִים, מִזֶּה נִלְמַד אֶף לְעֵינֵינוּ, שְׁצָרִיךְ לְעֵמֶל מֵאֵה פַעֲמִים בְּעֵינֵי זֶה לְהִטּוֹתֶם לְדֶרֶךְ ה'... וְהִנֵּה יֵשׁ אֲנָשִׁים מִבְּעֵלֵי תּוֹרָה אֲשֶׁר ה' נָתַן לָהֶם חֲכָמָה וּבִינָה... וְיֵשׁ בְּכוֹחֵם לְרַפְאוֹת שֶׁבֶר עֵמֵינוּ לְהוֹרוֹתֶם הַדֶּרֶךְ הַסְּלוּלָה לָהּ; אֵינִי לָהֶם לְחִשּׁוֹת בַּעַת הַזֹּאת שְׁעִי"ז הַשִּׁיִּים הַטּוֹעִים בְּדֶרֶךְ נַעֲשִׂים אֲבוּדִים לְגַמְרֵי בְּהַמְשָׁךְ הַזְּמַן... וְע"ז רִמּוֹ הַנְּבִיא יַחְזַקְאֵל (לְד, ב): "בֶּן אָדָם הַנְּבִיא... אֵת הַנְּחֻלוֹת לֹא חִזַּקְתֶּם... וְאֵת הָאוֹבְדוֹת לֹא בִקְשַׁתֶּם... וּדְרַשְׁתִּי אֵת צֹאנֵי מִידָם".

וּלְפ"ז דֵּהָא גּוֹפֵא רִימּוֹ הַנְּבִיא בְּמִשְׁל "שֶׁה פְּזוּרָה יִשְׂרָאֵל" דְּכִמּוֹ שֶׁהִשָּׂה מִרְגִּישׁ כָּל מִיחּוּשׁ קָל בְּכָל אֲבָרָיו כֶּךָ יִשְׂרָאֵל, שְׂאִין הַכוּוֹנָה רַק לְעֵצֶם הַסְּבֵל שְׁגוֹרֵם כָּל יְהוּדֵי חוּטָא לְכָלֵל כּוֹלוֹ, אֵלֹא מִעוֹרֵר אֵת הַצְּדִיקִים שֶׁלֹּא יִשְׁכַּחוּ אֵת הַטּוֹעִים, דְּכִיּוֹן שְׁכָל חֲטָא הַכִּי קָל שֶׁל יְהוּדֵי מִרְעִיד אֵת כָּל הָאֲבָרִים כּוֹלֵם וְכָל יִשְׂרָאֵל מִרְגִּישׁ אֵת חֲטָאוֹ, ע"י רַעַד זֶה יִתְעוֹרְרוּ הַטּוֹבִים וְהַשְּׁלֵמִים לְתַקֵּן אֵת כָּל הַיְהוּדִים הַפְּגוּמִים.

ג. וְכִמּוֹה מִסֵּר נֶפֶשׁ מִרְן הַח"ח זי"ע ע"ז, שְׁמִלְבַּד חִיבּוּרֵיו הַגְּדוּלִים מִשְׁנ"ב וּח"ח, הִיָּה מוֹצִיא סְפָרֵי חִיזוּק לְחֵיילִים, לְנָשִׁים, לְנוֹסְעִים לְאֲמֵרִיקָה, וְלְכָל מִינֵי עֵינִינִים הַטּוֹעוֹנִים חִיזוּק, וְהִיָּה הוֹלֵךְ בְּעֵצְמוֹ וּמְכַתֵּת רְגָלִים מִעֵיירָה לְעֵיירָה לְמַכּוֹר אֵת סְפָרָיו, וְכִשְׁהִיוּ שׁוֹאֲלִים אוֹתוֹ מַה כ"כ טוֹרַח בְּעַד אִיזוֹ עֵיירָה נִידַחָה שְׁבִקוּשֵׁי יֵשׁ בַּהּ יְהוּדֵי אֶחָד שִׁיקְנָה סֵפֶר בּוֹדֵד, וְהַשִּׁיב שְׁכֵמוֹ שֶׁהַשְּׂרִים בַּעַת מַסְעוֹתֵיהֶם בִּיעֲרוֹת צָדִים זֹאבִים וְצִבְאִים, וּלְפַעֲמִים שׁוּוֹה לָהֶם מַסַּע שֶׁל כִּמּוֹה יָמִים בְּשִׁבִיל לְתַפּוֹס זֹאב אֶחָד אוֹ צִבֵּי אֶחָד, כֶּךָ אֲנִי ג"כ צִייד שְׂמוּכֵן לְעֶרֶךְ מַסְעוֹת אֲרוּכִים בְּשִׁבִיל לְתַפּוֹס עוֹד אִיזָה ר' אֲרִיָּה אֶחָד, ר' זֹאב, ור' צִבֵּי, לְהִשִּׁיבֶם אֶל אֲבִיהֶם שְׁבִשְׂמִים.

וּבִימֵינוּ יֵשׁ לֹא רַק אַחִים טוֹעִים, אֵלֹא אֲפִי בְּתוֹכֵינוּ, יִשְׁנֵם בְּחוֹרִים שֶׁלֹּא מְכִירִים בְּעֶרֶךְ הַתּוֹרָה וּמְנַקְרִים בָּהֶם כָּל מִינֵי שְׂאֵלוֹת וּסְפִיקוֹת, וְצָרִיךְ כָּל מִי שְׁבִיכְלָתוֹ לְפָרוֹס אֵת מִשְׁנַת הַתּוֹרָה וְהַשְּׁקֵפֶת הַיְהוּדוֹת הַנְּאֻמָּה, לְהִשִּׁיב אֵת הַשֶּׁה הַבֵּיתָה.

להשיב את השה הביתה

א. בְּפִרְשַׁתוֹ "וּכֵן תַּעֲשֶׂה לְחֲמוֹרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׁמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבִידָת אַחִיךָ אֲשֶׁר תֵּאֱבֹד מִמֶּנּוּ וּמִצֵּאת לֹא תוֹכַל לְהִתְעַלֵּם", וְהַגְּמ' בְּאֵלּוֹ מִצִּיאוֹת דּוֹרֶשֶׁת אֵת כָּל הַפֶּסֶם: לְמָה לִי דְכַתֵּב רַחֲמָנָא 'שׁוֹר' 'חֲמוֹר' 'שֶׁה' 'שְׁמֵלָה' עַד שֶׁאִמְרַר רַבֵּא: "חֲמוֹר דְּבוֹר לְרַבֵּי יְהוּדָה וְשֶׁה דְאֲבִידָה לְדַבְרֵי הַכָּל קִשְׂיָא". וּבִאֲמַת מִצְוֹה לְמִצְוָה אִיזָה יִישׁוּב לִזֶּה עַל דֶּרֶךְ רִמּוֹ עכ"פ, דְּבִשְׁלֵמָה חֲמוֹר דְּבוֹר מִתּוֹרֵין לְפַחוֹת לְפִי רַבֵּן שְׁבֵא לְמִיעוּטֵי שׁוֹר וְלֹא אָדָם חֲמוֹר וְלֹא כָלִים, אֲבָל "שֶׁה" נִשְׂאָר קִשְׂה לְכוֹלֵי עֵלְמָא לְמָה הַזְּכִירָתוֹ תּוֹרָה עַל חֵינִם, וְצ"ע.

וּתִירְצוּ בּוֹה, שְׁכַאן רִימּוֹ הַכְּתוּב לְאֲבִידָה אַחֲרַת שְׁעֵתִיד הַקַּב"ה לְהַחְזִירָה, דְּכַתִּי בִירְמִיָּה (נִיז) "שֶׁה פְּזוּרָה יִשְׂרָאֵל" וּבְשִׁלְהֵי מִכּוֹת אִמְרַר רַב מִסְתַּפְּינָא מֵהֵאֵי קִרָא "וְאֲבַדְתֶּם בְּגוּיִים" מִתְקִיף רַב פֶּפֶא דְלִמָּא כְּאֲבַדָּה הַמְתַּבְקֶשֶׁת דְּכַתִּי "תַּעֲיִתִי כִשֶׁה אוֹבֵד בְּקֶשׁ עֲבַדְךָ". וּמוֹנָה הַגְּמ' שֶׁם ד' גּוֹזִירוֹת שְׁגוּר מִשֶׁה וּבִאֵד ד' נְבִיאִים וּבִיטְלוֹם, דְּמִשֶׁה אִמְרַר "וְאֲבַדְתֶּם בְּגוּיִים" בֵּא יִשְׁעִיהוּ וְאִמְרַר "וְהִיָּה בְּיוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפֵר גָּדוֹל וּבִאֵו הָאוֹבְדִים מֵאֲרֶץ אֲשׁוֹר וְהַנְּדַחִים מֵאֲרֶץ מִצְרַיִם", ע"כ. וּמַעַתָּה זֶהוּ שֶׁהַזְּכִיר הַכְּתוּב "שֶׁה" בְּפִרְשַׁת אֲבִידָה, כְּדִי לְרִמּוֹז עַל שֶׁה פְּזוּרָה יִשְׂרָאֵל שְׂאֵע"פ שְׁנַתְּפָזְרוּ בְּגוּיִים עֵתִיד הַקַּב"ה לְהַחְזִירֵם וְאֲפִילוֹ מִן הַמְּקוֹמוֹת הַרְּחוּקִים בְּיוֹתֵר.

ב. וּבִוְיָקֶר"ר (ד, ו): "תְּנִי חִזְקִיָּה שֶׁה פְּזוּרָה יִשְׂרָאֵל, נִמְשְׁלוֹ יִשְׂרָאֵל לְשֶׁה, מַה שֶׁה לּוֹקָה בֵּא' מֵאֲבָרָיו וְכָל אֲבָרָיו מִרְגִּישִׁין כֶּךָ הֵן יִשְׂרָאֵל, א' מֵהֵן חוּטָא וְכוּלָן מִרְגִּישִׁים. "הֵאִישׁ אֶחָד יַחְטָא" תְּנִי רִשְׁב"י מִשְׁל לְבִנְיָא שְׁהִיוּ יוֹשְׁבִין בְּסַפִּינָה, נְטִל אֶחָד מֵהֶם מִקְדַּח וְהַתְּחִיל קוֹדַח תַּחְתּוֹ, אִמְרוּ לוֹ חֲבֵרָיו: מַה אַתָּה יוֹשֵׁב וְעוֹשֶׂה? אִמְרַר לָהֶם: מַה אֲכַפֵּת לָכֶם לֹא תַחְתִּי אֲנִי קוֹדַח? אִמְרוּ לוֹ: הַמִּים עוֹלִים וּמִצִּיפִים אֵת הַסַּפִּינָה.

וְהַמְּפָרְשִׁים שֶׁם מְבֹאֲרִים שְׁמִמְשִׁיל אֵת יִשְׂרָאֵל דּוּקָא לְשֶׁה כִּי הִיא דְקָה וְחִלוּשָׁה מִשְׂאָר בְּע"ח וְלָכֵן בְּכָל מִיחּוּשׁ הַכִּי קָל מִרְגִּישָׁה בְּכָל אֲבָרֵיהָ. וְנִרְאָה לְפ"ז דְּמָה שְׂמוּסִיף אֵת הַמְּשִׁל עַל הַסַּפִּינָה, דְּבִמְשִׁל הַשֶּׁה אִמְרַר רַק שְׂאֵם א' מוֹפְקַע לְגַמְרֵי אִז אֲכֵן כּוֹלֵם מִרְגִּישִׁים, ע"כ מוּסִיף אֵת מִשְׁל הַסַּפִּינָה שְׂאֲפִי חֲטָא קָל בְּאָדָם אֶחָד מִרְגִּישִׁים בּוֹ כּוֹלֵם, כִּמּוֹ בְּסַפִּינָה שְׁגֵם הַחֹרֵר הַכִּי קִטְּן עֵלּוֹל לְהַטְבִּיעַ אֵת הָאֲנִיָּה וְכָל יוֹשְׁבֵיהָ.

מבט נכון על אלול – אני לדודי ודודי לי

א. יש להבין מה נקודת העבודה המיוחדת לחודש אלול, שהרי זה פשוט שלפני משפט מכריע מוכרחים להתכונן, ואם יהיה לאדם משפט אפי' על חריגת בניה, הוא יהי טרוד כל הימים שלפני המשפט באסיפת ראיות, ולא יסיח דעת מזה, ומה נאמר ומה נדבר כשלפנינו משפט נורא הנוגע לכל משך החיים, שהרבה פעמים מתרגשים על אדם מאורעות שמשנות לו את כל החיים ממש, וא"כ פשיטא שכל לבבות ירעדו ויתפחדו בחודש שלפני המשפט של ראש השנה מאימת הדין, וודאי שלא בשביל זה בא החידוש של אלול.

וכן מוכח להדיא מהנוטריקון שגילו לנו הראשונים בשמו של אלול "אני לדודי ודודי לי" וכן "את לבבך ואת לבב זרעך, וכן איש לרעהו ומתנות לאביונים, שאף אחד מהם לא מדבר על יראה ופחד אלא להיפך על דביקות וריבוי אהבה עצומה, שהרי הקב"ה מתגלה אלינו בכל מיני צורות של הנהגה, וכדאי בטור בפני ברכת השיבנו אבינו לתורתך, שמצד שהוא אבינו הוא מלמדינו תורה כי האב חייב ללמד בנו תורה, וקרבינו מלכינו לעבודתך, שמצד שהוא מלכינו אנו עבדיו, וכן מבקשים בפייט שאחרי התקיעות אם כבנים אם כעבדים, ועוד מצינו שהוא ביחס של רועה וכמו שאמר הפייט אנו צאנך ואתה רועינו, אבל עוד נזכר שם יחס של בעל ורעייה "אנו רעייתך ואתה דודינו", והוא על פי הכינוי של דודי הנזכר בכל מגילת שיר השירים שכולה אהבה.

וגם הניהוג של איש לרעהו ומתנות לאביונים מתגלה בחודש אדר אשר בו קיבלנו את התורה באהבה וכל עניינו שמחה ואהבה, וכן ומל'ה את לבבך ואת לבב זרעך ממשיך הפס' לאהבה את ה' אלקיך. ובקיצור שולחן ערוך (קכח,א) הביא את הרמזים הנ"ל וכתב: "רמז לשלשה דברים שהם תשובה, תפלה וצדקה שצריכין להזדרז בהם בחודש זה ומל'ה וגו' רומז לתשובה. אני לדודי וגו' רומז לתפלה שהיא רנת דודים, איש לרעהו ומתנות לאביונים רומז לצדקה..."

ומבואר שהפסוקים הללו מורים על הסיעתא דשמיא שיש בחודש אלול להגיע לשלימות העבודה בתשובה תפלה וצדקה, וכמו שפתח שם את ענייני אלול: "מראש חדש אלול עד אחר יום הכפורים המה ימי רצון. ואף כי בכל השנה הקב"ה מקבל תשובה מן השבים אליו בלב שלם, מ"מ ימים אלו מובחרים יותר ומזומנים לתשובה להיותם ימי רחמים וימי רצון...". וכ"כ במשנ"ב (סי' תקפא): "...כי באלו ארבעים יום התשובה מקובלת להיות לבו קרוב אל דודו בתשובה ואז דודו קרוב לו לקבל תשובתו מאהבה..."

יוצא מכל הדברים הנ"ל, שעיקר תוקפו של חודש אלול הוא בהזדמנות ששלוחה לנו משמים בימים אלו להגדיל את המעשים לאין שיעור, ולזכות לדביקות בהקב"ה מתוך אהבה, שרצה הי"ת לזכותינו בדין ובחמלתו ואהבתו עלינו נתן לנו את המתנה של חודש אלול, שבה מושפעת עלינו שפע של אהבה, וכך ייקל לנו להתרומם במעשינו, ולהגיע למצב של דביקות ואהבה. ועי"ז נוכל בקלות לזכות בדין.

וממילא מה שידוע שבאלול גם דגים שבים רועדים, וכל תיאורי האימה והפלצות שאחזו לפנים בכל איש מישראל, היו בסך הכל תגובה ספונטנית בגוף, שהופיעה אצלם לפי רוממות דרגתם. אבל גם מי שלפי דרגתו אינו שייך לכאלו מדריגות, אי"ז נוגע כי הוא זה למעלת חודש אלול, כי כמו שהוכחנו, המתנה של אלול גנוזה באהבה שמושפעת עלינו ממרום להקל עלינו בעבודה ולסייע לנו לרומם את מעשינו, והמתנה הזאת נצחית! ושייכת גם לאנשים נמוכים בדורינו.

ויש להרגיש בנוטריקון של אני לדודי ודודי לי, שעיקר הרבותא בזה שלא תהיה שום מחיצה והפסק בינינו להי"ת מרוב אהבה שנשיג, והרי באמת כל הנסיונות והירידות מה שיש בדורינו, הכל סביב המחיצות האלו, שאין לבבינו פונה בשלימות להי"ת, אלא יש כל מיני היסח דעת מבית ומחוץ, ובחודש אלול אפשר לזכות למצב של דביקות ללא מחיצה והפסק, שעכ"פ בשעת הלימוד והתפילה לא יהיה שום טירדה ומחשבה זרה שמפסקת את חיבורינו לה' בדביקות, ואף שהלב שלנו מלא ערלה, זה גופא ההבטחה של ומל'ה את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה... שבאלול מכבסים לנו את הלב עד שמסירים ממנו את כל הערלה שאופפת אותו.

וגם בין איש לרעהו יש מסכים ומחיצות, שכשיש חסרון בין אדם לחבירו, חש מרחק ממנו, ואינו מסוגל לכאוב את כאבו ולשמוח בשמחתו, אבל אם יהיה איש לרעהו ומתנות לאביונים ייפלו כל המחיצות, ויהיו כל ישראל בחיבור ובלב אחד לאביהם שבשמים, שבכדי שנוכל להיות עם מאוחד שממליך את הקב"ה באהבה, מוכרח שתקדום גם עבודה שלימה גם בבין אדם לחבירו בחודש אלול, אבל היסוד הוא אחד, שמושפעת אהבה עצומה באלול שמסייעת בעדינו להגיע למצב של דביקות בבורא, ובאהבה בין איש לרעהו.

ועתה שלהי מוצאי שביעית, וממתנינים אנו ביתר שאת אל הגאולה השלימה, שנרמזת גם כן בפרשת ומל'ה... את לבבך ואת לבב, כדאי בבעה"ט שם שעולה בגי' "זה לימות המשיח", והגי' של "ואת לבב זרעך לאהבה" (שכ' הרמב"ן שהוא לעתיד) עם ב' התיבות של את לבבך, עולה תשפ"ג.

א. בהפטרת השבוע שהיא החמישית משבעה דנחמתא, נאמר "הרחיבי מקום אהלך, ויריעות משכנותיך יטו אל תחשוכי, האריכי מיתריך ויתדותיך חזקי, כי ימין שמאל תפרוצי..." ויש בחזו"ל הפלגה עצומה עד היכן תגיע מידת ההתפשטות הזאת, שדרשו בפס' בשה"ש אפך כמגדל הלבנון צופה פני דמשק שעתידה ירושלים להגיע עד שערי דמשק, וז"ל: "צופה פני דמשק, א"ר יוחנן עתידה ירושלים שתהא מגעת עד שערי דמשק... וגליות באות ונינוחות תחתיה לקיים מה שנא' ודמשק מנוחתו... עתידה ירושלים להיות מתרחבת בכל צדדיה וגליות באות ונינוחות תחתיה, לקיים מה שנאמר "כי ימין ושמאל תפרוצי"..." ע"כ.

והנה בגמ' במגילה (טז, א) א"י: תניא, רבי אלעזר הקפר אומר עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל, שנאמר כי כתבור בהרים וככרמל בים יבוא, והלא דברים ק"ו ומה תבור וכרמל שלא באו אלא לפי שעה ללמוד תורה נקבעים באר"י, בתי כנסיות ובתי מדרשות שקורין ומרביצין בהן תורה על אחת כמה וכמה... ע"כ. והנה היה מקום לפרש את דברי הגמ' כמו שמצינו שארע אחרי השואה, שאותה ישיבה שהיתה בעיירת מיר ברוסיה נקבעה בירושלים בפאתי מאה שערים, והישיבה שהיתה בפוניבוז' שבליטא נקבעה בכני ברק על גבעת הישיבה, וכן כל חצירות החסידים גור וזיניץ בעלז' וכדו', כולם נקראים ע"ש חצירות אדמור"ם שבהן הרביצו תורה ויראה בחזו"ל.

ב. אולם המהרש"א פירש את הגמ' כפשוטה, שבפועל ממש יעקרו כל הבתי כנסיות ובתי מדרשות ויקבעו לא רק בארץ ישראל אלא יהפכו להיות חלק מבית המקדש, ותיר' בזה מדרש מופלא שעתידי ביהמ"ק להיות גדול כירושלים וירושלים כאר"י, וז"ל: יש לכזין במזמור שמחתי באומרים לי בית ה' נלך זה המזמור בגלות נאמר, ששמחתי באומרים לי בית ה' נלך שהוא בית הכנסת כאילו עומדות היו רגלינו בבהמ"ק בירושלים, ולכך שמחתי בהליכתי לבית הכנסת כא"י באתי למקדש, לפי שירושלים הבנויה כעיר שחבורה גור"ל עפ"מ שאמרו במדרש, לעתיד יהיה בהמ"ק גדול כירושלים שבעוה"ז, וירושלים יהיה גדול ככל אר"י, וע"ז אמר מה טעם יהיה בית המקדש לעתיד כ"כ גדול לפי שבירושלים הבנויה לעתיד יהיה חבורה לה למקדש יחדיו כל מקומות של בתי הכנסיות שהיו בעוה"ז, ונמצא עתה בגלות שאני עומד בבית הכנסת הרי הוא מקום המקדש גופי' דלעתיד... עכ"ל. הרי שאדם גם היום יכול לחשוב

על מדריגה מופלאה זו, שהבית מדרש שאליו נכנס, גם אם הוא בחזו"ל וכ"ש אם הוא בית מקדש מעט שבארץ ישראל, וכ"ש אם הוא בירושלים ממש, שכאי' הוא בתוך ביהמ"ק.

ומחידוש זה ניתן להתעורר מאד בחביבות שמירת קדו' וכבוד ביהמ"ס וביהמ"ד שבימינו, לכבדו ולפארו ולרוממו בכל מידת האפשר, דפשיטא שכל בימנו"ס וביהמ"ד יקבעו שם בביהמ"ק לפי דרגת ההשקעה שהשקיעו הגבאים ובני הקהילה בשמירת ציביון וקדושת המקום, ואלו שהקפידו בכל מאודם על קדושתו, הם יקבעו בקדש הקדשים של הבית דלעתיד, ואלו שלא הקפידו כ"כ, יהיו רק מההיכל, ואם פחות יהיו מהאולם או מהעזרה וכן הלאה, וזה מחייב!

ג. והנה המדרש הזה שמביא מהרש"א מקביל מאד אל דברי המדרש שה"ש שעתידי ביהמ"ק להיות ככל ירושלים וירושלים ככל אר"י, שזהו מה שאמרו שעתידה ירושלים שתגיע עד דמשק, אולם המהרש"א רק הסביר כיצד יהיה ביהמ"ק כל כך ענקי כי כל בתי מדרשות וכנסיות יצטרפו אל בניינו, אבל לא ביאר לנו המהרש"א איך ירושלים תגיע עד דמשק, ונראה לבאר בס"ד ע"פ דרכו בחידוש נוסף.

דהנה אמרו חז"ל כל המשמח חתן וכלה כא"י בנה חורבה מחורבות ירושלים (ברכות ו, ב), זאת אומרת שכל זוג מכלל ישראל שמתחתן בכל אלפיים שנות גלות, הוא תקומה של אחת מבנייני ירושלים העתיקה שבזמן בית ראשון ושני, וגם כאן נוכל לומר כמו המהרש"א, שכל מליוני הבתים הללו שנבנו במשך אלפיים שנות גלות, כולם יהיו בתי העיר ירושלים דלעתיד, ולכן מכוח זה היא תתרחב עד לדמשק.

ה. ומה שהדגישו בעיקר את הגבול עם דמשק שבסוריה ולא הזכירו שאר גבולות, נראה בדרך דרוש, דהנה ירושלים נקראת ע"ש מה שכינו אותה אברהם "יראה", ושם בן נח "שלום" אמר הקב"ה אני אקרא לה ע"ש שניהם "ירושלים" שהוא נוטריקון יראה ושלום, והנה גבולות ירושלים נקראו שלום דכתי' "שבחי ירושלים את ה'... השם גבולך שלום", וכל מי שרצה להתחזק ביראה היה מגיע לירושלים והיה רואה את עבודת הכהנים בביהמ"ק והיה מתמלא ביראה (כדאי בתוס'), והנה השגת היראה היא תנאי להשגת תורה דלעתיד לבא, דכתי' במשיח והריחו ביראת ה', והרי כתוב כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים, א"כ מובטחים אנו שתתפשט יראתה של ירושלים ותורתה לכל העולם כולו, וזהו שרמזו הפס' "צופה פני דמשק" הוא אליעזר עבדו של אברהם אבינו שהיה מדמשק, ונקרא כך גם ע"ש שהיה דולה ומשקה מתורת אברהם לעדרים, וכך יהיה לעתיד.

ייבום וחליצה בתרי המשיחין

האחרון שהם בחינת עקב, ולכן כל כך קשה לחוש בלב את עבודת ה' בדביקה וחשוקה, ואנו כעקב הרחוק מדופק הלב ולו עור קשה שלא חש בפגיעות, כי אין בשר המת מרגיש באיזמול. אבל מצד שני מעלתו העקב עצומה כי הוא נושא את כל הקומה, וכוח ההילוך בו, וכך כל הדורות ראשונים ואחרונים ממתנינים ומחכים ומצפים לנו, שנשלים את מה שהם התחילו, כי נצחונינו נצחונם, וכך גאולתינו גאולתם.

ג. והנה מצינו שכשא"א לייבם צריך לחלוץ, ומאריכים רבותינו שגדר החליצה היא, שכשאנו יכול לייבם מאיזה טעם, אז צריך יש תיקון אחר למת, ע"י שהיבמה חולצת את מנעלו של היבם, ולשון הרמב"ם (הל' יבום וחליצה ד,ו): "כיצד חולצין, מביאין לו מנעל של עור שיש לו עקב ואינו תפור בפשתן ולובשו בימין... ומתרת רצועות המנעל מעל רגלו וחולצת המנעל ומשלכת אותו לארץ, ומשישמשט רוב העקב הותרה היבמה לזר". ומבואר בלשונו הזהב שהעיקר בחליצה הוא השמטת העקב, והיינו משום שהאשה מכונה עקב הבעל וממילא השמטת העקב מסמלת את הפקעת נפש המת מהאשה ובכך היא נעשית מותרת להינשא לכל.

והנה בזה יושלם הבנת רעיון תהליך הגאולה במשיח בן יוסף ובמשיח בן דוד, דבתחילה עתיד להיגלות משיח בן יוסף והוא נלחם באוייבים, וצריך להתפלל שלא ימות במלחמה, ויש לפרש שמיתתו הוא בחי' חליצה, דהרי יסוד חטא מכירת יוסף נזכר בנביא "על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעליים", וממילא עד כמה שלא יושלם תיקון חטא מכירת יוסף שהוא תיקון עוון שנאת חנם, אז לא יוכל לבא השלב של הייבום של משיח בן דוד (שנולד כאמור מכוח ייבומים), אלא יעצר תהליך הגאולה במיתת משיח בן יוסף שהוא בחי' חליצה, כאמור דיוסף בחי' נעל, והוא השמטת העקב של דוד עקבתא דמשיחא, בכל מיני צרות וייסורים רח"ל, וכבר כמה פעמים עמדו לנו גדולים ומצוקי ארץ ז"ע אשר גילו לנו צדיקים שהם היו בחינת משיח בן יוסף כמו האריז"ל והאור החיים הקדו, ועדיין לא זכינו לאור משיח.

אמנם בנתיים עלינו לשמוע את תחנוני כל הדורות, אשר צועקים לנו להיות חזקים ולעמוד בכל מלחמות העת והזמן ולהשלים את כל התיקונים עד שתזכה כנסת ישראל ליגאל גאולה שלימה, ובכך נזכה דווקא אנו דור העקבתא לסיים את אשר התחילו והמשיכו כל הדורות, במהלך של ייבום שהוא המשכיות הנישואין הראשונים, ולכן היה צריך דוד לבא מהייבום של יהודה דתמר, ובוועז ורות, לסמל את דרך ביאתו במהלך ייבום, להקים שם לכל הדורות של הגלות.

א. בפרשת מובא כל סוגיית הייבום, ויש להתעורר במה שמבואר שמשיח מגיע בדוקא דרך מהלך של ייבום, דהנה מיהודה ותמר נולדו פרץ וזרח, ומפרץ התחילה שולשלת מלכות בית דוד, וכן מבועז ורות נולד עובד סביו של דוד, דעובד הוליד את ישי, וישי הוליד את דוד, כמו שמסיימת מגילת רות, וצריך להתבונן מדוע המשיח מגיע דוקא בדרך ייבום, הלא דבר הוא, ולהבין זאת יש לבאר את ענין ייבום.

דמצינו שציוותה התורה למען המת, שאחיו ייבם את אשתו על מנת להמשיך את מה שהתחיל, שנשא אשה והיו לו גם נכסים ונחלה שיכלו לסייע לו בהעמדת הדור הבא, והכל נגדע במיתתו, אבל כשמגיע אחיו ומייבם את אשתו, הוא לא מתחיל אישות חדשה, אלא ממשיך את האישות שהחל בה אחיו, והיה הבן הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו בנחלתו, ושוב נמצא שלא היתה עבודתו ועמלו לריק.

ב. ומעתה נבין מדוע המשיח צריך לבא בדרך ייבום, שזה מלמד אותנו, שגם ימות המשיח הם מעין ענין הייבום שאין כאן התחלה חדשה, אלא המשכיות לנישואין שבין הקב"ה לכנסת ישראל שכבר התחילו במעמד הר סיני, ואמנם הגלות היתה נחשבת כפסיקת הנישואין הללו, אבל בימות המשיח יחזור חיבת הנישואין הראשונה, וכמו שנאמר בנבואת הנחמה "ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלקיך", אך אי"ז נישואין חדשים, אלא הם המשכיות של הנישואין הראשונים שכבר החלו במעמד הר סיני, ואותו דור אחרון שיזכה לביאת המשיח, יבא כמסיים את מה שהחלו דורות ראשונים, כדוגמת הייבום שהיא המשכיות של האח המת.

והביאור מדוע זה מוכרח להיות באופן הזה, דהנה במשך דורות עמדו יהודים ומסרו נפשם על קדושת השם, ועבדו את ה"ת בכל כוחותם ואונם, ולא יתכן שלבסוף הם לא ינצחו את הסטרא שנלחם בהם כל ימיהם, אמנם מכיון שכל ישראל אחים, א"כ כל דור ממשיך את מלחמת הדור שקדם לו, במהלך של ייבום, שאח יכול להמשיך את מה שהחל בו אחיו, וממילא כשלעתיד לבא יולד משיח, כמו שנאמר בחזקיהו שהיה אמור להיות משיח "כי ילד יולד לנו בן ניתן לנו ותהי המשרה על שכמו", וגם לעתיד שיוולד משיח יקום זה הילד, ע"ש כל הדורות כאילו כולם ילדהו.

ולכן הדור האחרון נקרא עקבתא דמשיחא, שהם העקב של כל קומת כלל ישראל, שהדורות הראשונים היו בחינת ראש, והדורות האמצעיים בבחינת גוף, והדורות האחרונים בבחינת רגליים, אבל התחתית של כל הקומה, הם הדור

הפרשה והמועדים בהיבט חינוכי
מפי הרה"ג חנוך דרורי שליט"א

חנוך לנער

גליון 15 | פרשת כי תצא

מאתגר לצמיחה

מפעם לפעם, אחת לאחת, נמצא אובד חשבון, ונופל כן בזניחויות, וכבר יחסר לו כוח להתחזק כבראשונה.

אגיד לכם מעשה אשר נתוודע לי זה מלפני בערך שמונה שנים. רב אחד בא לעיר המבורג והתראה שם עם רופא אחד אשר אביו היה מקורב גדול להגרי"ס זצ"ל. והיה מונח אצל הרופא צרור מכתבים אשר כתב הגרי"ס זצ"ל אל אביו, ולקח אותם הרב הנ"ל והביאם אלינו לעבור עליהם ולראות מה בהם. כל המכתבים היו עסקם על דבר בנו של המקורב הנזכר, והבן היה בגיל ארבע עשרה, או חמש עשרה שנים, אשר סר מן הדרך, ונכנס בבית ספר חופשי, ולא היה שם מקום לאכול כי אם טריפות, והנער הזה לא אכל כשרות, ועודד הגרי"ס זצ"ל את מקורבו הנ"ל שישגיח על הנער על מאכליו, ותמצית כל המכתבים נסתבבו בעיקר איך להרחיקו מאיסורי דאורייתא, שלא יעבור לכה"פ כי אם על איסורי דרבנן. ועוד האריך שם כמה מכתבים ברוב עיצות איך להצילו גם מאיסורי דרבנן חמורים ושישאר על איסורי דרבנן קלים. ביחוד נשתוממתי להתבונן על רוב חסדו ויראתו של הגרי"ס זצ"ל. **אצלנו בטבענו אנו זורקים אבן אחר הנופל, מתייאשים ומתרשלים בלי עשות כלום לעזר, הגרי"ס זצ"ל הנה לא נח ולא שקט, והרבה להשים עצות איך לכה"פ להקטין איסוריו, היודע ענייני ר' ישראל זצ"ל, איך ירא ופחד נורא מאיסור כל דהוא דרבנן, יבין הנהגתו, יבין איך שהיו הדברים האלו לפניו העניין של הצלת נפשות ממש.** {דעת תורה - כי תצא}

דברי ר' ירוחם מחייבים, אין רגע ומצב דל, התעניינות בכל מצב, ללא כל יאוש והתרפות.

בכל רגע קיימת הבחירה אצל כל אחד ואחד. להרפות, להתייאש, או - להחזיק חזק, לנסות שוב, להתאמץ, לא לוותר, כך בימי אלול - ימי רחמים ויכולת לשוב, מכל מקום שבו אנו נמצאים, כך בחיי ילדינו ותלמידנו, מכל מקום שהם..

אתה יכול! אתה מסוגל! תנסה בכל זאת! כך, ניסו לשכנעו אין ספור פעמים. והוא: "חכמה לומר! קל לדרוש! מאיפה הם יודעים בכלל שאני מסוגל...?? הם מחפשים תוצאות.. ואני.. אני, רחוק משם כמזרח למערב.. נפשית, רעיונית.. ניסיתי לא פעם אחת ולא פעמיים.. נו.. וכלום. הכשלון. תחושת חוסר המסוגלות.. הנחיתות.. יאוש!" **לוקח אותו גיסי הרב ברוך אהרון זקבן זצ"ל בדברים.. בוא נכתוב ביחד חבורה. בוא נעשה... בוא נרגיש חווית הצלחה אמיתית. בחיוך ובמאור פנים. בלמעשה.. בלי הרבה דיבורים. בלי להתפלמס עם היצר הרע.. והוא שם.. במקום אחר. חב לו כמו עוד רבים את חייו.**

ועשתה את ציפורניה (כ"א, י"ב) וברש"י: תגדלם כדי שתתנוול. ולהלך: וישבה בביתך. וברש"י: בבית שמשמש בו, נכנס ונתקל בה, יוצא ונתקל בה, רואה בבכייתה, רואה בניוולה, כדי שתתגנה עליו. וכתב ר' ירוחם זצ"ל: "גם זה ענין גדר לא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר. רצוני בזה, התורה מורה לאדם ומחייבת אותו כי ייקח התעניינות בכל מצב שהוא בו. הנה זה מידה באמת, אשר לעולם, גם במצב הכי קשה, איננו זנוח ואבוד (ער פארלירט זיך ניט), תמיד עינו פקוחה על עצמו, תמיד בסדר ועסק (האנדלונג), ללא כל יאוש והתרפות.

אדם הנוסע בדרך, הנה מפני מצבו וטרדותיו אז, כבר מוסכם אצלו, כי כאן על הדרך אי אפשר לו להחזיק מעמד, כאותו המעמד אשר בעת היותו בישיבה וכדומה. מוסכם אצלו כי כאן אי אפשר לו להתפלל כראוי, כי כאן אי אפשר לו ללמוד כראוי, וכדומה וכדומה כאלה, ואומר לו לנפשו, שכשיחזור ויבוא בישיבה, כי אז יתחזק ויסדר עצמו כראוי, ואשר זה לא נראה לו להיות שייך כאן בחוץ לישיבה, כאן הלא אין זה מקום קביעותו, כאן הלא זה רק מצב זמני, האלך ואעשה עסקים על זמן ארעי? אניח כבר הכל עד עת אשוב אל מנוחתי וקביעותי! - ודא עקא, כי השקפה זו נעשה לאדם כהסכם וכאורח בחיים, וככה

**מי יכול לאפשר מהיכן תתחיל נקודת הבחירה של ילדינו?
מי הכניס בנו וכיצד את סגולת הימים המיוחדים
והמאושרים כדברי רבותינו..**

מי נטע או החסיר בנו את נקודות הבחירה שלנו?

זכורני, לפני שנים רבות, כשנכנסתי לישיבה קטנה בראשותו של בן דוד אבי ז"ל, הגאון הר"ר מרדכי דרורי שליט"א, עדין "לא מספיק" הייתי מונח בידיעה והבנה של סוגיות הגמ' כדבעי... ראש חודש אלול. רגעים ראשוניים בישיבה קטנה, חששות, הגעתי לבד, ללא חברים מהכיתה, הראש ישיבה הודיע שלומדים "ארבעה אבות" כל חודש אלול וכל החורף. מי שיידע טוב, ניקח אותו להיבחן אצל אחד מגדולי ישראל. אני שמעתי והגבתי באדישות. לא קשור אלי.. אין סיכוי.. תחושת ייאוש, תסכול, הר גבוה שאני בתחושת, בתחתיתו. אחרי השיעור, ניגש הראש ישיבה לעברי, התכופף לעברי ואמר: "יש לי הרגשה שאתה תהיה בין אלו שייבחנו" .. - ממש "חיים ומוות ביד הלשון"

אמרתי לעצמי - אם כך אני מנסה. לא היה קל. הבחורים סכמו את הסוגיות בקלסר מיוחד ואני משקיע בהקשבה, לא מצליח גם וגם.. יום אחד בקשתי מהראש ישיבה את הקלסר שלו.. להעתיק, שיהיה גם אצלי כתוב.. שאוכל לחזור על מה שלמדנו, בשבת, הסכים ונתן ליאת הקלסר, בחביבות, במאור פנים. הייתי חוזר מאוחר הביתה, יושב ומעתיק, העיניים נעצמות, ואני כותב.. לא פעם, נגשה אימי ע"ה ואמרה: צריך ללכת לישון, מחר צריך לקום מוקדם, חסרות לך שעות שינה.. אבל אני רוצה שיהיה לי קלסר.. לך לישון.. היא חזרה ואמרה ואני שמעתי בקולה.. אבל היא לא הלכה לישון!! יש לי קלסר זיכרון מאמא ע"ה על פרק "ארבעה אבות". כשאני הלכתי לישון, היא התיישבה להעתיק.. אמא לא ידעה ארמית. היא הייתה צריכה לאמץ את העיניים כדי להעתיק אות ועוד אות.. אבל זה לא פלא שנבחנתי עם עוד שלושה בחורים בסוף הזמן אצל ר' מיכל יהודה לפקוביץ זצ"ל..

כי כשדואגים לך להרים את נקודת הבחירה, השמים הם הגבול...

וכותב הרב דסלר זצ"ל: "כל אדם יש לו בחירה במקום נקודת בחירתו, אבל מקום הנקודה מוכן הוא מקודם אם ע"י בחירותיו הקודמות אשר הוא בעצמו השיב על ידן את נקודת בחירתו למעלה או למטה, ואם ע"י הסיבות אשר ניתנו לו מן השמים, ששמוהו בסביבה שנתחנך בה מילדותו טרם ידע עוד טוב ורע.

מתבאר לנו מכל זה, שזכויותיו של אדם אינן המצוות והמעשים טובים שנתחנך בהם, אלא בחירותיו הטובות לבד, כי כל אשר נתחנך בו אינו אלא הכנת מקום נקודת הבחירה, שהיא לא נעשית על ידו, והשכר עליה מגיע למחנכיו שקיימו מצות חינוך במה שהעמידוהו על מדריגת בחירה הזו. {מכתב מאליהו ח"א עמ' 411}

לו היה גדל ילד על דברי ר' ליב חסמן זצ"ל.. " והנה בכל העולם בכל עיר ועיר מקימים "מושב זקנים" כדי להטיב ולהנעים יותר את החיים המעטים שנשארו עוד להזקן לחיות, ויצוייר אילו היו יכולים להקים מושב זקנים כזה שהיו נהפכים שם הזקנים לצעירים, והחלשים לגיבורים, ומעט הימים היו נהפכים לרבים, הרי לא היה זקן אחד בכל העולם כולו שהיה נשאר בחוץ!.. ומעתה צא וחשוב בחיים הרוחניים, הרי ברגע אחד יכול אדם להתהפך ממש מן הקצה אל הקצה - ממ"ט שערי טומאה עד למ"ט שערי קדושה! .. והרי זהו כח התשובה!.. {אור יהל, ח"א ע' קיא - ב}

איזה אושר! בני היקר, אתה יכול ברגע, לשנות ולהשתנות מקצה אל קצה.. לא ברוב דיבורים.. ב"אמור מעט ועשה הרבה" - "כי קרוב אליך הדבר מאד, בפין ובלבך לעשותו"..

אין יאוש! הבה נמצא משהו.. קטן ככל שיהיה, זיז קטן בהר, להחזיק בו, אצלנו, אצל ילדינו ותלמידינו..

"פתחו לי פתח כחודו של מחט..." סדק קטן של אור בליבו של ילד.. ואתה נותן לו עולם שלם..

וכתב הרב דסלר זצ"ל: " כל מי שעולה על רוחו מחשבת יאוש, הלא אני רואה שאינני מצליח, ולא אוכל, וכו', צריך הוא לדעת כי הבלים בפיו. לא לו היה להתייאש, הרי עדיין לא התחיל, ועדיין עומד הוא לפני חוט השערה.

אם ראוי להתייאש ח"ו, לא יוכל לטעון כזאת אלא בעל העבודה הגבוהה, הוא הצדיק, אשר באמת הר גבוה לפניו, אבל נסתכל נא, הוא דווקא לא יתייאש, הוא הולך וכובש אפילו את ההר הגבוה. הבה נתחיל במרץ, ובעזה"ש נצליח. {מכתב מאליהו ח"א עמ' 952}

אוסף הדרכות והנהגות חלק ה'

דברים מכלי ראשון שנכתבו ע"י כמה מתלמידי מרן רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין זצוק"ל

בשמחת תורה הסתכלתי עליו והיה נראה לו שאני רוצה לשאול משהו ומתבייש, אז הוא קרא לי ושאל אותי אם רציתי לשאול משהו.

שאלתי אותו איזה שאלה בענייני הישיבה, לאחר שכבר נודעה דעתו לרבים, והוא שמע את השאלה בלי להגיב כלל, וכשחזרתי וביקשתי תשובה אמר לי קיבלתי על עצמי שלא לדבר בנושא זה עם בחורים, מה שתעשה יהיה בהצלחה.

אחד מתלמידי הקרובים שהיה מדבר איתו בלימוד כמעט כל יום הזמין אותי לשמחת נישואיו בירושלים, וענה לו רבינו שהיות והכלה היא נכדת מרן הגרי"ש אלישיב ומרן הגרמ"י ליפקוביץ' יהיה לך בחתונה את כל גדולי הדור, אז אין צורך שאני אבוא.

שאלתי אותי אחרי נישואי בהיות ואני מתפלל נוסח אשכנז ורעייתי מתפללת בנוסח ספרד, מה עליה לעשות, ואמר לי שהיא צריכה לעבור לנוסח אשכנז, אבל לא לעשות זאת בכפיה.

באתי עם רעייתי לרבינו והיא שאלה שיש זמנים שהראש שלה טרוד וקשה לה להתפלל, מה עליה לעשות. ואמר רבינו שתתפלל ברצף בלי להפסיק כלל לכיון בין מילה למילה, שאז יותר קל לכיון, ואפילו שאז תפילת שמונה עשרה יכולה לקחת רק חמש דקות זה כדאי.

בחור טוב שלמד בישיבה בקיבוץ בא אליו מתוסכל ופתח את סגור ליבו, אמר אני לא יודע כיצד לגשת לסוגיא, כשיש חברותא והוא מוביל זה מסתדר, אבל לבד אני לא יודע מה לשאול ומה לענות, הוא היה מתוסכל מאוד, היה בעל כשרון, ולא היה נחשב חלש, אבל כך הוא הרגיש. אמר לו רה"י ראשית תחפש חברותא חלש ממך, זה הסוד לגדילה אמיתית, כשאתה מסביר ומפתח אתה גדל. וזו היתה הדרכה שחזר עליה פעמים רבות כשעלה הנושא של חברותות. שנית תלמד גמרא רש"י תוס', ותקח את הספרים של רבי אלחנן, כל אחד זוכה משמים לדברים, ר' אלחנן זכה שהספרים שלו הם למתחילים ולתלמידי חכמים מופלגים ולכל מי שבאמצע, והיה חוזר הרבה על צורך בחברותא חלש יותר ועל הצורך להסביר לאחר שזה נותן הרבה.

היה לו ענין לחנך בחורים למסורת ולכיבוד הורים. הרבה בחורים בעיקר בגיל הנעורים עסוקים בהתחכמויות בשינוי הנהגות והוצאת אנרגיות על חיפוש עצמם, והוא היה מכוין תמיד לשאול את ההורים, ראה בזה ענין חינוכי גדול. פעם ניגש אליו בחור ושאל מה המנהג לעשות בליל הושענא רבא, אמר לו מרן כל אחד עושה כמנהג אבותיו, הבחור התבלבל ושוב שאל ומה נהגו בישיבות, ענה לו בישיבות היה בין הזמנים... אחרי שהמסר נקלט הוסיף אבי זצ"ל נוהג היה לקרוא חומש דברים וכך אני גם נוהג. וסיפרו הנכדים שכשנסע לירושלים (היה נוהג הרבה שנים לעלות לירושלים למסור שיחה ברמות בליל הושענא רבא) היה קוראים בדרך חומש דברים.

אמר שכשהולכים להתייעץ עם אדם גדול, צריך שהוא יבין בתחום שאליו באים, אם הוא מבין בתחום וגם גדול זה מצוין, אבל אם הוא גדול ולא מבין בתחום עליו למשוך עצמו מלייעץ בתחום, ואין מה להתייעץ איתו בזה.

משפחה מקרית ספר שבאו להתייעץ לגבי בן שעזב את הבית לפני תקופה וכעת אחד המטפלים ממליץ שהגיע הזמן לקרב ולהחזיר, דא עקא שהאם פוחדת מהסמרטפון בבית. רה"י סבר שאין לפחד במצב המסוים, היא התעקשה שזה עלול להזיק לבני המשפחה. רה"י אמר לה שאם היא מתעקשת הוא מסכים איתה, אבל בגלל שלבחור המסוים זהו הכרחי להחזירו, ואילו האחרים בנויים פחות או יותר, הוא אומר שצריכה לשלוח את הילדים האחרים מהבית, ולהכניס את הבחור המתקשה, כמובן שבסוף התשכנעה שיוכלו לגור ביחד.

ישבו אצלו ביעוץ לגבי נושא מאוד מאוד רציני, אחרי זמן רב כשסיימו נפנה לרב חשוב ודמות ציבורית ושאל אותו אוכל לומר לך משהו אישי, הנ"ל הסכים, ואמר לו, אתה צריך לעשות דיאטה. אתה איש ציבור הציבור נהנה ממך ואתה צריך לשמור על הבריאות, ואמר לו אני לאחרונה הפסקתי לאכול סוכר והחיים נהיו הרבה יותר מתוקים.

בחור שאל כמה נביא ללמוד ביום כמה משנ"ב כמה חומש וכד', ענה לו כמה שנעים לך כחלק ממשנתו שהלימוד ענינו הוא נעימות ומתיקות, אבל הדגיש לו רה"י שאין לעשות הספקים בדפים רק בזמנים, והביא על זה תדיר את רש"י בסנהדרין כ"ו: 'מחשבה שאדם מחשב כך וכך אעשה כך וכך תעלה בידי - מועלת להשבית הדבר, שאין מחשבתו מתקיימת אפילו לדבר תורה, כגון האומר עד יום פלוני אסיים כך וכך מסכתות בגירסא'. ולכן לתכנן רק בזמנים ולא בהספקים.

נישאתי בשעטו"מ בקיץ תשנ"ט וכבר לא כ"כ סידר קידושין, ביקשתי ממנו שיסדר לי קידושין, והוא אמר שאחרים ג"כ יבקשו ממנו ומה הוא יגיד להם, אמרתי לו שגייד להם שאני יתום, ואז הוא הסכים והגיע לירושלים לסדר קידושין, וסידר שיוכל לחזור לפני השיעור שמסר בבית המדרש אהבת חסד, והביא לי מתנה גביע כסף שחרוט עליו מז"ט מ"ג. אדלשטיין, וכתב ברכה 'שפע ברכות ושובע שמחות לאורך ימים ושנים מדושני עונג, מירחמיאל גרשון אדלשטיין'. בשבת אופרוף עליתי לתורה בהיכל הישיבה, והוא התקשר אלי הביתה לפני שבת לאחל מזל טוב, ואמר שבשבת הוא נמצא אצל אחותו (הרבנית גרשונוביץ' ע"ה) בנתיבות. לפני החתונה הלך לבקר אצל גיסו הגאון ר' שמעון משה דיסקין זצ"ל שהיה חולה מאד (ונפטר אחרי שבוע). כשסידר קידושין הקפיד לסגור לי את הקיטל בעצמו, ות"ח אחד שעקב אחרי כל מה שעשה שאל אותו אם זה הלכה, וענה שכך המנהג.

מה שבוהט טובות

מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה

גליון 15

שאתה, אבל תדאג שה'אני' שלך יתפתח באופן מתמיד, מתוך מודעות עצמית לכוחותיך ולפנימיותך.

למרות שאין ספק שמאד חשוב לכל אחד שהסביבה שלו תכיר אותו וכולם יעריכו את אישיותו, עיקר הסיפוק של האדם אינו מגיע מההערכה הסביבתית, אלא מההערכה העצמית שלו. כאשר בחור מנצל את זמנו כראוי, לומד בשקיעות ומגיע להישגים, מתפלל ומקיים מצוות מתוך תחושת חיבור ושייכות פנימית להקב"ה, עליו להתבונן בהצלחות האמיתיות שלו, וזה ימלא אותו בסיפוק. אם תמתין לתחושת ההערכה כדי שיהיה לך כח להשקיע בעצמך, לעולם לא תהיה מסופק, כי ההערכה שתקבל לא תספיק לך, וממילא לא יהיה לך חשק להשקיע בעצמך. לעומת זאת כאשר יש לך סיפוק עצמי ממה שאתה עושה, יהיה לך כוח ודברון עצמי להמשיך לעשות זאת בצורה טובה יותר, וזאת ההתקדמות העיקרית שלך. ממילא גם יעריכו אותך יותר, אבל ההערכה הזאת תבוא כתוספת ולא כעיקר, זכור את מה שאמרו חז"ל "תניא לאהבה את ה' אלהיך לשמוע בקולו ולדבקה בו שלא יאמר אדם אקרא שיקראוני חכם אשנה שיקראוני רבי אשנן שאהיה זקן ואשב בישיבה אלא למד מאהבה וסוף הכבוד לבא שנאמר קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך ואומר דרכיה דרכי נועם ואומר עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר" (נדרים סב.). היינו, שיש חשיבות וערך לכבוד מאחרים, אך אין להישען עליו אלא על הכבוד העצמי.

וכך אמרו חז"ל (אבות ד א) 'איזהו מכובד המכבד את הבריות', כבוד אינו מעשים חיצוניים גרידא, אלא ביטוי חיצוני להערכה פנימית, אם תראה בחבריך את מעלותיהם, ותעריך אותם על כך בליבך, ותביע הערכה זו בצורת ההתייחסות אליו או אפילו במילים, דבר זה יביא באופן טבעי להערכה אליך.

תשתדל להיות חברותא טוב לחברותא שלך, וחבר חדר טוב לחברי החדר שלך, וכן לאלו שיושבים לידך בבית המדרש או בחדר אוכל, תתן חשיבות למה שהם אומרים גם אם דעתך שונה.

שמור על נכבדות אבל לא על כבידות, שמור על סדר יום תקין בצורה שתאפשר לך להיות פעיל ואנרגטי ולא עייף וחלש.

אל תבזבז שעות ארוכות בשיחות חולין, יצירת קשר לא תלויה באורך הזמן שאתם מדברים במיוחד אם זה על חשבון דברים אחרים.

וכמוכן תתפלל לקב"ה שיסייע בידך להתחיל את ימי הישיבה הגדולה בצורה טובה, ויתן לך את כל הכלים כדי שתוכל להקדיש את כוחותיך לעליה תמידית, להבנה עמוקה וישרה בתורה, לידיעת התורה, ליראת שמים אמיתית, למידות טובות. ובסייעתא דשמיא תזכה לאשריך בעולם הזה וטוב לך בעולם הבא.

בסיעתא דשמיא נכנסתי השבוע לישיבה גדולה. הגעתי עם הרבה שאיפות ותקוות להתחיל ברגל ימין, ולהמשיך את העליה שהיתה לי בישיבה קטנה ביתר שאת וביתר עוז. דא עקא, מיד כשדרכו רגלי על מפתן הישיבה ביום הראשון נפלה עלי תחושה קשה של בדידות וקטנות. הרגשתי שאני טובע ונאבד בתוך ים של בחורים, במספר כפול ומכופל מהבחורים שהיו עימי בישיבה קטנה, ומי בכלל שם לב אלי, שהרי כמוני יש עוד הרבה. היות ובישיבה קטנה הייתי בחור מוצלח עם מעמד טוב, הלכתי תמיד עם תחושה טובה שדחפה אותי להשקיע, ואני מכיר את עצמי שמאד חשוב לי שגם בישיבה גדולה יהיה לי מעמד טוב. וכפי הנראה לי כעת, קשה מאד לתפוס מעמד בתוך ציבור גדול כ"כ. אשמח לשמוע את חוות דעתכם על הדברים, ומה ניתן לעשות כדי להרגיש שווה ומוכר בתוך ציבור גדול?

תשובה:

היטבת להגדיר את ההרגשה של בחור ממוצע בתחילת הישיבה גדולה. אלא שישנם בחורים שמשתחררים מתחושה זו בתוך כמה ימים, ויש כאלו שאורך להם זמן רב יותר לכך. בהחלט חשוב לדעת כיצד להתייחס להרגשה זו, ואיך לנהוג בצורה נכונה כדי להתחיל את דרכך בישיבה גדולה בצורה נכונה ובריאה, על מנת שכל העתיד שלך במשך השנים יהיה יציב ותכליתי, בעליה בלתי פוסקת במשך כל השנים, ועל הדרך לקבל מעמד ההולם את מעלותיך ויכולותיך.

חשוב לדעת שמעמד חברתי אינו דבר שנקנה בבת אחת, כפי שבישיבה קטנה (תרתי משמע) לקח זמן עד שהכירו אותך, גם בישיבה גדולה זה לוקח זמן (אולי מעט יותר, אבל לא הרבה יותר). כמוכן שבשבלב הראשון יכירו אותך פחות בחורים, אבל עם הזמן תכיר יותר ויותר בחורים ותמצא את הבחורים האיכותיים שיש לך תועלת מחברתם. מסתבר כי בתקופה הראשונה תהיה יותר בחברת אלו שלמדת איתם בישיבה קטנה, אבל עם הזמן תכיר גם את שאר הבחורים ויהיה לך קשר עם אלו המתאימים לך והקשר איתם מועיל לשני הצדדים.

מעמד חברתי אינו תוצאה של עמידה במשבצת מסוימת של מוצלחות מסוג מסוים ואינו נקנה ע"י התבלטות יתר או ע"י חיקוי חיצוני של דמות מוערכת. המעמד של כל אדם נקבע על פי המיצוע והפיתוח של האדם את האישיות המיוחדת שלו עם כוחותיו וכשרונותיו ומידותיו שניתנו לו מן השמים. לכל אחד וחד יש תפקיד יחודי בעולם, ולצורך כך נברא עם אופי מסוים ותנאים סביבתיים המתאימים לו בדיוק, ככל שתשקיע בעצמך לנצל את הפוטנציאל שלך להיות מי שאתה, כך האופי שלך יתעצב ויקבל את הצורה המיוחדת לו. מאחר והאדם הוא יצור חברתי והאישיות שלו מורכבת גם מהתנאים החברתיים, הוא ניכר לאחרים במידותיו ובתכונותיו היחודיות וכחלק מעיצוב האישיות שלו הוא גם מקבל מעמד לפי דרגתו. בעולם התורה בדרך כלל, אין אפשרות לקבל מעמד יציב מוערך ואמיתי שלא לפי הפנימיות האמיתית והכנה של האדם. אל תנסה לחקות אחרים, לא בצורת הלימוד או התפילה ולא בשאר הדברים, תהיה פשוט מה

{ אז נדברו }

פרשת כי תצא תשפ"ג | לסדר: "כי ד אלקר מתחלך בקרב מתוך..." | גליון מספר: 615

להצטרפות לרשימת התפוצה

במייל:

a8447168@gmail.com

ניתן לקבל את הגיליון בפקס
באמצעות שיחת טלפון:

079-5319191

נודה להשתתפותכם
בהוצאות הגדולות!!

בבנק: בנק פאגי

סניף 182

חשבון 747815

ע"ש: שב שמעתא

(ע"ר)

ניתן לקבל קבלה מוכרת

להחזר מס (ס' 46)

באשראי: "נדרים פלוס"

בטלפון: 0799-654321

בדואר: פולק, גאולה 15 חיפה

למענה אנושי: 052-7683095

תודה מראש!!!

ישיבה גדולה---טיפת חלב להתפתחות ה-נער.

אליך בחור משיעור א' ישיבה גדולה... מזל טוב לך... אתה מתחיל כעת את אחת התקופות המשמעותיות והקריטיות ביותר בחיים... אני רוצה לצייד אותך עם צדה קטנה לדרך... חשוב לי להזדרז להגיד לך את זה כעת... כשאתה עדיין בהתחלה והנייר חלק!! כי אם אני אחכה עם זה עוד כמה חודשים... יתכן שאתה כבר לא תהיה כשיר לעכל כאלו מסרים...

ובכן: שמת לב ליש הבדל קיצוני וקוטבי בין הגישה הליטאית לגישה החסידית... בהתייחסות והגישה לישיבה גדולה בכלל ולגיל הזה בפרט... הגישה החסידית באופן כללי שבחור לא נשוי זה סוג ב'!!! כן... ס"ס קי"ל שהשרוי בלא אשה שרוי בלא תורה, בלא חכמה, בלא שמחה... הוא פלג גופא!! ממילא התפיסה החסידית היא שה'דבר' הזה שנקרא בחור... זה לא כ"כ של של גיל... זה יותר שם של בעיה!!!! בעיה שצריך לסיים אותה כמה שיותר מהר... ולכן החסידים מעולם לא נתנו כבוד מיוחד לבחורים... אדרבה... אם כבר, הם נותנים בעיקר כבוד לשדכן שעוזר להם להתפטר כמה שיותר מהר מהתופעת לוואי הזו של הגיל הזה... אצל החסידים הבחורים ע"פ רוב נדחקים לסוף הרשימה... וגם בראש השנה אצל הרבי, לבחורים אין מקום בתפילות... הם עומדים במעברים... בחור שלא מוצא חן בעיניו (או שכואב לו הרגלים) בשביל זה יש ר"ה להתפלל עוד יותר בכוונה לזכות להיות חתן כבר בשנה הבעל"ט...

לעומת זאת הגישה הליטאית היא ההיפך ב-180 מעלות!!!

התפיסה הליטאית היא שבחור בישיבה גדולה הוא פסגת הפירמידה!! כולם מסתובבים סביבו... הגיל של ישיבה גדולה זו תקופת תור הזהב!! ובאמת בחור מישיבה גדול... מרגיש מלך העולם!! הוא מתיישב על הקתדרה ובטוח שהוא הציור וכולם מסתובבים סביבו... (ובאיזה מקום אנתנו מתחזקים ומפעילים את ההרגשה הזו) אני רוצה שתבין: בחור מישיבה **קטנה** מרגיש עניו ושפל בך... הוא יודע שהוא לא מבין עניין למה? ס"ס הוא עדיין לא עלה לישיבה גדולה... אז מה הוא מבין מהחיים שלו... כמו כן אברך?? תשאל ישיבוחר בישיבה גדולה מה הוא אומר על אברך... הוא די מזלזל ומגחך על האברכים... ולמה?? תשאל אותו למה... הוא יגיד לך ש... שמסכן האברך הזה... פעם הוא היה ישיבוחר ח חשוב ברום המעלה (ובישיבה הכי טובה וכדו') ופתאום אתה רואה אותו חוזר מהמכולת עם שתי עגבניות ובצל אחד ומטרנה... איך נפלו גיבורים... **כנו!! זו התחושה!!!** בחור מישיבה קטנה **עדיין לא הגיע** לפסגה... אברך כולל **כבר ירד מהפסגה**... ומי נשאר בפסגה? בחור מישיבה גדול... הבריא... הוא המייבין הגדול... השטייגן הוא נחלתו הבלעדית ואפילו ההתעלות של אלול וימים הנוראים זה בישיבה הקדושה...

כעת נשאלת השאלה: מהי באמת הגישה הנכונה?? האם הגישה הליטאית או החסידית?? האם בחור מישיבה גדולה הוא סוג ב' וצריך להידחק למעברים... או שהוא הציור המרכזי וכולם מסתובבים סביבו??? **אז התשובה היא חד וחלק: מה שנוכח נכון!!!**

אם חז"ל אומרים שהשרוי בלא אשה הוא חצי בן אדם!!! והוא שרוי בלא תורה, בלא חכמה, בלא שמחה ובלא ככלל, אז יקוב הדין את ההר!! החסידים צודקים!!! בחור מישיבה גדולה הוא סוג ב'!! ולא יעזור לאף אחד כלום!!! אם הבחורים רוצים לצאת בהפגנת ארנכיסטים מול הבית שלי שיעשו את זה מול הגמי בקידושין... ואשר ע"כ אני פונה אליך בחור יקר ומודיע לך חגיגת: אתה ילד קטן!! אתה סוג ב'!! כן... אני פונה אליך, אתה שננסת כעת לישיבה גדולה... חשוב לי להזדרז ולהגיד לך לפני שתעלה גם אתה על העץ... (ואז יהיה קשה להוריד אותך ממנו) ואז תחזור לי בבין הזמנים כמו איזה ישיבוחר מנופח... שכבר יודע הכל ומבין הכל... ואז כבר יהיה אסור להעיר לך ולהגיד לך מילה כי הרי צריך לתת כבוד לישיבוחרים ורק להסכים איתם ולתת להם הרגשה של חשיבות... ואז לך תדבר לקיר... הבן אדם כבר עף על עצמו לגמרי... לכן אני מגיע עכשיו בעוד מועד!!! כשהענווה של הישיבה קטנה עדיין נסוכה על פניך... **ואני מודיע לך חד משמעית!!** שאם עד אתמול... כשהיית בישיבה קטנה הרבנים יכלו לתת לך על הראש והיית מוכן לקבל מהם... כי הבנת שאתה עוד איזה **צוציק בישיבה קטנה** (שעדיין לא נכנס לישיבה גדולה... כמוכן...) אז זהו!!! שגם עכשיו... אחרי שכבר עלית לישיבה גדולה... אז מה... גם עכשיו אתה עדיין **צוציק---** **בישיבה גדולה!!!** ואני ממליץ לך בחום... אם אתה פקח וחכם תכיר את מקומך ואל תזוח דעתך!! תבין שאתה עדיין בער ולא מבין... (כאן חשוב לי להיות כנה ולומר: שזה לא כ"כ בסדר מצדך... כי כשאני הייתי בחור, אם מישהו היה אומר לי את המשפטים האלו שאני אומר כעת, הייתי שופך עליו איזה דלי מים... בקיצור: הייתי מטפל בו.)

עד כאן ברור??? ברור או לא ברור???

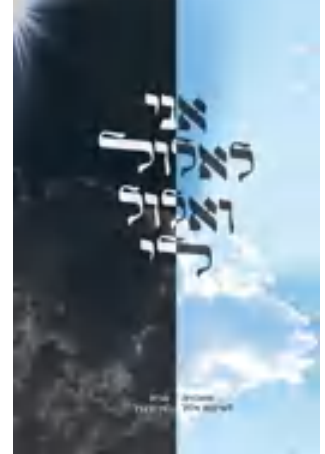
עד כאן הסכמתי עם הגישה החסידית... שבחור מישיבה גדולה הוא במקרה הטוב צוציק... ובמקרה הפחות טוב הוא סוג ב' וכ"ג... אבל תכל'ס... מה נעשה עם הגישה הליטאית... ס"ס הגישה הליטאית כן מעצימה ומאוד מכבדת את השכבת גיל הזו?? למה?? למה בישיבות הליטאיות כ"כ מחשיבים את הישיבה... וחניכי ישיבת... ואלול בישיבה... הרי אי אפשר להתכחש למושג ההיסטורי שכולנו גדלנו עליו שהישיבה זו התקופה החשובה ביותר בחיים ועד היום כל עולם התורה נשען על חניכי הישיבות והצורה של בן ישיבה?

ההמשך בעמוד 6 בגיליון זה...

חדש חדש חדש!!! מומלץ בחום!

לרגל חודש הרחמים והסליחות שאנחנו כבר עמוק בתוכו, יצא לאור בסייעתא דשמיא חוברת שמוקדשת כולה על עבודת ה' היחודית והקירבת ה' היחודית השמורה לחודש זה, ושיקום היחסים שעברו בינינו לבין החודש המתוק ביותר בשנה.

שם החוברת 'אני לאלול ואלול לי'

פירוט התכנים והנושאים שהועלו בחוברת
נכתב בהרחבה במסגרת בעמוד 5

מוקדי המכירה ברחבי הארץ:

ירושלים:

רח' נחמיה 10 קומה ג'

גבעת שאול, רח' בן עוזיאל - 054-8491554

בית וגן - משפחת נוישטטר רח' הרב פראנק 29

רוממה - המ"ג 29 - 052-7682281

רמות ד' - רובין 47 - 054-8419684

אופקים - משפחת שפירא: 053-4112035

אחיסמך - שרגל 052-7171721 שבט אשר 9

שלב ב': 0534162979

אלעד - 03-9073067

אשדוד - הרב צור - 050-4120311

ביתר עילית - אזור רמי לוי - 054-8450998

בית שמש - נהר הירדן 9 ר"ב - 058-3294147

בני ברק - קיבוץ גלילות 9 - 055-6728458

הזו"א 34 - 052-7117271

אזור רח' הרב קוק - 0527603814

חיפה: פולק, גאולה 15, - 052-7683095

טבריה - 054-8441354

מודיעין עילית: קצות החושן 14, - 052-7174781

חפץ חיים 14 - משפחת דרבקין - 089742750

גריץ פארק 0527644795

נתיבות - הר' גרשונוביץ 42 - 089934274

עפולה - 052-7686876

פתח תקוה - (מרכז העיר) - 0504124235

צפת - 052-7181828

רהובות - 0533185792

רכסים - 054-8415410

תל ציון - 052-7150166

תפרה - לימן - 055-6705003

מיזם ההושענות לקראת סיום ז' מסכתות של סדר נשים

את המאמר הזה כבר כתבתי בקצרה בשבוע שעבר... אבל כבר אז הבהרתי מראש שאגב חביבותיה אחזור ואכתוב אותו שוב... כי אני לא מוותר שזה יגיע לאברכים ולבחורים... ובכן: **העניין הוא ככתב**: היות ואנחנו מתחילים לנשום ולהריח את הסיוס של סדר נשים שהולך ומתקרב מיד לאחר חג הסוכות... מישוה הבריק לי ברעיון קסום ונפלא... שהוא רעיון טוב באופן כללי בייחס לכל שאר מקצועות התורה... מדובר במיזם שריגש אותי עד דמעות... ובכן: היות ובדיוק יוצא ססיוס סדר נשים הוא מיד אחרי לחג הסוכות... וסדר נשים זה יוצא בדיוק שבע מסכתות!!! מישוה הציע לי לבנות הושענות מיוחדים לפי סדר א' ב'... הושענא מיוחדת לכל מסכת... לאסוף כללים ומושגים מכל מסכת לפי סדר א' ב' ולהגיש את זה לקב"ה בחג הסוכות... לעורר אהבה... לעורר זכות התורה... בפרט שכל העניין של הערבה בהושענא רבה זה אריכות שפתים... אז לעשות ז' הקפות בשמחת בית השואבה כנגד ז' מסכתות... הדבר יצא מפי אותו חבר והעניינים שלי נדלקו...

מיד פתחתי מסכת גיטין והתחלתי לבנות במרץ את ההושענא הששית כנגד המסכת הששית גיטין... אני רק אצטיק אותה בתור מדגם... שתבין במה מדובר...

הושענא אפקעניהו רבנן לקידושין מיניה הושענא. **הושענא ב**פני נכתב ובפני נחתם הושענא. **הושענא ג**גיטין פסולים ואם נשאת הולד כשר... **הושענא ד**בדי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמו, **הושענא ה**הלך לאו זכאי דמי הושענא **הושענא ו**שלח ושלחה הושענא, **הושענא ז**כין לאדם שלא בפניו הושענא. **הושענא ח**ציו עבד וחציו בן חורין הושענא, **הושענא ט**לי גיטין מע"ג קרקע הושענא, **הושענא י**ש ברירה בתולה בדעת אחרים הושענא... **הושענא יא**כתב סופר וחתם סופר ועד הושענא. **הושענא יב**היה סיקריקין ביהודה בהרוגי מלכות הושענא, **הושענא יג**מילי לא מימסרן לשליח הושענא. **הושענא יד**ניצוק וקטפרס ומשקה טופח הושענא, **הושענא יו**ריה כארץ ישראל בג' דרכים הושענא. **הושענא יז**עדי מסירה כרתי הושענא, **הושענא יח**פ ר ז ב ו ל הושענא... **הושענא יט**קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי הושענא... **הושענא יא**רצה בטובת בתה ובושה מחתנה הושענא. **הושענא יב**שליח הולכה ושליח קבלה הושענא. **הושענא יג**קנין העולם הושענא... הנה לך מדגם של הושענות של מסכת גיטין... כעת נותר לנו לבנות עוד שש הושענות... הושענא של יבמות, כתובות, נדרים, נזיר סוטה ו... וקידושין... (אגב: מיותר לציין שזה רק בתור רעיון של שמחת בית השואבה הפרטית של כל אחד מאיתנו בבית שלי... לא במקום ההושענות הקדמונים שתקנו לנו רבותנו חלילה...)

האמת היא שפתאום תפסתי את עצמי... רגע... מה אתה רוצה מהקוראים?? מה הם עשו לך? בסדר... התלהבת מאיזה רעיון יפה... זה הדליק אותך... מה כולם צריכים לסבול??

אבל אולי אדרבה!!! מבחינתי זה סוג של דוגמא מוצלחת לשפראך של אני לדודי...

ואני אסביר: בחודש אלול אנחנו משתדלים להיות יותר טובים... יותר צדיקים... אבל!!!! כאן צריך לשים לב ולא להתבלבל!!! יש כאן שבראש שלהם נתקע שלהיות יותר טובים זה אומר שצריך להחמיר יותר... להדר יותר... מה שנקרא "ירא שמים יוצא ידי כולם" והמחמיר תבא עליו ברכה... אז זהו שלא!!!! סוג ההתעלות שלנו באלול זה יושב על רובד אחר לגמרי זה יושב על מקום של אני לדודי!!!! זה אותו סבא שרשב"י ובנו ראו אותו רץ עם הדסים בערב שבת עם חשיכה... והם שאלו אותו: הני למה לך? אמר להם: לכבוד שבת... אבל למה שנים? אמר להם: אחד כנגד זכור וחד כנגד שמור... באותו רגע אמר רשב"י לבנו: חזי כמה חביבים מצוות על ישראל... והווי!!! מכאן ואילך הם הפסיקו לשרוף אנשים... הדין התהפך לרחמים... מה הסיפור של אותו זקן?? איזה שטיקל תורה הוא הסביר לרשב"י למה הוא מחמיר לקחת שני הדסים?? מה התשובה? שום דבר!! לא היה פה שום חשבונות!!! יש פה סוגיה של חביבות... אותו זקן החליט ליטול שני הדסים... כי הרגיש לו שזה מתאים לכבוד שבת... ולמה שנים?? כי זה הסתדר לו עם לוחות ראשונות ולוחות שניות... אותו סבא לא הלך קודם להתייעץ ולברר מול רשב"י האם קבלנו מרבותינו לקחת שני הדסים או לא?? זה עניין שלי!!!! מותר שיהיה לי גם נימה אישית ביני לבין הרשב"י?? ומזה רשב"י מתפעל כ"כ... זה האני לדודי שיש בו כח לכסות על כל פשעים... אני לדודי זה אומר שמוותר לי לפתוח גם ערוץ ישיר ביני לבין הרשב"י... יש לי את הנימה האישית שלי מולו יתברך!! יש לי את הקודים שלי מולו... (כמובן בתוך הגבולות של היהדות) זה לא מדין חומרה אלא מדין נימה אישית... בשבילי ההושענא הזו זה סוג של נימה אישית...

יש לי את ההושענות שלי... יש לי את הא' ב' הפרטיים שלי שרק הרשב"י ואני יודעים מה זה אומר... זה קודים פרטיים ביני לבין ה'... כשאני אומר 'הושענא יש ברירה הושענא' אתה לא מבין מה אמרתי פה... אבל רק אני והרבש"י יודעים מה אני מתכוין... איזה תקופה קשה עברתי כשלמדתי את התוס' שם... איזה לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי היה שם... כשאני אומר 'יש ברירה' אני מעורר פה נימים עמוקים מאוד שרק אני והרבש"י יודעים מה זה אומר... האם אתה קולט שיש כזה דבר?? האם אתה קולט שיש קודים אישיים שרק אני והרבש"י יודעים אותם... אברך אחד אמר לי: אני מגיע לראש השנה עם המספר 3629... מה? מה זה המספר הזה?? אל תשאל... זה החצי קוד שפותח את המחשב שלי... ראיתי שהמחשב מוריד אותי ברוחניות... סיכמתי עם אשתי שמהיום חצי קוד אצלי וחצי אצלה ושנינו לא יכולים לפתוח מחשב בלי תיאום... והנה... המספר הזה הוא החצי שלי... האברך הזה מגיע לר"ה עם המספר 3629... וכל השערים נפתחים לפניו!!!! נו... ואני אגיע עם המספר הזה?? זה שום דבר!! אותו אברך מבין שיש לו קודים אישיים מול רשב"י!!!

הגיע הזמן שנפנים שיש אני--- לדודי!!!! אנחנו יותר מידי מרובעים בנקודות האלו... אם מרן ר' חיים קנייבסקי אחז מיין הסיומים שלו שהוא יכול לפעול ישועות... מה הייתה התגובה שלנו?? מאז כולם התחילו לרוץ למרתף היקר של ר' חיים... למה?? למה ראש קטן? למה להיות מרובעים? ר' חיים לא אחז מהיין שלו!! הוא אחז מהסיומים שלו!! הוא אחז מכל קוד וסממן שמבטא את החיבור לתורה... אז אצל ר' חיים זה יין הסיומים... ואצלך זה יהיה קוד אחר... נא לפתוח ראש... יש פה מערכת יחסים אישית בין אני -- לדודי!! נחזור להושענא שאני משום מה התלהבתי מזה... בחור יקר: אל תוותר... תבנה לעצמך את ההושענות שלך... לאורך חודש אלול אתה תתעכב בתוס' הזה ובקצות הזה... יעבור עליך איזה יום לא קל... או פיתוי לא פשוט... תעשה מזה קודים!! קוד בינך לבין הרשב"י... תרצה?? תבנה את זה על ההושענות... רוצה משהו יותר מעניין?? תבנה את זה על הפיוט יעלה!!! יעלה תחנונו מערב, ויבא שוועתנו, זה גם לפי סדר א' ב', יעלה תוד"ה יחלוקו מערב. ויבא שבועונים שהפסקתי לקרא מבוקר, ויראה ררררר... לא יודע... תעשה כבר אתה... קדימה... מחכה ליצירתיות שלך גם בהושענות של נשים... אם תרצה לשתף אותנו מדגמית מה טוב... ואם תשאיר את זה לגמרי בינך לבין קונך עוד יותר טוב...

מה שתלמיד 'חדש'

עתיד לחדש...

חודש אלול הוא חודש של עת רצון וכולו מלא רחמים וסליחות... והשפע הזה מושפע מאותם ארבעים יום אחרונים שעלה משה להר לקבל את הלוחות אחרונות... וארבעים יום האלו לשם שינוי היו ברחמים ורצון... ולכן אומר החיי אדם שהזמן גורם ומאז לדורות ימים אלו ימי רחמים והסליחות והתפילה מתקבלת ביותר... **והשאלה מתבקשת מאליה:**

מה משה רבינו עשה שם ארבעים יום וארבעים לילה?? מילא הארבעים יום הראשונים... הקב"ה לימד את משה רבינו כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש... והמשמעות היא כל תוס' ד"ה... וכל סעיף קטן בט"ז וקצות החושן וביאור הלכה ודרך אמונה... את כל זה ה' לימד את משה... נו... אני מבין שללמוד את כל אוצר הספרים היהודי זה משהו שיכול בהחלט לארוך 40 יום... אבל כעת בארבעים יום האחרונים!!! מה עכשיו יש למשה רבינו לעשות שם?? הרי הוא כבר למד את כל התורה כולה מה'... (מה תגיד שהוא שכח?? לא! כתוב בפירוש בסוף מ' יום ראשונים: ויתן אל משה... וחז"ל אומרים: שעד אז הוא היה לומד ושוכח... ובסוף 40 יום הראשונים ה' נתן למשה רבינו במתנה את התורה ומכאן ואילך הוא יותר לא שכח... ומה תגיד שה' חזר שוב ושינן למשה רבינו את כל התורה כולה... גם זה לא יכול להיות... כי הגמ' במגילה כבר אומרת: 'אושב בהר' 'אונכי עמדתי בהר' אמר רב: עומד ולומד יושב ושונה, משמע שהחזרה והשינון היו כלולים בתוך המסגרת של הארבעים יום... א"כ מה היה במ' יום האחרונים.)

ושמעתי ביאור נפלא בענין זה:

בארבעים יום הראשונים הקב"ה לימד את משה כל מה שתלמיד **ותיק!!!** עתיד לחדש... ה' הראה למשה את כל השפע של המאור פנים בתורה שה' עתיד להשפיע על כל תלמיד ותיק... על אותו עמל בתורה... שהתורה מחזרת על אכסניה שלה וה' משפיע עליו עוד ועוד הארת פנים בתורה... ה' הראה למשה איזה חידושים - ה'!!! ה' הולך להאיר ולחדש לאותו תלמיד ותיק... אלא שאז!!! קרה מה שקרה... נשתברו הלוחות... כלל ישראל איבדו את ההזדמנות לקבל את התורה על מגש של זהב... החתן מצידו רצה לתת... להשפיע... להרעיף מלא חפניים מאור פנים... אבל הכלה דחתה את השפע הזה בשתי ידיים! לא רוצה!!!!

אם הכלה לא רוצה... אז... אז לא... החתן לא מכריח בכח... והקב"ה מצידו רוצה לבטל את הישדוך... לא עשינו עסק... אני מבטל את החוזה...

ואז מגיע משה רבינו ומתחנן!!! במשך ארבעים יום אמצעיים הוא מתנפל לפני ה' ומבטיח שלא... זה היה מעידה חד פעמית... הכלה כן מעוניינת בשידוך... היא כן רוצה את הקשר וחיי נישואין עם קוב"ה...

טוב... החתן מסכים לפתוח דף חדש... מוכן שוב להתחיל את הכל מהתחלה... ואז שוב!! שוב משה

רבינו עולה להר... ושוב מתחיל התהליך של כריתת הברית... **אבל הפעם!!! הפעם זה עובד הפוך!!!**

החתן כבר אמר את שלו... בארבעים יום הראשונים החתן כבר אמר כל מה שיש לו להגיד... החתן קוב"ה כבר הראה למשה רבינו את כל האור והשפע וההשגה שה' הולך להשפיע על כל תלמיד ותיק...

כעת!!! כעת הגיע התור של הכלה... נו... מה יש לך להציע... אני כבר אמרתי את שלי... אני כבר הצעתי את מה שיש לי להציע...

נו... כעת מה יש לך להציע? וכעת!!! בארבעים יום האחרונים משה רבינו מקבל את רשות הדיבור... והוא!! הוא כעת פורש ומגיש לפני ה' את כל מה שתלמיד **חדש!!** ולא ותיק!!! עתיד לחדש...

משה רבינו מגיש לה' את אותו בחור ישיבה **חדש** שכעת התחיל זמן... כעת התחיל ישיבה... כמה הוא יהיה מוכן לתת... להקריב... להשקיע... לעמול ולהתייגע ולירוק דם בעסק התורה למענו יתברך...

אל דאגה... יום יבא והתלמיד **החדש** הזה עוד יהיה תלמיד **ותיק** ואז הוא כבר יעשה חיל... תהיה רגוע... אז העסק יתחיל לרוץ... את השפע שהוא יקבל אז- את זה כבר הקב"ה גילה למשה ב-40 יום הראשונים... איזה 'יערב לכם' עוד יהיה לאותו תלמיד ותיק... איזה חידושים נפלאים עוד יהיו לו בלימוד... זה כבר מטופל...

אבל עכשיו!! כשהוא תלמיד חדש... כשכעת הוא עדיין בשלב של 'כל ההתחלות קשות!!' בשלב הזה ה' לא שולח חידושים... אחרי שבירת הלוחות נגזרה גזירה שהתורה נקנית בצער... זה לא הולך בקלות... בהתחלה אין חידושים מצדו של ה'!!! רק מה כן יש?? יש חידושים מצד עצם אישיותו של התלמיד חדש הזה... שלמרות הכל הוא מתאמץ ורוצה ומתחנן ומשתוקק ועמל בכל כוחו בתורה... ואת החידושים האלו משה רבינו מגיש לקב"ה ב-מ' יום האחרונים... את כל החידושים המתוקים שעתיד תלמיד חדש- לחדש!!! כן... בדורנו יש חידושים עצומים... חידושים שמגיעים דווקא מהתלמיד החדש והלא ותיק...

רוצה כמה מדגמים של חידושים נוסח תלמיד חדש בבקשה...

אתה יודע מה זה בחור אפולסיבי שלא מסוגל רגע לשבת על המקום... ובבין הזמנים כל הסביבה שלו הרגישה את זה היטב... אפילו יום אחד הוא לא הצליח להישאר במקום אחד... והנה... ברגע שהתחיל הזמן הוא נכנס לבית המדרש והוא פתאום קושר את עצמו לסטנדר ויושב ולומד שעה וחצי שעתיים ברציפות... (ואתה עומד מהצד ועוד שואל למה הוא לא לומד עוד יותר??) אתה יודע איזה חידוש עצום יש פה בעצם הופעתו של הבחור הזה?? הנה לך... הנה לך מדגם של חידוש משה רבינו מגיש לקב"ה ב-40 יום האחרונים במסגרת ה'פסל לך...' משלך!!!

אתה יודע מה זה בחור שחי כאן בדור 2023... והוא מגיע מבית מודרני ומסביבה פושרת... מוקף מכל הכיוונים בכאלו שמחוברים לרשת ו'תשלח לי בוואצפ...' העיניים שלהם מרצדות מול המסך

המתחלף והאצבעות שלהם מרפרפות על המגע... והמוח שלהם נמצא ב-0.02% פעילות... ואילו הוא!!! אותו בחור!!! משום מה מתיישב לו בחודש אלול מול דף גמ' לא זז!!! לא מתחלף!!! מתיישב מולו מתבונן בו!! מעמיק בו!! ודולה ממנו מעמקים במשך חודש ימים ו... זה לא נגמר לו!! המצח שלו מקומט וגלגלי המוח שלו עולים ומרצדים ומשייטים להם אי שם בצחצחות הוויות אביי ורבא... **אתה קולט את עוצמת החידוש שהבחור הזה מציע בעצם הופעתו???** הרי אתה מבין לבד: שאת ה'כלום' שכל אלו שמסביבו עושים... גם הוא יודע לעשות... והרי אף אחד לא הפריע לו לחיות במינימום מאמץ ומקסימום הנאה כמו שהם חיים... וכעת תן לי סיבה אחת הגיונית למה הוא בחר בחיים אחרים מהם?? מי הפריע לו לחיות את החיים הקלים והזולים והפשוטים של כל הסיבה הפושרת שסביבו?

מישהו יכול להכיל כזה חידוש עצום?? מי יכול לחדש כזה חידוש???

זה חידוש כ"כ עצום שאפילו הקב"ה בכבודו ובעצמו כביכול לא יכול לחדש!! זה מסוג החידושים שעליהם נאמר "ואף הקב"ה תמה עמהם..."

איך בני היקר?? איך עמדת לי בניסיון הזה?

אז הנה... הנה לך סוג החידושים שמשה רבינו מחדש לקב"ה בארבעים יום האחרונים... משה רבינו מגיש לקב"ה את הקומנדו של "פסל לך" משלך!!! את החידושים הפלאיים והבלעדיים שעבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות של דור 2023 הגישו לו יתברך לאורך כל שנת התשפ"ג...

בשבועות האלו של תחילת שנה עולה לפני הקב"ה המיית לב של עשרות אלפי בחורים חדשים שכעת התחילו!!! התחילו ישיבה... או ישיבה קטנה... או ישיבה גדולה... או סתם התחילו את הזמן... התחילו מסכת חדשה... ובחודש אלול יש את ההתחלות הקשות... כל אחד והקושי שלו... כל אחד והרגעים שבהם הוא מרגיש אבוד ומפחד... וכאן זה כבר הגדרה מאוד נרחבת... סו"ס הרי אף אחד לא יודע באמת מה עובר עליך!!! רק אתה וה' יודעים איזה התמודדויות וכמה מאמץ ונכונות נדרשים ממך כדי להתעלות מעל הכל (הכל זו מילה מאוד מאוד כללית... וכל אחד יקח את זה למגירה הפרטית שלו) ותכל'ס אותו בחור חדש מתגבר על הגוש המאיים בגרון ומתעלה מעל המשברים והגלים שמאיימים להטביע אותו... ומחליט להסתער בכל הכח על 'דף של ספינה' ומחליט בנחישות: אני חייב!!! אני חייב להתאמץ!!! ה' רוצה לראות אותי דבוק בתורה... ואני מוכרח להידבק בתורה ולו למענו יתברך... חייב להגיש לאבא שבשמים את ה'אחת שאלתי' הפרטי שלי... אני חייב לתת לו אותי!!

ומשה רבינו מגיש!!! מגיש את הדם והיזע הזה שאף אחד לא רואה... משה רבינו מגיש לאבא שבשמים את אותו מוטי שנבלע לו בין 900 בחורים ומי בכלל מסתכל עליו... אבל בארבעים יום של אלול שבשמים הוא שיעור כללי שלם!! זה חידוש נפלא של תלמיד לא ותיק שנלמד בעיון רב...

עכשיו אתה מבין למה אלול זה מ' יום של רחמי ורצון???

זה לא ימים שהקב"ה מגלה למשה מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש!!!

זה לא 40 יום של לוחות הראשונים של חירות מיצר הרע, חירות ממלאך המוות... לא!!! זה 40 יום של לוחות שניות של עבודה צרופה ורצופה!!! עמל ויגיעה... של פסל לך... משלך... קונטיינרים של אשה ריח ניחוח לה'... ומשה רבינו מראה לקב"ה איך כל אחד פוסל מעצמו... חותך מעצמו... ומוכן לתת מעצמו למענו ית'... זה עניינו של חודש אלול!

חודש שרשות הדיבור עובר לצד של הכלה... כעת הגיע תורה של הכלה להגיד מה אני מוכנה לתת לדודי!!! אני--- לדודי ודודי לי...

בחודש אלול המלך בשדה... אבא שבשמים מגיע לשטח לראות את החידושים של התלמיד חדש... מה הוא!!! מה הוא מוכן לחדש... איזה נכונות ונתינה הוא מוכן לתת למענו יתברך... כמה 'אני' הוא מוכן לגזור ולתת לדודי... ואל דאגה... הקב"ה לא ישאר חייב!!! יום יבא 'ודודי לי ואני לו'!!! יום יבא וזו יתגלה מה שהקב"ה מרעיף על תלמיד ותיק... אבל עכשיו אנחנו בשלב של ההתחלה... כעת כולנו רוצים להתחיל מחדש...

אנחנו כעת לא בונים על התלמיד ותיק!!! כעת אנחנו מגיעים מתוך נכונות של אני לדודי!!! כמה נשימה עמוקה אני מוכן לתת בשביל כל ההתחלות קשות... כמה אני מוכן להשקיע ולתת בלי לעמוד עם יד על המותן ולהגיד נו... רבש"ע... מה קורה? למה אתה לא מחזיר לי פידבק? למה אני לא רואה ישועות?? **חודש אלול זה התור שלנו!!!** להביע נכונות... אני פה למענו יתברך!!! ללא תנאים... ללא תאריכי פג תוקף... אני פה למענו יתברך!!! ואם אני אהיה לגמרי לגמרי למענו!!!

אז ממש ממש 'במקרה', יתגלה שגם הוא יתברך לגמרי לגמרי למעני!!!

אבל עזוב... זה יקרה רק "במקרה" אנחנו כעת לא מדברים על זה... אני כעת למענו יתברך!!! אני כעת מוכן לתת לו!!! אני מגיע מתוך נכונות לתת לה' סדר א'... בין אם יהיה חשק בין אם לא יהיה... אם מגיע מתוך נכונות לתת לה' עמידה בניסיון מול פגעי טכנולוגיה והפסדת מקום עבודה לא שמור ונקי... ומה אני ארויח מזה?? **כלום!!!** אני עושה את זה כי אני לדודי!!! האם אני ארויח מזה משהו?? **לא בטוח כלל!!!** אה... אבל מה תעשה עם כל הסיפורים המדהימים על מישהי שהפסידה מקום עבודה של 6000 שקל וקיבלה אח"כ עבודה של 18.000... אז ככה: הסיפורים האלו נכונים... אז צר לי לאכזב!!! שלא יהיו טעויות... ישנם כאלו שהפסידו מקום עבודה של 6000 וקיבלו עבודה רק של 4000 ויש כאלו שגם זה לא ושלא תהיה מופתע ואל תהיה לי בהלם... יש כאלו שראו ישועות בעיניים ויש כאלו שלא!!! ושאיך אחד לא יכחיש את העובדות האלו... לא תמיד רואים ישועות... ואם מישהו הבטיח לך ישועות זה לא הלך... אז אתה מוזמן לבא אלי ואני מבטיח לך **שלא תמיד יהיו ישועות... נו... אז אם לא יהיו ישועות... אז... אז מה יהיה???**

אתה יודע מה יהיה?? קח כסא... שב ואני אגיד לך בדיוק מה יהיה...

מה שיהיה זה שאתה בכל זאת תלך על זה!!! (עובדה שהלכת על זה ואתה לא מתחרט למרות שלא הגיעה הישועה... נכון??) ואתה תמשיך לעשות את זה מסיבה אחת ויחידה: כי אני--- לדודי!!! אני בשבילו יתברך!!! אני למענו יתברך!!! כי אני אוהב אותו ומוכן לתת לו כתר מלוכה...

נו... נו... ואז... מה יקרה אז?? אתה יודע מה שיקרה??

מה שיקרה זה שמגיע לרבש"ע מזל טוב... אבא שבשמים סגר שידוך!!! ה' הרויח כלה!!! בת קול תנסר בשמים ותכריז בשמחה מזל טוב... נמצא פה יהודי שמוכן לבנות קשר נישואין עם הקב"ה... יש פה מישהו שמוכן לאהוב ולהיות אחד עם ה' ללא תנאים... (כי לעשות רצון ה' עם רשימת תנאים... זה הסכמי עבודה... זה אולי אינטרסים משותפים... זה ממש ממש לא ברית נישואין, אפילו לא בצחוק... עכ"פ לא בבית ספרנו...) **זהה!!! זה מה שיקרה...** אבא שבשמים מאוד מאוד ישמח ויגיל בשידוך שהוא סגר איתך... ואז שמחה ושחוק וחדווה יהיו בעולם... חולים יתרפאו, ויולדות ילדו שלא בצער... למה? כי חמול על מעשיך--- ותשמח במעשיך!!! ברגע שה' שמח במעשיו הרי אוטומטית ה' חומל על עמו והנחה למדינות עשה ויתן משאת כיד המלך... הגיע תיקונו של עולם... בא שבת בא מנוחה...

אבל רגע... אני שוב חוזר אלי... ומה איתך??

האם גם אני אושע יום אחד או שכככלום יושעו מנני??

אל תדאג... בשקט בשקט: בינינו... בסוף גם אתה תיושע!!! אבל עזוב... עזוב כעת אותך... תן!!! תן לרבש"ע את הכמה רגעים המאושרים שלנו!!! סוף סוף מצאנו פה מישהו שמוכן לקב"ה נטו נטו בלי תנאים... יש פה מישהו שמוכן להמליך את ה' ולעשות למענו יתברך נטו בלי לעמוד ולחכות לחשבונות... אם ככה, אז תן... תן לו יתברך את העונג הזה... תחשוב רגע: כמה אנשים כאלו יש לקב"ה... כמה אנשים אתה מכיר שמוכנים לאהוב את ה' ולתת לו בלי תנאים?? והנה סו"ס ה' קיבל את הפניה הזו ממך!!! אז תפרגן לו יתברך... תן לו להשתעשע עם זה... תן לו להופיע בגן עדן מול הצדיקים ולהגיד... הנה... יש פה מישהו שהסכים להיות הכלה שלי לגמרי לגמרי! (ולא עוד איזה מזכירה שלא מפסיקה להתמקח איתי על גובה המסכרות והישועות וההבטחות שהיא דורשת על כל מאמץ שמעבר לשעות העבודה... תן לו להגיד את זה בלי... בלי שיבואו להגיד לה'... לא רבש"ע... הנה הוא עומד פה בחוץ עם רשימה של הבטחות ומתלונן למה ה' לא משלם בזמן...) אבל אל תדאג... בסוף הכל יסתדר... כי בסוף בסוף ה' הרי לא ישאיר את הגברת שלו בלי פנקס צ'קים פתוח על חשבוננו... מי שחושב רק הקב"ה... בסוף בסוף הקב"ה חושב רק עליו... בקיצור: בסוף העניינים יסתדרו כי הגברת של ה' היא האחרונה שתשאר מאחור...

אבל לבנתיים!!! כעת תביע נכונות להיות הגברת

הזו!!! תביע נכונות להמציא ולהגיש ליקום כולו את החידוש הנפלא שנקרא אני-לדודי!!! אני הוא זה שמוכן לתת לה' סדר א' נטו כי אני רוצה לעשות לו נחת רוח!!! להיות זה שמוכן לנשוק שפתיים ולעמוד בעוד ועוד ניסיונות ופיתויים מול הרשת גם אם אתה לא הולך לקבל על זה שום שום חיוך משמים... להיות

זה שמוכן להמשיך להיות עז כנמר ולא ליבוש מפני המלעיגים עליך בעבודת הבורא... גם אם אתה לא הולך לקבל על זה שום פידבק מה'... רק מה כן?? הפידבק היחיד שאתה!!! שאתה יכול לתת לעצמך זה... שמה?? שאני-- לדודי!!! אני שלו!!! ואני לגמרי איתו!!! הפעם אני בוחר בו... אני פה היוזם... לא הוא יתברך... הפעם זה מגיע ממני... ואני הולך כביכול לנצח אותו יתברך בפרט הזה...

כן... כל המערכת של ירח האיתנים זה מערכת של נצחון!!!

בחג הסוכות הקב"ה מופיע ובוחר בננו... ואז היהודי מופיע עם ד' המינים ומכריז בנצחון: אבא בשמים... נצחתי!!! אני הקדמתי אותך!!!

אני בחרתי בך עוד לפני שבחרת בי!!! לא חיכיתי שתתקשר אלי... אני הקדמתי אותך ויזמתי להתקשר אליך!!! **אין ישועה יותר גדולה מזו!!!**

המתנה הכי גדולה שאפשר לתת ליהודי בדור 2023... זה להקדים את אבא שבשמים ברגע!!! הרי יום אחד ה' יופיע... (לא יודע מתי... אבל יום אחד זה יקרה) ואז ה' ירעיף אהבה בלי גבולות... הוא יציף ויטביע אותנו בים של אהבה ויגלה ויפיע לעיני כל חי עד כמה שהוא אוהב אותנו... ואז אנחנו לא נוכל כבר להתבטא לפניו!!! כמה שנרצה להביע בפניו שאנחנו גם אוהבים אותו וגם מוכנים לתת ולהתמסר אליו... זהו... אחרת את המועד... אתה כבר אוהב!!! מוצף באהבה!!! בשבע חופות של עניי כבוד... אבל רגע אחד לפני כן!!! יום אחד, שבוע אחד, שנה אחת לפני בא יום ה', היו היה בחור ישיבה אחד שהיו לו פיתויים מאוד קשים איפה שאף אחד לא רואה... והוא החליט להתגבר רק רק למענו יתברך... רק בגלל שהוא אוהב את ה'... והוא עשה את זה ללא תנאים!

ואותו בחור לנצח נצחים יוכל להצביע ולומר לאבא שבשמים: אני הקדמתי אותך!!! אני ניצחתי אותך!!! אני יזמתי את השיחה... אני התקשרתי ראשון... אני אהבתי אותך עוד לפני שאתה אהבת אותי...

זו הישועה שיש לי להציע למי שרוצה ישועה אמיתית אמיתית אמיתית!!! מאובטחת מאובטחת!!! זהו מאה אחוה!!! טריליון אחוה!!! זו ישועה שאף אחד בעולם לא יכול לקחת לך... ופה אין צורך בערביות... ולא בסיפורי ישועות... כי פה אין ישועות! פה יש דם... נכונות... הקרבה... ומפגן אהבה חד צדדי... ו---- **נצחון מהדהד!!!**

אבא שבשמים... ניצחתי!!! אני אוהב אותך... ואנא אבא שבשמים תחזיר לי חיוך משמים... הודע שיש לך אוהבים בעולמך... תשמע את התפילה שלי... (וה' יקבל את התפילה ואתה בעז"ש תראה ישועות... זה כבר מילים שלי... עכ"פ כאן אתה ממשיך ואומר לה'-) אבל גם כשאתה יתברך תחזיר בסוף אהבה... דע לך ה' שאני הקדמתי אותך!!! כי אני פה מנוי וסגור על עצמי שאני אמשיך לאהוב אותך ולהיות נאמן אליך בכל מצב!! גם אם לא תחזיר לי... גם אם לא תשלם לי במזומן... אני פה אוהב ללא תנאים... הנה לך ישועות נוסח אלול!!! אני ---- לדודי!!!

היקום כולו עוצר את נשימתו מול ההכרעה שתפול בחצר בית יעזק...

החברותא הנצחית אחימעץ ויוחנן כבר התחילו לתכנן את לוח הזמנים לחודש הקרוב... כן... בתחילת אלול אנחנו מסכמים בינינו על הספק לימוד... והפעם סיכמנו שכשנקיף ונשלים את דיבורא דנגעי שחין ומכוונה ופרשת קרחת וגבחת... ונדרוש אותם ב"ג מידות שהתורה נדרשת בהם... אז נחזור ונשנן את זה כ"ד פעמים כדי שיהיה מונח בקופסא... וכשנמור!!! הפרס שלנו יהיה להקדים ולעלות לרגל לירושלים... האם זה יקרה עוד הרבה לפני ראש השנה? לא יודע... (אם מאוד תרצו נעדכן אתכם...) מה שבטוח: אנחנו מוכרחים לגמור את זה עד ר"ה!!! כי בר"ה כבר קבענו חברותא למשמר של כל הלילה... כן... יש לנו כבר קביעות כמה שנים... מידי ערב ראש השנה עם חשיכה אנחנו עולים לגג של הבית מדרש של הראש ישיבה רבי אליעזר בלוד... אנחנו מתבוננים היטב היטב לכיוון העיר בני ברק... שם בדרך כלל אמורה להופיע הלבנה בחידושה... לפעמים צריך להתאמץ מאוד לראות אותה... ולפעמים היא נראית בעליל... עכ"פ אחרי שאנחנו רואים את הלבנה... אנחנו הולכים מהר להתפלל מעריב של ר"ה... אוכלים סעודת יו"ט פחזה... רצים מהר מהר לזכות לקבל ברכת השנים מהספר תורה הקדוש רבי אליעזר... ולוחצים את ידיו הקדושות שהם כשני גלילי ספר תורה... ומבקשים ממנו ברכת הדרך לקראת היציאה לירושלים... וקדימה... יוצאים לדרך... יש לנו דרך ארוכה!!! מלוד עד ירושלים זה מהלך יום אחד... (כידוע במתני' גבי כרם רבעי...) שזה אומר שיש לנו כעת לילה שלם של הליכה... ואל תשכח שמדובר בליל ראש השנה... בעצם סליחה... לא לגמרי בטוח... לך תדע... אולי לא... בשביל זה גופא אנחנו הולכים... בשביל להעיד עדות החדוש... בא נראה שזה אכן יתקדש...

עכ"פ כבר כמה שנים שאנחנו צועדים יחד לילה שלם!!! ומה אנחנו עושים במשך כל הצעדה הארוכה הזו?? בשביל זה היינו חברותא כל הקיף... ואגרנו ואספנו וליקטנו המון המון מימרות בתורה שבע"פ מפי רבי אליעזר... הרבה בין אב, וגזירה שווה, ובמה הצד בדיבורא דנגעים... זכינו ללקק טיפ טיפה תורה ככלב מן הים מהים של תורה ששוכנת בלבו הגדול של רבי אליעזר... וכעת בליל ר"ה... ליל יום הדין!!! לילה של חשבון הנפש... אנחנו עושים סיכום של כל הקיף הקרוב... חוזרים ביחד את כל המזמנים שלמדנו... בודקים שלא שכחנו... עמוד וערוך תלמוד שלמדנו... אחימעץ אומר מימרא אחת, ואני את השניה... וחוזר חלילה...

אנחנו משתדלים ללכת מהר כדי להספיק אולי להגיע עוד לפני עלות השחר... אבל גם אם לא... לכל הפחות עוד לפני הנץ החמה... כי אחרי הנץ החמה אנחנו כבר עלולים להפסיד את המעמד של קידוש החדוש... כי אתה מבין לבד שיש רבבות עדים שמתגוררים הרבה יותר קרוב מלוד... והם הספיקו להגיע הרבה יותר מוקדם מאיתנו... הם כבר נמצאים בחצר בית יעזק מחצות הלילה ומחכים לרגע שיאור היום ויכולו להעיד... וגם רבי יוחנן בן זכאי ממתין לרגע הזה... והכי הכי: במקדש מחכים להתעדן לאן פנינו מועדות! אל תשכח שברגע שהאיר פני המזרח עד שבחברון כבר שוחטים את התמיד... ותוך שעה כבר שומעים קול המגרפה שהגיע זמן הלויים לדבר בשיר והם צריכים לדעת איזה!!! איזה שיר של יום... האם השיר של יום הרגיל או שיר של ר"ה... ולכן בחצר בית יעזק מיד כשאור היום ישנה קדחתנו!!! כי במידה והובשלו כל התנאים ויש עדים מכוונים שנראתה הלבנה בעליל... נעשה כל מאמץ לזרז עניינים... כדי שבמקדש יספיקו להתעדן לא רק לפני שיר של יום אלא עוד לפני העלאת איברי התמיד לכבש... (שהרי אברי תמיד של שחר ינתיים מחצי כבש ולמטה במערבו ואילו איברי ר"ח ינתיים תחת כרכוב המזבח, אגב: זה חידוש שלי, כי על פניו זה קאי על מוסף ר"ח ולא על תמיד של ר"ח, אבל לפי הטעם לידע שהוקבע ר"ח בזמנו, אין מקום לחלק בין תמיד ר"ח למוסף) ואם ככה, מאוד מאוד חשוב לנו להספיק להגיע למעמד של קידוש החדוש בחצר בית יעזק!!! כי זה מעמד עצום!!! איום ונורא!!!

אני רוצה שתבין: מעמד של קידוש החדוש זה מעמד יחסית די מוכר ושגרת... פחות או יותר אחת לשני חודשים כולם מתאספים והנשיא אומר מקודש וכל העם אומרים מקודש מקודש וזהו... אבל לא!!! אל תשכח שהפעם זה ראש חודש תשרי... וראש חודש תשרי זה לא צחוק... כל צבא השמים עומדים ומחכים למוצא פיו של רבן גמליאל... מה הולך להיות פה... האם היום יגבה ה' צבקות במשפט או... או מחר... לעת עתה ראש השנה עומד על בלימה... ברגע שרבי"ז אומר מקודש... **באותה שניה כולם זועקים המלך!!!!!!** באותו רגע ובאותה שנה קל מלך יושב על כסא דין וכל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון... ונתנה תוקף קדושת היום כי הוא נורא ואיום ומלאכים יחפזו... זה מעמד מרטיט!!! יש במעמד הזה התעלפויות... ברגע זה מתקבלת ההכרעה כאן בבית דין של מטה... מה הולך לקרות כאן ועכשיו בבית דין של מעלה... עיני כל העולם כולו... עליונים ותחתונים נשואות בשעות אלו לחצר בית יעזק!! היקום כולו... מעשים רבים והמון בריות לאין תכלית... כולם עוצרים את נשימתם ומחכים למוצא פיו של נשיא ישראל ובר"ד שלו... יש לך מושג איזה ספקן של "נתאוהו הקב"ה שיהיה לו מדור ושכינה בתחתונים" יש כאן??? **זה מבעיית!!!**

תכלס... השנה לשם שינוי!!! הולך להיות שמח בראש השנה!!!! השנה לשם שינוי ראש השנה הולך להיות גולת הכותרת של החגים... (תבין: כל שנה בחגים... יש את היום הדומיננטי בבית המקדש... אז שנה שעברה זה היה חג הסוכות שהיה מעמד הקהל והגיעו מכל תפוצות ישראל מכל העולם... ואילו בר"ה בדרך כלל העסק יחסית שקט... סו"ס ראש השנה זה פחות יום של בית המקדש!!! הענילם אם כבר מגיע ליר"כ וסוכות... אבל השנה?? השנה ראש השנה הולך להיות יום מאוד דומיננטי!!!) אתה בטח מנחש למה... כי... כי השנה ראש השנה אמור לצאת בשבת!!!! וממש לאחרונה... לפני חמש שנים מרן רבי יוחנן בן זכאי יצא בשלוש תקנות שראש השנה שחל בשבת אין תוקעים במדינה אלא רק בירושלים!!! גזירה משום אותו יהודי שמרוב טירדא דמצווה עלול ליטול את הלולב וללכת אצל בקי ללמוד ויעבירו ד' אמות ברשות הרבים... (כמו כן: לולב שחל בשבת אין תוקעין במדינה מהאי טעמא) ולכן זהו!!! אין!!! כלל ישראל כולו מפסיד את הסגור היחיד בשנה שמרצה אותנו לפני ה'... זה כח עצום שרק לריב"ז יש כח לתקן כזו תקנה!!! לחדש איזה אחריות וערבות מוטלת על כל אחד מאיתנו שכל כלל ישראל יפסיד מצוה חביבה זו בשביל להציל יהודי אחד... עכ"פ ברגע שאלו הם הנתונים... אתה מבין לבד שכל מי שרק יכול להקדים את העליה לרגל של סוכות, ולהקדים ולעלות עוד לפני ראש השנה... לא חושב פעמיים... מילא בדורות האחרונים אין לנו שופר וזהו!!! אבל כשיש לך אפשרות לעלות ולירושלים וכן לשמוע שופר אז... אז מה לא מוכנים לשלם ולהתאמץ בשביל להשיג את העורך דין הטוב ביותר שרחמנא בכבודו ובעצמו מגלה לנו שהשופר הוא הכתובת ל"תוציא כאור משפטנו איום קדוש"... ואכן בימים אלו ניתן לראות תכונה רבת... אנשים מקדימים את האסוף... מכניסים כבר עכשיו את החבילות עצים לאוצר... יש כאלו שהם בעיצומו של קטוף עצי הדקל שחל בדיוק בימים אלו... וחלקם ילכו לירושלים לראש השנה ויחזרו במיוחד בשביל להשלים את הקטוף והלקט שכחה ופאה ואולי גם ביכורים... (חוץ מאלו שיש להם מעשר בהמה, שהם באמת יאלצו להישאר בבית כי ערב ראש השנה זה הגורן של 'כבקרת רועה עדרו מעביר צאנו תחת שבטו', ואין מעבירין על המצוות... יש לך פה מצוה של מעשר בהמה ואתה נוסע לירושלים לתקיעת שופר?? מסתמא שדעת תורה נוטה להישאר למעמד מעשר בהמה...)

עכ"פ בירושלים ישנה כעת היערכות רבתי לקראת עליה לרגל מוקדמת מהרגיל!!! נערכים לקליטת המונים, לא רק מו"ג בתשרי... אלא כבר מ"ט אלול... זה התכנית לעת עתה... אם כי עדיין כל האפשרות פתוחות... אל תתפלא אם החדוש יתעבר ויתברר שר"ה הוא בכלל ביום ראשון... ההמשך אם ירצה ה' בשבוע הבא.

הנושאים שנפתחים בחוברת

'אני לאלול':

- מי הצליח לגרום לנו לכוון פאניקה מאלול?? הרי המשגיחים כבר ממוזמן לא מפחידים? ונגיח שכן... איך גם הבחור שלא הקשיב בשיחות... גם עליו לא פסחה ההיסטריה? איזה שבב פסיכולוגי מתחבא מאחורי ה'פליצות' המסתורית הזו??
- נו... אני כבר מפחד מאימת הדין... אבל למען ה': למה אימת הדין רק משתקת אותי?? למה כשיש לי פחד מתוצאות אמת של הבחירות... זה רק מוסיף לי אנדרנלין וממריץ אותי לעבוד במטה שעות נוספות... ואילו הפחד מאימת הדין רק משתק אותי ואני מתאבן... וזה לא מפעיל אותי בכלל??
- כל השנה אני סוחב איכשהו... מתפלל מאוחר... גורר רגלים בעבודת ה'... והנה... ימים הנוראים מתקרבים ואני פתאום מתעורר לחיים... (אני מהסוג ההפוך ממי שהוזכר בשורות הקודמות) פתאום אני מגיע מו' ראשונים... מתפלל בכוונה... מונה מעות... אבל ברגעים מסוימים אני מרגיש מין זיוף פנימי... זה הרי לא באמת אני... אני האמיתי זה שלעפעפע... האם אני צודק? יותר נכון **למה אני לא צודק???**
- איזו הזדמנות פז של זכויות עצומות בבין אדם לחבירו מתגלגל לכולנו בין הרגלים דווקא בעונה של חודש אלול יותר מכל השנה... ובמאמץ קטן מאוד אתה יכול להכניס זכויות אין קץ היישר לתכנית החסכון של כתבנו בספר זכויות לשנה טובה ומתוקה???
- תפילה- מעבירין את רוע הגזירה... איך אפשר להתפלל חודש ימים תמים?? מה יש להתפלל כ"כ הרבה? האם זה אומר לחזור מלא מלא פעמים כמו עונש כתיבה על כל שמות החולים ורשימת הצרכים והישועות?? ואם כן, כמה פעמים ביום צריך לדקלם??
- מיוחד לאברכים: כשהייתי בחור ניסיתי לתפוס חיזוק באלול אבל היצר הרע הפריע... מאז שהתחתנתי... היצר הרע פחות מפריע... מי שהתחיל "להפריע" זה... זה לא פחות ולא יותר הרבש"ע בכבודו ובעצמו... ב"ה יש ילדים, בית, עבודה, אשה, וכל זה מתנגות יקרות שה' ברחמיו נתן אותם... אבל תכל'ס כל זה לוקח זמן וראש וטירחה... וזה על חשבון אלול... מה עושים עם המפריע המפניע הזה? איך מתייחסים אליו?? פרק חובה!! א' ב' של אלול אמיתי!!! ברוך הבא להמלכת ה'!!
- האם לחזור בתשובה המשמעות היא לשקוע ברגשות אשמה ולהרגיש דפוק שלא הייתי בסדר... ואוף... למה עשיתי את זה? איזה טיפיש אני... האם בהכרח זו התחושה או לאו דווקא??
- מהו הספר המומלץ ביותר לראש השנה? אני רוצה ספר אחד שידבר ברור!! שלא ילך סחור סחור... שייגיד בדיוק בדיוק מה זה ר"ה... מה הנושא... מה רוצים... מהי עבודת היום? שאני אוכל לצאת ממנו עם דברים ברורים ושאני לא אפוש את אותו מסר לפני חנוכה והוא יגיד לי שזה גם העבודה של חנוכה וגם העבודה של פורים... מהו הספר המומלץ ביותר לר"ה??
- מה פשר שינוי המצב רוח הקיצוניים שעוברים עלינו בחודש אלול? יום אחד אני מרגיש בעננים ויום אחד כולי באדמה??

על כך בחוברת...

מקודם... שאנחנו נותנים את מלא כובד המשקל לחשיבות של הגיל הזה... כוונצואה
 מזה עולם הישיבות הליטאי זה... זה אוטובוס בין עירוני...
 אוטובוס בין עירוני זה עולם אחר לגמרי!! אני בתור חיפאי יש לי ניסיון רב באוטובוס
 בין עירוני... סו"ס מגיע האוטובוס... דבר ראשון אתה שם את התיק בפגז... ואז אתה
 בודק איזה נהג זה... (אה... שכחתי לספר שעוד לפני כן, אתה נוסע באוטובוס עירוני להגיע לתחנה
 הראשונה כדי לתפוס מקום טוב... במושב שיש מקום לרגלים...) ואז אתה מחפש את המקום ליד
 החלון... ואז אוי... מי הולך לשבת לידו בדרך... (תחשוב שמישהו הולך לחפור לי פה שתתים
 וחצי ואני עוד צריך להיות נחמד איתו... או שצפוף לי איתו...) ואז המזגנים... והאורות... ונעצור
 לבנתיים כאן... הבנת את ההבדל בין אוטובוס עירוני לבין עירוני?? זה פחות או יותר
 ההבדל בין ישיבה חסידית לליטאית...

בחור ליטאי... כבר בשיעור ג' ישי"ק הוא מוטרד!!! לאיזה ישיבה גדולה אני אלך...
 ואז, כשהוא מגיע לישיבה גדולה, כעת חצי שנה אורך לו לצאת מהמשבר לאיזה
 ישיבה בסוף הלכת... מה יש? רציתי שהאוטובוס יהיה חדיש... נוצץ... ובסוף זה זה
 לא... בקיצור: שנה וחצי הוא עסוק באיזה!!! איזה ישיבה... סו"ס הוא התרגל לישיבה...
 עכשיו הוא מתחיל להיות טרוד עם המעמד שלי והתדמית... ומה יגידו עלי... ועם מי
 יש לי קשר... ומה יבא לי לחתונה... ומה החבר שחזר חדר שלי... ואז הוא מתחיל להתלבט
 האם ללכת לחיזוק... והאם לתת צאנס עוד שנה... (כאילו הוא פה לנצח)
 בקיצור: נכון שבחור חסידי לומד בישיבה רק 3 שנים... אבל זה נטו!! ואילו בחור
 ליטאי שלומד 6 שנים... אבל זה ברוטו!! כי 3 שנים בזבזת על התקשקות
 והתבחסות סביב הישיבה... (קורה שנוצר מצב במשך השנים בישיבה שבחור הגיע לנקודת מיצוי
 בישיבה, והגיע הזמן לעבור לחיזוק לישיבה אחרת... וזה מה שנוכן לעשות! והרבה פעמים הבחור יורד
 מזה ברגע האחרון... ולמה?? כי... כי אם אני אעבור לישיבה אחרת ולא יכירו אותי... אז מי יקוד
 בחתונה שלי... אתה פעם 'אחות' מה טמון בשיקול 'המדהים' הזה? היות החיים נגמרים בישיבה... אז
 החתונה זו לוויה... ואם לא יכירו אותי... אז מי יבא ללוויה שלי? תצחק... אבל זו החתונה...)

מה הפלא שכל זעזוע שעובר עליו בישיבה זה משרב איום ונורא... אם המשגיח יום
 אחד מעביר אותו חדר... הוא מרגיש כאילו הגיעה פה משאת של הוצאה לפועל...
 אם הוא לא מוצא חברותות הוא מרגיש כאילו הוא עובר תהליך גירושין... ההההלו...
 תרגע... הגיע הזמן שתקלוט שהישיבה היא בסה"כ אוטובוס!! תפסיק לקחת יותר
 מידי ללב כל דבר שקורה בישיבה... תקלוט שהחיים שלך לא נגמרים פה!! אני
 מכיר אברכים שממש לא הסתדרו בישיבה, הן חברתית... הן תדמיתית... הן
 חברותות... וכשהם נכנסו לחיים הם שגשגו ועשו חיל... כן... יש כאלו שבאוטובוסים
 הם חלשים... לא הולך להם... אבל בעסקאות נדל"ן הם אלופים... תבין את זה!! תבין
 שהישיבה זה לא החיים... זה רק האוטובוס לחיים!!! **יש פתגם שאומר: טארנטע**
אבל לפניך!! כלומר: יכול להיות לך בחור שהוא נראה לך טרנטע... הוא מגיע בישיבה
 שמתייחסים אליה טרנטע... אבל **אם הוא לפניך!!** אז הוא לפניך... תפסיקו כבר
 להתבחס סביב הישיבה ואיזה ישיבה והאם ללכת לחיזוק...

תבין שהישיבה היא אוטובוס שמוביל אותך ליעד! ולא מעניין אותנו איך הגעת...
 מעניין אותנו לאן הגעת!!! בחור שיצא מהישיבה מלא אגודש עם קנייני רוחניים
 ועם נשים נזיקין בידיים... גם אם הוא טרנטה חבוטה מכל הכוונים... הן מבחינה
 תדמיתית... חברתית... ישיבה לא מוכרת... מנה זה משנה... **טרנטה אבל לפניך!!** תראה
 לאן הוא הגיע... ואילו בחור שחי בטופ שבטופ... הכי מקובל בחברה, הכי מרשים
 וישיבה טובה... אם הוא מאחורי הטרנטה הזו... אז הוא אולי מרגיש בתוך לימוזינה...
 אבל זה לימוזינה משחק... לימוזינה של ילדים... כי שוב... הישיבה היא בסה"כ
 אוטובוס... לא מעניין אותנו **איך** הגעת... מעניין אותנו **לאן!!! לאן הגעת...** וזה תלוי
 רק בך... כאן ועכשיו תבין את זה... אל תהיה מפגר...

לכן אנא... תפסיק לקחת ללב!!! גם אם אתה עובר תקופה קשה בישיבה... נניח
 שאתה לא מסתדר... וסתם ככה אתה לא מרוצה... כאן מאוד משנה מה עומד לך
 מול העיניים!!! אם הדבר היחיד שאתה רואה מול העיניים זה הישיבה והעולם
 מתחיל ונגמר אצלך בישיבה... אז אתה באמת מסכן... לא טוב לך בעולם שלך!!!
 אבל אם אתה קולט שהישיבה היא בסה"כ אוטובוס!! ונכון שיש קצת בעיות
 באוטובוס... יש פסי האטה קצת אגרסיביים... אין מזגנים... אבל העיקר האוטובוס
 נוסע... **מה פירוש נוסע??** הצבתי לעצמי יעד של נשים נזיקין!! והנה בזמן הזה
 לומדים יבמות ואני לומד ומתקדם... אז העיקר שהאוטובוס מתקדם... אתה מבין??
 הגיע הזמן שתפנים שהישיבה עצמה זה לא יעד!! זה רק האוטובוס שמוביל
 אותך ליעד!! שתבין: יש דבר אחד שאני לוקח ללב באוטובוס... תנחש מה? פקק!!!
 פקק זה הדבר היחיד באוטובוס שמוציא אותי מהכלים... כי כל דבר אחר לא איכפת
 לי... העיקר נוסעים... העיקר אוטוטו מגיעים... אבל פקק ? ! ? פקק זו כבר בעיה
 אמיתית!!! אני גם בתוך האוטובוס וגם זה לא מגיע לשום מקום... פה אני בקבוצת
 סיכון להתפרצות... **על אותו משקל... ככה גם הישיבה...**

המצב האידיאלי של בחור שנכנס לישיבה... זה להציב לעצמו יעד!!! באיזה תחנה
 אני רוצה לרדת... (הכי קל לי לנקוט בדוגמא של נשים נזיקים... כי זה הכי נשלף אבל כמובן שיש
 עוד דברים מהותיים...) אני עולה כעת לאוטובוס מתוך בניית תכנית גלובלית ופרטנית-
 חודשית ושבועית מאידך- איך אני מתקדם עם זה... ומכאן ואילך הדבר היחיד שאני
 לוקח ללב זה האם אני מתקדם לכיוון היעד שלי או לא... אם אני מתקדם... כבר לא
 איכפת לי... כן חברותא לא חברותא... ישיבה יותר טובה פחות טובה... **העיקר**
שהטרנטה זוהרת והיא לפניך!!! כלומר: הדבר היחיד שמשנה לי ועולה לי בחיים
 שאני יכול לציין בסיפוק שהתקדמתי בעוד תחנה לפי התכנית הגלובלית שהצבתי
 לעצמי (היעד והתואי עשוי להשתנות ולהתעדכן במשך השנים לפי התפוכות מסוימות בנפש שלך...
 קח בחשבון... תהיה ריאלי...) ואם לאחרונה נרדמתי בשמירה ואני לא מתקדם... גם אם
 אני מכבב בחברה וגם אם אני בישיבה הכי טובה... אני לימוזינה של משחק... תבין
 את זה... קל מאוד להגיד את זה... יותר קשה להיות את זה... אבל לפחות להכניס
 לראש: כמו שלא נולדת באוטובוס!! ככה אל תחשוב שהחיים נגמרים בישיבה!!
 אתה אמור לצאת מהישיבה ובידיים מלאות!!! חטוף ואכול...

המשך) התשובה היא פשוטה מאוד: תסלח לי על ההשוואה... אבל **שכבת הגיל של ישיבה גדולה זה כמו -- טיפת חלב!!!** הגיל של טיפת חלב, זה גיל ותקופה מאוד קריטית בהתפתחות הילד... הגיל הזה של שנה עד שנתיים זה גיל קריטי שמאוד חשוב שהילד יעבור את כל החיסונים ויקבל את כל הויטמינים והתרגילים הפיזיותרפיים הנדרשים להתפתחות... כי לגיל הזה יש השלכה לכל עתיד החיים שלו!! **אבל אז מה... לכן מה??** לכן כל התינוקים של טיפת חלב יתיישבו לנו כעת כמו איזה ישיבוחרים ויטענו שהם מבינים יותר מכולם?? וכי בגלל שהגיל הזה הוא קריטי... לכן הם לא תינוקים?? הבנת??

אז זהו!! שעל אותו משקל בדיוק!!! ותסלח לי מראש על ההשוואה...
 בחורים יקרים: לא שיקרו עליכם!!! הגיל הזה של ישיבה גדולה הוא גיל קריטי לכל השיעור קומה הרוחני העתידי שלכם!!! זו באמת תקופת תור הזהב הרוחנית שלכם!! באיזשהו מקום כל הבני הרוחני שלכם נזקף לגיל הזה... וחשוב שתדעו את זה... ולכן בחינוך הליטאי נתנו חשיבות וערך עליון לגיל הזה... זה נכון וזה לגמרי נכון!!! אבל הההלו... זה שהתקופה הזו חשובה כ"כ **זה לא בגלל** שבתקופה הזו **אתה** המבין הגדול ואתה החכם מכל אדם... לא!!! אדרבה... אתה עצמך בכלל לא חכם!!! אתה פה הילד של טיפת חלב... אדרבה... אם כבר התקופה הזו היא כ"כ חשובה קריטית... **זה רק בגלל** שמרוב שאתה צעיר ורך ומשוח... הנפש שלך עדיין גמישה כמו פלסטלינה... ויש לך עדיין את הזדמנות לעשות שינויים ומהפכים ורוחניים מרחיקי לכת לטוב ולמוטב... ולכן!!! לכן זו תקופה כ"כ קריטית ובעיקר מסוכנת!!

בקיצור: אם יש טיפת חלב **ההתפתחות הילד!!!** אז יש ישיבה גדולה **ההתפתחות הנערי** ומעתה: בחור פקח וחכם שקורא שורות אלו וקולט את המפה נכון... הוא מבין שאם יש פה מישהו גדול... לא אני פה הגדול... אלא זה **גודל---השעה!!!** גודל התקופה שבה אני כעת נמצא!! ממילא אני צריך בעיקר לנצל את הזמן... בעיקר לקחת את העניינים ברצינות!! לא לקחת ללב כל מיני משברים קטנים... מתוך הרהור והבנה שהגיל הזה הוא בגדר "עניכם אל תחוס על כליכם כי טוב כל ארץ מצרים לכם הוא", תבין שזה גיל של 'שבע שני השבע'. מסכת שאתה לומד עכשיו אתה כמעט ולא תצטרך לחזור עליה במשך החיים... היא פשוט תהיה מונחת לך בראש... והמסכתות שלא למדתי בתור בחור זה... זה... זה לא זה... תבין את זה... תבין שאתה נוקב מרגליות...

תבין שעכשיו זה הזמן לעבוד על המידות... עכשיו זה הזמן לבצע מהפכים רוחניים... עכשיו אתה כמו אופנוע... תוך שניה אתה עושה פרסה... אח"כ- אחרי החתונה אתה נהיה מסורבל כמו רכב ארבע על ארבע... (ראית רכב כזה עושה פרסה?) ככה בחור פיקח קורא את המפה!! אבל הנער הלא חכם וכן טיפש... הוא לוקח את הגישה הליטאית לכיוון הפוך בדיוק... אה... אמרו לי שהגיל של ישיבה גדייילא כ"כ חשוב?? אה... זה אומר שאני!! אני פה האחשוורוש!! אני פה החשוב!!! אם ככה, אז אני המייבין... ואסור להגיד לי מילה... ואני כמובן לא ממחר לשום מקום... בטח שלא... אני אחשוורוש... אני כבר עכשיו נמצא בפסגה ומולך מהודו ועד כוש... לא נותר לי אלא לטעון שכולם חייבים לי... וככה הוא מבזבז את התקופה הקריטית ביותר בחיים... ועל מה?? על טעות אופטית!!! על טעות שכשהוא היה בטיפת חלב הראשונה הוא לא טעה בה... ועכשיו כן!!! וכשזו התוצאה... כאן בית המדרש החסידי צודק במאת האחוזים שהוא דוחף את הבחורים לסוף הרשימה... ומלחיץ אותם לסיים את הגיל הבעייתי הזה כמה שיותר מוקדם... בקיצור: בחור שיבין את גודל השעה וינצל כל דקה בחיי הבחורות, כלפיו בית המדרש הליטאי צודק והעולם יהיה באמת עוצר אנושי נשימתו מול השיעור קומה שהולך לצמוח כאן!! ואילו בחור שחולם שהוא מבין יותר מכולם כי הוא בישיבה גדולה... אותו צריך לגלגל מכל המדרגות ולהסביר לו שהוא בטיפת חלב...

--- עד כאן נושא אחד!!! ההבדל הראשון בין הגישה החסידית לליטאית...
 כעת ניגש להבדל השני שהוא הפועל יוצא וההשלכה הישירה ממנו...

יוצא לי הרבה לפגוש גם בחורים מישיבות גדולות חסידיות... וגם בחורים מישיבות גדולות ליטאיות... ושמתי לב שבחור בישיבה גדולה חסידית עובר רבע מהקשיים וההתמודדויות והמשברים שעוברים על בחור ליטאי... ולמה?? מסיבה מאוד פשוטה: (לא רק בגלל שהוא פחות זמן בישיבה) מצאתי לזה הגדרה ממש מעניינת... ההבדל בין ישיבה גדולה חסידית לליטאית **זה כמו ההבדל בין אוטובוס עירוני לאוטובוס בין עירוני**...

מה ההבדל בין אוטובוס עירוני לאוטובוס בין עירוני??
 אוטובוס עירוני... אתה לא עושה יותר מידי חשבונות... ברגע שהאוטובוס הגיע אתה עולה... יש מזגן... אין מזגן... יש מקום לשבת... אין מקום... מקסימום אתה תופס איזה עמוד... וקדימה נהג סוגר דלתות ונוסעים... העיקר לנסוע... העיקר להגיע... בקיצור: מי שעולה על אוטובוס עירוני **הוא רוצה בעיקר להגיע!!!** יש לו עוד חמש תחנות לנסוע... ויאלה... תסע... העיקר תסע... לא איכפת לו אם הנהג עצבני... ואם האוטובוס עמוס... העיקר תזוז... תגיע כבר!!! ואז מגיע פתאום פס האטה... הופ... עולים... הופ... יורדים... ואז לפתע מגיע פס האטה... והופ... עולים... הופ... יורדים... ואני רוצה לעצור כאן רגע ולשאול: אתה יודע מה זה פס האטה?? פס האטה זה משרב... זה עליה... ירידה... עליה לצורך ירידה... נו... מישהו בכלל שם לב למשבר הזה??

איפה... העיקר תעצור לי בתחנה הבאה... כן פס האטה... לא פס האטה... העיקר תגיע... העיקר תעצור... הנה... הגעתי... כל טוב...
 ככה זה ישיבה חסידית!!! בחור חסידי נכנס לישיבה גדולה... הוא לא בא להשתקע שם... הוא יודע שזה פרק זמן של שנתיים שלוש... העיקר להתקדם ולהגיע... ממילא הכל הרבה יותר קליל... הוא לא עושה עסק מכל איזה פס האטה... אוי... אני במשבר... אוי אני בעליה או בירידה?? איפה... הוא פחות רואה את זה... הוא יודע שזה אוטובוס עירוני... כל שבוע יש תחנה... שוב עולים יורדים... כל אחד הולך לרבי שלו... ותכלס כולם צועדים בצעדי ענק לכיוון היעד... בחור חסידי לא שוכח לרגע שהישיבה זה לא היעד הסופי!!! הוא יודע שזה כמו יעקב אבינו... יוצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה!! העיניים שלו נשואות להקמת בית יעקב בחרן... ובדרך הוא מתעכב ונטמן בישיבת שם ועבר... אבל זה בדרך!! זה באוטובוס!! הוא לא שוכח לרגע ש-פה זה לא התחנה הסופית שלי... ממילא הוא לא עושה יותר מידי עסק משום דבר... **עד כאן בחור חסידי... לעומת זאת בחור ליטאי...** בגלל הגישה שהזכרתי

לאן שבים השבים בתשובה?

מה משמעות המושגים "חזרה בתשובה" ו"בעל תשובה"?

ככל שמדובר באנשים שגדלו בתוך עולם התורה ונכשלו פה ושם בדברים קטנים או גדולים, כשמגיע חודש אלול שבים הם למה שהיו. מובנים המושגים האלה. אבל, רבים מאלה הזוכים כיום לתארים אלה מעולם לא היו שם. לכאורה הם לא "שבים", הם בבחינת "חדשים מקרוב באו". בין ה"שבים" ישנם כאלה שכבר כמה דורות לפניהם לא ידעו אבותיהם מאומה לא על תורה ולא על מצוות והם עצמם לא שמעו דבר עד ששמעו קיבלו והחלו ללמוד תורה ולשמור מצוות. מה פשר התואר "שבים" שניתן גם להם (וכיום, משום מה, בעיקר להם).

על שלש עשרה מידות של רחמים, המתחילות בשני שמות הויה, נאמר ששם הויה אחד מתיחס למציאות שלפני החטא, ושם הויה השני - אחרי החטא. משמעות שם הויה בהקשר זה היא כלשון הרב הוטנר "המחיה ומהוה וממציא את כל המציאות כולה ומחדשה בכל רגע ורגע מאין המוחלט אל היש הגמור" (פחד יצחק ר"ה מאמר ו' אות ה') וממשיך ואומר: "ומכיון שאין שום ביטוי למקורה של מדת התשובה מלבד שם הויה, הרי שהתשובה היא בריאת יש מאין במהדורא תנינא, וכך הוא מהלך הענינים. המהדורה קמא של הבריאה אין כוחה מגיע אל אלא עד שעת החטא ושעת החטא שעת הקץ היא להויה זו... אלא שכאן נוצר עולם חדש של תשובה אשר לזה בא שם הויה השני".

מעתה יובן מדוע המתחרט על חטאיו והמקבל על עצמו קיום מצוות נקרא "שב" והתהליך כולו נקרא "תשובה" כי אכן שבים לנקודת ההתחלה. לאותה נקודה קמאית שבה החל הכל.

נשוב גם אנו אפוא לאותה נקודה ראשונית

"בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ והארץ היתה תהו ובוהו"

וברמב"ן: "ועתה שמע פירוש המקרא על פשוטו נכון וברור - הקב"ה ברא כל הנבראים מאפיסה מוחלטת ואין אצלנו בלשון הקדש בהוצאת היש מאין אלא לשון "ברא" ואין כל הנעשה תחת השמש או למעלה, הווה מן האין התחלה ראשונה אבל הוציא מן האפס הגמור המוחלט יסוד דק מאד, אין בו ממש, אבל הוא כח ממציא, מוכן לקבל הצורה, ולצאת מן הכח אל הפועל, והוא החומר הראשון, נקרא ליונים "היולי" ואחר ההיולי לא ברא דבר, אבל יצר ועשה, כי ממנו המציא הכל והלביש הצורות ותקן אותן".

שני דברים מחדש לנו הרמב"ן

א. שבשעת הבריאה, בשעה שבה התהווה כל העולם נוצרה מציאות אחת "יש מאין", מציאות זו היתה אחראית לכל מה שקורא בעולם, והכילה הכל בכוחה (- בפוטנציאל שלה), ואחר כך "לא ברא דבר" אלא הוציא מן הכח אל הפועל.

ב. אותה מהות שהתהוותה על ידי הבורא יש מאין בשעת ההויה של הכל מכונה בפי הרמב"ן במושג היוני "היולי" והוא "יסוד דק מאד אין בו ממש אבל הוא כח ממציא"

כיון שזה מה שהתרחש בשעת ההתהוות וכיון ש"המחיה ומהוה וממציא את כל המציאות כולה ומחדשה בכל רגע ורגע מאין המוחלט אל היש הגמור" (לשון הרב הוטנר שהובא לעיל) נקרא בשם הויה. וכיון שהמציאות שנוצרה בעקבות התשובה זקוקה לשם הויה חדש פירוש הדבר שבשעת התשובה שבים לאותו מקום בו הכל נברא מחדש באותה נקודה קמאית שמכילה את הכל.

ומכאן נבין את שכותב הרמב"ם בהלכות תשובה פרק ז' הל' ו': "אמש היה זה שנאוי לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד". בלשון נפלאה זו בא הרמב"ם ללמד על גדלותה של תשובה כמו שאומר בטרם אמר את הנ"ל "גדולה תשובה" ומהי גדלותה? שהגם שהמבדיל בין "אמש" ל"היום" אינו יותר מכהרף עין, מכל מקום בחלקיק זמן זה הופך השב מ"שנאוי מרוחק ותועבה" ל"אהוב ונחמד קרוב וידיד". רק אם יש אפשרות שהכל יתהווה מחדש בבת אחת כהרף עין ניתן להבין את ההיפוך הדרמטי הזה שהוא עצמו מעין "יש מאין" מקרקעית הבירא העמיקתא לפסגת האיגרא רמה.

כיון שברגע ההויה נוצר הכל יש מאין, הכל התהווה ב"בכח" של אותו חומר היולי ראשון מובן מדוע נאמר "עולם חסד יבנה" כי אין לך חסד יותר מאשר בריאת הכל בלי שום סיבה קודמת.

כי מה מבדיל בין מעשה חסד לתשלום. כשאני מחזיר טובה למי שעשה לי טובה אין זה חסד מושלם. אבל כשאין כלום והכל נוצר בלי כל סיבה קודמת הרי זה החסד הטהור ביותר.

באותו אופן שההויה הראשונה היתה תוך כדי חסד טהור, גם ההויה השניה, זו שאחרי התשובה מבטאת חסד טהור ואולי לכן בראש השנה שהוא הראשון לימי התשובה מצטרף ענין של חסד - "לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו". כי "זה היום תחילת מעשיך" ראש השנה הוא היום שבו "עלה במחשבה לברוא את העולם" ונאמר שבתחילה עלתה במחשבה לברוא את העולם במידת הדין. ולכן ראש השנה הוא יום הדין. אבל בו זמנית היה כאן חסד צרוף כי כל ענין הבריאה היה כולו חסד כנאמר "עולם חסד יבנה".

באותו אופן ששם ההויה הראשון מבטא את אותה הויה ראשונית שהכילה את הכל בכח וממנה נוצר ונעשה כל השאר. כך גם שם ההויה השני. גם ברגע זה הכל נעשה ומתהווה ובשורש ההתהוות נמצאת כמובן מידת החסד כי כל התהוות כזו מבטאת חסד צרוף ברמתו העליונה.

בעולם שאחר התשובה הכל מתחיל להתפתח מחדש וברגע התשובה נמצא הגרעין של כל אותה התפתחות.

שני חלקים במצוה אחת

ויש לעיין בדברי הרמב"ם דבסימני המצוות כתב דהמצוה לכבד את החכמים, ואילו בריש הלכות תלמוד תורה כתב דהמצוה "לכבד מלמדיה ויודעיה", והיינו את היודעים שהם חכמים סתם, ואת המלמדים שהם הרב המובהק של הלומדים, ומשמע שהיא מצוה אחת שכוללת את ב' הכיבודים.

ובפירוש המשניות (ריש פאה) פירש הרמב"ם דהא דתנן "אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא" קאי על מצוות שבין אדם לחבירו כדאי בקידושין (מ.) שרק בהן אוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב. ומונה הרמב"ם ומבאר אלו מצוות בכלל, וכתב "ולכבד ההורים והחכמים שהם אבות הכל". ובפשטות מיירי ברבו המובהק שהביאו לחיי העולם הבא ולכן קראו הרמב"ם 'אב', אבל חכם סתם מדוע יחשב ל'אב'. ומדבריו בפיה"מ משמע קצת כדברי הגרי"ז שיש חילוק בין כבוד החכמים לכבוד רבו המובהק.

ועכ"פ צ"ב כנ"ל, כיצד נצטרפו ב' מצוות שונות לכלל מצוה אחת במנין המצוות.

רב שמחל על כבודו

בשו"ת הריב"ש (סי' רט) הביא את דברי הראב"ד דאף רב שמחל על כבודו שאין צריך לכבדו, מ"מ אסור לבזותו, כדרך שאסור לבזות את האב אע"פ שכשמחל על כבודו, כבודו מחול. ויש לידע כלפי מה נתכוון הראב"ד, דבפשטות אף את החכם שאינו רבו אסור לבזות מצד כבוד החכמים ולא דווקא את רבו. וצריך ביאור דאם טעם המחילה הוא מפני ש'תורה דיליה' והחכם יכול למחול על שלו, לכאן יכול למחול אף על בזיונו, ומדוע כתב דאין החכם רשאי למחול על בזיונו. ובאמת גם על החיוב של כיבוד אב יש לתמוה מדוע אם מוחל על כבודו, אסור לבזותו שהרי מחל על כבוד עצמו וכבודו מחול.

מה נכלל במצות 'והדרת פני זקן'

יש סוגיה שלמה בגמ' (קידושין לב:) אם מצות 'והדרת פני זקן' שייכת רק בתלמיד חכם או לכל זקן. ואיכא למ"ד שיש לכבד כל איש זקן וכן צריך לכבד את החכם ואפילו הוא יניק וחכים. וכתבו התוס' דלצד זה יש לכבד יניק וחכים רק אם הוא חכם מופלג ולא כל יניק וחכים. ואיכא למ"ד דצריך לכבד אדם זקן אפילו הוא זקן אשמאי, דלפירש"י מיירי ברשע שהוא אשם, ולהתוס' היינו אדם שומם בור ועם הארץ. וכן אמרו בגמ' (שם לב.) "ר' יוחנן הוה קאי מקמי סבי דארמאי, אמר כמה הרפתקי עדו עליהו דהני, רבא מיקם לא קאי הידור עבד להו". והביא הרמב"ם (פ"ו מהל' ת"ת ה"ט) והשו"ע (יו"ד רד א) שיטות אלו להלכה, וחילק הרמב"ם בין כבוד החכמים שמחויבים לעמוד בפניהם מלוא קומתו ובין כבוד זקן עכו"ם דצריך לעשות לו

מצוה לכבד את החכמים ותוספת כיבוד לרבו המובהק

הרמב"ם מאריך לבאר את המצוה לכבד את החכמים כמשנ"א "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן" (ויקרא י"ט לב), ותמצית דבריו - מצוה לכל אדם לכבד כל חכם ואף חכם שאינו רבו ולא למד ממנו, ולמד הרמב"ם דאף תלמיד חכם מחויב לכבד תלמיד חכם אחר כדאי' בגמ' (ב"מ לג.) "תלמידי חכמים שבבבל עומדים זה מפני זה", ודלא כרש"י שם שפירש שהיו מכבדין זה את זה כדן תלמיד לרב, לפי שהיו יושבין תמיד בבית המדרש יחד ומקשיין ומפרקין, וכולם למדים זה מזה.

אכן, כתב הרמב"ם דאיכא תוספת חיוב של כבוד ומורא לתלמיד כלפי רבו, כדרך שמחויב בכבוד ומורא לאב, ועדיף כבוד רבו מכבוד אביו כדתנן (שם) "אבדת אביו ואבדת רבו של רבו קודמת". והפליג בחיוב להיזהר בכבוד רבו מאד ובאיסור לחלוק עליו, כמו שאמרו חכמים (סנהדרין קי.) "כל החולק על רבו כחולק על השכינה... כל העושה מריבה עם רבו כעושה עם שכינה... כל המתרעם על רבו כאילו מתרעם על השכינה... כל המהרהר אחר רבו כמהרהר אחר השכינה", וכן שנינו "מורא רבך כמורא שמים" (אבות ד' יב.) ומ"מ תוספת הכבוד והמורא לרבו אינה מצוה בפני עצמה אלא הכל בכלל המצוה לכבד את החכמים, וטעון ביאור כיצד מתחבר הכל למצוה אחת.

חילוק הגרי"ז בין כבוד כל חכם לכבוד רבו

הגרי"ז הלוי בתחילת הספר (הל' ת"ת) מוכיח מלשון הרמב"ם שהאפשרות של רב למחול על כבודו כדאי' בגמ' (קידושין לב.) "הרב שמחל על כבודו, כבודו מחול", אינה אלא לענין הכבוד של תלמיד לרבו, אבל כבוד החכמים באופן כללי אינו ניתן למחילה. ונקט שאלו ב' מצוות שונות, כבוד החכמים נלמד מ'והדרת פני זקן', ואילו כבוד רבו ילפי' מ'את ה' אלוקיך תירא' - לרבות תלמידי חכמים כמו שלימד רבי עקיבא בגמ' (ב"ק מא.). וכמו שפירשו בתוס' (שם) דקאי על רבו מובהק או ברב מופלג כעין רבו. והנפק"מ בין החיובים, דמצות כבוד החכמים היא מצוה שבין אדם למקום, ולפיכך אינו ביד החכם למחול עליה, ואילו המצוה לכבד את רבו המובהק היא מצוה שבין אדם לחבירו כעין כיבוד אב, ועל כבוד זה רשאי הרב למחול. ולפי מה שחילק הרמב"ם בין חובת הכבוד לכל חכם לבין תוספת הכבוד שמחויבים כלפי רבו המובהק, א"כ רשאי הרב למחול רק על תוספת הכבוד שנתבארה בדברי הרמב"ם, ולא על הכבוד שמחויבים כלפי כל חכם.

ודברי הגרי"ז מחודשים, דמבואר בגמ' דהא דרב שמחל על כבודו כבודו מחול הוא מפני ש'תורה דיליה ומחיל ליה ליקריה' כדכתיב "ובתורתנו יגהה יומם ולילה" (תהילים א' ב.). ולפי"ז אין חילוק בין כבוד החכם לכבוד רבו המובהק.

הידור ותו לא. ויש להבין מה ענין כבודו של זקן אשמאי וכותי לכבוד החכמים, וכיצד נכלל כבודם במצוה אחת ומצד שני יש לבאר דאם הכל מצוה אחת כיצד יתכנו חילוקי הדינים בין החכמים.

מחלוקת הראשונים אם יש חיוב לכבד בעל מעשים

עוד יש ללמוד מדברי הראשונים שהכל מצוה אחת. דכתב הרי"ף (קידושין שם) שמחויבים לכבד כל זקן גם אם אינו ת"ח, ומאידך כתב דהמצוה לכבד את החכמים אינה אלא בת"ח זקן. והק' הראשונים דתיפוק ליה דצריך לכבד ת"ח מצד שהוא זקן ומה נוסף במצוה לכבד את החכמים. והביא הרי"ף את דברי הרמב"ן דהחילוק לענין זקן ואינה לפי כבודו של המכבד, דאע"פ שיש חיוב לכבד כל זקן מ"מ אין צריך המכבד לזלזל בכבודו ופטור, אבל בזקן ת"ח מחויב לכבדו ולקום בפניו. והוסיף דהא דאמר' בגמ' דאמר שמואל לרב יהודה שיש לקום בפני רב יחזקאל שהוא בעל מעשים, ואע"פ שיש לקום בפני כל זקן, קמ"ל דכיון שהוא בעל מעשים אין בו פטור של זקן ואינה לפי כבודו.

אכן, הרי"ף פליג וס"ל דבוודאי דבעל מעשים נחשב כתלמיד חכם ואינה מעלה בפ"ע, אך לא הוזכרה מעלה זו בפירוש לפי שאין הכשר המעשה גלוי כמו שיתרון הכשר החכמה נראה לכל, ושאינו רב יחזקאל שהיה מוחזק כבעל מעשים, ולכך מצוה לכבדו ולקום בפניו.

ולכאן פליגי בזה אמוראי בגמ' (שבת לא: "רבי סימון ורבי אלעזר הוו יתבי חליף ואזיל רבי יעקב בר אחא אמר ליה חד לחבריה ניקו מקמיה דגבר דחיל חטאין הוא, אמר לו אידך ניקו מקמיה דגבר בר אוריין הוא") ולא נתחוו במה נחלקו הראשונים. עכ"פ חזינן מפלוגתת הראשונים דכבוד החכמים והזקנים מצוה אחת היא, וענין הכבוד אחד הוא, ותמוה מה קשרם ושייכותם.

שורש המצוה לכבד את החכמים - כבוד שמים

ונראה לפרש את ענין המצוה.

אמרו חכמים "מורא רבך כמורא שמים", ויש לעיין האם הכבוד הראוי לתלמידי חכמים הוא משל או נמשל, דהיינו האם צריך לכבד את הרב כדרך שמכבדים את הקב"ה. או שהוא כפשוטו - דכבוד שמים מחייב לכבד גם את חכמי התורה. וברמב"ם (בסנה"מ) נראה להדיא שכבוד הרב הוא חלק מכבוד השכינה כמו שהביא מהגמ', וכן מחויבים להתיירא מהרב מתוך שחייבים להתיירא מהקב"ה.

וכן מצינו ברא"ש (קידושין פ"א ס"ו) שהביא את מחלוקת התנאים אם צריך לקום בפני רבו שחרית וערבית בלבד, או שיקום בפניו בכל פעם שרואהו אפילו כמה פעמים ביום, ופסק שיש לקום בכל פעם ופעם שרואה, ונתן טעם לדבריו שהרי אדם מקבל פני שכינה כמה פעמים ביום, וממילא מחויב גם לכבד את רבו כמה פעמים ביום.

והטעם מבואר דהחיוב לכבד את החכם נובע מהמקום והמעמד של החכם שלמד תורת ה' ומוסר את התורה שלמד לאחרים. כבוד שמים מחייב לכבד את כל מי שקרב את האדם לתורה ולהתיירא ממנו, שבזה מכבד ומתיירא ממי שנתן את התורה.

זהו גם המחייב לכבד את כל החכמים ואף מי שאינו רבו המובהק, דבכלל כבוד שמים לכבד את כל מי שנושא בקרבו את דבר ה' ולמד

וידוע את התורה. אלא שיש בזה ב' דרגות - כבוד חכם שאינו רבו, שמחויב לכבדו מעצם שייכותו לתורה, והיא מצוה שבין אדם למקום. ודרגה נוספת היא המצוה לכבד את רבו שלימדו תורה, שיש בזה גם משום מצוה שבין אדם לחבירו, שמכבדו על שקרב אותו לתורה והעמידו על האמת.

ונמצא שיסוד שני הכיבודים הללו אחד - לכבד את בעלי התורה מכוח חיוב כבוד שמים, וכמו שכתב הרמב"ם שהמצוה לכבד מלמדיה ויודעיה, דהכל בכלל כבוד שמים לכבד את לומדי התורה ומוסרי התורה.

בכלל המצוה לכבד זקני עמי הארצות וסני דארמאי

ויש לפרש דהא דאמר' בגמ' דבכלל המצוה איכא חיוב לכבד את זקני עמי הארצות ואף כותים, אינה מצוה בפני עצמה, אלא כטעמא דאמר רבי יוחנן בגמ' "כמה הרפתקי עדו עלייהו דהני" ופירש רש"י הענין בזה שראו "מקראות וצרות וראו ניסים הרבה ומופתים". והיינו דהכבוד שמכבדים אותם הוא מחמת הניסים והמופתים שראו שהם גילויי שכינה, ואדם שראה פעמים רבות גילויי שכינה יש בו מעלה של כבוד שמים שראוי לכבדו בשל כך. וכיון שטעם הכבוד אחד, שמגיע מכבוד שמים, נאמרו דרגות רבות לפי רמת הקירבה והשייכות לכבוד שמים. יש כבוד ששייך לגוי פשוט שראה את מעשי ה' ונפלאותיו ותו לו, ויש כבוד לזקן ישראל, ולמעלה מזה כבוד תלמידי חכמים לומדי תורת ה'.

ומה"ט פשוט שאסור לבזות את החכם בכל מצב, ואף כשמחל על כבודו, דכל כבודו הוא מכוח כבוד שמים.

ולפי"ז מה שהוסיף הגרי"ז מדכתיב 'את ה' אלוקיך תירא' - לרבות תלמידי חכמים, אינה מצוה בפני עצמה, אלא הגדרת והעמדת המצוה של כבוד החכמים, שאינה כבוד עצמן אלא סניף לכבוד שמים.

שיטת היראים

יש עוד שיטה יחידאה שנקט בה היראים (וילג) וכתב שמדאורייתא אין צריך לכבד חכם סתם, אלא החיוב לכבד אינו אלא לרבו שלימדו תורה. וצ"ב מאי שנא.

תמיהה בלשון הרמב"ם

עוד הוסיף הרמב"ם אחר שהביא את מה שאמרו חז"ל שהמהרהר אחר רבו כמהרהר אחר השכינה והוסיף "ואין מותר לו להתקוטט עמו או להתרעם ממנו ולא לחשדו, רוצה לומר שיהרהר עליו פועל או מאמר במין ממיני ההרהור, כי איפשר שלא ירצה זה", ויתכן שכוונתו שההרהור אינו לפי האמת, או שאפשר שהחכם אינו מרוצה, ואינו מבורר.

נמצא כבוד החכמים מחויב מכוח החיוב לכבד ולירא מהשי"ת, שהם לומדי תורת ה' ומלמדיה, ובכלל המצוה לכבד את החכמים, יש חיוב לכבד גם את כל מי שראה גילויי שכינה ויש בזה כבוד שמים.

נושא הגיליון

'פולמוס בית יעקב'

כה תאמר לבית יעקב

תקציר: סדרת הגיליונות בנושא מצות תלמוד תורה; החלק הראשון - ללמד את בנו תורה: 392 גדר חיוב האב ללמד את בנו תורה. 393 'בן חמש שנים למקרא'. 394 'מנהג תלמודי התורה בזמננו'. 395 'פולמוס החיידרים בזמננו'.

החלק השני - ללמוד בעצמו תורה: 396 'מצות תלמוד תורה'. 397 'מצות ידיעת התורה'. 398 'מצות הבנת התורה'. 399 'פולמוס שיטות הלימוד'. 400 'סדר הלימוד כהלכה'. 401 'לימוד הלכה למעשה'. 402 'לימוד מוסר כהלכה'. 403 'המפסיק ממשנתו'. לסיום הסדרה, גיליון 404 בנושא 'ללמד את בתו תורה'.

בגיליון שלפנינו (האחרון בסדרה) מספר 405 בנושא 'סמינר לבנות', יתבאר מה למעשה המנהג כיום בלימוד תורה לבנות, במוסדות החינוך, בתי ספר סמינרים וכו', האם וכיצד נכון ללמד לבנות דורינו חומש, מקצועות התורה, משניות, מוסר, ומחשבה, ביאורי תפילה? ניתן להשיג במייל של מערכת הילכתא אוגדן הגיליונות בנושא תלמוד תורה.

1. בית יעקב לכו ונלכה באור ה'

לפני כ- 100 שנה: בשנת תרע"ח הוקם בעיר קראקוב בפולין, בית הספר החרדי הראשון לבנות, שנקרא 'בית יעקב', מיסודה של **מרת שרה שנירר ע"ה**, ובעת ההיא הובאה השאלה אל גדולי הדור דאז, אלו חלקים מהתורה מותר ללמד את הבנות.

נדון זהה עלה בירושלים, כמה שנים מאוחר יותר בשנת תרפ"א, כאשר הוקם 'בית יעקב הישן' הנקרא ר'

הודעת מערכת:

בשלושת השבועות הקרובים לא יופיע גיליון, הגיליון הבא יופיע אי"ה ביום ג' פרשת כי תצא ה' אלול תשפ"ג וקוי ה' יחליפו כח

דבר העורך

זאת התורה לא תהא מחלפת

שינוי המציאות: התורה לא משתנית לעולם, המציאות היא זאת שמשתנית, ולעיתים השינוי במציאות גורר שינוי בהכרעת ההלכה, ונדרש לבדוק מחדש מהי דעת תורה בשאלות שלא נידונו עד כה.

באיסור ללמד את בתו תורה, כתבו הקדמונים צדדי היתר (כגון תורה שבכתב בארעי או בפשטות), מה שלא מצינו בשאר איסורים, כגון 'מלאכה בשבת' שלא יעלה על הדעת להתיר לעשות מלאכה בשבת באופן מסוים.

ענין זה מסור לשיקול דעתם של גדולי ישראל, מכיון שחז"ל ביארו את הנימוק לאיסור 'כאילו מלמדה תפלות', הסיקו מכך שהאיסור תלוי במציאות, ולכן התירו תורה שבכתב, וכן כאשר המציאות נצרכת התירו יותר לימוד תורה, ומכל מקום אף אחד לא התיר ללמד גמרא בבית חינוך, כי זהו גופו של איסור - 'כאילו מלמדה תפלות'.

ככל שהעולם יותר מתפתח, כך הנשים יותר צריכות ללמוד תורה, וזה קרה בשלבים, לפני כ-100 שנה התחילו לבנות בתי חינוך לבנות, בשלב הראשון היו לימודי קודש בסיסיים בלבד. בעשרות השנים האחרונות הרמה הלימודית תורנית בבתי החינוך עלה עשרות מונים על מה שהיה בעבר בכמות ובאיכות.

ומצינו כעין זה **בגמ'** (גיטין דף ס.) דברים שבעל פה אי אתה רשאי לכותבם, והתירו חכמים לכתוב כאשר התמעטו הלבבות, מחשש שכחת התורה, **דכתיב** (תהלים פרק קיט פסוק קכו) **עַתָּה לַעֲשׂוֹת לָהּ הַפְּרוֹת תִּזְכָּרְךָ**.

בנות צלפחד היו חכמניות דרשניות וצדקניות, שבע נשים זכו לנבואה, שרה, מרים, דבורה, חנה, אביגיל, חולדה ואסתר, אף שתנאי לנבואה הוא השגת חכמת התורה. ומכל מקום כמעט בכל הדורות הנשים אינן בכלל מוסרי התורה, פוק חזי בסדר מוסרי התורה **במשנה** (אבות פרק א משנה א) משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו' ולא מופיע שם אשה.

ברם, דבורה הנביאה היתה שופטת את ישראל, ומלמדת את העם דינים. ומצינו שדבורה נמנית בכלל מוסרי התורה, כמבואר **במחזור ויטרי** (סדר מקבלי התורה ולומדיה) משה קיבל תורה מסיני... לשמגר, לדבורה וברק. ובספר **סדר תנאים ואמוראים** (חלק א, ובשם הגדולים לחיד"א חלק ספרים מערכת ס אות יח) שהספר מיוחס לאחד הגאונים ומוזכר בדברי הראשונים) ואהוד לשמגר, ושמגר לדבורה, ודבורה לברק.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

כמלמדה תְּפִלוֹת, או שנחשב כתורה שבכתב שניתן להתיר לצורך השעה.

ד. בשנים האחרונות, יש הרבה סמינרים שמלמדים 'תורה בעיון' חומש ורש"י עם מפרשי רש"י להבנת עומק כוונתו, מלבד זאת גם מוסיפים את שיטות שאר הראשונים בביאור הפסוקים, והשאלה האם הדבר נכון ללמד 'תורה בעיון' בבחינת עת לעשות לד', או שסוף סוף הרי כאילו מלמדה תְּפִלוֹת, וגם באופן כזה אין היתר.

ה. האם נכון ללמד רק ספרי מוסר, דוגמת מסילת ישרים וארחות צדיקים, או גם ספרי מחשבה, כמו חובות הלבבות, מכתב מאליהו, וכדומה.

המתבונן יראה, שאפשר לחלק את הויכוחים לשניים, הויכוח העקרוני התעורר בשנות ייסוד 'בית יעקב', על עצם המציאות של בית חינוך לבנות, ולימוד תורה רשמי לבנות, ובנושא זה בהונגריה רוב החוגים דחו את עצם הרעיון של הקמת בית חינוך לבנות, לעומת פולין וליטא ועוד, שרוב החוגים אימצו ועודדו את הרעיון של הקמת בית חינוך לבנות.

כעבור עשרות שנים, לאחר השואה הנוראה וחורבן קהילות אירופה, המוסד של בית הספר לבנות נהפך לנחלת הכלל, וכבר אין חולק בעצם הדבר שחייבים להקים מוסדות כדי להנחיל תורה ויראת שמים לבנות ישראל. בשלב זה התעורר ויכוח נוסף, ברמת התוכן של לימודי קודש, האם ללמוד ברמה גבוהה של לימודי קודש לא פחות מלימודי חול, או כיון שהוא מציאות של דיעבד, לכן יש להתיר רק מינימום של לימודי קודש.

3. גדולי פולין וליטא התירו

יסודי היהדות: הכהן הגדול מאחיו מרן החפץ חיים זצ"ל

הסמינר הראשון של 'בית יעקב' בקראקא

המצבה המחודשת על ציונה של מרת שרה שנירר ע"ה

בן ציון יאדלער'ס חיידר, ובתקנון הראשון שנכתב ונחתם בתאריך ה' כסלו תרפ"ו מפורט תקנות וכללים בנושא, מה מותר ללמד את הבנות ומה אסור, ללמד א"ב, תפילה ותהלים, מוסר ודרך ארץ, לקרוא ולהבין ספרי יראים כמו 'צאינה וראינה' מנורת המאור, וכדומה. אבל לא חומש ונ"ך וכל ספרי לימוד שהם בלשון הקודש. וייפו הבד"ץ העדה החרדית בראשות הג"ר יוסף חיים זוננפלד זצ"ל את כוחו של התקנון יתד בל ימוט לעולם. כעבור שנים התירו בד"ץ העדה החרדית לימוד תנ"ך עם רש"י.

השורש ההלכתי של הפולמוס, נעוץ בדברי הפוסקים (הובא בגיליון הקודם), לגבי המבואר בגמ' (סוטה דף כא:), ונפסק ברמב"ם (הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה יג), ובשו"ע (יו"ד סימן רמו סעיף ו), שאסור ללמד בתו תורה שבעל פה, ואם מלמדה הרי זה כאילו מלמדה תְּפִלוֹת. וחדש הרמב"ם שהמלמד את בתו תורה שבכתב אינו נחשב כמלמדה תְּפִלוֹת, אולם אסור לכתחילה. ולדעת הב"ח (יו"ד סימן רמו), בלימוד חומש יש חילוק, שבדרך עראי מותר לכתחילה, ואילו דרך קבע אסור לכתחילה, אך אינו כמלמדה תְּפִלוֹת. ולדעת הט"ז (ס"ק ד), בלימוד חומש יש חילוק, שפשוטי הדברים מותר לכתחילה, ודרך התחכמות והבנה אסור לכתחילה, אך אינו כמלמדה תְּפִלוֹת.

2. פולמוס 'בית יעקב'

ההכרח לא יגונה: במציאות המחודשת של בית חינוך 'בית יעקב', הוקם לראשונה מוסד חרדי שמלמדים שם את הבנות תנ"ך לכתחילה בקביעות והבנה, ולא מלמדים תורה שבעל פה. ועל כך התעוררו מספר ויכוחים;

א. האם נכון להקים מוסד לימודים עבור בנות, דבר שלא היה בהיסטוריה.

ב. האם להתיר לימוד תנ"ך לכתחילה בקביעות, מטעם שהאיסור ללמד תורה לנשים הוא בעיקר בלימוד תורה שבעל פה, שנחשב כמלמדה תְּפִלוֹת, אבל בתורה שבכתב אינו כמלמדה תְּפִלוֹת.

ג. האם לימוד רש"י על החומש נחשב כתורה שבעל פה, שאי אפשר להתירו בשום אופן, כי זאת התורה לא תהא מוחלפת, כשם שאי אפשר להתיר לימוד גמרא דהוי

בית חינוך החרדי הראשון לבנות בארץ ישראל בית יעקב הישן נוסד בירושלים בשנת תרפ"א

(בספרו לקוטי הלכות דף יא. מדפי הספר על סוטה דף כא: וכן במכתבו מתאריך כ"ג שבט תרצ"ג, מופיע בספר החפץ חיים חייו ופעלו חלק ג עמוד תתמז, עמוד תתשיג) הניח את יסודות ההיתר ללמד תורה לנשים בזמן הזה, מכח קביעה שדברי חז"ל ופסיקת השו"ע שאין ללמד תורה לנשים, התאימו למציאות הדורות הקודמים, שהנשים דרו סמוך ונראה לבית הוריהן, וקבלת האבות הייתה חזקה מאוד אצל כל אחד ואחד, להתנהג בדרך שדרכו בו אבותיו, ומסורת הנהגתם בשמירת התורה ובקיום המצוות עברה מאב לבן בצורה ברורה ועקבית, לכן אסרו ללמדם תורה, מחמת החשש שמא לימוד התורה יוסיף בהן 'ערמומיות'.

אולם במציאות של הדורות האחרונים, שקבלת המסורת רפויה, ורבים לא גרים אצל הוריהם, והנשים מושפעות מאד מהחברה הסובבת אותן, חובת השעה ללמדן את כל 'מקצועות הקודש', וכל החששות והפקפוקים מהאיסור ללמד את בתו תורה, אין שום בית מיחוש לזה בימינו אלה. ובזמננו ענין גדול ונחוץ ללמד את הבנות תורה שבכתב, נביאים וכתובים ולימוד מוסרי חז"ל כגון מסכת אבות וספר מנורת המאור, כדי שיתאמת אצלם האמונה, וכלשונו 'פן יסורו לגמרי מדרך ד', ויעברו על כל יסודי הדת חס ושלוש', ועלינו להציל כל מה שבידינו ואפשרותנו. החפץ חיים גם כתב ספרי הלכה ומוסר במיוחד לנשים, העיקרי שביניהם נקרא **גדר עולם**.

ומובא בשם **החפץ חיים** (אם בישראל עמוד 18) שבדורנו מלמדים את הבנות כל כך הרבה תפלות, ומכל שכן שראוי ללמדן גם תורה, ואין בזה חשש של 'כאילו מלמדה תפלות'.

משפחה של שרה שנירר מייסדת 'בית יעקב' השתייכה לקהילת חסידי בעלזא, ובעת הקמת 'בית יעקב' הלכה לשאול את **האדמו"ר רבי יששכר דב רוקח מבעלזא זצ"ל** (שיחות הגר"מ שטרנבוך אש קודש עמוד קעו) האם נכון לפתוח את 'בית יעקב'? והשיב האדמו"ר 'המוסד הזה ייטיב למי שהיה רע לו, ומי שכבר טוב לא יירע לו על ידי המוסד הזה', והוסיף לה ברכת הצלחה.

האדמו"ר האמרי אמת מגור זצ"ל היה מגדולי התומכים בתנועת 'בית יעקב', וסבר שצריך ללמוד תורה עם הבנות כפי הסדר שהתקבל בסמינרים. והוסיף ואמר 'הייתי שמח אילו דבר כזה היה מתבצע בביתי אני'. ומסר (על-ידי אחותו) ברכה מיוחדת לגב' שרה שנירר על יוזמת מוסדות 'בית יעקב': ודאי שיש לעשות הכל למען חינוך הבנות, אשר עד כה הוזנח כל כך. יש לנו ב"ה אלפי בחורים כשרים וחסידיים, אך מאין יבוא להם 'עזרים' אם לא מ'בית יעקב'. גם **הגר"ר חיים עוזר גרודז'ניסקי זצ"ל**, תמך בהקמת וביסוס רשת 'בית יעקב', ואף חתם על 'קול קורא' (העתק הכרוז מופיע בגיליון) למען 'בית יעקב', יחד עם הרבה מגדולי הדור.

וכתב **הגר"ר אהרן וולקין זצ"ל** (זקן אהרן מהדורה תנינא חלק יו"ד סימן סו), בשביל להציל נפש אחת מחשש שמד חלילה, לא רק רשאים, אלא כופין לחלל שבת גם באיסורי דאורייתא... כלום אפשר להתחשב בשעה כזאת, שעלינו להציל בנותינו משמד ומיתה רוחנית חלילה, שכל התורה

נדחית בשביל הצלה כזאת. ועת לעשות לד' הפרו תורתך. כאשר אמרו לפני **החזון איש** בשם החפץ חיים, שהיום עדיף ללמד את הבנות תורה, כדי שלא יעשו דברים אחרים, נהנה ואמר 'גם אני אמרתי כן' (חנוך לנער עמוד כח). ואמר **החזו"א** שכל לימוד התורה ברשת 'בית יעקב' אינו אלא הוראת שעה (ספר התקופה ובעיותיה דעות ומדות חלק ה עמוד קעו, הובא במעשה איש חלק ב עמוד לא). וגילה דעתו **להגר"ש קרליץ זצ"ל**, שבהיתר של לימודי קודש לבנות, הותר רק לימוד פשטן של דברים על פי רש"י, ואין להתיר הרחבת הדברים בריבוי מפרשים וכו', כי כל ההיתר הוא כדי לדבקן בתורת ד', ולהאיר את לבן לקיום המצוות וליראת שמים טהורה (מעשה איש חלק ו עמוד נט).

להציל מהרחוב: דברים בסגנון דומה כתב **רבי זלמן סורוצקין זצ"ל** (אב"ד לוצק, שו"ת מאזנים למשפט חלק א סימן מב), שביאר את הטעם ללימוד התורה לנשים בדורו של חזקיהו, בגלל צורך השעה. כי המלך אחז אביו של חזקיהו, ביטל את העבודה וחתם את התורה, ומפני שאחז עקר את האמונה מלבנות בני ישראל, וכמעט שנשתכחה מהם התורה, הוכרח חזקיהו ללמד דעת ה' ותורה ומצות לכל ישראל ואפילו לנשים. וכן בזמננו הרחוב מלא בתרבות נכרית וזרה לרוח היהדות, וכל מי שאינו מלמד את בתו דעת ד' ותוכן יהודי מקורי, שישמשו כתריס בפני השפעת הרחוב, הרי הוא מלמדה ממילא את התפלות שנמצא ברחוב.

וכתב **בשו"ת ציץ אליעזר** (חלק ט סימן ג, חלק י סימן ח) אילו לא היו מקימים מוסדות 'בית יעקב' לבנות, להיכן היינו מגיעים, הלואי שהיתה בת אחת מתוך רבבה מסכימה להינשא לבן תורה. ולמעשה מנהגן של ישראל תורה הוא, ויש להתיר כיום את לימוד התורה לבנות כפי שנהוג בבתי החינוך על פי הכהן הגדול מאחיו החפץ חיים, ולא רק מפני שינוי הדורות, וטעם שינוי הדורות והזמנים בא לרווחא דמילתא וכיהודא ועוד לקרא.

חובת השעה: לדעת **הגר"ר יעקב ישראל קניבסקי זצ"ל** (ארחות רבינו חלק א עמוד קצד, דרך שיחה חלק א עמוד פה ועמוד תפה) האיסור ללמד תורה לבתו, היה שייך בדורות הקודמים שלא היו משכילות, ולא למדו כמעט כלום, אבל בזמננו אין איסור ללמד לבנות תורה, ואדרבה מצוה להלעיטם בתורה, שלא יכניסו בליבם דברי כפירה מהרחוב, שבכל חלק שלא תלמד תורה, הוא יותר תפלות כי תקרא ספרים חיצוניים, והתיר ללמד את הבנות משניות וכדומה, ורק שלא ילמד אותן גמרא. וטוב ללמדן שערי תשובה, כדי שידעו את המצוות והעבירות וכיצד עושים תשובה, וכן ארחות צדיקים, אך לא חובות הלבבות. והמליץ שילמדו פרקי אבות שמותר להן ללמוד.

ושאל **הגר"ח קניבסקי זצ"ל** את **החזון איש**, היות ואחותו ביקשה ממנו שילמד עמה איזה סוגיא בגמ', האם מותר ללמדה, והשיב החזו"א רק באקראי מותר, אבל לא בקביעות (שם). וביאר הגר"ח קניבסקי (ידיעות השבת אות לב) שכנראה האיסור הוא ללמדה פלפול וקושיות ותירוצים, אבל מותר ללמדה סוגיא בפשיטותה כמבואר **בט"ז** (יו"ד סימן רמו ס"ק ד). והורה הגר"ח קניבסקי (שערי ציון חלק ב עמוד רפא אות ז) שמותר ללמד את האשה דבר קטן מלימוד התורה, ורק דבר גדול אסור.

פרצות כפי שכבר נתברר בכל העולם.

אין היתר: ולדעת **הויאל משה זצ"ל** (מאמר לשון הקודש סימנים ל-ג וסיכום קצר בסימן לג), גם בזמננו אסור ללמד את הבנות חומש רש"י, ויש שתולים דברים שאינם בדעת החפץ חיים, וחסו שלום לומר שהלכה פסוקה לא נוהגת בזמננו, ובוודאי לא בא להתיר את מה שאסור מדינא. ורק בחומש שאינו אסור מצד הדין, אלא שנהגו סלסול לא ללמדן כלל וסמכו על קבלת אבות, ובזה התיר ללמוד עם הבנות.

אבל את האסור מדינא ודאי לא בא להתיר, ולכן פירוש רש"י שהוא בוודאי אסור מדינא ללמדן, לימוד זה לא בא החפץ חיים להתיר. ומה שנהגו הנשים מקדמת דנא ללמוד 'צאינה וראינה' ו'מנורת המאור', אף שמוכא שם דרשות חז"ל, את הדרשות לא הבינו, ורק את דברי מוסר למדו והבינו, ולכן בזמננו כל אחד שבכוחו לתקן מחויב לעשות כל טצדקי כדי לתקן זאת.

לדעת **הג"ר שמואל הלוי ואזנר זצ"ל** (שו"ת שבט הלוי חלק ו סימן קנ, חלק ח סימן ריא), אין היתר ללמד את הבנות יותר מחומש עם פשוטי העניינים ברש"י, בתוספת מאמרי חז"ל הנוגעים לפשט, ללא דרשות חז"ל שנוגע לעומק הדברים, ואסור ללמדן תנ"ך בעיון עם מפרשים עמוקים כמו רמב"ן ואבן עזרא וכדומה, ורוב בתי הספר לבנות בדורנו אין עומדים בזה, ומפריזים על המידה נגד ההלכה. ועליהן ללמוד בעיקר מוסר, צניעות, והלכות נחוצות.

וכותב, שאמר פעם למחנך הדגול הרבני צדיק במעשיו **ר' אברהם יוסף וולף זצ"ל**, שהתורה היא נצחית, וכאשר חז"ל אמרו שכאילו מלמדה תפלות, זה קיים בכל הדורות, ואפילו אם מתירים משום עת לעשות לד' הפרו תורתך שלא יעסקו הבנות בגרוע ממנו, מכל מקום מאן מפיס ומי לקח אחריות ועמד במנין על כך להתיר, ודבר פשוט שהריעותא של 'כאילו מלמדה תפלות' תצמח במוקדם או במאוחר, וגזירתם לא ישתנה לעולם. ומסיים, 'קשה להעמיד דת על תלו בענין זה'. ומכל מקום, לימוד תורה שבעל פה כמשניות וגמ' וכל הדומה לזה, הוא איסור גמור וכמלמדן תפלות.

5. תורה בעיון

מותר: לדעת **הגר"י קמיניצקי זצ"ל** (אמת ליעקב סימן רמו הערה 122 שמועה בשמו), מותר ללמד את הבנות מפרשים על התורה כגון רמב"ן רד"ק ומלבי"ם, משום שהם מפרשים את התורה, ולימודם נחשב תורה שבכתב ולא תורה שבעל פה.

לגבי בית חינוך יסודי, הורה **החזון איש** לרבנית רוטברג, ללמד את הבנות רק חומש עם רש"י. והורה **הגר"ר חיים קניבסקי זצ"ל** (דרך שיחה עמוד פד, חנוך לנער עמוד כח), לגבי לימוד בסמינר מקצוע 'תורה בעיון', ראוי ללמוד חומש עם רש"י ומפרשי רש"י שמסייעים להבנת דברי רש"י, ואין ללמוד רמב"ן על הסדר, ואם המורה ברת דעת ויודעת מה כדאי ללמד, יכולה להוסיף קצת מהרמב"ן ושאר מפרשים. או מה שיוסיף להשקפה ואמונה שלהן, אפילו דברים שצריכים עיון, ולא יותר מזה.

כיום המציאות, שכמעט כל בתי הספר לומדים תנ"ך עם בנות, ובהרבה סמינרים מלמדים 'תורה בעיון', משום

יראת שמים: לדעת **הגר"ר משה שטרנבוך שליט"א** (תשובות והנהגות חלק ה סימן סח) מכיון שיש מצות והודעתם לבניך, לגדל את בנינו על זיכרון מעמד הר סיני, כדי שיהיה להם יראת שמים, והבנים והבנות שוים בזה, לכן בדורנו בעקבתא דמשיחא שהרחוב מלא בעיתונים וספרים ושיחת חברים, וחוסר אמונה, יש חובת השעה מדין לימוד יראת שמים לילדיו, ללמד את הבנים והבנות תורה, שמתוך כך יגיעו לאהבת תורה ויראת שמים, ואין זה בכלל מלמדה תפלות.

4. גדולי הונגריה אסרו

חדש אסור מן התורה: לעומת המתירים לימוד תורה לנשים, דעת גדולי הונגריה היתה לאיסור, ויש בענין שיטת האוסרים, ליקוט נפלא בספר **תורת אמך להגר"ר אברהם שמואל גשטטנר שליט"א**, בו מביא ציטוטים של **עשרות מגדולי הפוסקים זצ"ל ושליט"א** (במכתבים, ובספרים, ובהסכמות לספרו), שדעתם היתה נגד החידוש של לימוד תורה לבנות, ואסרו ללמד את הבנות חומש רש"י.

ומייסד את דבריו על מה שכתב **החתם סופר** בצוואתו משנת תקצ"ז (הובא בספר תורת אמך עמוד לא) שהבנות יעסקו בספרי אשכנז בגופן שלנו המיוסדים על אגדת חז"ל ולא זולת כלל, ולא תאמרו השתנו העיתים, כי יש לנו אב זקן יתברך שמו לא נשתנה ולא ישונה, וסדר לימודים לא ישתנה ולא יחלוף, והרוצה להרוס ייהרס, והמחזיק יתאמץ ויתחזק.

[יש לציין, שדברי החתם סופר נאמרו הרבה לפני הרעיון של 'בית יעקב', כך שדבריו אינם סותרים את דברי החפץ חיים, וראה בספר להורות נתן חלק יד סוף סימן נג שהביא את דברי החתם סופר יחד עם שיטת החפץ חיים. חשוב גם להדגיש שהציטוט האמור של דברי החתם סופר, נלקטו מתוך 3 פסקאות שונות בצוואה, כך שניתן להתווכח האם החתם סופר התכוין לאסור בחומרא את לימוד חומש רש"י, או דלמא בעיקר בא לאסור את לימוד ההשכלה שדיבר על זה שם בצוואה בחריפות, ותן לחכם ויחכם עוד].

וכתב **האדמו"ר מצאנז-קלויזנבורג זצ"ל** (שו"ת דברי יציב חלק יו"ד סימן קלט-קמ) שהאיסור ללמד תורה לנשים נותר על כנו גם בזמנינו, למעט לימוד ההלכות הנחוצות לנשים. ואין ללמד בבתי החינוך ספרים העוסקים בבירור עיוני של שאלות מחשבה והשקפה. והוסיף והקשה על המתירים, תמה אני ולא אדע מי הוא זה, יהיה מי שיהיה, אף אם גובה ארזים גבהו ושיאו עד לשמים יעלה, שיוכל לסטות בכלשהו מפסק ברור בגמ' ובשו"ע ובפוסקים ללא חולק. ובמוסרי חז"ל ממסכת אבות שהזכיר החפץ חיים, גם כן לא ביאר באיזה אופן, דאפשר שבדרך העתקה וליקוט עניינים במיוחד בשבילם. ומשמע מדבריו, שלא כל מוסרי חז"ל מתאימים ללימוד עם נשים, אלא רק ליקוט העניינים הנוגעים לקיום המצוות של נשים.

באופן חריף כתב **המנחת אלעזר** (דברי האגרת אות יא), וגם החדרים שקוראים אותם 'בית יעקב', יש בו הרבה

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. **צורך השעה:** לפני כמאה שנה ייסדו בתי ספר לבנות משום צורך השעה, ונחלקו הדעות מה מותר ללמד את הבנות, חומש, רש"י, מפרשים וכדומה.
- ב. **מתירים:** גדולי פולין וליטא ובראשם 'החפץ חיים' התירו ללמד את הבנות תורה נביאים וכתובים בפשטות הדברים בלי עיון, וספרי אמונה, והוא צורך השעה והצלת הדור לסלק תרבות נכרית וחוסר אמונה.
- ג. **אוסרים:** מאידך גדולי הונגריה ובראשם ה'זיואל משה', אסרו בתוקף ללמד תורה לבנות, חוץ מהספרים המתורגמים ללשון אשכנז והלכות נחוצות וליקוט מוסרי חז"ל, ואסרו ספרי מחשבה, ויש שאסרו אפילו חומש עם רש"י.
- ד. **בזמננו:** כיום ברוב בתי החינוך בארץ ובחו"ל נוהגים כשיטת המתירים. יש מתירים רק את הדברים הפשוטים. יש מתירים רק קצת רמב"ן ומפרשי רש"י ומה שנוצר לאמונה וליראת שמים. ויש מתירים כל מה שאפשר כדי שיתמלאו בידע רוחני, ובכלל זה תורה בעיון עם המפרשים העמוקים, שכולם בכלל ההיתר של תורה שבכתב.
- ה. **הלימודים הנחוצים:** משניות אסור חוץ מפרקי אבות שיש בהם מוסר ומידות טובות, ויש מתירים הכל חוץ מגמרא. צריך ללמדן ספרי מוסר, ועיקרי האמונה, וביאורי תפילה.

משיב כהלכה

**ההגרלה השבוע על 100 שקל מזומן
הזוכה בהגרלת גיליון 404 בסך 100 שקל מזומן
האברך החשוב הר"ר יצחק גוטסמן שליט"א
כולל 'כבוד התורה' מודיעין עילית**

**שאלה: האם מותר לסכך במחצלות
שנפוצות כיום, ומדוע?**

האם יש לחוש משום השאלות הבאות, א. 'גזירת מחצלות' אפילו עשן לסיכוך במקום שעומד לשכיבה אסור לסכך בו. ב. 'גזירת תקרה' במקום שמניחים אותו בתקרה. ג. בחוט שאינו טבעי האם אסור משום מעמיד בדבר שאינו ראוי לסיכוך. ד. הנקב המפולש שעובר בו החוט האם דינו כבית קיבול. ה. 'גזירת נסר'. ו. 'גזירת חבילה'.

מקורות: גמ' (סוכה דף יט:), שו"ע (סימן תרכט סעיף ד-ז), משנ"ב וביאור הלכה (שם), קובץ תשובות (חלק א סימן סב-סג), ציץ אליעזר (חלק י סימן כט), חוט שני (סוכה עמוד ריד), אבן ישראל (חלק ח סימן מד), הליכות שלמה (פרק ח אות ה), שבט הלוי (חלק ו סימן עד), פסקי תשובות (סימן תרכט אות ו).

במדור זה מופיעה שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה על השאלה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבני המפעל. התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

בכדי להשיב ולהכנס להגרלה, מספיק לעיין במראה מקום אחד! נא לשלוח את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה), בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
2. בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 1532-6507823
5. במייל 5047867@gmail.com

המדור הוקדש לעילוי נשמת

**האשה הצדקנית מרת יוכבד בת הגה"ח ר' משה
צינורט ע"ה נלב"ע ח' אב תשפ"ב ת.נ.צ.ב.ה.**

עדכוני הלכה

תְּכַבֵּד הָעֶבֶדָה

ידוע הוראת גדולי ישראל ובראשם הגרא"מ שך זצ"ל למנהלי הסמינרים, שבכדי לשמור על הבנות בשעות הפנאי שהן נמצאות בבית, ואין להם מסגרת, צריך להעסיק את התלמידות בכמה שיותר חומר לימודי, ולתת להם הרבה שיעורי בית והכנות למבחנים, כך יהיו עסוקות בלימודים ולא ינזקו מהרחוב, בבחינת הפסוק (שמות פרק ה פסוק ט) תְּכַבֵּד הָעֶבֶדָה על הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲשׂוּ בָהּ וְאֵל יִשְׁעוּ בְדַבְרֵי שָׁקֶר. וכמוכן באופן שיהיה מתאים להן.

נושא הגיליון הבא:

'סיכוך במחצלת בזמננו'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

הגיליון נתרם לעילוי נשמת

הרב חיים ישראל בן הרב יואל יעקב זצ"ל

נלב"ע ט"ו באב תשע"א ת.נ.צ.ב.ה.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים וימי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בירורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

פקס: 02-6507823

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

בס"ד, יום ג' פרשת כי תצא, ה' אלול תשפ"ג

דבר העורך

בְּאֶסְפָּד מְגֵרְנָה וּמִקְבֵּד

מהפכת המחצלות: בעשרות השנים האחרונות, הולך וגדל כמות המשתמשים בסכך מחצלות - קיינעס, קני סוף, במבוק, רפיה, סכך איתן וכדו', מחמת המעלה הגדולה בהם, שהם נוחות וקלות לסיכוך באופן מהודר ביותר. ניתן להגדיר זאת כשינוי משמעותי בשוק המהדרין, כאשר בעבר בקושי היה מושג בציבור המהדרין לסכך במחצלות, וכיום מצוי מאוד שמסככים עם מחצלות, ואף יש הרואים בכך הידור הלכתי בבחינת 'אכשר דרא'. מאידך יש סבורים שהסכך אינו מהודר לסיכוך, ויש סוברים שהוא פסול.

גיליון שלפנינו מספר 406 בנושא 'סיכוך במחצלת בזמננו', יתבאר הפולמוס ההלכתי שהתעורר בנושא האם מותר לסכך במחצלות שנפוצות כיום, האם יש לחוש משום השאלות הבאות:

1. 'דין מחצלת' - איסור סיכוך במחצלת שמקבלת טומאה, כאשר עשויה לשכיבה, והאם המחצלות המיוצרות באפריקה עשויות לשכיבה. 2. 'גזירת מחצלת' - במקום שעומד לשכיבה, אפילו עשאה לסיכוך אסור לסכך בו. 3. 'גזירת חבילה'. 4. 'גזירת תקרה' - כדין נסר של ד' טפחים. 5. 'גזירה אטו ביתו' - במקום שמשתמשים עם המחצלת כתקרה, אטו ביתו של כל ימות השנה. 6. 'מקבל טומאה' בית קיבול בתוך הסכך כאשר יש נקב המפולש שעובר בו החוט, האם יש לחוש שדינו כבית קיבול המקבל טומאה. 7. 'דין מעמיד' - האם חוט הקשירה של המחצלת דינו כמעמיד של המחצלת. 8. 'דין החוט' - אם נניח שדינו כמעמיד איזה חוט כשר ואיזה לא משום מעמיד בדבר הפסול לסיכוך. 9. שיטות פוסקי זמננו - ההוראה המקובלת להתיר, ושיטת המחמירים.

חשוב לשים לב, מספרי הקטעים לפי מספרי הנושאים, ובכל קטע יש כותרות משנה לבאר את שיטת האוסרים ושיטת המתירים;

מראי מקומות: ספר הסוכה (פרק טו), קובץ מבי מדרשא (שעל ידי ביהמ"ד נחלת יעקב), פסקי תשובות (סימן תרכט אות ו), מאמר מאת הג"ר דוד אשוש שליט"א (ירחון האוצר גיליון מה עמוד קנה), מאמר מאת הג"ר שמואל יוסף שטיצברג שליט"א (מאמר בנושא). הרחבה בענין גזירת חבילה, הופיע במאמר הג"ר ישעיה מינצברג שליט"א (תורה ודעת ערב חג הסוכות תשס"ט עמוד ז ועמוד יד), שהעמיד את הסברות לאסור, ומסיים בצ"ע. בברכת התורה עקיבא יוסף לוי

נושא הגיליון

'סיכוך במחצלת בזמננו'

חג הסוכה תעשה להך 1. דין מחצלת

עיקר הדין: מבואר במשנה ובגמ' (סוכה דף יט: כ.), וכך נפסק להלכה ברמב"ם (הלכות סוכה פרק ה הלכה ו), ובשו"ע (סימן תרכט סעיף ו), מחצלת של קנים וקש ושיפה וגמי, בין שהיא חלקה שהיא ראויה לשכיבה, בין

חכמתכם ובינתכם

השיעור יימסר ע"י הרה"ג רבי ישראל מרילוס שליט"א בעמח"ס תבנית העולמות ביום חמישי פרשת כי תצא - ז' אלול תשפ"ג בשעה 3:00 - 2:00 אחה"צ בבית הכנסת פניסק קרלין רח' חסידי קרלין 1 שכונת בית ישראל ירושלים נושא השיעור: בין אסטרונומיה מרעית למשנתו של הרמב"ם | הקשר בין גרמי השמים למאורעות בעולם ועוד

שמעו ותחי נפשכם!

ועד יידי הילכתא לדעת לחיות כהלכה

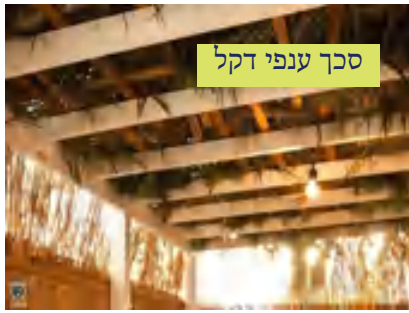
השיעור מתקיים באמצעות ועד יידי הילכתא חלק מעלויות השיעור נתרמו באדיבות משפחת מרילוס לזיכוי הרבים

מגוון שיעורים נפלאים בהלכה הממתנינים לנדבת ליבם של תומכי התורה:

- ייחוס באתרוגים ופיקטיקה בד' מינים
- מצגת כשרות אקטואלית
- ביטחון והשתדלות לבני תורה
- חופה וקידושין למעשה
- כיבוד אב ואם לאחר נישואין
- מקואות בימינו
- תספורת וגילוח כהלכה

אם אין קמח אין תורה עלויות השיעורים גבוהות והם מתקיימים רק מכה התרומות שלכם חייגו עכשיו וטלו חלק בהוצאות השיעורים: הרב חיים וכלר 6004-312-053

הודעה חשובה:
ניתן להשיג במייל בחינם אוגדן גיליונות בנושא 'מצוות תלמוד תורה' מגיליון 392 עד גיליון 405 מחיר חוברת מודפסת 5 שקל

סכך ענפי דקל

סכך רפיא

סכך קיינס מוכן

סברא נוספת לאסור מדינא, על פי שיטת המאירי (סוכה דף יט:), שגם כלי העשוי לבנין ולמחיצה נקרא מקבל טומאה. והרי המציאות שמשתמשים במחצלות למחיצות וכדומה, וכן באפריקה משתמשים עם זה לבנין בתים ובקתות מקנים ועצים, ובפרט מעצי במבוק שהם קשיחים ונוחים, ואם כן מקבל טומאה (ראה בתמונות המצורפות בקתות וגדרות מקנים).

מאידיך לדעת המתירים לגבי מה שטענו על פי המאירי שגם העשוי למחיצה דינו כמקבל טומאה, הרי הרשב"א (שו"ת חלק א סימן נח) חולק על המאירי, וסובר שדבר העשוי למחיצה לא נחשב מקבל טומאה, ואפשר לסכך בו. וכתב באור לציון (חלק ד עמוד קנה), שדינו כפשוטי כלי עץ, שאינו מקבל טומאה. ועוד שהפיקוח מועיל לכך, שהקנים הללו נחתכו ונעשו עבור הסיכוך, ולא עובדו וקולפו למטרות בנייה וגידור, ולכן אינו מקבל טומאה, אפילו שהוא ראוי למחיצה.

2. גזירת מחצלת

משום מראית העין: מבואר ברא"ש (סוכה פרק א), הביאו הרמ"א (סימן תרכט סעיף ו), שהחילוק בין עומדת לשכיבה לעומדת לסיכוך, הוא רק כשאין מנהג מבורר בעיר, אבל אם רוב בני אותה העיר עושין אותה לשכיבה, אפילו אם בשעה שעשאה או שקנאה מהאומן חשב עליה לסיכוך, נחשב מדרבנן שעומד לשכיבה, גזירה שמא הרואים לא ידעו שעשאה לסיכוך, ויבואו לסכך גם בעשאה לשכיבה. ומבואר במשנ"ב (ס"ק יז) שאם מנהג העיר לסיכוך, אפילו בסתמא נחשב לסיכוך.

אולם השו"ע לא ציטט את דעת הרא"ש. וביאר המאמר מרדכי (סימן תרכט ס"ק ה) הטעם לכך שהשו"ע השמיט את דעת הרא"ש, משום שמשמע לשו"ע שדעת הפוסקים היא שלא כדעת הרא"ש.

על המשך דברי השו"ע כתוב בסוגריים (ויתכן שזה מדברי הרמ"א), שאם מנהג המקום לשכב עליה, נחשב שעומד לשכיבה. וכתב המשנ"ב (ס"ק יח) שאם לא ידוע המנהג, מותר לסכך כל זמן שלא יודעים שנעשה לשכיבה. ובמדינתנו מנהג רוב המקום לשכיבה, ולכן אפילו גדולות עומדות לשכיבה, ופסול מדרבנן גם אם חשב עליהם לסיכוך, כי מי יודע שעשאה לסיכוך.

סברת האוסרים: שייך במחצלת חשש פסול מדרבנן, כדברי הרא"ש משום 'שמא יאמרו', כי כולם יודעים שמייצרים זאת באפריקה, ויתכן שרוב מחצלות גדולות עומדות לשכיבה, והולכים לפי מקום הייצור ולא לפי מקום השימוש, אפילו שבמקום השימוש רובם לסיכוך ולא לשכיבה.

שאינה חלקה שאינה ראויה לשכיבה, אם נעשית לשכיבה (או לישיבה) ראויה לקבל טומאת מדרס הזב ואין מסככין בה מדאורייתא, כדין דבר שראוי לקבל טומאה, ואם נעשית לסיכוך, אינה מקבלת טומאה ומסככים בה.

סתמא: סתם 'מחצלת קטנה', לכולי עלמא מסתמא נעשית לשכיבה ופסולה לסיכוך. סתם 'מחצלת גדולה' - לתנא קמא מסתמא נעשית לסיכוך וכשרה, ולר' אליעזר מסתמא נעשית לשכיבה ופסולה לסיכוך, ונפסק להלכה כתנא קמא. שיעור מחצלת קטנה, כתב הר"ן (דף ט מדפי הרי"ף) שהיא 'כדי שכיבה'. ופירש כוונתו הבכורי יעקב (סימן תרכט ס"ק ט) הביאו השער הציון (שם ס"ק כד) שהוא כקומת איש ומעט יותר, אבל יותר מזה כבר נקרא מחצלת גדולה.

סברת האוסרים אפילו עם פיקוח: חלק ממחצלות הקיינס מיובאות מאפריקה, שהיא מדינה עניה ונחשלת יותר ממדינות רבות, וכמו בכל מדינות העולם השלישי ותנאי החיים שלהם, מטרת המחצלות שהם מכינים, היא גם לצורך שימוש בתור מושבים ריפודים לספות, שטיחים לעמידה ומצעים לשכיבה, וכן משתמשים עם הקנים לצורך תשמישי הבית השונים. לפי עדויות הכושים באופן של מסיח לפי תומו (קונטרס השיעורים סוכה סימן א, עץ חיים קובץ י עמוד קטז-קיז בהערה), בכל הכפרים משתמשים במחצלות בכדי לשבת וכן לאכול עליהם. ובליילה פורסים על המחצלת סדין וישנים על זה, ויש כאלו יותר מפונקים, שפורסים מעל המחצלת שטיח או שמיכה עבה וישנים עליה.

אם כנים הדברים, יש במחצלות חשש פסול דאורייתא של 'עשוי לשכיבה', שמקבל טומאה ופסול מדאורייתא. ומבואר בשו"ת הרשב"א (חלק א סימן נח), אותן של שיפה ושל קש הבאות מספרד, סתמן טמאות, שעשויות הן לשכיבה או למדרסות. מוכח מדבריו שנקבע לפי מקום הייצור, ולא לפי מקום השימוש.

סברת המתירים בסכך עם פיקוח: רוב בני אדם לא ישנים על המחצלות, ולכן בדרך כלל אינו עשוי לשכיבה. וגם אם יש כושים שישנים על המחצלת, יש פתרון על ידי הפיקוח שהמחצלות נעשים מראש לצורך היהודים, באופן כזה אין חשש פסול דאורייתא, כדין 'עשאה לסיכוך מסככין בה', וגם אם הפועלים הפרימיטיביים לא יודעים מה זה סוכה, מספיק שהם יודעים שעושים זאת לצורך היהודים, שקונים את זה עבור המצוות שלהם, וכבר אינו בגדר מחצלת שנעשתה לשכיבה.

עשוי לבנין: על הצד שהולכים לפי דעת היצור, יש

זיכרון קצום

כתב האדר"ת בספרו עובר אורח (עמוד קכה), שבת קודש ויגש היה אצלי אורח ממינסק שמו יאקורעוויץ וסיפר לי שפעם אחת אסר הגאון ר' אלעזר משה הלוי הורוויץ ז"ל מפינסק מח"ס אהל משה לסכך במחצלות של קנים, (כאותן שמולחים עליהם בשר). והגאון ר' דוד פרידמאן נ"י מקארלין מח"ס שאילת דוד התיר וגם סיכך סוכתו בזה, וירעשו העיירות האלו, ובחול המועד בא הרב אלעזר משה ז"ל להרב דוד נ"י להתווכח עמו, וביקשהו לישב, והשיבו וכי אשב חוץ לסוכה, והובאו מיני מגדים לכבדו והשיבו שלא יאכל חוץ לסוכה, ונתווכחו, והכריע הרב דוד פרידמן בראיותיו ונתרצה לאכול בסוכתו, אבל אמר לו שלא הודה לו על זה, רק מפני כבודו אוכל בסוכתו, כי היה אמיץ לב בדעתו עכ"ד.

שכתב בבנין שלמה (סימן מה ד"ה והיותר) שגזירת חבילה הוא רק כשאגד שלא לשם סיכוך ואחר כך סיכך בהם, אבל אם אוגדם מתחילה לשם סיכוך, שעל ידי האיגוד נוח לו לסכך בהם, לא שייך בזה גזירת חבילה!

וביאר הגרמ"מ קרפ שליט"א (הלכות חג בחג סוכה במאמר בסוף הספר, קובץ עץ חיים) בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שחבילה זה רק כאשר מצורפים ואגודים כאחד בחבילה פריטים נפרדים, שיש בכל אחד שימוש נפרד ועתיד להפרידם, ולא במחצלת שעשויה להשתמש בצורה כזאת, ואינה בכלל חבילה.

בקנה בושם (חלק ד סימן לה) התיר על פי השלטי גבורים (סוכה דף ז עמוד א) בשם הרי"א ז ועל דרך זה מבואר בריטב"א (סוכה דף יג:) שהגזירה רק בחבילה שעשויה בכדי לטלטל אותה, אבל קשר שאינו עשוי לטלטלו כמו קנים הסדורים זה בזה, אינו בכלל גזירת חבילה, וכמו שרואים בצריפי דאורבני (סוכה דף יג:), ולפי זה יש להתיר סיכוך במחצלת, כי מטרת החיבור הוא בשביל הפריסה ולא בשביל הטלטול. [ושאלו עליו שהרי נעשה ג'ם' בשביל לטלטל בקל].

ובאבן ישראל (חלק ח סימן מד) ביאר שהטעם שאין בהם גזירה חבילה, כיון שמטרת איגוד המחצלת הוא עבור הסיכוך, וגזירת חז"ל נאמרה רק בחבילה שהדרך לעשותה לצורך ייבוש.

עוד טעם יתכן להתיר, על פי מה שכתב בשו"ת אמרי יושר (חלק ב סימן י אות ו) שחבילה הוא רק כאשר יש חוט שמקיף מסביב כל החבילה, אבל במחצלת הוא משחיל בתוך הקנים ואינו אוגדם מסביב, ועוד שאין דרכו לייבש בצורה כזו, ואין כאן גזירת חבילה. ועוד שאינו דומה לצריפי דאורבני שנופל בטלטול ואינו מחובר לגמרי, אבל המחצלת מחוברת לגמרי ונהפכת למקשה אחת, ואינה בכלל גזירת חבילה.

ולדעת הגר"מ שטרנבוך שליט"א (מועדים וזמנים חלק ו סימן עא) הסברא להתיר, ותמה על מה שכתב הגר"מ הורביץ לאסור, כיון שהוא מין כשר ואין בו ד' טפחים בכל אחד לא מצינו שגזרו בזה, וכן לגבי חבילי קנים גזרו רק בחבילה לייבש ולא במחצלת, ואין להוסיף גזירות על מה שגזרו חז"ל. וכן לא גזרו בזה משום תקרה, ויש למקילים מקום לסמוך בזה ובפרט בדרבנן בגזירת תקרה.

מחצלת מגולגלת: הובא בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל (נתיבות ההלכה חלק יג), שגם אם נשאר גליל מיותר מגולגל בפנינת הסוכה, אינו פוסל את הסוכה, ומותר לשבת גם מתחת הגלגול של הקיינעס.

סברת המתירים: מבואר ברמ"א (סימן תרכט סעיף ו) ובמשנ"ב (ס"ק יז), שאם עשאה בפירוש לסיכוך, הרי זה מועיל אפילו במקום שאין מנהג מבורר בעיר. וכתב באז נדברו (חלק ב סימן סו) שכיום בארץ הקודש רובם ככולם אין משתמשים במחצלת לשכיבה, ולכן אם נעשה המחצלת לשם סכך, אין חוששין לחשדא.

כלומר, לגבי הגזירה המחודשת של 'שמה יאמרו', הולכים לפי מקום השימוש בסכך ולא לפי מקום הייצור, והמציאות ברוב העולם שלא משתמשים במחצלות לשכיבה, ולכן לא שייך כאן הגזירה של הרא"ש. ומה שכתב הרשב"א שהולכים לפי מקום הייצור, היינו לגבי פסול דאורייתא של נעשה לשכיבה, שזה תלוי ביצרן האם החיל עליו דין קבלת טומאה, אבל לגבי הפסול דרבנן 'שמה יאמרו', דנים רק לפי מקום הסיכוך, האם שם יבואו לטעות ולומר כך.

ועוד חידש בשו"ת שבט הלוי (חלק י סימן צד), כיון שיש הכשר של בד"ץ על סכך מחצלת, כבר אין חשש של הרא"ש שהביאו ברמ"א 'שמה יאמרו', כיון שכולם יודעים שקיים מחצלות של סכך עם הכשר, ויאמרו שמסתמא זה עם הכשר שנעשה לשם סיכוך.

3. גזירת חבילה

עיקר הדין: מבואר בגמ' (סוכה דף יב.) ונפסק בשו"ע (סימן תרכט סעיף טו) שאסור לסכך בחבילה, גזירה שמה יניח חבילה על גג הסוכה ליבשה, ואחר כך ימלך עליה לשם סוכה וישב תחתיה, ופסולה משום 'תעשה ולא מן העשוי'. וכתבו בתוס' (ד"ה חבילי) בשם הירושלמי שמדובר בחבילה של עשרים וחמש קנים.

סברת האוסרים: כתב ר' אליעזר משה הורביץ (בספרו אהל משה חלק ב סימן יז) שאסור לסכך במחצלת שיש בה כ"ה קנים, משום גזירת חבילה. וביאר בירחון האוצר (עמוד קסח) שההבדל בין מחצלת של המשנה למחצלת של זמננו, כי במשנה רש"י מסביר 'קלועה או ארוגה' (ראה תמונה חלקי מחצלת ארוגה שבידי 'רשות העתיקות'), ויתכן שרק בזה אין גזירת חבילה, אבל במחצלת כמו שלנו שמושחל בתוכה חוט יש פסול 'חבילה'.

סברת המתירים: רוב האחרונים חולקים על ר' אליעזר משה ומתירים, ויש בזה כמה סברות. בקובץ תשובות (חלק א סימן סב) מוכיח שאין חשש חבילה מהדין של מחצלת שעשאה לסיכוך מסככין בה, והטעם בזה כי הנצרים מחוברים אחד אל אחד ונחשבים יריעה אחת, ולא כמו חבילה שחבל אחד מקיף ומחזיק נצרים נפרדים אשר בתוכו. עוד טעם להתיר כתב בקובץ תשובות על פי מה

4. גזירת תקרה

גזירת נסר מדרבנן: מבואר **במשנה ובגמ'** (סוכה דף יד.) ונפסק **ברמב"ם** (הלכות סוכה פרק ה הלכה ז) **ובשו"ע** (סימן תרכט סעיף יח) **ובמשנ"ב** (ס"ק מה), נסרים שיש בהם רוחב ארבעה טפחים, מן התורה כשרים לסיכוך, ומדרבנן גזרו 'גזירת תקרה' שאין לסכך בהם, כי דומה לתקרת הבית ויש חשש שמא יטעה ויבוא לשבת בביתו של כל ימות השנה, שזה פסול מדאורייתא, כי סוכה אמרה תורה ולא ביתו של כל ימות השנה. ואם רחבים פחות מארבעה טפחים, כשרים אפילו משופים ודומים לכלים.

מנהג ההחמיר: וכתב **הסמ"ק** (מצוה צג), הביאו **הטור והשו"ע** (סימן תרכט סעיף יח), שנהגו שלא לסכך בנסרים משופים כלל אפילו שאין בהם רוחב ד', שמא יסכך בצורה שלא ירד גשם בסוכה. מטעם אחר כתב **בהגהות מימונית** (פרק ה הלכה כא אות א) הביאו **הדרכי משה** (הקצר סימן תרכט ס"ק ט), אם סיכך בנסרים אפילו פחות משלשה, פסולה כי נחשב כבית ממש, הואיל ובזמן הזה כולן מסככין בתיהן בנסרים שאין בהן שלשה. **והמשנ"ב** (ס"ק מט) נקט שצריך לחוש לשני הטעמים, ולכן גם במקום שלא מסככים בזה את הבית, מכל מקום אסור לסכך בנסר, משום הטעם של הסמ"ק שמא יסכך באופן שלא ירד גשם.

נחלקו גדולי הפוסקים בדור הקודם, האם מותר לסכך בנסרים הנקראים 'פּלפּוּנִים', מנהג ירושלים לסכך בזה לכתחילה למהדרין, בבני ברק יש שהחמירו בגלל גזירת נסר, ויש שמועה לאסור בשם החזו"א, וכתב **החוט שני** (שבת חלק ד עמוד שמ, סוכה עמוד רטו) מותר לסכך

ב'פּלפּוּנִים' (לייסטים), כי בזמננו לא רגילים לעשות מהם תקרה, ועוד שאי אפשר למנוע את הגשמים להיכנס דרכם, ולא שייך באופן כזה גזירת תקרה. והשמועה בשם החזו"א היינו שלעצמו לא רצה לסכך בזה אלא בענפים אבל מדינא ודאי כשרים לסיכוך.

ולפי המתירים ב'פּלפּוּנִים' ולא שייך בו הדין של הסמ"ק, ודאי שגם במחצלת שעשויה מעצי דיקט דקים לא שייך דברי הסמ"ק. ולפי המחמירים ב'פּלפּוּנִים', יש מחמירים שמחצלת דיקטים אסור, ויש אומרים שבזה לכו"ע מותר.

חיבור מחשיבו רחב ד': כתב **הרשב"א** (שו"ת חלק א סימן ריג), הביאו **המגן אברהם** (סימן תרכ"ו ס"ק ו, סימן תרלב ס"ק א), נסרים מחוברין זה לזה באמצעות מסמרים, יש מחמירים שבגלל החיבור זה לזה, כל הנסרים דינן כנסר אחד רחב ארבע שיש בו משום גזירת תקרה, ויש מתירים. ומסיים הרשב"א ואתה הנח להן כיון שנהגו שאף על פי שאינן נביאים בני נביאים הם.

היסוד של הרשב"א מוכח גם מדברי הר"ן (סוכה דף ז: מדפי הרי"ף ד"ה כיון) ששאל לגבי גזירת נסר שאסרו רק בד' ולא פחות מד', הרי עושים בתים שלנו בקנים פחות מד'. ותירץ כיון שהקנים מחוברים זה לזה, נחשבים כנסר רחב ד'.

סברת האוסרים - יש גזירת תקרה: לדעת **הגרי"ש אלישיב זצ"ל** (קובץ תשובות חלק א סימן סג) לפי שיטת המחמירים שהובאו בתשובת הרשב"א, יש לאסור מחצלת מעצי דיקט דקים ארוגה בחוטים, שהוא בכלל גזירת תקרה כדין נסר רחב ארבעה טפחים, כיון שמחוברים זה לזה על ידי החוטים. וגם המתירים שהובאו בתשובת הרשב"א היינו רק בנסרים שיש מרחק בין נסר לחבירו, אבל במחצלת המצויה כיום שהקנים צמודים בקביעות זה לזה, גם המקילים מודים שהוא בכלל גזירת תקרה, כיון שכולו נחשב כנסר רחב אחד.

ולגבי סכך קיינס מוכן העיד **הג"ר משה מרדכי קרפ שליט"א** שהביא לפני הגרי"ש אלישיב מחצלת קיינס שמצויה כיום למכירה, והשיב הגרי"ש אלישיב שמחצלת זו כשרה לסיכוך לכתחילה ואין בו חשש של גזירת נסר, וסיים הגרמ"מ שמכל מקום צריך שיהיה סיב שאינו מעובד כלל.

ולגבי מחצלת דיקטים מעיד **הגרי"מ רובין שליט"א** (דרשת שבת תשובה תשנז) שהציג לפני הגרי"ש אלישיב את הסברא להתיר מחצלת שמתקפלת ואינה דומה לנסר, והשיב הגרי"ש שאמנם מסתבר לומר כן, מכל מקום אי אפשר להקל ולהכשיר לכתחילה על סמך סברא זו.

מהשמועות בשם הגרי"ש נראה שיש הבדל בין סכך קיינס מוכן, או מחצלת העשויה מקני במבוק חתוכים כיון שקצת עגולים גם אחרי שנחתכו ולא שייך בהם גזירת תקרה, למחצלת דיקטים ששייך בהם גזירת תקרה, וכן הבינו במשנ"ב דרשו.

ולדעת **הג"ר נפתלי הירצקא פרנקל זצ"ל** (שו"ת אמרי בינה סימן סב), יש לחוש לאסור את המחצלת המצויה כיום, מכח דברי הרשב"א והר"ן שהחיבור מחשיב את המחצלת רחב ד'.

סברת המתירים - אין גזירת תקרה: מאידך לדעת **האבני נזר** (שו"ת או"ח סימן תעג אות ה), גם לפי דברי הרשב"א אין לאסור מחצלת משום גזירת תקרה, כי הרשב"א לגבי נסרים לא החליט לאיסור, וכפי שהסיק שאם נהגו היתר יחזיקו במנהגם. ועוד כיון שהגשמים יורדים בין הקנים, אין זה בכלל גזירת תקרה, כי כל האיסור של גזירת תקרה בנסרים, הוא משום שדומים לבית, כאשר הנסרים המחוברים ביחד יש בהם שיעור, ומגינים היטב מפני הגשמים והרי הם דומים לבית, אף שבין הנסרים יורדים גשמים, מכל מקום תחת הנסר אין גשמים יורדים ודומה לתקרה, אבל המחצלת אינה חוסמת את הגשם ואינו דומה לתקרה.

גם לדעת **הגרש"ז אויערבאך זצ"ל** (סוף ספר הסוכה פסקים והערות אות ז, הליכות שלמה פרק ח אות ה עמוד קכח), **והג"ר שמואל הלוי ואזנר זצ"ל** (שבט הלוי חלק ו סימן עד), **והג"ר ניסים קרליץ זצ"ל** (חוט שני סוכה עמוד רטז), **והג"ר ישראל יעקב פישר זצ"ל** (אבן ישראל חלק ח סימן מד) לא שייך במחצלת פסול של גזירת תקרה, כיון

עץ הבמבוק משמש לתעשיית רהיטים וכלים

בקות עץ עשויות קנים וענפים מצוי באפריקה

לחומר של הב"ח, כי כאן החורים נוצרים תוך כדי שתוחבים את המחט ומשחילים את החוט, ומעולם לא היה כאן בית קיבול, אפילו לא מפולש. ועוד שכאן הנקב עשוי בשביל החוט ולא להיפך, והחור נסתם מיד ואינו דומה לסולם, שתחילה עושים חור גמור, ולאחר זמן תוחבים בו קרש. וכן מוכח מדברי הנודע ביהודה (יו"ד קמא צו).

7. מעמיד על ידי חוט

לכתחילה: מבואר במשנה (סוכה דף כא:): שמותר לסמוך סוכה בכרעי המיטה, ולפי רבי יהודה אם לא יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה, ובגמ' מבואר אחד מטעמי הפסול, משום שמעמיד בדבר המקבל טומאה.

להלכה נפסק בשו"ע (סוף סימן תרל סעיף יג) ובמשנ"ב (סימן תרכט ס"ק כב) בשם האחרונים שלכתחילה צריך להעמיד את הסכך רק בדבר כשר לסיכוך, ולא בדבר שפסול לסיכוך, ובדיעבד מותר.

סולם: לגבי סולם, כתב בשו"ע (סימן תרכט סעיף ז) שיש להסתפק אם מותר להניח סולם מעץ על הגג ולהניח מעליו סכך, ומסיק הרמ"א שלכן אסור לסכך עליו, והמשנ"ב מביא מהדרכי משה והגר"א, שהרמ"א פשוט לו לאסור ולא רק ספק. ומבאר המשנ"ב (ס"ק כב) שהחשש להעמיד בדבר שמקבל טומאה, הוא מחשש שמא יבואו לסכך בסולם עצמו, שהוא פסול לסיכוך, ולכן בדיעבד או כשאין לו שאר מסככים מותר להעמיד בסולם, כמו שמותר לסמוך סוכה בכרעי המיטה שמקבל טומאה, בדיעבד או שאין לו שאר מסככים.

תחילה צריך לדון האם החוט נחשב מעמיד של הסכך, ואחר כך לדון האם החוט שמושחל בפנים כשר לסיכוך או לא.

חוט נחשב מעמיד: בלי פיקוח אסור בגלל שאינו טבעי, והוא נחשב מעמיד בדבר המקבל טומאה מדאורייתא, וגם כשהוא טבעי יתכן שהחוט טווי או שזור, ולדעת רש"י (הובא בשער הציון ס"ק כ) פסול מדאורייתא. וכפי שכתב הקובץ תשובות (חלק א סימן סג), שהחוט נחשב מעמיד, ולכן צריך לפקח שהחוטים המחברים את הסכך, יהיו ממין שמסככים בו - גידולי קרקע ואינו מקבל טומאה, שלא יחשב כמעמיד בדבר שאין מסככים בו.

חוט אינו נחשב מעמיד: לדעת הג"ר שמואל הלוי ואזנר זצ"ל (שו"ת שבט הלוי חלק ו סימן עד), אם קני המחצלת יכולים לעמוד ברוח מצויה גם בלי החוט, לא צריך חוט כשר וגם מחצלת בלי פיקוח על החוט מותרת

שקני המחצלת דקים ורכים מאוד, ויש רווחים בין הקנים, והמחצלת רכה ומתקפלת, אינו נחשב נסר אחד.

5. גזירה אטו ביתו

גזירה: כתב בכל בו (סימן עא ד"ה נסרים) הביאו הרמ"א (סימן תרכט סעיף ו) ובמשנ"ב (ס"ק כא) במקום שנהגו לקבוע מחצלאות בגגין כעין תקרה, אין לסכך במחצלות כלל, גזירה שמא ישב תחת תקרת הבית העשוי ממחצלת, שפסול מדאורייתא כי לא נעשה לשם צל אלא לשם דירה.

בהרבה מקומות משתמשים לצורך בנית בתים בקנים לגג ולדפנות (כמו שרואים בתמונות המצורפות בקתה שלימה עשויה קנים שמצויה באפריקה), ואם כן אולי יש לחוש משום גזירת תקרה. מאידך יש לומר שתלוי במקום הסיכוך ולא במקום הייצור, וכיון שבמקום הסיכוך אין מציאות להשתמש עם הקנים לתקרה, לא שייך גזירת תקרה.

6. בית קיבול בתוך הסכך

נקב מפולש: לגבי נקב מפולש שמיועד למילוי, מבואר במשנ"ב (סימן תרכט ס"ק כג) שאסור לסכך בסולם מחמת הנקבים שבו (שהוא יהיה הסכך), כי הוא נחשב מקבל טומאה, ויש גם להחמיר שלא לסכך על גביו (שהוא יהיה המעמיד של הסכך). ובשער הציון (ס"ק מ) כתב להקל לסכך בו, אם הנקב מפולש מצד לצד. מאידך לדעת הג"ח שהובא בשער הציון (ס"ק מג), אסור לכתחילה לסכך על גבי סולם אפילו שהנקב מפולש מצד לצד, כי הוא 'קרוב למקבל טומאה מדאורייתא'.

סברת האוסרים: יש סברא להחמיר מדין נקב מפולש, מכיון שאופן החיבור של המחצלות, שקודם עושים חור בקנים ואחר כך משחילים בהם את החוט, ואף שזה קורה בשניות מועטות מכל מקום במציאות תחילה נוצר חור ודינו כנקב מפולש עם החוט שהם המעמיד, והב"ח החמיר לכתחילה שאסור לסכך עליו.

לדעת הג"ר יחזקאל ברטלר זצ"ל (גיליון אמרי יחזקאל גיליון כא סוכות תשפ"ב, גיליון לד סוכות תשפ"ג) אסור לסכך במחצלת שהחוט עובר בנקב שבתוך הסכך, כי נחשב מקבל טומאה ופסול מדאורייתא, וגם לדעות שמקילות בנקב מפולש, כאן זה שונה, והעלו שם תשעה צדדים להקל, ודחה את כולם. ולפי דבריו מותר לסכך במחצלת שהחוט מקיף את הסכך, כמו הסכך מסוג 'רפיא', שם החוט מקיף את הדיקטים, ולא נכנס בתוכם.

סברת המתירים: במחצלות קיינעס שמנקבים אותם ומחברים בחוט, לדעת הגר"ש אלישיב (הלכות חג בחג בסוף הספר, קובץ עץ חיים באבוב עמוד קו) אינו דומה

כיון שהחוט אינו בגדר 'מעמיד'. וכתב שהוא מסתפק האם במחצלת המצויה עומד בלי החוט, ולכן עלינו להקפיד שיהיו מעט מאוד חוטים, באופן שיהיה ברור שאין בחוטים גדר של מעמיד כלל, ולמרות שגם מעמיד מעיקר הדין כשר, מכל מקום אין נכון להרגיל את העם לכתחילה בזה, למרות שלא ימחה במי שעושה כן.

והעיד הגרי"מ רובין (במאמר שבת תשובה תשנ"ז) שהגר"ש ואזנר הכשיר לסכך במחצלת עם חוטים ללא פיקוח, לאחר שבדק את זה בסוכה שלו במשך כמה ימים, וראה שהסכך מצליח לעמוד היטב ברוח מצויה גם בלי החוטים, והחוטים הם רק לתוספת חיזוק בעלמא. ומסיים הגרי"מ, שאם כן במקום שאינו יכול לעמוד ברוח מצויה בלי החוטים, אין את ההיתר הזה.

ואדרבה יתכן שהחוט גורם למחצלת לעוף יותר מאשר בלי חוט, שהרי בלי חוט יחזיק מעמד, וכיון שמחובר כאחד, הרוח מעיפה את כל המחצלת.

8. איזה חוט כשר

פסול דרבנן: לאחר שהתברר דין מעמיד בדאורייתא, יש לברר את הדין במעמיד בדבר הפסול מדרבנן. מבואר **במשנ"ב** (סימן תרכט ס"ק כה) שגם בדבר הפסול מדרבנן אין להעמיד בו את הסכך. ואילו **בביאור הלכה** (סימן תרל סעיף א ד"ה כל) מביא בשם הגר"א שאם הוא רק פסול מדרבנן אין לחוש. וראה **במשנ"ב דרשו** (סימן תרכט הערה 19) שציינו למחלוקת הפוסקים בזה להלכה. מדברי **האגרות משה** (או"ח ח"ג סימן עה) מוכח שלא סמך להקל במעמיד דרבנן, אלא רק עם עוד צירוף. מאידך הגר"נ **קרליץ** (חוט שני סוכה עמוד ריא) **והגר"ש ז' אויערבאך** (מנחת שלמה תנינא נה), נקטו להקל בזה.

מלאכה בחוט: שלבי עיבוד הפשתן הם; 1. שורין את הפשתן במים. 2. מנפצין את הפשתן במכתשת כדי לרככו שיהיה ראוי לסירוק = נידק. 3. סורקין את הפשתן במסרק להחליקו ולנקותו ומלבנים אותו בתנור = ניפץ.

מבואר **בגמ'** (סוכה דף יב:) ונפסק **בשו"ע** (סימן תרכט סעיף ד-ה), סיככה בפשתן שלא נידק ולא ניפץ, כשרה, דעץ בעלמא הוא. אבל אם נידק וניפץ, פסולה.

וכתב **במשנה ברורה** (ס"ק יא יב) כיון שנחלקו הראשונים בדין נשרו לבד, לכן אין להקל אף בנשרו לחוד כי אם במקום הדחק. ופשתן שנידק וניפץ, פסול לסיכוך מדרבנן משלושה טעמים: א' טעם הרמב"ם, שאם נידק וניפץ אין צורתו עומדת עליו, ונראה כאילו אינו מגידולי קרקע. ב' טעם הראב"ד, שאם הפשתן כבר נידק וניפץ, כבר ראוי להכניסו בתוך כרים וכסתות, ואז יקבל טומאה. ג' טעם הר"ן, שאם הפשתן נידק וניפץ, הוא כבר קרוב לשלב הטוויה, ואז הוא מקבל טומאה.

כתב **השו"ע** חבל של פשתן, פסולה לסיכוך. וביאר **המשנ"ב** (ס"ק יג) אף שאין מקבלין טומאה שאינם כלי,

מכל מקום נשתנה צורתן ואינו נראה כגידולי קרקע, ופסול מדרבנן לסיכוך. וכתב **בשער הציזין** (ס"ק כ) שלדעת רש"י דוקא כשלא נטוו מתחילה, אבל אם נטוו ואחר כך קולעים אותם, הוא בכלל אריג, ומן התורה אין מסככים בהם.

סברת האוסרים: גם בסכך עם פיקוח, עצם קילוף השכבה העליונה והמתחה, הוא בכלל דייק ולא נפיץ שאין לסכך בו, ואף אינו טוב למעמיד (התבאר במאמר של הרב כהנא). ועוד שמבואר בשו"ע (תרכט סעיף ה') שחבל של פשתן פסול מדרבנן. ובמשנ"ב (ס"ק יג) שאף שאינו מקבל טומאה, מכל מקום נשתנה צורתו ואינו נראה כגידולי קרקע, וגם בחוטים של מחצלת יש חשש שהוא בכלל נשתנה צורתו.

סברת המתירים: בסכך עם פיקוח והשגחה שיהיה חוט שאינו מעובד, לא נידק ולא ניפץ, אין בעיה בקילוף, כי אין שינוי בדבר בעצמו וקילוף הקליפה אינו בכלל דייק ולא נפיץ, כי הוא רק מקלף את הקליפה ומותח אותו על ידי הברזל, ואינו עושה בחוט שום עיבוד (התבאר במאמר של הרב קרפ). ולגבי הטענה של חבל מאן יימר שזה כמו חבל, הרי משחילים את החוטים כפי שהם בצורה טבעית, ונמצא שיש כאן רק ספק חשש רחוק במעמיד בדרבנן, וזה תלוי בסתירה במשנ"ב האם גוזרים בזה גזירה לגזירה, ובפשוטו מקילים בזה.

ולדעת **האור לציזין** (חלק ד פרק כד סעיף יא), מחצלת שארוגה על ידי חוטי פשתן שפסולים לסיכוך רק מדרבנן, אין לפוסלם משום מעמיד בדבר המקבל טומאה מדרבנן, שהוא בגדר גזירה לגזירה, אולם אם מחצלת ארוגה בחוט ניילון אין לסכך בו לכתחילה, אם אינם עומדים ברוח מצויה ללא החוטים.

ובשו"ת אבן ישראל (חלק ח סימן מד) פוסל מחצלת שנעשה בחוט שזור, ולגבי מחצלות עם פיקוח מכשיר בתנאי שיהיה חוטים כשרים בלי טויה ובלי שזירה. והסימן לכך שהחוטים טבעיים ללא טויה ושזירה (יבואר אי"ה בגיליון הבא), בכך שיש קשר בערך כל מטר וחצי, ואם אין קשרים, סימן שהחוט טווי.

ויש שטענו, שאם מניח קורות על גבי המחצלת, כגון שעושה סנדוויץ', שוב אין החוטים בכלל מעמיד, שהרי יכול לעמוד על ידי הקורות לבד. מאידך לדעת **החוט שני** (שבת חלק ד עמוד שמו), לא מועיל, כי מכיון שכבר עומד מחמת החוטים, מה יוסיפו הקורות.

9. שיטות פוסקי זמננו

שיטת האוסרים: לדעת **הציץ אליעזר** (חלק י סימן כט) אסור לסכך עם מחצלת כיון שעומד לשכיבה, ולא יועיל אפילו אם יעשו אותם מתחילה לשם סיכוך. לדעת **הגר"ר יצחק אייזיק כהנא שליט"א** דומ"ץ מודיעין עילית (קונטרס

מחצלת עתיקה שנמצאה בחפירות ארכיאולוגיות

כראוי, בגלל שסיכנו בענפי דקל, והיו צריכים כמות עצומה של סכך, ולוקח הרבה זמן לסכך כראוי ולסדר וכו'. וכעת כאשר יש מחצלות, פנים חדשות באו לכאן, שכל הסוכות הגדולות מסוככות כראוי למהדרין.

ועוד שהרבה פעמים כיון שצריך כמויות עצומות של סכך, מסככים עם ענפי דקל שיש בהם חששות של סכך גזול, ולעיתים קונים מהערבים שהם גזלו את ענפי הדקל, ולכן יש מעלה בסכך קיינס מוכן, שבקלות מצליחים לכסות כהלכה את כל הסוכה הגדולה.

וכן לדעת הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה סוכה פרק ח סעיף ה וארחות הלכה 13), מחצלת העשויה מקנים דקים ורכים ביותר, כל שנעשית לסיכוך כשרה. וכן היה מעשה בשמחה משפחתית שנטל ידיו לסעודה בסוכה כזו, וכשנשאל על ידי אחד המסובים האם כך ההוראה לכתחילה, השיב שאכן מותר הדבר בלא פקפוק.

מקוצר הגיליון לא הובאו כל הוראות הפוסקים והצדדים בסוגיא, וכל הנאמר כאן הוא בבחינת מראה מקום הוא לו ותן לחכם ויחכם עוד, ונשמח לקבל מידע ובירורים בנושא, וכן הערות והארות על מה שנכתב.

השיעורים סוכה תשרי תשס"א, קובץ עץ חיים עמוד קט) אסור לסכך במחצלות אפילו אותם עם פיקוח, והוא פסול מדינא כדין סכך פסול מדרבנו, ומכמה טעמים שביאר שם, והמארח שמיקל ומסכך בזה, צריך להודיע לאורח שיש כאן סכך קיינס מוכן, שלדעת כמה פוסקים הוא פסול. ואם רוצה להכשיר את המחצלת עליו לפתוח את הקשרים של המחצלת.

ולדעת הג"ר ניסים קרליץ זצ"ל (חוט שני סוכות עמוד ריד) סכך מחצלת בלי פיקוח אסור לסכך בו, מחשש שמא במקום הייצור הוא מיועד לשכיבה כגון ביפן או בתימן. ואם עשו אותם במיוחד לסיכוך, מצד הדין כשרות, אך מצד ההנהגה חוששים שיתחלפו במחצלות אחרות. והמנהג לסכך בסכך פשוט ולא במחצלות, ויש להמשיך לנהוג כן.

שיטת המתירים: מאידך לדעת רוב פוסקי הדור בזמננו, המחצלות שנעשו בכשרות מהודרת לפי דרישות ההלכה כשרות לכתחילה, ואילו מחצלות ללא הכשר אין לסכך בהם, והקנה בושם (חלק ד סימן לה) היה מגדולי העושים והמעשים להתיר, את המחצלות הכשרות, ואף לפני שנתנו על כך הכשר בוועד הכשרות של העדה החרדית, הוא נתן הכשר מעצמו. ואמר שיש בזה תיקון גדול, כיון שבסוכות הגדולות של חצרות הקודש, הרבה פעמים לא היה מסוכך

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. דין מחצלת: יש פוסלים מדאורייתא, כדין מחצלת הראויה ועשויה לשכיבה פסולה מדאורייתא, ובמקום עשייתם משמשים לשכיבה, ועוד שעשוי לבנין, ויש מתירים כי היצרן ייצר עבור המצוה של המזמין היהודי ולא לצורך שכיבה, ואפילו שעשוי למחיצה דינו כפשוטי כלי עץ.
- ב. גזירת מחצלת: יש פוסלים מדרבנו, כדברי הרא"ש שיש גזירה משום מראית העין, והרי מיוצר במקום שמחצלות מיועדים לשכיבה ושמה יאמרו שגם זו עשויה לשכיבה, ויש מתירים כי לגבי מראית העין הולכים לפי מקום השימוש ולא לפי מקום הייצור.
- ג. גזירת חבילה: יש אוסרים מדרבנו משום גזירת חבילה כאשר יש במחצלת כ"ה קנים, וגזרו אפילו באגד לשם סיכוך. ויש מתירים מכח הסברות הבאות, החבילה לא נעשית בכדי לטלטל, נהפך כולו ליריעה אחת ואינו בכלל חבילה, לא גזרו בנאגד מתחילה לשם סיכוך ולא לשם ייבוש, החוט מושחל בקנים ולא מקיף את הקנים, הקשר לא נעשה בכדי לטלטלו.
- ד. גזירת תקרה: יש אוסרים כמו שהחמירו בפלפונים בגלל גזירת נסר, ועל פי הרשב"א שהחיבור הופכו לנסר והמחצלת מחוברת בקביעות ונחשב כנסר רחב ד', ויש מתירים כמו שנהגו בירושלים לסכך בפלפונים, והרשב"א עצמו הסתפק, ועוד כיון שהגשמים נכנסים בין הקנים, ועוד שקני המחצלת דקים ורכים והמחצלת מתקפלת ויש רווחים בין הקנים לא נחשב נסר אחד.
- ה. גזירה אטו ביתו: יש אוסרים כיון שבמקום הייצור משתמשים עם זה לתקרה, ויש מתירים כי הולכים לפי מקום הסיכוך שאין משמש לתקרה כלל, ולא לפי מקום הייצור.
- ו. מקבל טומאה: יש אוסרים כאשר יש נקב מפולש בקנים, ותחילה מנקבים ואח"כ ממלאים בחוט, שנהפך לכלי קיבול המקבל טומאה הפסול לסיכוך, ולשיטתם מותר רק כאשר החוט מקיף את הקנים. ויש מתירים בכל אופן שאינו נחשב בית קיבול כי מיד מתמלא בחוט, ועוד שהנקב נעשה רק בשביל החוט.
- ז. דין מעמיד: יש אוסרים כאשר החוט פסול לסיכוך כגון חוט מעובד, כדין מעמיד בדבר המקבל טומאה, שלכתחילה יש להחמיר שלא להעמיד את הסכך בדבר המקבל טומאה ופסול לסיכוך, ובדיעבד מותר. ויש מתירים שאינו בכלל מעמיד כיון שיכול לעמוד ברוח מצויה גם בלי החוט. ולגבי מעמיד בדבר הפסול מדרבנו נחלקו הפוסקים האם מותר להעמיד בו.
- ח. דין החוט: יש אוסרים כדין חבל פשתן שאסור מדרבנו לסיכוך משום שהשתנה צורתו, ויתכן שהקילו והמתיחה נחשב כתחילת עיבוד שאסור בסיכוך, ויש מתירים כיון שלא עבר עיבוד, ואינו דומה לחבל פשתן.
- ט. פוסקי זמננו: בפולמוס המחצלות קיימים כמה גדונים, וכפי ציון חלק מהסברות. רוב פוסקי זמננו התירו את המחצלות עם פיקוח ואף יש בכך הידור, וכן עמא דבר. ויש שהחמירו ואסרו אפילו מחצלות עם פיקוח.

משיב כהלכה

ההגרלה השבוע על 100 שקל מזומן
הזוכה בהגרלת גיליון 405 בסך 100 שקל מזומן
הבחור החשוב כמר משה קרישבסקי הי"ו
ישיבה גדולה 'מעייני החכמה'

שאלה: מה התועלת בפיקוח על ייצור המחצלות בזמננו?

מהו אופן הפיקוח הנצרך לוועדות הכשרות בארצות הייצור עבור כשרות סך קיינס מוכן למהדרין. הדרישות עבור היצרנים, ואופן הפיקוח על הביצוע. שהסכך לא נעשה לשכיבה, שהחוטמים המחברים את הסכך הם ממין הכשר לסיכון, ולא נעשית בהם עיבוד של שזירה או טוויה.

מה ההבדל המציאותי וההלכתי בין סך קיינס מוכן לסכך רפיא, ובאיזה מדינה מייצרים כל סוג. מקורות: ההשגחה (גיליון 1 עמוד 61), והמקורות שמופיעים בגיליון הנוכחי.

במדור זה מופיעה שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה על השאלה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבני המפעל. התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

בכדי להשיב ולהכנס להגרלה, מספיק לעיין במראה מקום אחד! נא לשלוח את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה), בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
2. בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 6507823-1532
5. במייל 5047867@gmail.com

המדור הוקדש לעילוי נשמת הג"ר יעקב אריה בן הג"ר אברהם ניימן זצ"ל ראש ישיבת 'אור ישראל' ובעל דרכי מוסר נלב"ע א' אלול תשמ"ג ת.נ.צ.ב.ה.

מניעת חרקים בסכך: לפני שלוש שנים לקראת חג הסוכות תש"פ, הופיע גיליון עומק הפשט מספר 237 בנושא 'מניעת חרקים בסכך' (ניתן להשיג במערכת הילכתא), בו נדון השאלה לגבי בעיית החרקים בסוגי הסכך השונים, כאשר במחצלות הוא יותר מצוי מאשר בפלפון.

כמו כן ניתן לקבל במערכת הגיליון, את ההנחיות למניעת נגיעות בסכך, שפורסמו על ידי 'ועד הכשרות' בד"ץ העדה החרדית, והג"ר משה ויא שליט"א בעל מחבר ספר 'בדיקת המזון כהלכה', הוראות למניעת נגיעות בסכך ניתן לשמוע ב'קו העדכוני' של הרב ויא בקול הלשון 073-2951387.

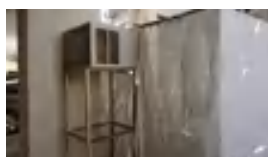
קשירה באזיקונים: לפני שנתיים לקראת חג הסוכות תשפ"א, הופיע גיליון עומק הפשט מספר 282 בנושא 'קשירת סכך באזיקונים' (ניתן להשיג במערכת הילכתא), לאור העובדה שסכך המחצלות אינו יציב ביחס לסכך רגיל, ולעיתים הרוח מרימה את המחצלת ומחזירתו למקומו, והתבררו הנושאים האם יש חשש של 'תעשה ולא מן העשוי', ו'סכך שלא הונח לשם צל', שהרי לא הונח על ידי אדם.

כמו כן התברר הדין בחיבור על ידי מסמרים, קשירה בחבל, מעמיד במקבל טומאה, קשירה על ידי אזיקון בסנדוויץ' של קרשים. ולסיום הובאו עצות לקיבוע הסכך לסוכה, באופנים כשרים למהדרין.

כמו כן התברר הדין בחיבור על ידי מסמרים, קשירה בחבל, מעמיד במקבל טומאה, קשירה על ידי אזיקון בסנדוויץ' של קרשים. ולסיום הובאו עצות לקיבוע הסכך לסוכה, באופנים כשרים למהדרין.

עדכוני הלכה

התקנת מזגן בסוכה

תשובו כעין תדורו: בשנים האחרונות התרגלו האנשים לחיות כל היום עם מזגן. **וחכם אחד שליט"א יצא לחדש ופרסם על כך מאמר שיש חיוב מדינא להתקין מזגן בסוכה**, שבלי זה הוא בגדר 'מצטער' שלא יצא ידי חובתו, ויתכן שאפילו בשעות הערב שאין שמש אינו יוצא, כי סוכה צריכה להיות ראויה לדור בה בכל שעה. וכמה **תלמידי חכמים שליט"א** נחלקו עליו שמהיכתי תיתי להמציא שיש חיוב, ואטו כל הדורות לא יצאו ידי חובה בגלל החום, ואולי הוא בגדר 'ראוי' כדין כלים נאים. נשמח לקבל במערכת 'הילכתא' מאמרים ומידע בנושא.

נושא הגיליון הבא:

'פיקוח בייצור המחצלות'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

הגיליון נתרם לעילוי נשמת

הרב חיים ישראל בן הרב יואל יעקב זצ"ל

נלב"ע ט"ו באב תשע"א ת.נ.צ.ב.ה.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים וימי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בירורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

פקס: 02-6507823

להצעת
 סבבונים שבועיים
 בדף ראשון, מערב, חלח מנהלת חסד
0737-289-669

'הדף היומי'
מבחן 190 כי תצא
 קדושין ז - יג

תמצית
 סיכומי גמרא, הלכה ומסד
 7692282@gmail.com

מבחן שבועי בדף היומי

לדעת חכמה

1. באיזה אופן אין האשה מקדשת?
 א' הנותן מנה לאשה בשביל שתתקדש לסלוא.
 ב' אם האשה אמרה תן מנה לפלוני ואני אתקדש לו.
 ג' באשה שמתנה מנה לאיש ואמרה שהיא תתקדש לו.
2. המקדש בשיראים ואמר לאשה שהוא מקדש אותה בכמה שהם שוים, האם האשה מקדשת?
 א' לכולי עלמא היא מקדשת.
 ב' מחלוקת.
 ג' ללישנא קמא מקדשת, וללישנא בתרא מחלוקת.
3. האומר לאשה התקדשי לי במנה ונתן לה דינר, מה דינה?
 א' מקדשת מיד, וצריך להשלים.
 ב' מקדשת כשישלים.
 ג' אף כשישלים אינה מקדשת.
4. באיזה אופן המקדש את האשה במשכון מקדשת?
 א' באומר התקדשי לי במנה ונתן לה על זה משכון.
 ב' בקדושה במשכון של אחרים שברשותו.
 ג' שהי התשובות נכונות.
5. באיזה אופן יש מחלוקת אם האשה מקדשת?
 א' כשהאשה ביקשה ממנו זין והוא שאל אותה אם תתקדש לו בזה והיא אמרה אשקוי אשקין.
 ב' כר"ל, והיא אמרה אשקוי.
 ג' בכל אופן אינה מקדשת.
6. באיזה גיל קטנה מתקדשת בבליזה בקדושין שע"י אביה וביבסה?
 א' מגיל שלש.
 ב' מגיל י"ב.
 ג' בקדושין שע"י אביה מגיל שלש, וביבסה מגיל י"ב.
7. האם לבית שמאי אשה שנתרצתה להתקדש במחוז מדינת מקדשת?
 א' כן.
 ב' לא.
 ג' מחלוקת.
8. הרוקע לחכיו נתן לו סלע, לאיזה סלע חסרה?
 א' סלע צורי שהוא ד' וזרים.
 ב' סלע מדינה שהוא חמי זוז.
 ג' סלע מדינה שהוא זוז אחד.
9. אומר לאשה כנסי סלע זה שאני חייב לך, וחזר ואמר התקדשי לי בזה, האם היא מקדשת?
 א' אם אמר זאת בשעת מתן מעות ואמרה ק מקדשת.
 ב' אם אמרה קן מקדשת אמר לו לאורי מתן מעות.
 ג' אמר לו בשעת מתן מעות אינה מקדשת.
10. האם לחלכה מלוה על פה גובה מערשים ומלקוחות?
 א' כן.
 ב' לא.
 ג' גובה מערשים ולא מלקוחות.

1. האם צריך לכתוב שטר קידושין לשמה ומדעתה?
 א' אין צורך לשמה, ויא שצריך מדעתה.
 ב' צריך לשמה, ויא שצריך גם מדעתה.
 ג' יא שצריך לשמה, ואין צורך מדעתה.
2. בת שירשה נכסים מבית אבי אמה, האם האב אנה בהם?
 א' כן.
 ב' האב אינו זוכה בהם אבל אוכל פירות.
 ג' האב לא זוכה בהם ולא אוכל פירות.
3. אלו טעמים נאמרו בגמרא על דעת בית שמאי שקידושין בדינר?
 א' שני טעמים, או משום קפידה האשה, או משום שכסף האגור בתורה הוא כסף צורי.
 ב' ארבעה טעמים, שנים כר"ל, או כדי שלא יהיו בנות ישראל חסוקות, או שלומדים מאמה עבדות.
 ג' חמשה טעמים, ארבעה כר"ל, ומעט נוסף משום שלומדים בגמרה במקצת שהפעם צריכה להיות דינר.
4. על מה מהדברים דלחלק לא מצינו בגמרא שרוב היה מלקה?
 א' על המבטל גט ועל חתן הדר בבית חמיו.
 ב' על המבטל או מוסר מדעה על גט.
 ג' על המקדש בפרומה ממוכנת או בגול.

שאלה מדברי החז"ם

האם לחלכה המקדש בשוה כסף צריך לשום אותם?
 א' לא.
 ב' כן.
 ג' דברים ששמתם ידועה קצת לא, ודברים שמועים הרבה כשומתם כן.

לערך ישראלי מקביל יתכן אייסק ר"ל

יתן לעשות את המכתבים:
 בטל': 0737-289-669
 בעמדות 'ערים פלוס' (לדעת)
 א' במייל: 7692282@gmail.com
יתן לקבל את הסיכומים והתמחונים:
 א' במייל: 7692282@gmail.com
 ב' בפקס: 0799-414-144
 א' בנקודות הפצה ממונות: 0737-289-669 סניחה 4

מטרת המכתבים פתוחה מיזם שישי בבוקר עד יום שני בלילה
הגרלות בכל שבוע:
 פרס ראשון על 500 ש"ח מחזמת,
 פרס שני זוכי 400 ש"ח ביצה טיף,
 פרס שלישי: 10 זוכים ביזמי 120 ש"ח ביפה נוף

לערך מקביל יתכן א"ס מכו"ל

משנה ברורה

סימן קנ"ט סעיף ב' - סוף סעיף ט'

כלי שאינו מחזיק רביעית אלא ע"י סמיכה, האם מותר ליטול ממנו ידים?
 א' לא.
 ב' כן.
 ג' אם נעשה מתחילה להשתמש ע"י סמיכה מותר, ואם לאו אסור.

כלי שיש לו ברז למטה, האם הוא כשר לנטילת ידים?
 א' לא.
 ב' מותר ליטול רק מלמעלה ולא דרך הברז.
 ג' מותר ליטול גם דרך הברז, ובלבד שיבואו המים מכח גברא.

באיזה אופן מותר ליטול מיד אחת ליד אחרת לכולי עלמא?
 א' כששופך מחופניו ליד חברו, ונטל רביעית בבת אחת.
 ב' כששופך מחופן יד אחת לידו השניה.
 ג' רק כאשר שופך מכלי ליד אחת והמים יורדים ליד השניה.

באיזה אופן כשרה נטילה כשמניח ידיו בצינור ששופכים לתוכו מים ע"י כלי?
 א' כששם את ידיו בצינור קרוב למקום השפיכה.
 ב' כשטובל ידיו במים שנתכנסו בתוך הצינור.
 ג' בשני האופנים לא עלתה לו נטילה.

באיזה אופן יכול לטבול ידיו בצינור שהמשיכו לתוכו מים שאובים?
 א' כאשר המשיכו את המים ג' טפחים לפני הצינור, ואין לצינור ד' שפות, אע"פ שאין שם מ' סאה.
 ב' כנ"ל תשובה א' ובלבד שיש שם מ' סאה, והמים מכונסים ולא זוחלים.
 ג' א"א להכשיר מים שאובים לטבילת הידים בשום אופן.

באיזה אופן י"א שמועיל לשכשך ידיו בכלי של מים?
 א' במחובר לקרקע.
 ב' באינו מחובר לקרקע.
 ג' בכל אופן, ובלבד שיש בהם ארבעים סאה.

האם מועיל ליטול ידיו ע"י שמטה את הכלי ע"י ברכיו ולא ע"י ידיו?
 א' מועיל.
 ב' לא מועיל.
 ג' מותר רק בשעת הדחק.

אהבת חסד

חלק ב' פרק ד' "ומעתה נבין" עד פרק ו' "לענין כל הטוב"

מדוע תורה וחסד עוזרים לאדם להנצל היצר הרע?
 א' מפני שהתורה מקדשת את שכלו והחסד מקדש את אבריו.
 ב' מפני שהתורה והחסד שקולים כנגד כל המצוות.
 ג' כיון שכאשר האדם לומד דבר השם והולך בדרכי ד' אין ליצר שליטה עליו.

מי זוכה לבנים בעלי חכמה עושר ואגדה?
 א' הרגיל בתמידות בעשית חסד.
 ב' כל אדם שעושה חסד.
 ג' המלמד בן חברו תורה.

ניתן לעשות את המבחנים:

בטל: 0737-289-669 | בעמדות 'דורים פלוס' (לדעת) @ בנייל: 7692282@gmail.com

ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:

@ בנייל: 7692282@gmail.com | טקסט: 0199-414-144 | חי בגזרות הפצה סמך: 081-289-289 | מערכת המבחנים פתוחה מיום שישי בבוקר עד יום שני בלילה | הגרלות ככל שבוע על 500 ₪ בחזומו, וכן זיכוי 400 ₪ בי"פ נ"י, ועוד 10 זיכויים בזיכוי 120 ₪ בי"פ נ"י

ניתן לשמוע שיעורים (בעברית ובאידיש) של סיכום שבע דפים בשעה, ושיחות הכנה לאלול וראש השנה וביאורי תפילות יום חול שבת וראש השנה

בטל 03-6171132

כמו כן ניתן לשמוע שיעורי תמצית שבועיים

בטל 0733-718-246

תחוב

מבחן 14 ג-ט' אלול

חפץ חיים
הלכות רכילות מתחילת כלל ה' עד כלל ו' סוף סעיף ז'
אהבת חסד
חלק ג' תחילת פרק ב' עד פרק ג' "ובעונותינו הרבים"

אהבת חסד

מדוע האריכה התורה לפרט כיצד הכניס אברהם אבינו אורחים?

- א' בגלל שבשכר זה זכו בניו לכאר ולמן ולשלוו.
- ב' כדי ללמדנו איך להתנהג עם האורחים.
- ג' כדי שנדע את גדלותו של אברהם אבינו.

האם צריך להכין מים עבור האורחים?

- א' צריך רק לדאוג להם למקום מנוחה.
- ב' רק לשתיה ולא לנקיון.
- ג' גם לשתיה וגם לנקיון.

כיצד מבאר הח"ח איך בזכות אמירת יוקח נא מעט מים זכו שישים ריבוא אנשים למים במשך מ' שנה?

- א' לגודל המצוה היו זוכים בזה גם שש מאות ריבוא.
- ב' כיון שכוונת אברהם אבינו היתה זכה ומתוך אהבת הבריות אמיתית זכה לכוזה שכר גדול.
- ג' באמת נתן מים לאורחים בכל חייו, וכיון שהיו עובדי עבודה זרה זכה לתת פעם אחת למלאכים ועל ידי זה לזכות לכוזה שכר גדול.

על מה כתב הח"ח שכמעט מאבד שכרו עבור זה?

- א' על המכניס אורחים ומספר להם תלאותיו והם חושבים שזה בגללם.
- ב' על המכניס אורחים ולא מלוה אותם אחר כך.
- ג' על מי שאינו מכבד את האורח לפי ממונו.

מהיכן למדו חז"ל שהקב"ה מבקר חולים?

- א' מדכתיב "וירא אליו ד' באלוני ממרא."
- ב' מדכתיב "וישתחו ישראל על ראש המיטה."
- ג' מדכתיב "ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל."

חולה שקשה לו לקבל מבקרים, האם יש בו מצות ביקור חולים?

- א' צריך רק להתפלל עליו, כיון שהתפילה על החולה היא חלק ממצות ביקור חולים.
- ב' יבוא לבית החיצון וישאל בשלומו אם הוא צריך עזרה, וישמע צערו ויבקש עליו רחמים.
- ג' כג"ל תשובה ב', אך אין צריך לבקש רחמים אלא בפניו ממש.

האם המבקש רחמים על החולה צריך להתפלל דווקא בלשון הקודש?

- א' כן, כיון שצריך שמלאכי השרת יעלו את תפילתו.
- ב' לא, כיון שהקב"ה מלוא כל הארץ כבודו.
- ג' בפני החולה יכול להתפלל בכל לשון, אבל שלא בפני החולה צריך להתפלל בלשון הקודש.

חפץ חיים

האם מותר לשמוע או לקבל רכילות, כאשר הוא מבין שעל ידי זה הוא ידע איך להשמר מאותו אדם?

- א' מותר.
- ב' אסור.
- ג' לשמוע מותר ולקבל אסור.

השומע רכילות ונתברר לו שהדבר אמת, האם שייך שיהיה בזה איסור קבלת רכילות?

- א' לא.
- ב' כן, אם יכול לדון לכף זכות.
- ג' מחלוקת.

האם מותר לקבל רכילות כאשר אומר את המדובר שעשה כך וכך והלה שותק?

- א' מותר, שהרי שתיקה כהודאה.
- ב' רק אם טבעו שלא לשתוק בשאר דברים אסור לקבל.
- ג' גם אם טבעו שלא לשתוק בשאר דברים אסור.

איזה דבר כתב הח"ח (כלל ו') שצריך לעשות משום "והייתם נקיים מד' ומישראל"?

- א' לא לעשות דברים שיגרמו שאחרים יחשדו בו.
- ב' שאם חושדים בו שהוא עשה עולה, יראה לחושד בו איך שהוא נקי מן החשד.
- ג' שיזהר האדם מלדבר רכילות כדי להיות נקי מד', וזכות זו תעמוד לו שלא ירכלו עליו.

באר מים חיים

המננה את חבריו שלא בפניו, האם מותר למתננה להמנע מלהיטיב למננה?

- א' אסור משום לא תיקום ולא תיסור.
- ב' אם נתברר לו הדבר בוודאות מותר, ואם לא אסור.
- ג' בכל אופן מותר.

השומע רכילות ונתברר לו שהמעשה אמת והוא יכול לדון לכף זכות ולא עשה זאת, באיזה אופן הוא עבור על איסור סיפור לשון הרע?

- א' רק כאשר צד הזכות חזק יותר מצד החוב.
- ב' גם כאשר שני הצדדים שקולים.
- ג' גם כאשר צד החוב מסתבר יותר מצד הזכות, כיון שמצוה לדון לכוף זכות גם באופן זה.

האם מותר לקבל רכילות על מי שהוחזק בעיר לרשע?

- א' לא, אא"כ ראה בעצמו שעושה מעשה שבגללו הוא נעשה רשע.
- ב' אפשר שמותר.
- ג' יש להחמיר מספק.

אדם המוחזק בחסידות אבל אין ידוע עליו שאינו משקר לעולם, האם דינו כדין אדם הנאמן כשנים?

- א' לא.
- ב' כן.
- ג' אם ראה בעצמו שהוא צדיק וחסיד, יכול להאמין גם אם לא ידע שאינו משקר.

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 247

פרשת כי תצא

תשפ"ג

- בגדר חיוב תקיעת שופר בר"ח אלול ובשאר ימי חודש אלול ♦ הרב אורי יצחקי
- קריאת הפטרות ומגילות מתוך החומשים ובדין דפוס שבימינו ♦ הרב שמואל דרוזי
- משקה 'סודה' אם דינו כמים לגבי דינים ♦ הרב זאב פראנק
- דין מעשר כספים בבונה דירה להשכרה ♦ הרב אליסף פרלמן
- במעשה דהגר"י אברמסקי בשליח הבעל שמסר הגט לבי"ד ומת ♦ הרב אברהם זנגר

הרב אורי יצחקי

בגדר החיוב של התקיעות בחודש אלול

מנהג העולם בקיום התקיעות בחודש אלול

א. סימן תקפ"א סעיף א': נוהגים לקום באשמורת לומר סליחות ותחנונים מראש חדש אלול ואילך עד יום הכפורים: הגה - ומנהג בני אשכנז אינו כן, אלא מראש חדש ואילך מתחילין לתקוע אחר התפלה שחרית, ויש מקומות שתוקעין ג"כ ערבית, ע"כ. וכתב המשנ"ב בס"ק ג': ויש לתקוע בכל בוקר אחר התפלה, ע"כ.

הנה כמה פעמים ראיתי שלא תקעו בשחרית כנהוג משום שלא הזמינו שופר או שלא היה בעל תוקע ראוי, וכמדומה שדרך העולם בכה"ג שפוטרים את עצמם במשיכת כתף כאומרים "מה יש לי לעשות", וגם כשיש שופר ובעל תוקע, פעמים שאין התקיעות עולות יפה, וגם בזה דרך העולם שמנסים פעם ופעמים ואם אין הבעל תוקע מצליח להפיק קולות "כשרים" [דהיינו תשר"ת תש"ת תר"ת כנהוג] אין מתעכבים יותר וגם בזה פוטרים א"ע כנ"ל, ונסתפקתי אם כ"ז כדין. והנה ברור שתקיעת השופר בחודש אלול היא מנהג, אך גם מנהגים צריך לקיים כדינם וצורתם, וצריך לברר מה באמת תוקף המנהג ומה גרדיו.

אם גדרי חיוב תקיעת שופר בחודש אלול שווים לגדרי חובת הציבור בקריה"ת בשני וחמישי

ב. ונבאר יותר, דהנה בקריאת התורה אפילו של שני וחמישי אם לא ימצאו בעל קורא או שאין להם ס"ת, ע"פ דין ודאי חייבים לחזר אחר ס"ת ובעל קורא אפילו בטרחא, כדי לקיים תקנת חז"ל, ואם לא קראו בתורה והמשיכו בסדר התפלה ודאי חייבים הציבור להתכנס ולקרוא בתורה במועד מאוחר יותר, ואע"פ שאם יחיד לא שמע קריה"ת אינו מחויב בזה דקריה"ת חובת ציבור וכש"כ שבשני וחמישי, אך הציבור ודאי חייבים לקיים את התקנה, וכתבו הפוסקים דבשעת הדחק כשאירע ולא יכלו הציבור לקרוא בתורה בעת התפילה כתיקונו מחמת אונס, או שלא היה אז ברשותם ס"ת, הסכימו הפוסקים שאפשר לסמוך על הדין ד'כל היום זמנה' (כמוש"כ המשנ"ב בסימן קל"ה ס"ק ג') ולהשלים הקריאה דשחרית במשך כל היום, וכן הקריאה דמנחה דתעניות ודשבת אם אירע ולא קראוהו קודם התפילה אפשר להשלימה לאחר התפילה כל זמן שעדיין יום הוא. גם מחויבים הגבאים לדאוג שיהיה הס"ת מוכן לקריאה ושיהא בעל קורא בכל מנין, כ"ז מחיובי הציבור לקיים תקנת חז"ל.

מעתה יש לראות אם גם בתקיעת שופר של חודש אלול גדר החיוב דומה או פחות מזה, ונוגע לכמה שאלות מעשיות מאוד, עד כמה חייבים לחזר שופר ואחר בעל תוקע, וכמה צריך הבעל תוקע

לחזור ולתקוע עד שיעלו הקולות יפה, ואם לא תקעו במנין אחד או שלא עלו התקיעות יפה האם צריכים להמתין למנין אחר לשמוע את התקיעות, ומה הדין אם לא תקעו בשחרית אם יש חיוב לתקוע במנחה, והאם החיוב על הציבור או גם על היחיד.

במקור המנהג בפרד"א משמע שהוא תקנה וחיוב גמור אולם האחרונים נקטו לא כן

ג. הנה מקור המנהג בטור וז"ל: תניא בפרקי ר"א בר"ח אלול אמר הקדוש ברוך הוא למשה עלה אלי ההרה שאז עלה לקבל לוחות אחרונות והעבירו שופר במחנה משה עלה להר שלא יטעו עוד אחר ע"ג והקב"ה נתעלה באותו שופר וגו' לכן התקינו חז"ל שיהו תוקעין בר"ח אלול בכל שנה ושנה וכל החדש כדי להזהיר ישראל שיעשו תשובה שנאמר וגו' וכדי לערבב השטן וכן נוהגין באשכנז לתקוע בכל בוקר וערב אחר התפלה, ע"כ.

הנה מפשטות לשון הפרד"א שהעתיק הטור "לכן התקינו חז"ל", משמע דהתקיעות הם תקנת חז"ל, ומשמע קצת שיש כאן חיוב גמור ולא מנהג בעלמא שאינו חיוב כ"כ. אך עתה ראיתי שמכמה פוסקים משמע דאינו חיוב גמור, דיעוין בשו"ת רבבות אפרים ח"א סימן שצ"ג ששו"ט אמאי אין מברכים על תקיעת שופר בחודש אלול כמו שמברכים על מנהג, ובסו"ד כתב דתקיעת שופר של חודש אלול דחז"ל התקינו אבל לא בתורת תקנה ובמילא אין לברך, משמע כוונתו במש"כ "התקינו אבל לא בתורת תקנה", שאין כאן חיוב אלא מנהג בעלמא, וכן ראיתי בקובץ נתיבות ההלכה (ל"א) שאלה למרן הגר"ח ק"ק - עוסק בתקיעת שופר בימי אלול אם פטור מהמצוות משום עוסק במצוה. תשובה - אינו אלא מנהג, ע"כ.

ובאמת כן משמע ממה שהשו"ע והרמ"א שינו מלשון הטור, שבשו"ע לא נזכר כלל המנהג לתקוע בחודש אלול, וגם הרמ"א שהביאו השמיט את לשון הפרד"א התקינו חז"ל, ואף בטור עצמו יש לדקדק קצת כן שאע"פ שבתחילה הביא את לשון הפרד"א "התקינו חז"ל", אך סיים וז"ל: וכן נוהגין באשכנז לתקוע בכל בוקר וערב אחר התפלה, ע"כ, ויש להסתפק אם כוונתו שנוהגים בתורת תקנה או בתורת מנהג בעלמא, וצ"ע.

עוד יש לדקדק שסידור השו"ע שונה מסידור לשון הטור, שהטור התחיל בתקנת התקיעות ורק אח"כ כתב למנהג הסליחות, משמע דהתקיעות חיוב והסליחות מנהג בעלמא, ואילו השו"ע התחיל עם מנהג הסליחות - נוהגים לקום באשמורת לומר סליחות ותחנונים מראש חדש אלול ואילך עד יום הכפורים, ע"כ, ולא הביא כלל את התקיעות לא בתורת חיוב ולא בתורת מנהג, רק הרמ"א הביא בהגה את מנהג התקיעות, וגם בזה שינה מסגנון הטור, שלא הביא את התקיעות בתורת חיוב אלא כעין "תחליף" למנהג הסליחות שכתב השו"ע שנהגו מר"ח, וע"ז כתב הרמ"א - ומנהג בני אשכנז אינו כן, אלא מראש חדש ואילך מתחילין לתקוע אחר התפלה שחרית, ויש מקומות שתוקעין ג"כ ערבית וכו', ע"כ, משמע מכ"ז דהפוסקים הקדמונים תפסו לתקיעות כמנהג בעלמא ולא בתורת

חיוב. וצ"ל שכך הם פרשו את דברי הפרדר"א עצמם וכמו שכתבנו בחד צד לעיל.

הוכחות דלכו"ע אין לבטל המנהג בחינם וגם יש להדר קצת לקיימו אם אין טירחא מרובה

ג. הנה אע"פ שהוכחנו מדברי הפוסקים דאין המנהג בתורת חיוב גמור אלא בגדר מנהג בעלמא שאינו חיוב גמור, מ"מ ודאי שזהו מנהג ככל מנהגי ישראל ובפרט שיש לו מקור בפרדר"א ובטור וברמ"א, ובע"כ דיש חיוב לחזור קצת אחר התקיעות וכש"כ שלא לבטלן חינם, וגם לכאורה יש לטרוח להדר אחר קיום התקנה לכה"פ כשאין טירחא מרובה וטירחא דציבורא, כגון דיש שופר בחדר אחר או בעל תוקע המתפלל בחדר אחר שיש לטרוח קצת להביא את השופר או לקרוא לבעל תוקע לתקוע במנין זה, ויש לזה כמה וכמה ראיות וכמו שית"ב.

[א] ממה ששו"ט הפוסקים אם גדר המנהג הוא חובת ציבור או אף חובת יחיד, ויעוין בשו"ת ציץ אליעזר [חלק י"ב סימן מ"ח] ששו"ט בזה הוהעלה דהוא חובת ציבור לבד, מטעמא דכל דתיקנו מעין המאורע ותיקנו, ותקנת התקיעה הרי היתה מפני שכחה התנהגו בשעה שעלה משה להר בר"ח אלול, ושמה כתוב מפורש שהעבירו שופר במחנה משה עלה להר, ובמחנה פירשו בציבור, ולא ביחיד, וגם לטעמא שהמשכת התקיעה בכל החדש הוא כדי להזהיר על התשובה, וכן מטין בשם מרן הגריש"א זצ"ל (הליכות והנהגות תשרי עמו' 3). וע"ע בשו"ת רבבות אפרים ח"א סימן שצ"ד שרוב הפוסקים בני זמננו נקטו בפשיטות שהוא חיוב רק בציבור, ואע"פ שהעירו שמטעמי המנהג היה מקום לחייב גם ביחיד, מ"מ פוק חזי עמא דבר שנהגו רק בציבור, ואי ס"ד דאינו חיוב כלל מה מקום יש לכל השו"ט בזה.

[ב] ראיתי (בהערות על המשנ"ב בהוצאת "דרשו") שהביאו בשם שו"ת מהר"מ בריסק ח"ג סימן כ"ו דמותר לאדם העומד באמצע ברכות ק"ש לתקוע לציבור בן הפרקים כדין "שואל מפני הכבוד" דהיינו מפני אדם נכבד, וה"ה באמצע פסוד"ז, ומשמע מזה שיש קצת חיוב בתקיעות דאל"כ מה"ת שיפסיק באמצע פסוד"ז.

[ג] עוד הובא שם (בהערות על המשנ"ב בהוצאת "דרשו") דאם שומע את התקיעות כשעומד באמצע תפלת שמונ"ע, שנחלקו פוסקי זמננו, דעת מרן הגר"ח ק שליט"א ובעל המשנת יוסף [וכן הוא בשו"ת שבט הקהתי ח"ג סימן קפ"ג] שמוותר להפסיק ודעת בעל משנה הלכות שאין חייב להפסיק. ולענ"ד לא פליגי, דמרן הגר"ח ק שליט"א [זצ"ל] שם נשאל "אם יפסיק", וענה "אפשר", ואין מבואר אם השאלה היתה אם "חייב" להפסיק או "רשאי" להפסיק, וי"ל שהשאלה היתה אם מותר להפסיק וענה דאפשר דמותר דחשוב קצת מצוה, וכן הוא בשו"ת שבט הקהתי שהשאלה היתה אם מותר להפסיק וע"ז הוכיח מסימן תקצ"ב דמותר, וכפי המובא במעל המשנה הלכות השאלה היתה אם חייב להפסיק, וע"ז השיב דאין חייב, ומסתבר שגם שאר החכמים מודים לו בזה, ובפרט אם נאמר דעיקר החיוב על הציבור ולא על היחיד דודאי א"א לחייבו להפסיק. והשתא אם אין כאן חיוב כלל מדוע שיהא מותר להפסיק באמצע שמונ"ע.

[ד] נחלקו הפוסקים בענין אם לא תקעו בשחרית אם יתקעו במנחה, והנה מסברא היה נראה שעיקר הדין דכל שלא קיימו את התקנה בשחרית חייבים לקיימה במנחה, דהא יש הסוברים שיש לתקוע בשחרית וערבית כמבואר בטור, ונהי דאנן לא ס"ל כן מ"מ משמע דאין קפידא דוקא על שחרית. אך קצת יש להעיר דלפי צורת החיים שלנו לא תמצא כמעט שהמתפללים שחרית במנין אחד הם המתפללים במנחה באותו ביהכ"ס, וא"כ אין לזה טעם, וצ"ע.

וראיתי מובא שנחלקו בזה פוסקי הדור, בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סימן כ"א) הוכיח ממה דאיתא ברמ"א סימן תקפ"א סעי' א' דיש מקומות שתוקעין ג"כ ערבית, והוא המנהג שכתב הטור שנוהגין באשכנז לתקוע בכל בקר וערב אחר התפלה, לכן כששכחו ולא תקעו בערב הרי הוא מעצם מנהג התקיעה ולא רק תשלומין, עכ"פ כשלא תקעו בשחרית יש להם לתקוע במנחה, ע"כ. אבל בשם מרן הגריש"א זצ"ל מטין (שם) דגם כששכחו ולא תקעו בשחרית אין תוקעים במנחה, וכן מטין משמיה דבעל שו"ת משנה הלכות.

ונראה דלא מיבעיא לפי מרן בעל האגרות משה דס"ל דאם לא תקעו בשחרית חייבים לתקע במנחה, הרי לחזור אחר שופר בעל תוקע בשחרית לא גרע מלתקוע במנחה, אלא גם לפי החולקים כדי שלא לאפוש פלוגתא יש לומר דלכו"ע יש חיוב קצת להדר אחר התקיעות לכה"פ בשחרית.

עד כמה צריך לחזור עד שיעלו התקיעות יפה

ד. עוד רגע אדבר במה שהסתפקנו לעיל, עד כמה צריך הבעל תוקע

לחזור ולתקוע עד שיעלו הקולות יפה, אך ראשית צריך לברר איזה תקיעות צריכים לתקוע לפי המנהג, ודבר זה לא נזכר בטור ושו"ע והרמ"א, אך יעוין בב"ח על מש"כ הטור [סו"ס תקצ"ב] דכל תקיעתא דיחידאי מיבעי להיות י' תשר"ת תש"ת תר"ת, שמבואר מדבריו דיש קפידא על צורת התקיעות בחדש אלול, ותלי במנהגי התקיעות שיוצאים בהם יד"ח בר"ה והב"ח ס"ל בתקיעות דחיוב בר"ה כר"ת לכן הכריע דיש לתקוע תשר"ת בלבד, ולפ"ז לכאורה למנהגו יש לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת, וכן באמת נוהגים לכתחילה, וכן נראה שיש לתקוע כפי הדין בתקיעות החובה ולא כפי המזדמן, וגם יש לטרוח קצת עד שיעלו התקיעות יפה דהא כתב הב"ח שיש קפידא שלא לשנות מצורת התקיעות של חובה משום חשש תקלה, אך אין להטריח את הציבור יותר מדאי, כיון שמשמעות דברי הב"ח שמעיקר התקנה לא היה מנין לתקיעות אלו, וכמדומה שכן נוהגים.

ביסוד המח' אם מתחילים לתקוע בר"ח או בב'

ה. הנה נתבאר שמעיקר הדין אין המנהג של תקיעת שופר חיוב גמור, אך יש חיוב לחזור קצת אחר התקיעות וכש"כ שלא לבטלן חינם, וגם לכאורה יש לטרוח להדר אחר קיום התקנה לכה"פ כשאין טירחא מרובה וטירחא דציבורא, אך יש לדון דילמא יהא חילוק בתוקף המנהג בין ר"ח אלול לשאר ימי אלול, ושורש דבר זה הוא במחלוקת הפוסקים במנהג התקיעות אם מתחילים בא' דר"ח או בב' בו, דלשון הרמ"א - מראש חדש ואילך מתחילין לתקוע אחר התפלה שחרית, ע"כ, ויעוין במג"א ס"ק ב': כתב הח"ש ולבוש ומ"ב ושל"ה דיש להתחיל לתקוע מיום ראשון דר"ח אלול דאז הוי מ' יום שלפני יה"כ כמו שעלה משה בהר כדאיתא בטור, וכ"כ מט"מ בשם מהרי"ל, וכתב דהנהוגים להתחיל ביום שני טעמייהו לתקוע ל' יום עם ב' ימים של ר"ה, ול"נ דהטעם כמ"ש התוס' בב"ק דף פ"ב בשם התנחומא דמשה עלה ביום שני דר"ח אלול רק שעברו' לאלול דהאי שתא וא"כ אין לזוז מהמנהג להתחיל ביום שני, עכ"ל.

ויעוין במחה"ש שביאר את טעם שתי הדעות בזמני ההתחלה, דדעת הסוברים דמתחילים מא' דר"ח משום דאיתא בפרקי רבי אליעזר [פרק מו] בראש חדש אלול עלה משה להר לקבל לוחות אחרונות (ועל כרחק עלה יום א' דראש חדש אלול דהוא יום ל' מאב, מכח החשבון של ארבעים יום, עיי"ש החשבון, ואזלינן רק בתר ההתחלה), ודעת הסוברים דמתחילים מב' דר"ח משום דבענין ל' ימי תקיעה דכתיב "תקעו בחודש" כמנין חודש, והוא מב' דר"ח עד ער"ה וב' ימי ר"ה. והכרעת המג"א דגם לסברא ראשונה צריך להתחיל מב' דר"ח ע"פ הוכחת התוס' ממדרש תנחומא דמשרע"ה עלה בב' דר"ח.

אם חיוב התקיעה בר"ח גדול יותר משאר הימים

ו. ולכאורה יש נפק"מ בין הטעמים דלטעם הראשון עיקר התקיעה בר"ח ואח"כ קיל טפי דהא עיקר הטעות ביום הראשון להודיע מתי עלה משרע"ה כדי שלא יטעו שוב אחר ע"ז (עיין במחה"ש ותבין), משא"כ לטעם השני ל' יום הכל בחד חיובא. וגם לפי הכרעת המג"א איכא נפק"מ מכ"ז דלכאורה לא בא לבטל טעם הראשון רק לומר דגם לטעם הראשון יש להתחיל מב' דר"ח. וא"כ תקיעת ר"ח עיקרית יותר (גם לפי משמעות המשנ"ב בס"ק ג' כדעת המג"א מדהביא דברי דרך החיים בסוף דמתחילים בב' דר"ח).

וראיתי בלבוש שכתב לחלק בין גדר התקיעה של ר"ח ושאר הימים, דתקיעת יום א' דר"ח היא משום סור מרע, ושאר הימים משום עשה טוב, עיי"ש.

ז. שו"ר בספר הלכות חג בחג להגרמ"מ קארפ שליט"א שכתב בפרק א' סעיף ד' - וביותר צריך להקפיד על כך בר"ח אלול עצמו שזהו עיקר התקנה כמבואר בפרקי דר' אליעזר, ע"כ, וכונתו דבר"ח אלול יש להקפיד טפי על תשר"ת הואיל וילפי' משופר דהקב"ה נתעלה בו דכתיב עלה א-לוקים בתרועה ה' בקול שופר ומשמע דבעי' תרועה, משא"כ כל החודש סגי רק בתקיעה לעורר לתשובה עיי"ש, וכ"כ להדיא בשבולי הלקט ובכלבו דהביאו מנהג התקיעה רק בראש חודש אלול וע"פ הפדר"א הנ"ל, ע"כ.

ולענ"ד עוד נפק"מ למה שהסתפקנו לעיל אם צריך לחזור אחר שופר ובעל תוקע לתקיעות של חודש אלול, ולפי הנ"ל דאפת"ל דבכל החודש ליכא חיוב לחזור אחר התקיעה, ביום הראשון של התקיעות יש לחזור אחר התקיעה, ואם אין במנין שופר או מי שיודע לתקוע ישלחו לחפש אחריו ואף ימתינו לו זמן מה.

עוד נראה דגם לחולקים על האגר"מ וס"ל שלא ניתקנו התקיעות דאלול רק בשחרית ואם שכחו או נאנסו ולא תקעו בשחרית אין חיוב להשלים במנחה, י"ל שביום הראשון יתקעו במנחה

בנידון האחרונים בקריאת הפטרות והמגילות מתוך החומשים והמסתעף ובענין הדפוסים שבימינו

ד' נידונים בקריאה מן החומשין

הפוסקים דנו בענין מה שנהגו בדורות הקודמים להקל ולקרוא את הפטרות מתוך חומשין או נביאים הנדפסין בדפוס ואינם נכתבים כדון ספר, ויל"ד בדבריהם בכמה נדונים: א' בדין הקריאה והברכות כשקורין מחומשין. ב' האם יכולים לקרוא עם החזן בקול רם או דיש קפידא שיקראו בלחש וישמעו הקריאה של המפטיר מתוך החומש. ג' האם החומשין והדפוס בימינו דינו ככתב החומשים שבזמן המג"א או גרע טפי. ד' יש לדון לענין קריאת המגילות במועדים כשאינם כתובים על הקלף אם יש להחמיר בהם יותר מהפטרות או להקל בהם ובדברי האחרונים מצינו צדדים לכאן ולכאן וכמש"ת.

דברי הלבוש וקושיית הפוסקים

הנה המשנ"ב [סי' רפ"ד ס"א] הביא דברי הלבוש דכתב וז"ל תמהתי על שלא ראיתי נוהגין לכתוב הפטרות כדון ספר, כי היה נראה לי שאין יוצאין כלל בקריאת הפטרה בחומשים הנדפסין כיון שאין נכתבין בכל הלכות ספר תורה או מגילה ע"כ, ויעוי' במלבושי יו"ט על הלבוש ובט"ז סק"ב שתמהו עליו דבגמ' גיטין ס'. אמרינן דקורין בספר הפטרות אע"ג שלא ניתן ליכתב ומשום דלא אפשר והוי בכלל עת לעשות לד' עיי"ש, ופי' רש"י דלא ניתן לכתוב אלא ספר נביא שלם והם היו כותבים כל הפטרות יחד, כיון שאין לכל ציבור יכולת לכתוב נביאים שלם, ולפי"ז כתב הט"ז דכיון דאפי' יהיו כותבים כל הפטרות בקלף ובדיו אין להם דין ספר אלא משום עת לעשות, א"כ גם בחומשים הנדפסים יש להקל מהדפוס יש לו ממש דין כתיבה עיי"ש, אבל במגילה כתב הט"ז דאיי"צ לטעם דעת לעשות לד' כיון שהוא ספר בפנ"ע על כן כותבים אותו.

ויעוי' באליה רבא דכתב ליישב דהלבוש ס"ל דאמנם אין קפידא לקרוא מתוך הקלף בנביא שלם אבל עדיין צריך לקרוא מתוך נביא שלם הנדפס וכמש"כ המג"א דכיון דדפוס כתיבה מעלייתא היא והספרים הם בזול אסור לכתוב הפטרות לחוד וצריך לקרות הפטרה מתוך נביא שלם הנדפס עיי"ש, וביאר המחצית השקל כוונת המג"א דכיון דבימינו אפשר בנקל ע"י דפוס ליכא משום עת לעשות לד' וחזר הדבר לאיסורו דאין לכתוב הפטרות לבד.

שיטת המג"א ודברי המשנ"ב לדינא

ויעוי' במשנ"ב דהביא דברי המג"א והא"ר דצריך לקרות הפטרה מתוך נביא שלם הנדפס ולא מתוך החומש, [ובשעה"צ סק"ב כתב אף בדפמ"ג כתב דצריך לקרוא מתוך 'תנ"ך' לאו דוקא הוא, כלומר דסגי בספר נביא שלם, מיהו יש לציין דבתוס' ר"ד הנדפס בגליון הגמ' שם כתב וז"ל שאין כותבין אלא כל הנביאים ביחד ע"כ, ויעוי' בהע' על הריטב"א דאולי צ"ל 'כל הנביא' עיי'ן בב"ב י"ג: וחכ"א כל אחד ואחד בפנ"ע ורש"י ותוס' שם ד"ה רבי].

והנה המג"א הוסיף וכתב דאע"ג דכתובים בנייר ולא בקלף מ"מ בספרי נביאים וכתובים אין קפידא בדבר וכמש"כ השלטי גבורים שבת פט"ז דנכתבים בכל מיני צבעונים ולא בעינן דיו, ועוד דמברכים על שיר השירים ואיכה אע"פ שכתובים בדפוס בנייר ועיי' מש"כ בסוסי ת"צ עכ"ד. וכוונתו דהרמ"א שם הביא דנהגו לקרות שיר השירים בפסח ורות בשבועות וכתב דנהגו העם שלא לברך, והמג"א שם הביא דברי הרמ"א בתשו' דכתב כמה טעמים והעיקר כתב כיון דאין קורין מתוך הקלף כקריאה בספר שאחד קורא ומוציא את כולם ולפיכך אין לברך, אולם המג"א פליג והביא דברי הלבוש והפוסקים שכתבו לברך אע"פ שקורין מתוך החומשים, ויעוי' גם בבאור הגר"א שם דהביא מהמהר"ל דכל אחד קורא בברכה כלומר קורא מתוך החומש ומברך לעצמו עיי"ש. ולפי"ז כתב המג"א דגם בקריאת הפטרות מתוך ספר הנדפס יש לברך כמו שנוהגים לברך בקריאת המגילות מתוך חומשים.

הקו' בשיטת הלבוש דמאי שנא הפטרות מקריאת המגילות בחומשים

ויש להקשות בסתירת דברי הלבוש דלענין הפטרות תמה על מה שיינהגים העולם לקרוא מתוך החומשים, ומאיך לענין קריאת

המגילות פשיטא ליה דקורין מתוך הדפוס ומברכים וכמש"כ בסי' ת"צ בקריאת מגילת רות ושיר השירים דכל אחד קורא לעצמו ומברך על מקרא מגילה ושהחיינו, ותמה על רבו הרמ"א שכתב דנהגו שלא לברך עיי"ש.

אולם כתב הא"ר בסי' רפ"ד דהלבוש כבר עמד בקו' זו בסי' תקנ"ט וכתב שם בזה"ל וכל ימי תמהתי כיון שנוהגים לקרות איכה בצבור ולברך עליו על מקרא מגילה, מדוע לא נהגו באיכה כמו במגילה לכתוב אותה על קלף וספר בפני עצמו, כדון כל הספרים שצריכים לצאת בהם ידי חובתם בצבור, וז"ל דמי לשיר השירים ורות וקהלת דשאני הם שאין רגילים לקרותם בש"ץ אלא כל יחיד ויחיד קוראה בפנ"ע' משא"כ באיכה שצריכים לקרות ע"י הש"ץ להוציא הקהל ולמה קורין אותה מתוך החומשין הנדפסין ולא נכתבה כהלכות ספרים וצ"ע. ואפשר שנהגו כן מפני שלא היה מצוי להם מפני שהסופרים לא נהגו לכותבם משום שאנו מחכים ומצפים בכל יום שיהפך לנו יום זה לששון ולשמחה ולמועד ואם היו כותבין מגילת איכה היה נראה כמייאשין מן הגאולה ח"ו, משא"כ במגילת פורים כי ימי הפורים לא יהיו בטלים ולפיכך ע"י הדחק נהגו לקרות איכה מתוך החומשין עכ"ל.

וחזינן מדברי הלבוש דיש חילוק גדול בגדר קריאת המגילות, דבמגילת רות שיר השירים וקהלת נהגו לקרותם כל יחיד לעצמו וכיון דלא היה תקנה שהש"ץ יוציא את כולם לפיכך אין בהם דין קריאה מתוך הספר. משא"כ מגילת איכה שצריכים לקרותה בציבור והש"ץ מוציא את הקהל בזה יש קפידא לקרותה מתוך הספר כדון שאר ספרים שצריך לקרות בציבור.

בביאור דברי הלבוש במגילות ג' דרכים

ובביאור דברי הלבוש נראה לדון ולפרש בכמה דרכים: א' י"ל דודאי מעיקרא כל המגילות לא נתנו ליכתב בחומשין ובעינן כתיבה על הקלף ושיהא ספר שלם, אלא דמשום 'עת לעשות לד' ניתנו ליכתב, ולפיכך יכולים לקרוא בהם כל יחיד לעצמו, אבל בקריאה בציבור יש קפידא דאין הש"ץ יכול להוציא אחרים אלא מתוך הספר והיינו משום דדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם ע"פ, וקריאה שלא מתוך ספר חשיבא כקריאה ע"פ ולפי"ז הקשה הלבוש בקריאת מגילת איכה היאך הש"ץ קורא מתוך החומש.

וע"ז כתב הלבוש ליישב בדוחק דכיון דלא היו רגילים בכתיבת מגילת איכה נהגו להקל ולקרות מן החומשין, ויל"פ דמקילין בדין דברים שבכתב היכא דלא אפשר, ודמי למש"כ הפוסקים בסי' רפ"ד בשם המרדכי דגם בקריאת הפטרה אם א"א לקרותה מתוך הכתב קורין אותה בע"פ.

ב' עוד יל"פ דברי הלבוש באופ"א דבקריאה בציבור יש קפידא משום כבוד החצית וכשם דאין קורין בחומשין אע"פ שכתובים על הקלף כהלכתן וכדאיתא בגמ' גיטין שם דמשום כבוד הציבור צריך לקרות מתוך ספר תורה שלם, הכ"נ בקריאת המגילות בציבור אע"ג דמשום עת לעשות לד' הקלו לכותבן מ"מ אין לקרות בהם בציבור משום כבוד הציבור, ולענין הפטרות נמי ס"ל להלבוש דאין לקרות מתוך החומשין ומה שמצינו בגמ' דהקילו רק בספר הפטרות דהתם הפטרות כתובין על הקלף כדון ספר ורק הקילו דאיי"צ נביא שלם.

ג' עוד נראה לפרש בדברי הלבוש דבשלמא לענין הפטרות מצינו לומר דכותבין ספר הפטרות משום 'עת לעשות לד' דאין ביד כל ציבור לכתוב נביא שלם לכל הפטרה והפטרה [כלומר כשמפטירין ביהושע יכתבו כל ספר יהושע ובשבת אחרת כל ספר יחזקאל], אבל בקריאת המגילות דקורין את כל המגילה ודאי צריכים לכתוב המגילה על קלף דזה גופא דין ספר שתהא כל המגילה נכתבת כדון ספר וכל ציבור בידם לכתוב מגילה על קלף. ולזה תירץ הלבוש בדוחק דכיון דלא נהגו הסופרים לכותבה ממילא הוא בגדר לא אפשר והיכא דלא אפשר מקילין משום עת לעשות לד'.

דברי המהר"י ברונא במגילת איכה

והנה בעיקר קו' הלבוש במגילת איכה דנתקנה לקרותה בציבור וממילא בעינן קריאה מתוך הספר, יעוי' בא"ר שם דהעיר מדברי המהר"י ברונא סי' ט"ז דכתב ליישב דגם במגילת איכה לא ניתנה לקרותה אלא ביחיד ולא ברבים ומה שקורין אותה בציבור היינו מפני שקורין אותה במקום חושך ומעט נרות וכיון דמעיקר התקנה לא נתקן לקרותה בציבור אין קפידא לקרותה מתוך הספר עיי"ש.

בשיטת הרמ"א דמגילות חמירי טפי מהפטרה

והשתא יש לדון ולהעיר בשיטת הרמ"א דכתב בסי' ת"צ לענין קריאת המגילות דנוהגים לקרות שיר השירים בפסח ורות בשבועות וקהלת בסוכות, והעם נהגו שלא לברך עיי"ש, ובשורת

יד"ח, וא"כ צריכים כל הקהל לקרוא הפטרות לעצמן מתוך החומשים וכיון דבלא"ה לא נפקי יד"ח בקריאת החזן אין קפידא במה שקורין בקול רם ואין שומעין הקריאה, וסיים שם דהנח להם ומדברי החת"ס עולה דגם בזמן חז"ל שהיו קורין בספר הפטרות היו צריכים הציבור לקרוא הפטרה בעצמן כיון דלא כתוב כל הנביא בספר אחד הו"ל כקריאה על פה, אולם עיקר החידוש בדברי החת"ס דאע"ג דתקנו קריאה בציבור של הפטרה ואין כל יחיד מברך לעצמו בשעה שכל הקהל קורין יחד כל אחד לעצמו מקרי קריאה בציבור ומברכים על קריאה זו ויעו"ב בסמוך בשיטת הגר"א.

דברי הגר"א דבחומשין צריך לקרוא בלחש

אולם במעשה רב להגר"א [אות קל"ו] כתב הפטרה בניגון וטעמים מנביא נכתב בגליון כספר תורה עם עמודים ואחד קורא וכולם שומעין, ואם הציבור קוראין בקול רם עם הקורא נעשה ברכת הקורא ברכה לבטלה, ומה שכתב המג"א [סי' רפ"ד סק"ה] בשם ספר הכוונות מיירי כשקוראין בחומש שאז צריכין הציבור לומר בנחת עם הקורא מלה במלה עכ"ל, והמתבאר מדברי הגר"א דכשקורין הציבור בקול רם ואינם שומעין קריאתו של החזן אין כאן קריאה בציבור כלל ונעשה ברכת הקורא לבטלה דעל קריאת יחיד לא תקנו ברכה, ולפיכך בקריאה מתוך החומש אמנם חייבים כל הציבור לקרוא בעצמן מתוך החומש אבל צריכים להקפיד לשמוע קריאת החזן.

וגם מדברי הגר"א נראה דבקריאה בחומשים חייבים כל הקהל לקרוא בעצמן ואין יוצאים יד"ח בקריאת החזן והטעם י"ל כדברי החת"ס דקריאה שלא מתוך ספר חשיבא כקריאה על פה ואין יכול להוציא אחרים יד"ח, אבל בקורא מהקלף מבואר במעש"ר דעדיף שלא יאמרו בלחש אלא רק יכוונו לשמוע את החזן ויש להוסיף דברמ"א סי' רפ"ד ס"ד כתב דשנים לא יאמרו הפטרה בפעם אחת כי תרי קלי לא משתמע, וא"כ יש קפידא שלא יקראו עם החזן כיון דיכולים לצאת בקריאתו.

ומיהו יש להעיר במה שפי' הגר"א דברי המג"א בשם ספר הכוונות דצריכים לקרוא עם החזן והיינו כשקוראים מן החומשים ולכאור' כוונתו דבאופן זה אין יכולים לצאת יד"ח בשמיעת החזן, אולם אם יש כאן קפידא של דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה א"כ הו"ל להמג"א לומר דמדינא דגמרא יש חיוב לקרוא עם החזן ולא להביא דין זה רק מספר הכוונות לרבינו האריז"ל.

ובאמת מצינו במנהגי הגר"א בכת"י תקנ"ח דכתב וז"ל ולשמוע הפטרה מן הקורא ולא לומר עמו וזהו כשקורין בגליון כספ"ת אבל כשקורין בחומש אז צריכין הציבור לומר עם הקורא מילה במילה כדמשמע במסכת תענית עכ"ד, וכוונתו דבגמ' תענית כ"ח. אמרינן דאין קורין בציבור בע"פ דברים שבכתב, וזהו מקור דברי הפוסקים הסוברים דדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בע"פ מ"ט דוקא כשמוציא אחרים יד"ח וכמש"כ המג"א והגר"א בס' מ"ט סק"ב עי"ש, ונמצא לפי"ז דמקור הדין הוא בגמ' תענית ולא בדברי ספר הזכרונות לרבינו האריז"ל, וצ"ע בדברי המג"א.

והנראה בזה דהמג"א בודאי לא סבר דיש כאן קפידא משום דברים שבכתב, דהא כתב המג"א בירש הסימן דבזמנינו שיש דפוסין חשיבא ככתיבה מעליא ולא בעינן כתיבה על הקלף ובדיו וכמו שהביא מדברי שלטי הגבורים, וא"כ גם בקריאה מתוך ספר הנדפס יש כאן קריאה מתוך הכתב, ואמנם יש מקום לדחות דהמג"א איירי בקריאה מחומשין כשאין ספר נביא שלם, אולם יותר נראה דספר הכוונות סובר דיש ענין לקרוא בפה הגם שמן הדין יוצאין בשמיעת החזן, ובאמת מצינו בבה"ל דגם בקריאה מתוך הקלף ראוי לקרות בלחש כיון דבלא"ה קשה לשמוע כל תיבה מפי החזן וצ"ע.

דברי המשנ"ב לדינא

והנה המשנ"ב [סי' רפ"ד ס"ה] הביא דברי המעשה רב דאם יקראו הכל בקול רם עם הקורא תהיה ברכת הקורא ברכה לבטלה. ובה"ל הביא גם מספר שערי אפרים [שער ט' סעיף ל"ג] שכתב וז"ל עיקר הדין הוא שזה שעלה למפטיר הוא בלבד יאמר הפטרה והציבור יאמרו ג"כ אחריו בלחש, ובמדינותינו נהגו שהכל אומרים והפטרה עם המפטיר יחד בקול רם והוא מחסרון ידיעה ונכון לבטל המנהג, ולכתחילה יש לנהוג שהמפטיר יאמר הפטרה בקול רם כהקורא בספ"ת והציבור יאמרו אחריו בלחש ועכ"פ טוב שיהיו עשרה עומדים סמוך להמפטיר שישמעו לקול האומר הפטרה וכו' לכן יש לנהוג שמיד שישמע שהמפטיר סיים הפטרה ומתחיל הברכות אע"פ שהוא עדיין לא סיים ישתוק עד שיסיים המפטיר הברכות ואח"כ יסיים הוא אמירת הפטרה עכ"ד.

וחזינן דהגר"א השערי אפרים והמשנ"ב נקטו לדינא דלא כהחת"ס וס"ל דכשקורין מן החומשין יש קפידא לשמוע קריאת הפטרה

הרמ"א סי' ל"ה כתב דאמנם מצינו באבודרהם ובמהר"ל שיסדו המנהגים והם כתבו לברך מ"מ מכמה טעמים נראה שלא לברך ובטעם הרביעי כתב שם וז"ל הטעם הד' ועיקר הוא בעיני דאף אם נאמר דיש לברך עליהו ושלזה נתכוונו מסכת סופרים [שהביא שם לעיל] היינו דוקא כשהם כתובים כתקנם בקלפים ובמגילות כמו שהיה דרך סופרים הראשונים כתובים בגלילה כספ"ת ואע"פ שכתוב בגי' מסכת סופרים אע"פ שכתובים בין הכתובים מ"מ מיירי שכולם כתובים בכרך אחד בקלפים כדרך ס"ת וכמו שהיה המנהג בימיהם אבל בחומשים שלנו אין לברך עליהו דלא עדיפי ממגילת אסתר שכתבו הרבה מן הראשונים שאם קוראה בחומש שקורא אותה בלא ברכה וכן פסק הרב הקארו [בשו"ע סי' תרצ"א] וכל שכן במגילות אלו ואפי' למאן דחולק שם וכו' מ"מ יש להוכיח שאין לברך על מגילות אלו דאם היה ראוי לברך עליהו היה להדר אחר מגילות הכתובות כתקנם כמו במגילת אסתר דלכר"ע מחוייבים להדר אחר מגילה כשרה ואין לברך על החומש אלא מכח דחק וכדינו בלולב ומדלא מהדרין עליהו כלל ש"מ דאין המנהג לברך עליהו, מכל אלה נראה דיותר יש לחוש לברכה שאינה צריכה ממה שיש לחוש שלא לברך דברכות אינן מעכבות עכ"ל.

ויש להקשות דמאי שנא מגילות דאין מברכים עליהם כיון שאינם כתובים בקלף ובגלילה כספ"ת, ומאי דלענין קריאת הפטרות בכל שבת נהגו בזמן הרמ"א לקרותם מתוך החומשים ולברך עליהם כפי שהעידו כל הפוסקים שהיו מעט אחר תקופת הרמ"א ה"ה הלבוש תלמידו של הרמ"א המלבושי יו"ט ה"ט והמג"א, ואמנם הלבוש הקשה כנ"ל דנראה דאין יוצאין בקריאה מן החומשים ונתבאר דבריו לעיל בכמה אנפי, אבל עכ"פ היאך סתם הרמ"א וכתב דאין מברכים על מגילות כיון שאינם כתובים כספר ומאי שנא מהפטרות דאמרינן בגמ' גיטין ס'. דמשום עת לעשות לד' היו קורין בספר הפטרות אע"ג דלא ניתן ליכתב באופן זה דאין כאן נביא שלם וצ"ע.

ב' דרכים ביישוב שיטת הרמ"א

ונראה לדון וליישב בב' דרכים: א' חדא י"ל דשאני הפטרות דבזמן חז"ל תקנו לקרות בהם כנגד ז' קרואים שקורין בתורה וכיון דהיא קריאה של חובה ולא היה בידם לכתוב כל ספרי הנביאים בגלילה ובספר לפיכך אמרינן דמשום עת לעשות לד' קורין בהם ומברכים עליהם, אבל בקריאת המגילות במועדים כבר כתב הרמ"א בתשו' שם דאינם אלא מנהג בעלמא והיכן מצינו שצו חכמים על כך שהרי לא נזכרו קריאות אלו בתלמוד ולא בשום פוסק כי אם בדברי האחרונים ובקצת מדרשות וכו' ולכן בזמן הזה שאין נוהגים כן רק באיכה ובמגילה אין לברך על האחרים עי"ש, וא"כ בקריאות אלו לא מצינו להקל ולקרות בציבור בברכה משום עת לעשות לד'. אולם יש להעיר לפי"ז למה לא מברכים במגילת אסתר שהיא חובה בקריאה מתוך החומשים וכמו שכתב הרמ"א דזו דעת הרבה מן הראשונים וכמש"כ השו"ע בס' תרצ"א, ולכאור' אדרבה כיון שהיא קריאה של חובה מדברי קבלה ועדיפא מתקנת הפטרות ולמה אין לברך על קריאה בחומשין משום עת לעשות לד'.

ב' ונראה ליישב באופ"א דלא שייך עת לעשות לד' על כתיבת המגילות כיון דביד כל ציבור לכתוב המגילה כדת וזו גופא החובה המוטלת עליהם כשם דמחוייבים לכתוב ספ"ת לקרות בו הכ"נ מוטל עליהם לכתוב את המגילות שקוראים בהם בציבור, וגם בהפטרות היו כותבים את כל הפטרות בספר על הקלף ובדיו, ורק הקילו שלא לכתוב את כל ספרי הנביאים לצורך קריאת הפטרה דמן הדין היה צריך לכתוב ספר נביא שלם ובה הקילו משום עת לעשות לד', אולם לאחר דבלא"ה הקילו שלא לכתוב נביא שלם ואין כאן קריאה מתוך ספר שלם בזה כתבו המלבושי יו"ט ה"ט והגר"ז דמטעם זה אפשר להקל ולקרות גם מתוך החומשים הנדפסים כיון דבין כך אין כאן קריאה מתוך ספר, ויותר מיכן מצינו במרדכי דבמקום דא"א לקרות מתוך הכתב קורין הפטרה על פה והו"ד במג"א, ויל"פ כמש"נ דאחר שהקילו לקרות בספר הפטרות משום עת לעשות לד' אין קריאה מתוך הכתב לעיכובא אלא למצוה.

דברי החת"ס דבקריאה בחומשין קורין הציבור בקול רם

והנה החת"ס בתשו' [סי' ס"ח] כתב ליישב מנהג העולם שהיו קורין הפטרות כל הציבור בקול רם ואינם שומעין קריאת החזן ולכאור' לא עבדי שפיר, וביאר החת"ס דהקריאה מתוך החומשים חשיבא כקריאה על פה כיון שאין כתובים בדקדוק כמו בספר וא"כ החזן אינו יכול להוציא את הציבור בקריאתו משום דדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה להוציא אחרים יד"ח וכמו שכתבו הפוסקים באו"ח סי' מ"ט דבקריאה על פה אינו מוציא אחרים

ד' מרן הגרשז"א זצ"ל דספר הפטרות על קלף קודם לתנ"ך המודפס

עוד נראה לפי האמור דצבור שאין ידם משגת לרכוש ספרי נביאים הכתובים על הקלף כהלכתן ראוי שישתדלו שיהי' להם "ספרא דאפטרותא" שכתובים בו כל הפטרות על הקלף, וכן הורה מרן הגרשז"א זצ"ל דזה עדיף לקריאת ההפטרות מספר תנ"ך שלם, [הליכ"ש תפילה פי"ב]. ונראה דיש ב' טעמים בדבר: חדא משום דיש לחוש לשיטת הלבוש דאפי' כשאין ספר שלם יש לקרוא מספר הכתוב על הקלף ותפור בגידין כדין ס"ת. אולם לפי האמור יש כאן טעם חדש גם לשיטת המג"א והפוסקים דפליגי על הלבוש וס"ל דאין מעליותא בספר שאינו שלם, מ"מ בספר הפטרות יש כאן מעשה כתיבה של אדם וזה מקרי קורא מתוך הכתב, משא"כ בדפוסים שלנו במכונות צילום דיש לחוש דלא מקרי כתיבה כלל והו"ל כקורא על פה ממש.

עוד הביא שם ממרן הגרשז"א זצ"ל דמותר להתעכב אפילו זמן מרובה, עד שיביאו ספר נביאים הכתוב על קלף לקרוא ההפטרות מתוכו, אף שיש בזה טורח הצבור, והוסיף רבנו שכן נהגו בירושלים מקדמת דנא.

מעשה רב ממרן הגריש"א זצ"ל בימי בין הזמנים

ויש לציין למעשה רב דמרן הגריש"א זצ"ל כשהיה יוצא בימי בין הזמנים לדירת נופש התנה ב' תנאים: א' חשמל כשר בשבת. ב' שיהיו שם ספרי נביאים על קלף לקריאת ההפטרות. וכמה שנים היה נוסע ליישוב קרית יערים [טלז סטון] ושם היתה דירה המשקיפה על הכביש שנוסעים בו בשבת ר"ל וביקש שיפרסו מפה על החלון לשבת בכדי שלא לראות בחילולי שבת.

הרב זאב פראנק

משקה 'סודה' אם דינו כמים לגבי כמה דינים

הנה יש לעיין במשקה ה'סודה' שהם מים שעירבו בהם גז המורגש בפה בשעת השתיה, אם דינו כמים דעלמא לכמה עניינים שמצינו בהם חילוק בין מים לשאר משקים, ואם מחמת תערובת הגז חלוק דינו משאר מים כמו שיבואר.

השותה סודה שלא לצמאו אם יברך

לענין הברכה על שתיית מים קי"ל (ר"ד ס"ז) שאינו מברך אא"כ שותה לצמאו שהחיד נהנה מהם, הא בחנקתיה אומצא ושותה מים להעבירו אינו מברך, ואילו בשאר משקים שהחיד נהנה מהם גם ככהאי גוונא מברך כמבואר במ"ב (סקמ"ב), ויש לעיין בשותה סודה שלא לצמאו אי דמי למים או לשאר משקים (וכבר נסתפקו בזה בבית ברוך לח"א כלל מ"ט אות ל"ה ובפתחי הלכה פ"ד הערה 29).

ולכא' כיון שטעם הפטור דשלא לצמאו במים משום שאין כאן הנאת החיך, א"כ מי סודה כשיש בשתייתם הנאת החיך מחמת הגז המעורב בהם ה"ל כשאר משקים, ואכן כן נקטו הגר"ש ואזנר (שערי הברכה פי"ח הערה ע"ה) ובשו"ת משנה הלכות (ח"ו סי' מ"ד) והגר"נ קרליץ (חוט שני ברכות עמוד קצ"ד) דאין חילוק בין נהנה מן המים מחמת סוכר המעורב בהם לתערובת דבר אחר.

אלא דיש לפקפק בזה, דלכא' מה שנהנה מן הגז המעורב בסודה אינה הנאת טעם, רק הרגשה בעלמא בפיו בגז המעורב במים, ומאן יימר שנתקנה ברכה על שתיה שאין בה הנאת אכילה אלא הנאה אחרת.

ובאמת שהגר"ח פ' שיינברג (חידושי בתרא עמוד קי"ד) כתב שסודה כמים להא מילתא, שאין הנאת החיך מתוספת הגז, וכתב עליו חתנו הגר"ח אלטוסקי בזה"ל: החוש מעיד שאינו כן, דאפילו אנשים וקטנים שבשום אופן לא ישתו מים סתם, מפינוק ומהרגלים רעים, מ"מ בתשואות חן ישתו מי סודה משום שנעים להם שתייתו, ועל כרחך צירוף הגז מנעים הליכת המים דרך החיך, ואין מקום לבקש מהחיך לבאר למה נהנה מתוספת הגז, כשכך המציאות, ע"כ. אבל ביאור הוראת הגר"ח פ' כנ"ל, דודאי שיש הנאה בשתיית סודה מה שאין במים סתם, אבל הרגשה בעלמא היא ולא הנאת החיך מטעם המשקה.

מהחזן אע"ג דצריכים לקרוא בלחש מתוך החומש, ואם אין עשרה השומעין את החזן יש כאן חשש ברכה לבטלה.

כשקורין מספר נביא שלם בזמנינו

אולם יש לדון באופן שקורין מתוך ספר נביא שלם הנדפס אם יכולים לצאת בשמיעה מהחזן, דהנה המשנ"ב בריש הסימן הביא מהמג"א והא"ר דדפוס שלנו חשיב ככתיבה ויכולים לקרוא בו כדין קריאה בספר ולא בעינן כתיבה בקלף ובדיו לעיכובא, ומיהו סיים המשנ"ב וז"ל אך לכתחילה בודאי ראוי ונכון שיהיה לכל צבור נביאים שנכתבין בקלף כדין שאז גם השמות נכתבים בקדושה משא"כ כשהוא על הנייר הנדפס עיין בא"ר, וכן הנהיג הגר"א בקהילתו וכעת נתפשט זה בהרבה קהלות ישראל ואשרי חלקם ע"כ. ובשעה"צ כתב דבעיקר הדין יש לדבר בזה הרבה עיין בא"ר, ומיהו אין למחות ביד הנוהגין להקל הדוא בכלל עת לעשות לד' שקשה לכל צבור לכתוב נביאים בקלף כדין, אבל בודאי הצבור שהיכולת בידם יש להם לכתוב נביאים כדין ובפרט בימנו שמפזרין הרבה כסף על תכשיטי בית הכנסת שאין נחוץ כל כך וכונתם לשם שמים כדי לקיים זה ק-לי ואנוהו בודאי מצוה להתנאות בכתיבת נביאים הקדושים עכ"ד. וחזינו דהמשנ"ב סתם להקל מעיקר הדין דסגי בספר נביא שלם ולכא' לפי"ז אין הקהל צריכים לקרוא בלחש עם החזן אלא רק באופן שקורין מתוך החומשים.

דברי החזו"א בדפוס בזמנינו

והנה מצינו בחזו"א [סי' קנ"ו בהשמטות לסי' רפ"ד, ונדפס גם בסי' ס' סק"א] דכתב לדון בדבר חדש דדפוס הנוהג בימינו אין פלוגתא כלל וגם לשיטת המג"א והא"ר אין מעליותא בקונטרס תנ"ך שלם יותר מהפטרות שבחומש, וזה תו"ד ונראה דאם לא אפשר למכתב בכתב סופר אלא בדפוס שוב אין חילוק בין ספר שלם למגילה דכיון דדפוס לא הוי כח אדם אלא הוי ככתבו קוף לא הוי ספר ולא ניתן לקרות בו, וכן אם לא אפשר על הקלף או אי אפשר בדיו, והלכך לדידן דהכל נעשה ע"י דפוס והוא שלא מכח אדם ושלא בדיו ולא על הקלף והסופרים נתמעטו ודאי הוי לא אפשר, ונראה דאין נפקותא לדידן בין ספר שלם למגילה כיון שאינו על הקלף ולא בדיו ולא ע"י סופר וכו' ולפיכך כשאין נביא כתוב כדינו ומפטרין בציבור בקונטרס אין נפקותא בין קונטרס של תנ"ך שלם או אפטרותא שבחומש עכ"ד.

וחזינו מדברי החזו"א דדפוס שבימינו הנעשה ע"י מכונת צילום הפועלת מכח החשמל לא חשיבא מעשה כתיבה לכו"ע ולפיכך אין מעליותא כלל בקריאה מספר תנ"ך או נביא שלם והטעם דמותר להדפיס הספרים בימינו כיון דהוי כלא אפשר כלומר ויש בזה משום עת לעשות לד', ולפיכך כתב החזו"א דציבור שאין להם נביאים יכולים לקרוא מתוך מתוך החומשים ואין צריכים לקרוא מתוך ספר נביא שלם.

וכן הובא בדינים והנהגות חזו"א [פי"ב קריה"ת אות ח'] כשאין נביא כתוב על קלף ומפטרין בציבור בנדפסין אין נפקותא בין קונטרס של תנ"ך שלם או אפטרותא שבחומש, והיה ז"ל נוהג כן למעשה להפטר בחומש טרם שעלה בידו להשיג נביאים כתובים על קלף ע"כ.

ונראה לדון לפי"ז דכיון דבזמנינו אין צד קולא בקריאה מספר נביא שלם המודפס כדברי המג"א והמשנ"ב, ממילא במקום דאפשר יש טעם נוסף להחמיר ולהקפיד על כתיבת ספרי נביאים בקלף כמו שהנהיג הגר"א. עוד נראה דיש חומרא נוספת בדבר דגם בקריאה מספר תנ"ך שלם צריכים כל הציבור לקרוא בלחש עם החזן ואין יוצאין יד"ח בשמיעה לחוד וכמבואר בדברי הפוסקים דבקריאה מתוך החומשין כל הקהל קורין עם המפטר.

דברי מרן הגריש"א זצ"ל בדפוסים שבזמנינו

וכן העיר מרן הגריש"א זצ"ל דדפוסים שלנו שאינם מכונת כתיבה כמו בזמן המג"א דשם פעולת ההדפסה נעשית בכוח אדם הלוחץ את הכתב על הנייר וחשיב כתיבה בספר כמשנ"ב המג"א, משא"כ במכונות צילום שבזמנינו דאין כאן מעשה כתיבה בכח גברא כלל, נראה דגרעיה אפי' מכתובה של חומשים ואין יכולים לצאת יד"ח בשמיעת ההפטרות מהחזן כיון דחשיב כקורא על פה, וכמשנ"כ החת"ס והגר"א דיש בזה קפידא מדינא דדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה להוציא אחרים יד"ח.

וגם בדפוס שלהם כתב השעה"צ דיש לדבר בזה הרבה, ומרן הגריש"א זצ"ל ציין לדברי הרוקח סי' ר"פ דכתב דדפוס לא מקרי כתיבה והו"ד בדעת תורה למהרש"ם סי' רפ"ד ע"ש, [יעו"ב בהערות לסי' גיטין סי'. ובקובץ תשובות ח"ג סי' מ"ט].

הגראי"ל שטינמן והגר"נ קרליץ לטעמייהו בשותה להנאה אחרת

וכן יש לעיין בדין השותה מים קרים רק כדי להתקרר או מים חמים על מנת להתחמם, שאין לו הנאת החיך מן המים רק שותה להנאת הגוף אחרת, וכבר עמד בזה בברכת אברהם (מבוטשטש דף ה' ע"א) לענין השותה מים להקר, וכתב שיברך על מעט יין לפטור המים.

ובשלמי תודה (ברכות עמוד י"ח) הביא מהגראי"ל שטינמן שלא יברך, שהרי שותה שלא לצמאו, ושהגר"נ קרליץ הורה שיברך, שגם חימום הגוף הנאה היא לברך מחמתה. והנה לעיל מינה (עמוד י"ז) הביא מהגראי"ל שטינמן לענין השותה סודה שלא לצמאו שלא יברך, וי"ל דאזיל לטעמיה שרק הנאת טעם מחייבת ברכה, ולא הנאת חימום הגוף או הרגשת הגז, ואילו הגר"נ קרליץ שהורה בשותה להתחמם שיברך, אכן גם בסודה דעתו שיברך כנ"ל.

עירוב הסודה בשבת כדי שיצא הגז אם אסור משום בורר

עוד יש לעיין במי שהגישו לו כוס סודה בשבת והוא היה חפץ במים, ורוצה לערב את המשקה כדי שיעלו ויצאו בוועות הגז מן המים, אם הדבר אסור משום ברירה שבורר הגז מן המים, וכי תימא שאין מקום למלאכת בורר אלא במקום שכשבא לברור ישנם לפניו שני מינים מעורבים, משא"כ בזה שקודם מעשה העירוב אין הגז ניכר לעצמו ואינו אלא מין אחד של מים, זה אינו, מהא דקי"ל (ש"ט ס"ז ומ"ב סק"ב) בנותן קיבה או שאר מיני חימוץ בחלב לחבצו דחייב משום מחבץ שהוא תולדה דבורר, הרי דאע"פ שקודם הברירה אין לפניו רק חלב, מ"מ כיון שבמעשהו מפרש הקום מן החלב ברירה חשיבא, וא"כ שמא הוא הדין למפריש הגז מן המים.

והנה לכאור' יש לדון להוכיח מכל פתיחת בקבוק מי הסודה ושפיכת המשקה לכוס, דהלא פסיק רישא הוא שיעלה ויצא חלק מן הגז מחמת שיחרור לחץ האויר והניענוע וליתסר משום בורר. ואמנם במי שחפץ בשתיית הסודה אין מקום לשאלה זו, לא מיבעיא להמבואר במ"ב (שם סק"ב) שהאיסור ברירה בשני מיני אוכל משום דהמין שאינו חפץ באכילתו חשיב פסולת לגבי המין שרוצה בו, וא"כ כל שחפץ בשניהם אין שם פסולת על אחד מהם, אלא אפילו למש"כ בבה"ל (ס"ג ד"ה היו) ע"פ לשון הרמב"ם שגם בדעתו להניח שניהם אלאחר זמן אסור, מ"מ מהות המלאכה מה שכל מין ניתקן בברירתו מחבירו, הא כל שחפץ בתערובתו נמצאת הברירה קלקול ולא תיקון, אבל עכ"פ במי שהיה חפץ במים סתם ושותה הסודה רק מחמת שהיא זו שהגישו לפניו, יהא אסור לפתוח הבקבוק ולשפוך ממנו כיון דפסיק רישא הוא שיצא חלק מן הגז.

הולכת התבן בכברה אם מותרת במקום פס"ר

אמנם בזה יש לדון להיתר מהא דקי"ל (שכ"ד ס"א) שמותר ליטול תבן בכברה וליתן לתוך האיבוס אע"פ שהמוץ נופל מאליו דרך נקבי הכברה, כיון שאינו מכוין למלאכת הריקוד, וכתב הח"י אדם (כלל י"ח נשמת אדם אות ב') דאפילו פסיק רישא שיפול מן המוץ שרי, דדוקא בעושה מלאכה רק שאינו מכוין לפעולתה אסור, משא"כ הכא שאינו מרקד כלל אלא שנוטל בכברה ומלאכת מחשבת אסרה תורה, ובספר שביתת השבת (מעשה חושב פ"ו הערה ב') ביארו מטעם אחר, דמלאכה דאורייתא ליכא אלא במרקד כל המוץ מן התבן כדאיתא בירושלמי, ובנוטל בכברה דלא מינכר המלאכה אפילו מדרבנן שרי. ולשני דרכים אלו גם אין מקום לאסור בבקבוק סודה את הפתיחה והשפיכה אע"פ דפסיק רישא שיתברר חלק מן הגז, שהרי אינו מתעסק במעשה ברירה וגם לא כל הגז נברר מן המים.

אלא שהגר"ז כתב להדיא בהיתר הולכת התבן בכברה, דאע"פ שהמוץ נופל לפעמים מאליו דרך נקבי הכברה, כיון שאינו מכוין לכך ולא פסיק רישיה הוא מותר, ע"כ, הא קמן שבמקום פסיק רישא אסור, וכ"כ בספר קצות השולחן (סי' קל"א ס"ו ובה"ש אות י"ז), ולזה חוזרת ההוכחה מבקבוק סודה שלא שמענו לאסור בו הפתיחה והשפיכה למי שהיה חפץ במים סתם אע"פ דפסיק רישא שיתברר חלק מן הגז, ושמע מינה שמאזה טעם אין בהוצאת הגז מן המים משום בורר, ואפילו לערב הסודה להדיא כדי להוציא בוועות הגז שרי.

ואכן כן מובא (שבות יצחק בורר עמוד קס"ג) בשם הגרי"ש אלישיב, שמותר לבחוש במי סודה להוציא הגזים, מפני שהדבר הנברר אינו ניכר. וקדמו בזה המהרש"ם (ח"ו סי' ל"ג) לענין עשיית הסודה שהביא למי שנשאל אם אסורה משום מחבץ שמפריד הגז ממקורו, וכתב להיתר מטעם דבעינן דומיא דמשכן שהיתה הברירה בדבר

גושיי, ומסברא אין מלאכה במשיכת כח חמוצי דק אוירי.

אמנם הנה בכף החיים (רכ"ו אות ד') כתב לענין ברכת האילנות בשבת ויר"ט, שלדברי המקובלים שכתבו שע"י ברכה זו מברר ניצוצי הקדושה מן הצומח נראה שיש בזה משום איסור בורר, הרי שנקט דשייכא ברירה גם בדבר שאין בו ממש כניצוצי קדושה.

כשמותר לשתות רק מים אם סודה בכלל

והנה בכמה מקומות מצינו חילוק בין שתיית מים לשאר משקים, פעמים שמותר לשתות רק מים ופעמים להיפך שהאיסור רק במים, ויש לברר בכל מקום לגופו אם סודה כמים או כשאר משקים.

בשני זמנים מצאנו שמותר לשתות רק מים, קודם הבדלה (רצ"ט ס"א) ואחר שתיית ד' כוסות (תפ"א ס"א). ולענין אחר שתיית ד' כוסות פשוט סודה כמים, מהמבואר במ"ב (סק"א) שמותר לשתות תה והדומה לו, דכמיא בעלמא הוא ואינו מבטל טעם מצה, וכל שכן סודה שאין בה תערובת טעם אחר כלל. ולענין קודם הבדלה הנה טעם ההיתר במים לפי שאין בהם חשיבות כלל כמש"כ בערוך השולחן (רצ"ט ס"א), ולא איתפרש להדיא הדין בתה ודומיו שעיקרם מים, וכבר נשאל בזה הגרי"ח זוננפלד (שלמת חיים סי' רצ"ג) שכתב דנראה שאין למחות למי שינהג היתר, וכל שכן בסודה דיש להקל.

ובשלושה מקומות מצאנו איסור שתיה רק במים, חדא בביהש"מ של שבת שחוזרות הנשמות לגיהנום ואין לשתות מים אבל שאר משקים מותר (רצ"א ס"ב בהג"ה), והמנהג לשפוך כל המים שאובים שבשכונת המת (יר"ד שלי"ט ס"ה), והמנהג שלא לשתות מים בשעת התקופה (יר"ד קט"ז ס"ה בהג"ה). ולענין מי סודה שבשכונת המת כבר כתב המהרש"ם (דע"ת שם ושר"ת ח"ג סי' שע"ה) להיתר, שהאיסור רק בשם מים ולא בדאית להו שם לווי, וגם שיש בהם משום של תשחית ומלאך המות אינו מדיח סכיניו להפסיד, ולכאור' הוא הדין לענין שתיית סודה בשעת התקופה, ולענין ביהש"מ של שבת הנה מנהג מרן הקה"י היה להחמיר גם בסודה (ארחות רבינו ח"א אות ק"ט), והגר"מ הלברשטם במכתב להגר"ח קניבסקי (שר"ת דברי משה סי' י"ד) דן להקל מצד מה שמי סודה יש להם שם לווי, ונסתייע מדין המהרש"ם הנ"ל, יעויי"ש תשובת הגר"ח.

עוד יש לעיין בדין נטילת ידים במי סודה, למאי דקי"ל (ק"ס ס"ב ומ"ב סק"ד) שמי פירות ראויים לנטילה בשעת הדחק, אם סודה כמים ליטול ממנה גם שלא במקום דחק. והנה טעם האיסור בשאר משקים שלא בשעת הדחק משום הפסד אוכלין כמבואר בשעה"צ (סקס"ח), וכבר למדנו מתו"ד המהרש"ם שגם במי סודה יש משום הפסד אוכלין, וא"כ אין ליטול ממנה לידים שלא במקום דחק, ואכן כ"כ הגר"ח"פ שיינברג (חידושי בתרא עמוד מ"א).

בירך על מים ובא לשתות סודה

ויש לדון עוד במי שבירך על כוס מים ואחר ששתה בא לשתות סודה, אם נפטרה בברכת המים, למאי דקי"ל (ר"ו מ"ב סק"ב) לענין פירות שרק פירות שמאותו המין ממש נפטרו בסתמא בברכה קמייטא ולא פירות ממין אחר, אם מים וסודה כמין אחד ממש להא מילתא או לא. ולכאור' פשוט דכיון שמשקה הסודה כל כולו מים, רק שמעורב בהם מעט גז, חשיבי כפירות מאותו המין להיפטר האחד ברכת חבירו, [ויעויין בספר שערי הברכה (פ"ג הערה פ"ז) דאפילו סוגים שונים של משקאות קלים לכאור' כולם כמין אחד, שהחילוק ביניהם רק בשינוי התמציות וצבעי המאכל].

מסקנת הדברים

א] השותה סודה שלא לצמאו, יש לעיין אם יברך מחמת הנאת הרגשת הגז המעורב במים, וכבר נחלקו בזה חכמי זמנינו, ויש לתלותו בדין השותה מים חמים כדי להתחמם, שאין לו הנאת טעם רק הנאת הגוף אחרת. ב] יש לעיין אם מותר בשבת לערב סודה כדי שיעלו ויצאו בוועות הגז מן המים, אם יש בזה משום ברירה. והמובא מהגר"ש אלישיב להיתר כיון שהדבר הנברר אינו ניכר, וכע"ז כתב המהרש"ם, אבל בכף החיים נראה שגם דבר שא"ב ממש אסור לברור. ג] אחר שתיית ד' כוסות שמותר לשתות רק מים, פשוט שסודה בכלל ההיתר, וגם לענין קודם הבדלה יש להקל. ד] מי סודה שבשכונת המת כתב המהרש"ם להיתר, ולכאור' הוא הדין לענין שתיית סודה בשעת התקופה. ובביהש"מ של שבת מנהג מרן הקה"י היה להחמיר גם בשתיית סודה, והגר"מ הלברשטם דן להקל. ה] אין ליטול ידים במי סודה שלא במקום דחק, דשייך בהם משום הפסד אוכלין. ו] בירך על מים ואחר ששתה בא לשתות סודה, לכאור' פשוט שחשובים כפירות מאותו המין להיפטר האחד בברכת חבירו.

מעשר כספים בבונה דירה להשכרה

א] בקובץ עיון הפרשה גליון ריא' הביאו מה שכתב הגאון הגרמ"מ לובין שליט"א בדיני מעשר כספים וז"ל שם עמוד קל"ז: מצוי שבונים יחידות דיור לצורך השכרה, ויש לדון אם צריך להפריש מעשר כספים מדמי השכירות לפני שכיסה את הוצאות הבניה של יחידות הדיור. ונראה דודאי יש להפריש מעשר כספים מדמי השכירות, והיינו דאף שנתבאר דמעשר כספים מפרישים רק מהרווח, וא"כ כל זמן שלא כיסה את הוצאות הבניה עדיין אין לו רווח מהדירה. אולם זה אינו, דהרי בשעה שבנה את היחידות דיור יש לו כבר את הנכס בשווי של הדירות, וכעת כל דמי השכירות הם רווח נקי, ואף אם אין נוהגים להפריש מעשר כספים מהנכס עצמו ולא נהגו אלא ממעות ולא מנכסים, אבל ודאי אין לומר דדמי השכירות אינם רווח אלא כיסוי הוצאות, דאדרבה כיסוי הוצאות הוא בעצם זה שיש לו דירה ששווה כנגד דמי הוצאות והרבה יותר מההוצאות, ואם רוצה למוכרה יכול למוכרה ולכסות את ההוצאות, וכעת כל מה שמקבל מדמי השכירות הרי זה רווח גמור שצריך להפריש ממנו מעשר כספים, עכ"ל.

ב] והנראה לדון בזה דכל זה שייך אם יש לו איזה הלואה עומדת לצורך קניית הדירה שהיא ממתנת לו כמה שירצה להמתין עד שיחזיר את ההלואה, וא"כ הרי ההלואה קיימת בדירה הזו ויחזירנה אימת שיחזיר, ובנתיים רווח השכירות כולו רווח, אכן לפי המציאות הרגילה אין לך אדם שלוהה לכמה שירצה אלא מחויב הוא מידי חודש בחודש לפרוע את ההלואה מה שלקח טיפין טיפין, ובודאי אינו יכול ואינו צריך למכור חלק בדירה לצורך תשלום הפרעון מידי חודש בחודש מה שהוא חייב להחזיר, וכל כונתו הוא לעשות עסק שהוא ישכיר את הדירות ומאותו התשלום שכירות שמקבל מידי חודש בחודש ישלם את חובו מה שהוא חייב כל חודש.

והנה הא לא מיבעיא דאם לקח חוב ברבית כגון שלקחה מעכו"ם או שלקח משכנתא מהבנק בענין של היתר עסקא, הרי ודאי דאותם ההוצאות מה שהוא צריך לשלם את הרבית יותר מההלואה בודאי הנך הוצאות הרי הם הוצאות גמורות, ואין לומר דמונחות הם בדירה שהרי בדירה מונח עיקר הכסף עצמו שלקח בההלואה, אבל הרבית מה שהוא מתחייב זהו הוצאות גמורות שאינם מונחות בשום מקום אלא מתחייב בהם כל חודש והם כהפסד בשבילו, וצריך להחזירם והרי הם בודאי כהוצאות הדרך.

ואפילו בכה"ג שדירתו מרווחת לו כל חודש, בכך שהיא מתייקרת כל העת בשווי הרבית שהוא משלם ויותר מכך, מכל מקום נראה דאין לזה קשר לעצם חוב הרבית עצמו, דבודאי חוב הרבית אינו מונח בהדירה ולא דמי לכסף ההלואה שמונח בדירה שקנאה בכסף ההלואה, אבל בכאן יש לו הפסד מחד גיסא בהוצאות הרבית שהם כמו הוצאות הדרך ויש לו מאיזך רווחים מהדירה, והנה מאחר שכתב דרווחי הדירה עצמה דינם כרווחי נכס שאינו צריך למכור את הנכס ולשלם את המעשרות שלהם, נמצא דכעת הוא פטור ממעשרות על רווחי הדירה, מה שהיא התייקרה, ואילו מעות הרבית הרי הם הפסד גמור שמתחייב בו בכל חדש ואין לו מהיכן לשלם כי אם מדמי השכירות שהם הרווח שלו כנגד ההוצאות מה שמוציא על החזקת כסף ההלואה כל חודש, וממילא נראה דיש לנכות דמי ההוצאות מרווח השכירות.

ג] אך מה שיש לדון בזה הוא גם כלפי עיקר כסף ההלואה, ובדומה לדרך הנ"ל מה שנתבאר ביחס לכסף הרבית, דהנה כפי מה שנתבאר המציאות הרי אין ביכולתו להחזיק את סכום ההלואה אלא אם כן ישלמו מעט מעט מידי חודש, וכן אין לו דרך לשלם סכום זה של ההלואה אלא א"כ ישלמו מכספי השכירות של הדירה, [ומסתבר דגם אם יש לו סכום של הון עצמי לשלם, הרי אינו רוצה לשלם מסכום אחר שדרוש לו להוצאות אחרות או להשקעות אחרות], וכל תכנית העסק הזה כך היא בנויה, שהחוב הגדול של ההלואה מחייב אותו בחוב קטן בכל חודש שאותו הוא צריך לשלם בלי המתנה, ולא באופן שיוכרח למכור את הדירה כדי לשלם חוב זה אלא בדוקא ע"י רווחי השכירות.

ומעתה כיון דזהו צורת העסק הזה אשר ההוצאות הם המה מה שיש לו להחזיר כל חודש, וזה בדעתו להחזיר מרווחי השכירות, הרי זה דמי לשאר הוצאות עסק שכל שיש לו הוצאות בשביל הרווח מנכים את ההוצאות מהרווח וכמו שהאריך בזה החוות יאיר סי' רכד, וממילא לפי המצוי דבכלל רווחי השכירות אין בהם כדי לשלם את כל החובות מידי חודש בחודש וצריך עוד להוסיף וע"כ במצב היותר טוב משלם בזה כנגד החוב, אם כן אין

בידו כלל רווח מחמת השכירות ולא יתחייב לשלם מעשרות בדליכא רווח.

ד] ואמנם מה שיש לדון כנגד זה מחד גיסא, דהנה סוף דבר הרי בשעה שהוא משלם מידי חודש גם איזה סכום שעומד כנגד הקרן עצמה ומסלק ממנו החוב כפי ערך מה שעומד כנגד הקרן והנה נסתלק השעבוד מהדירה עצמה באותו הערך, ורווח זה מתקיים לו לגמרי וכרווח בלא הוצאות ומדוע לא יתחייב לשלם מאותו הרווח, אמנם יש לדחות דהרי מה שמרויח את הדירה עצמה הרי זה רווח הנכס ואין הדין לשלם את המעשרות אלא ממעות ולא מנכס ואינו מחויב למכור על מנת לשלם את הרווח, ורק כשימכור את הדירה יקבל מעות בזה איכא שיטות דדנים זאת כמעות ומחויב לשלם מהם הרווח מה שהרויח, אבל לא קודם לכן.

והיה אפשר לדון דמה שהוא כנגד סילוק הקרן של ההלואה אין דנים זאת כרווח נכס בלבד מאחר שהוא הרי לזה מעות מהבנק והוא חייב להם מעות ומה שהשקיע בדירה הוא השקיע על הכסף אך עיקר חובו הוא חוב מעות, וכיון דכלפי הבנק חייב מעות והוא מגרע מחובו הרי זה חשיב רווח מעות ולא רווח נכס, אך יותר נראה לומר דמאחר דכל הרווח נוצר רק לאחר שהשקיע את המעות בהנכס, וביותר דרך זה הדרך שהוציא את הרווח א"כ כיון דהמעות עכשיו מונחים בהנכס הרי רווחו הוא רווח של נכס, וכן נראה קצת מדברי הרב שנקט כן, [ובלוקח הלואה בהיתר עסקה הרי זה בודאי על מנת להשקיע] ועל כן אין צריך לשלם מעשר מאותו רווח שיש בהדירה עצמה, ויש בזה עוד נפק"מ דנראה דאם קודם שימכור את הדירה יהא לו איזה הפסד כגון ששטפה נהר הרי נמצא דליכא רווח משא"כ אם היינו דנים את הרווח בסילוק החוב דמעיקרא הרי כל חודש הרויח בסילוק החוב והוי רווח מעות שחייב להפריש עליו מעשרות.

ה] ובאמת שיש לדון גם בכה"ג שבידו ללות מעות לזמן רב באופן שאינו מחויב להחזיר את ההלואה עד שירצה, והוא בונה בו את הבית ומשכירו לאחרים, והנה בדעתו בפועל להשיב את ההלואה מתוך השכירות מה שהוא מרויח בו מידי חודש, דנראה דכיון דכך הוא מעמיד את העסק שלו ואופן הרווחים שלו שאינו מניח את ההלואה בצד אלא הוא משתמש כל הזמן בעיקר ההלואה המונחת בבית בשביל לפרוע את החוב מידי חודש, לפי שאין בדעתו להשתמש לצרכיו בממון הבא ע"י השכירות ואח"כ למכור את הבית ולהחזיר את החוב, אלא בדעתו להרויח את ממון ההלואה גופא שלא יצטרך להשיבו.

ומעתה י"ל דאע"ג שממון ההלואה מונח בבית מכל מקום הוא עצמו ההוצאה ואינו כדבר העומד בפני עצמו, והרווחים של השכירות הם העומדים באופן ישיר כנגד הוצאות ההלואה לסלקה ולהמשיך להרויח ממנה משם ואילך לכשיגמור לסלקה, וממילא נראה דיש מקום לראות שכל זמן שלא סילק את הוצאות ההלואה עצמה הרי זה כמו שלא הרויח עדיין כלל, ורק לכשיגמור לשלם את כל ההלואה ע"י השכירות נוכל לראות בבת אחת את הרווח של הבית שהרויח ע"י עסקיו.

והסברא מה שכתב לומר לא כן, משום דכיון דממון ההלואה מונח בבית ויכול כל הזמן לסלק את ההלואה ע"י מכירת הבית א"כ הוי כמו שכבר כיסה את ממון ההלואה וממילא אין רווח השכירות נחשב כנגד הוצאת ממון ההלואה שהרי היא כבר כמו שעומדת להיפרע מן הבית עצמו, נראה דיש מה לדון בזה טובא, שהרי כל זמן שלא שילם את ההלואה הוא מחויב לפורעה והוא באמת מחויב את עצם הבית למכור ולהשיב את ההלואה, אלא שאינו מחויב בדבר בפועל מאחר שלא הגיע זמן הפרעון, אך אין כאן אלא חוב ולא דבר שהוא שלו, ועל כן כל זמן שהוא מחויב בו יש סברא לדונו כל הזמן כהוצאה שלא כוסתה והוא הולך ומכסה אותה ע"י השכירות, ועד שלא יכסה אותה והוצאה מרובה על הרווח אין כאן רווח ליתן ממנו מעשר.

ואע"ג דהוא כבר קנה את הבית והבית הוא שלו, והחוב בעיקרו הוא חוב ממון, אמנם נראה דגם הממון עצמו כיון דמלוה להוצאה ניתנה הוא זוכה בו לגמרי וממון אחר הוא מחויב להשיב ואעפ"כ לא נאמר שחשיב כמו שכיסה את הממון ושאר הרווחים הם רווחים שלו, וא"כ הוא הדין גם כלפי הבית דאע"פ שקנאו באותו ממון הרי ודאי כל זמן שלא פרע את החוב אין כאן שום סילוק החוב בקניית הבית אלא הוא נשאר מחויב בו, ויש סברא לראותו כהוצאה שהרווחים שבכל חודש עומדים כנגדה, ועד שלא יסלק את כולה אין רווח יתר על ההוצאה וכשישלים את כל ההוצאה לסלקה הרי בבת אחת נראה שהרויח בעסקיו בית שלם ויהא דינו כד"ן מעשרות במי שהרויח בית.

ואמנם אפשר לומר דאין ממתנין לראות את הרווח עד שישלים את כל הבית אלא מפעם לפעם לפי איזה שיעור זמן או לפי איזה

[א]

ג' דרכים בביאור הדין דאם מת שליח ראשון לא פקעה שליחותו של שני

אולם נראה דדבריהם תלויים בביאור הדין הנ"ל המבואר בגמ' (גיטין כט:), דאם מת השליח הראשון לא פקעה שליחותו של שני, דמצאנו בזה ג' דרכים בגדולי האחרונים;

ד' הקצוה"ח דיש שליחות למתים

א. הקצוה"ח (סי' קפ"ח סק"ב) ביאר דיש שליחות למתים ולא פקעה השליחות כשמת המשלח, אלא דאם מת הבעל פקעה אישותו ואין גט לאחר מיתה, אבל עצם השליחות לא פקעה, ויש שליחות למתים, ולכן אם מת השליח הראשון לא פקעה שליחותו של שליח שני, אע"פ ששליח שני הוא שלוחו של השליח הראשון ולא שלוחו של הבעל, והוכיח כן מד' המהר"ם פאדווה שנקט דשליח ראשון יכול לבטל את השליח השני, הרי דהוא שלוחו ולא שליח הבעל.

ולפ"ז פשוט דגם בניד"ד לא פקעה שליחותו של הראשון למנות את השני כשלוחו, אולם יש לדון מצד החסרון השני שנתבאר דא"א להתמנות כשלוחו של המת. אך לכאור' כיון שלפ"ד הקצוה"ח יש שליח למתים ולא פקעה השליחות כשמת המשלח, י"ל דשייך ג"כ להתמנות לכתחילה כשליח המת.

שליח שני הוא שלוחו של בעל ולא של שליח ראשון

ב. רוב האחרונים חלקו ע"ד הקצוה"ח והביאו כמה ראיות דאין שליח למתים, וביארו טעם הדין דלא פקעה שליחותו של השני מפני שהוא שלוחו של הבעל ולא שלוחו של שליח ראשון, וכן משמעות ל' הגמ' שם 'כולהו מכח מאן קאתו מכח דבעל קאתו, איתיה לבעל איתנהו לכולהו, ליתיה לבעל ליתנהו לכולהו'. ונראה דהגר"י אברמסקי והגר"א קוטלר זצ"ל נקטו בפשיטות כד' האחרונים הללו.

ד' הנוב"י דהבעל בעצמו ממנה את כל השלוחים

ג. מדברי רוב האחרונים עולה דודאי המינוי הוא של השליח הראשון [ומטעם זה יכול לבטלו לדעת המהר"ם פאדווה], אך מ"מ נעשה ע"ז שלוחו של הבעל הואיל וכח הגירושין הוא של הבעל, אולם מצאנו דרך מחודשת בנוב"י (אבה"ע סי' צ"א) שביאר דהמינוי גופא הוא של הבעל, וז"ל; 'אין הבעל ממנה השליח השני בעצמו רק נותן רשות לשליח ראשון שהוא יהיה שלוחו למנות שליח במקומו, ובעת שממנה אותו שליח הראשון לשליח השני נחשב כאילו הבעל בעצמו ממנה עתה, שהשליח הראשון שלוחו הוא לדבר זה למנות שליח ושלוcho של אדם כמותו' עכ"ל. והיינו דבאמת אין לשליח כח כלל למנות אחר במקומו, אלא דבמינוי של הבעל נכלל דמלבד מה שמינהו כשליח לגרש בעצמו, מינהו ג"כ למנות אחר בשליחותו של הבעל.

ולפ"ז פשוט דגם כששליח שני ממנה שליח שלישי, היינו משום דנכלל במינוי הראשון של הבעל שהוא ממנה את השליח הראשון למנות שליח שני למנות את השליח השלישי, והכל נעשה בשליחות הבעל. וכ"כ הנוב"י בספרו דורש לציון (דרוש י"ג דף נה.) והישועות יעקב (אבה"ע סי' קמ"א ס"ק טו-טז), ע"ש שכתבו כמה נפ"מ מכח יסוד זה.

ולפי דבריהם נראה פשוט דלא כדברי הגר"י אברמסקי זצ"ל, דאף אם השליח הראשון מינה שליח שני למנות שליח שלישי, נעשה השליח השני שלוחו של הבעל לענין זה, ועל כן גם אם מת שליח ראשון לא פקעה שליחותו.

ואמנם עמדו בזה הגר"י אברמסקי והגר"א קוטלר שם, וכתבו דדבריהם תלויים בגדר דין שליח עושה שליח, אם הממנה של השליח השני הוא השליח הראשון, או הבעל ממנה בשליחותו של הראשון, דכיון שהוא מחזר לגרשה הוה כאילו אמר לו הבעל שיעשה הרבה שלוחים עד שיגיע הגט לידה, והביאו כמה ראיות כצד הא', אך לא נחתו לזה דהנוב"י והישועות יעקב נקטו כצד הב', וכע"ז מצאנו בפתחי תשובה (אבה"ע סי' קמ"א סק"מ) בית מאיר (שם סל"ז) מרכבת המשנה (פ"ו מגירושין ה"ג ד"ה ואין לדחות) וחידישו חמדת שלמה (גיטין ל.) מטעם אחר, דכיון שהשליח עומד במקומו של הבעל לגבי הגירושין, הרי הוא עומד במקומו ג"כ לגבי

שיעור חשוב בחלקי הבית שנוכל לומר שכבר קנאו ולא יצטרך למוכרו בשביל להחזיר את ההלואה הרי זה כבר כמו שהרויחו, אך סו"ס אין כאן אלא רווח בית ואילו השכירות עומדת כנגד סילוק ההלואה והוא ההוצאה, והנפק"מ בזה דהרווח הוא רווח נכס ולא רווח ממון ועיקר דין מעשרות ניתן ברווח מעות ולא ברווח נכס, ויל"ע בזה.

ו) והנה מי שלוה ממון, והולך ומלוהו ברבית לעכו"ם ומרויח בו כל חודש, נראה דלדעת הרב גם בהכי נאמר הך סברא דממון ההלואה קיים לכשעצמו עד שיחזיר לו העכו"ם את ההלואה, ובנתיים רווח הרבית מהעכו"ם הרי הוא רווח גמור בלא הוצאות שיש ליתן ממנו מעשרות, אך נראה לומר דהכל תלוי באופן התנהלות העסק שלו, דאם כך הוא אכן מתנהג ליקח את רווחי הממון לעצמו לכל שימוש שהוא, א"כ כך הוא העסק שאלו רווחים צדדיים ואין להם קשר לעיקר ההלואה שאותה יחזיר לבסוף, אבל אם הנהגתו היא באופן שהוא מחזיר כל חודש את ההלואה עצמה מאותו הרווח א"כ הוא מעמיד את הרווח הזה לשלם את ההוצאה הגדולה של הלווה, וכך יש לדונו שהרווח עומד כנגד הוצאה זו וממילא עד שלא יכסה את ההוצאה אין כאן רווח, וכשיגמור לסלקו או מפעם לפעם שיעשה חשבון בכמה סילק את ההלואה זה יהא חשבון הרווח הנקי וממנו יפריש את המעשרות, ועל דרך זה נראה ברווחי הבית דתליא באופן הנהגתו עם דמי השכירות, וכנ"ל.

הרב אברהם זנגר

בירור בתשובת הגר"י אברמסקי זצ"ל בשליח הבעל שמסר הגט לבי"ד ומת

בספר חזון יחזקאל (ליקוטי הש"ס סי' י"ד) נדפס מכתב מהגר"י אברמסקי זצ"ל (סיון תרצ"ט) ששלחו לחכמי הדור שיחוו דעתם אודות שאלה למעשה בענין שליחות בגט, וז"ל; הוד כבוד גאונים של מרגן ורבנן שליט"א, מפני שהשאלה הנידונית היא הלכה חמורה הדורשת בירור בהיר, מתבקש כל מורה הוראה בישראל שליט"א שיחווה את דעתו הרמה בהענין המדובר. משכורתו תהא שלמה מאת נותן התורה בקחתו חלק בתקנת בת ישראל הנתונה בכבלי העיגון.

נשאלנו בבית דיננו במעשה שהיה שכך היה: מי שהיה שליח מהרבה אנשים להוליך גט לנשותיהם חלה במחלה מסוכנת, ומיראה פן לא יקום עוד מחליו עמד ומסר מיליה קמי בי דינא למנות שליח אחר (עי' שו"ע אהע"ז סי' קמ"א סוף סל"ז), ומת השליח הראשון קודם שהספיקו ב"ד למנות שליח אחר, ומספקא לן אם במיתת השליח הראשון עוד כח ב"ד יפה בענין מינוי שליח, דומיא הא דאיתא בגיטין (כט:). היכא ששליח הראשון מינה השליח שני תחתיו ומת שליח ראשון לא בטלה שליחות השני מטעם דכולהו מכח הבעל קאתו, ובי"ד נמי מכח הבעל קאתו ולא בטל כוחם במיתת השליח, או שאני בניד"ד דבי דינא אינו בשליחות על עצם מעשה הגירושין והם רק שלוחים על מינוי שליח, ואולי באופן כזה הם שלוחים של השליח הראשון על מינוי שליח אחר, ובמיתת השליח בטלה שליחותם, עכ"ל.

והאר"י הגר"י אברמסקי זצ"ל לדון בזה והסיק כצד הב' דבי"ד הם שלוחים של השליח למנות שליח אחר במקומו, ואינם שלוחים של הבעל הואיל ולא נתמנו על נתינת הגט לאשה, ושליחות על מינוי שליח אחר היא רק מכח השליח ראשון ולא מכח הבעל, [כי הבעל לא מינה את השליח הראשון כשלוחו למנות שליח אחר, אלא רק מינה אותו כשליח על הגירושין], ולכן אם מת השליח הראשון בטלה שליחותם. והגר"א קוטלר זצ"ל השיב לו כמה תשובות בענין זה והסכים עמו בגוף הדבר (ונדפסו דבריו בשו"ת משנת רבי אהרן ח"א סי' ס"א).

ונראה להוסיף בביאור הדברים, דב' חסרונות יש בזה; א. שליח המינוי הוא שלוחו של השליח ולא של הבעל, דרך שליח לגרש הוא שליח של הבעל אע"פ שמינהו השליח ראשון, כי השליח הראשון ממנהו לשלוחו של הבעל במקומו לגרש את האשה, אבל שליח למנות שליח שני הוא כולו שליחות של השליח הראשון ולא של הבעל, ועל כן כשמת השליח הראשון פקעה שליחותו של שליח המינוי. ב. כיון ששליח שני נעשה שלוחו של הבעל רק ע"י שנעשה שלוחו של הראשון, א"כ לאחר שמת הראשון א"א עוד לשני להתמנות כשלוחו של המת. [אולם הגר"י אברמסקי זצ"ל כתב שם רק את החסרון הראשון].

שליח לבעל על ענין זה, ומינוי השליח השני נעשה מכוחו של הבעל על ע"ש, ולפ"ז גם באופן ששליח ראשון מינה שליח שני למנות שליח שלישי, הרי השליח השני נעשה שלוחו של הבעל לגבי המינוי של השלישי, וא"כ גם כשמת השליח הראשון לא פקעה שליחותו של שני, ואכמ"ל.

[ב]

חידושו המופלא של האג"מ דיש דין זכין לאדם שלא בפניו במינוי שליח שני לגירושין

עוד יש להעיר בנידון הגר"י אברמסקי זצ"ל, דהנה באגרות משה (אבה"ע סי' קיז-קיח) חידש חידוש גדול מאד להלכה, במעשה שהיה שאחד נלקח לצבא הרוסי, וחשש שלא ישוב משם חי, וכתב מכתב לרב המקום שהוא ממנה אותו שליח לכתוב ולתת גט לאשתו, וטרם הספיק הרב לטפל בענין הלך הרב לעולמו, ולכאורה אין שום עצה לגרש אשה זו. אולם האג"מ חידש הלכה למעשה שיכול כל אחד מישראל לתת את הגט במקומו, וטעמו הוא דבשעה שהיה השליח חי קודם מיתתו נעשים כל ישראל שלוחים של השליח מדין זכין לאדם שלא בפניו. והנה אם הבעל לא עשה שליח א"א להיעשות שליח של הבעל מדין זכין, לפי שגט אינו דבר זכות לבעל, אבל אם עשה שליח חידש האג"מ דאפשר להיעשות שליח של השליח מדין זכין לשליח, דבמקום שיש עיגונא לאשה ודאי זוהי זכות בשבילו, דאם השליח הוא יר"ש בודאי הוא רוצה בתקנת בנות ישראל להתירה מעגינותה, ובפרט מאחר שהיה מוטל עליו הדבר מחמת היותו שליח להוציאה מעגינותה, ולכן הוי זכות עבורו ואנן סהדי שהיה חפץ לעשות שליח במקומו קודם מיתתו, והרי זה כמינוי שליח שלא בפניו דהשליחות חלה לאלתר אע"פ שלא נודע דבר המינוי עדיין לשליח, וה"נ בזה מדין זכין הרי הוא כאילו מינה את כל ישראל לשלוחים שלו שלא בפניהם וחלה שליחותם, ולכן אע"פ שמת השליח אח"כ לא בטלה השליחות כדין מת שליח ראשון דקי"ל דלא בטלה השליחות מפני ששליח שני הוא שלוחו של הבעל. [אמנם שלא במקום עיגונא כמו רוב הגיטין שהם חוב לאשה, אין כאן דין זכין, דלא הוי זכות לשליח לתת את הגט במקומו], עכת"ד¹.

והנה לפי דבריו נראה דגם בעובדא דהגר"י אברמסקי זצ"ל היו יכולים כולם לתת את הגט במקום השליח מדין זכין.

אודות המעשה של שליח הגט בחיפה תשט"ו שמת בפתע פתאום

אולם כבר מצאנו לכל פוסקי זמנינו שדנו אודות המעשה שאירע בחיפה בשנת תשט"ו ששליח ב"ד הגיע מחו"ל עם הרבה גיטין שניתנו לו ע"י הבעלים ברחבי העולם ע"מ לתת לנשותיהם שבא"י, ומת בפתע פתאום, ודנו אם אפשר לתת את הגיטין מדין זכין לבעל, וכן דנו בזה אחרונים מדורות קודמים בסברות שונות אם הוי זכות לבעל וכי"ב, ולא עלתה על דעתם כלל הצעת האג"מ שיועיל מדין זכין לשליח, ובע"כ דלא ס"ל כוותיה בזה.

ונראה לבאר החידושים שיש בדברי האג"מ;

מינוי שליח חל גם בלא ידיעתו והסכמתו

א. מה שנקט בפשיטות דמינוי שליח שלא בפניו חל לאלתר בלא ידיעתו והסכמת השליח, כן נקט ג"כ האמרי בינה (דיני גביית חוב סי' כ"ט סק"ד) וכתב שכן מבואר גם בחמדת שלמה (אבה"ע סי' ס"ח סק"ז), וכ"כ החלקת יואב (סי' ל"ב), וכתב האמרי בינה דמצאנו דוגמא לזה בקנינים דדעת אחרת מקנה מהני בלא דעת קונה, והוסיף דיש לתלות זאת בחקירה הנודעת בגדר שליחות, אם הוי מסירת כח לשליח או דמעשה השליח מתייחס למשלח, דלצד הב' א"א לומר

דחלה השליחות בלא דעת השליח שמתרצה דמעשה ידיה יתייחס למשלח, והובאו דבריו בשו"ת בית יצחק (אבה"ע ח"ב סי' פ"ג אות ה') וכתב לתלות בזה פלוגתת הפוסקים בשליח שביטל שליחותו ואח"כ נמלך בדעתו ונתרצה אם צריך מינוי חדש. [אולם בקונטרס השליחות להגר"ש (סי' י') כתב תליה הפוכה, דאם הוי מסירת כח, בלא רצונו ודעתו של השליח אין המשלח יכול ליתן לו בע"כ הכח הזה, אבל אם הוי התייחסות המעשה א"צ רצונו של השליח לחלות השליחות, אלא כל שעשה עבור המשלח מתייחס אליו]. אולם בקונטרס השליחות להגר"ש (סי' ז') האריך להוכיח מכמה דוכתי דודאי בלא הסכמת השליח לא חלה השליחות. וע"ע בחדושי הר"ם (אבה"ע סי' ק"כ סק"ג ד"ה עוד י"ל הטעם דלא מהני) וספר יפה מראה (גיטין ל. עמ' ק"ג) מה שציין בזה.

אין ברירה במינוי שליחות

[והנה כתב בשו"ת הרשב"א (ח"ד סי' קנ"ג והובא בב"י סי' קמ"א סמ"ג) וז"ל; 'אפשר שאם אמרה כל מי מכס שירצה הבעל ליתנו לו יהא שלוחי לקבלה שנאמר בזה אין ברירה', וכ"כ בשו"ת רעק"א (תנינא סי' פ"ח) והביא כן מהנוב"י (אבה"ע סי' צ"א) דבמינוי שליח שאינו מבורר לא חלה השליחות לאלתר משום דאין ברירה. אולם בניד"ד נראה דאין בזה חסרון, כי מדין זכין הרי זה כממנה את כל ישראל לשלוחיו, ודברי הרשב"א והאחרונים הם רק כשממנה אדם אחד בלבד שירצה הבעל ליתן לו הגט].

ב. אף אם מינוי שליח שלא בפניו חל לאלתר, יש תוספת חידוש לומר דגם לענין זכין הוא כן, דבלא דעת וידיעה של אף אחד תחול שליחות מאליה.

ג. עצם מה שנקט האג"מ דחשיב זכות לשליח מחמת עיגונא של האשה כמדומה שיש בו מן החידוש, דאע"פ שאין כאן זכות לשליח בדבר הנוגע אליו חשיב זכות מחמת האומדנא שרצון השליח הוא לסייע לאשה להוציאה מעגינותה.

תלוי ביסוד דין זכיה מטעם שליחות

ד. נראה דדברי האג"מ הם רק אם דין זכיה מטעם שליחות מועיל מדין אנן סהדי דעביד ליה שליח כל' התוס' (כתובות יא.), אבל לפ"ד הקצוה"ח (סי' ק"ה סק"א) דיסוד דין זכין הוא דהתורה נתנה לכל אחד כח שליחות לזכות לחבירו וא"צ מינוי כלל, לפ"ז בניד"ד מאחר ושליח עושה שליח לבעל ולא לעצמו, א"כ לא שייך דין זכין, דהא אינו מתמנה כשליח השליח אלא כשליח הבעל, וא"כ בע"כ צריך שיהא זכות לבעל, ומה יועיל שהוא זכות לשליח, וצ"ע בזה.

ועוד נראה דלפ"ד הקצוה"ח פשיטא דאין חלה שליחות זו כי אם בשעה שהוא עושה עבור המשלח, וכגון אם היה זכות ואח"כ נהפך לחוב, לכא' אם המינוי חל מדין אנן סהדי דעביד ליה שליח, לא יתבטל המינוי מאליו כמו כל מינוי שליחות דאינו מתבטל בלא ביטול השליח ע"י המשלח [וצריך בדיקה בדין זה], אולם לפ"ד הקצוה"ח פשיטא דאינו יכול לפעול לאחר שנעשה חוב, דמעולם לא חל עליו דין שליח אלא שהתורה נתנה לו כח לעשות בעבור המשלח בשעה שהוא זכות עבורו, וא"כ בניד"ד דבשעת המעשה כבר מת השליח הראשון וא"א לעשות עבורו מעשה שליחות אין מקום לדון בזה כלל.

דין זכין בכתיבת הגט

ה. באג"מ שם יש עוד חידוש מופלג ביותר דמועיל זכין בכתיבת הגט, אשר הוא נגד פשטות ההלכה דלענין כתיבת הגט צריך מינוי מפורש בקולו של בעל משום דין כתיבה לשמה, [ובקובץ אמת על תילה האריך להביא כל המקורות דלא מהני זכין בכתיבת הגט (נגד המעשה הידוע של הגט מצפת משנת תשע"ד)], והאג"מ האריך שם לבאר חידושו דכל שנתברר לסופר בוודאות שהבעל ציווה על כך מהני גם בלא מינוי מפורש, וכיון שכתיב הבעל בכתב ידו שחפץ שיתנו גט עבורו הרי זה כבירור ודאי וא"צ לשמוע קולו של בעל, ואכמ"ל.

והנה בפרט זה כבר דנו גדולי האחרונים אם שייך דין זכין לבעל בנתינת הגט באופנים מסויימים, וד' הנוב"י (תנינא אבה"ע סי' קכ"ו) והחת"ס (אבה"ע ח"א סי' י"א וח"ב סי' מ"ג) דשייך בזה דין זכין, ועי' שו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' ע"ט) מנחת יצחק (ח"א סי' מ"ט) קובץ תשובות להגר"ש"א זצ"ל (ח"א סי' קע"ז) ציץ אליעזר (ח"ה סי' כ"ג) ושעורי רבי שמואל (גיטין סו. אות שני"ח), אך כמדומה שסברת האג"מ לומר דגם להדעות דאין דין זכין מאדם אין בכך חסרון בזכייט גט עבור הבעל היא סברא מחודשת של האג"מ ולא נזכרה בשאר הפוסקים, ואכמ"ל.

¹ בסוף דבריו דן האג"מ בעיקר הדבר אם מהני דין זכין בנתינת גט להדעות דזכין לאדם אמרינן ולא זכין מאדם, וכתב דא"ז נחשב זכין מאדם כי אין האשה ממונו של בעל כדמוכח מהגמ' (קידושין סז:) דהא דאין קידושין תופסין באשת איש הוא רק משום דאין קידושין תופסים בחייבי כריתות ולא משום שהיא ממונו של בעל, ובע"כ דקנין האישות הוא רק ענין איסור והיתר וממילא שייך בזה דין זכין כמו ששייך דין זכין לאשה בקבלת הגט ע"ש.

בִּירְרוּר הַלְכָה

בִּירְרוּר הַלְכָה
אֶקְטוּאֲלִיִּים
מִתּוֹךְ הַסּוּגִיּוֹת
וְהַפּוֹסְקִים

פ' כי תצא - "השב תשיבם" "לא תוכל להתעלם"

כמה בירורי הלכה אקטואליים בהלכות השבת אבידה

אדם איבד חפץ יקר ללא סימן, ומחמת חשיבות החפץ המאבד ממשיך לחפש ולא מתייאש, האם המוצא יכול לזכות בו.

נראה לדון בזה בכמה מקרים

א' האופן המצוי איבד חפץ יקר ללא סימן ומבין שיש סיכוי קלוש שהוא ימצא את האבידה או שהאבידה תחזור אליו, ובכל אופן מחמת חשיבות החפץ הוא ממשיך לחפש ולקוות שהאבידה תחזור אליו, ולא אמר להדיא שאינו מתייאש - האם בכה"ג המוצא יכול לזכות בו.

ב' איבד חפץ יקר ללא סימן והמאבד ממשיך לחפש, ואומר להדיא שאינו מתייאש - האם בכה"ג יכול המוצא לזכות בו.

ג' איבד חפץ ללא סימן, במקום של בני תורה, בכוללים או בישיבות, שהרגילות להכריז אף על אבידה שאין בה סימן, ומחזירים למאבד אף ללא סימן לפני משורת הדין - האם בכה"ג יכול המוצא לזכות בו.

לענין נידון א' חפץ יקר ללא סימן והמאבד מחפש ומקווה שהאבידה תחזור אליו, נראה דמשמעות הגמ' והראשונים דהיות והחפץ ללא סימן (ואין במקומו סימן), יכול המוצא לזכות בו, היות והמאבד יודע שאין בחפץ סימן סתמא כבר התייאש ממנו, ומה שמצוי שממשיך לחפש את האבידה וחוזר למקומות שהיה ותולה מודעות, מ"מ בליבו הוא מתייאש יודע דחפץ ללא סימן שנפל במקום שאינו משתמר, אין כ"כ סיכוי שימצא או שיחזור אליו.

כן נראה בדברי הרמב"ם גזלה ואבדה פרק יד כתב "זה הכלל באבדה כל דבר שאין בו סימן כיון שאבד וידעו בו הבעלים שאבד הרי זה בחזקת שנתיאשו ממנו בעליו". וכתב עוד "כל דבר שיש בו סימן כגון שמלה ובהמה הרי זה בחזקת שלא נתיאשו ממנו בעליו שהרי דעתן תלויה ליתן סימנין שיש בו ויחזור להן לפיכך המוצא אותו חייב להכריז, אלא אם כן ידע שנתיאשו הבעלים".

מבואר ברמב"ם שאבידה ללא סימן ה"ה בחזקת שהמאבד התייאש. ורק באבידה עם סימן צריך שידע להדיא שהמאבד התייאש.

וכן משמעות הגמ' במ' כא, ובראשונים שם, וכ"כ המ"מ, דרק במצא חפץ עם סימן צריך שידע שהמאבד התייאש, אבל בחפץ ללא סימן כיון שנודע לו מהאבידה ה"ה בחזקת שהתייאש ממנה.

לענין נידון ב' כשאיבד חפץ ללא סימן ואומר מפורש שלא מתייאש, האם יכול המוצא לזכות בו.

מצאנו דנח' בזה הפוסקים, התרומת הכרי סימן רנט' ג' הביא משו"ת צמח צדק הקדמון סימן פט' שאם איבד חפץ במקום שרוב עכו"ם מצויים אף שהבעלים צווח שאינו מתייאש אין המוצא חייב להחזיר לו, כיון שרוב גויים מצויים שם וודאי התייאש. וכתב התרומת הכרי דלדברי הצ"צ כן הדין בכל האבידות העומדות ליאוש דאף שהמאבד צווח שלא התייאש לא מהני והוי יאוש. ובאמת כ"כ המאירי בדף כד' שמצא אבידה במקום רוב גויים אף שצווח שלא מתייאש הוי יאוש והראש"ל. וכן משמעות תוס' וכמה ראשונים בדף כב' בסוגיא של "שטף נהר".

ומאידך בתרומת הכרי שם, ובנתה"מ שם, ובדברי משפט שם, כתבו דאם עומד וצווח שלא מתייאש לא חל יאוש (רק בזוטו של ים הוי יאוש). וכן יש משמעות בטור ובשו"ע שרק בזוטו של ים הוי יאוש אף שעומד וצווח, ומשמע דבסתם אבידה אם עומד וצווח לא הוי יאוש.

לענין נידון ג'

נראה לדון בשני מקרים

אופן א' כשאיבד חפץ ללא סימן וכבר נודע לו שאבד, ואבד במקום שהרגילות להכריז אף על אבידה שאין בה סימן ומחזירים אף ללא סימן לפני משורת הדין (כגון במקום של בני תורה, בכוללים או בישיבות). - האם יכול המוצא לזכות בו, או צריך להגביה ולהשיב.

יש שכתבו שבכה"ג שהמאבד יודע שיכריזו ויחזירו לו אף שאין סימן, אין המאבד מתייאש, ואין למוצא לזכות המציאה. (יש לדון לדבריהם האם בכה"ג המוצא חייב גם להכריז, דאפשר דכיון שעתידי להגיע לבעלים יש לו להכריז, וצ"ע).

ומיהו בדברי הריטב"א ב"מ כד' נראה דבכה"ג הוא פטור מהשבה והראש"ל, דבגמ' ב"מ דף כד מובא דברי רבי שמעון בן אלעזר "המציל מן הארי ומן הדוב... המוצא בסרטיא ופלטיא גדולה ובכל מקום שהרבים מצויין שם הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתייאשין מהן". והגמ' דנה האם מדובר ברוב עכו"ם או אפי' ברוב ישראל. ומביאה הגמ' "תא שמע המוצא מעות בבתי כנסיות ובבתי

אופן ב' כשאבד חפץ ללא סימן ולא נודע לו שאבד התבאר להעל דרעק"א כתב דא"צ להגביה ע"מ להשיב, (והגר"ז כתב דצריך להגביה ע"מ להשיב, והתבאר לעיל דהעיקר להלכה כרעק"א), האם כשאבד במקום שהרגילות להכריז אף על אבידה שאין בה סימן ומחזירים אף ללא סימן לפני משורת הדין (כגון במקום של בני תורה, כוללים או בישיבות), האם בכה"ג יהיה על המוצא להגביה ולהשיב.

יש שכתבו שבגוונא שהמאבד עוד לא יודע שאבד לו החפץ, אם הרגילות להכריז אף אבידה שאין בה סימן, ומחזירים למאבד לפני משורת הדין. היות והמאבד עוד לא התיימש, ומסתבר שהחפץ יחזור למאבד - לכ"ע (אף דרעק"א) יש למוצא להגביה ולהשיב.

ונראה דפשטות ההלכה והמנהג להקל אף בזה, וחפץ ללא סימן א"צ להגביה ולהכריז, דהרבה פוסקים ס"ל דאין בזמנינו דין טב"ע, ומה שיש נוהגים להחזיר לפני משורת הדין אי"ז עושה חיוב להגביה ולהכריז, ולכן אף כוללים ובישיבות כשאין סימן א"צ להגביה ולהכריז.

מדרשות ובכל מקום שהרבים מצויין שם הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתיאשין מהן". מוכיחה הגמ', "מאן שמעת ליה דאזיל בתר רובא רבי שמעון בן אלעזר שמעת מינה אפילו ברוב ישראל נמי", דוחה הגמ', "הכא במאי עסקינן במפוזרין", מק' הגמ', "אי במפוזרין מאי אריא מקום שהרבים מצויין שם אפילו אין הרבים מצויין שם".

וכתב הריטב"א לבאר מה היתה הסלקא דעתך להעמיד במפוזרין, הרי אם מדובר במפוזרין שאין בהם סימן וודאי שהראש"ל אף שאין רבים מצויים שם. וביאר הריטב"א דהגמ' הבינה דנקט בתי כנסיות ובתי מדרשות דשכיחי בהו רבנן דמהדרי טפי מדינא לעשות לפני משורת הדין, וסד"א דמשום הכי לא מייאש, קמ"ל דמתייאש.

מבואר בריטב"א דאף שהמנהג להחזיר לפני משורת הדין, אפ"ה היות ואין סימן הרי שהמאבד מתיימש, ויכול המוצא לזכות בו.

מצא אבידה שמדינא אין עליו חיוב ליטול ולהכריז, והחפץ נמצא במקום שעלול להתקלקל (על מדרכה ברחוב), האם יגביה ויניח על גדר סמוך למקום שמצא, או עדיף דלא יגביה אלא ישאיר היכן שמצא, דאם יגביה יתחייב בהשבה לבעלים

שמצא חפץ שיש סימן וערכו הממוני מועט והמאבד לא יטרח לבוא לקחת מבית המוצא. ב' וכן באופן שאם ישאיר את מה שמצא במקום שמצא מסתבר יותר שיחזור למאבד, דבאופנים אלו עדיף שהמוצא ישאיר שם. - האם בהכ"ג יגביה ויניח על גדר סמוך למקום שמצא, או עדיף לא להגביה וישאיר היכן שמצא.

בנידון א' מצא חפץ ללא סימן בדרך נפילה - היות ואין בזה כלל חיוב השבה, עדיף שיגביה ויניח על גדר סמוך למקום שמצא

בנידון ב' מצא חפץ ללא סימן בדרך נפילה והמאבד עוד לא התיימש (יאשל"מ), - היות והעיקר להלכה כרעק"א שבכה"ג פטור מהשבה, עדיף שיגביה ויניח על גדר סמוך למקום שמצא

בנידון ג' מצא חפץ במקום משתמר לגמרי - היות והוא מצא במקום משתמר לגמרי ומאבד הינחו שם, צריך להשאיר היכן שמצא. דהרי במקום משתמר לגמרי אף שיש בחפץ סימן לא יגע בו, לרא"ש דאי"ז מוגדר אבידה, ולר"ן דעדיף לבעלים שישאירו שם. ומבואר בהפרישה ר"ס י', דאף אם מצא במקום משתמר לגמרי אף שאולי אחר ימצא ויקח לעצמו אפי' שהמוצא יודע מי הבעלים, לא יגע בו אלא ישאיר שם, כיון דהוא משתמר אי"ז מוגדר אבידה.

בנידון ד' ה' מצא חפץ בדרך הינוח ומשתמר קצת - היות ובשני אופנים אלו מדינא אין נוטל ומכריז, ואם יגביה את החפץ יהיה תלוי במח' הראשונים, דעת תוס' וכן פסק הרמ"א דכיון שהגביה הרי התחייב בהשבה מעלייתא, ואסור לו יכול להחזיר למקום שמצא. ובמ"א הבאנו את דברי החזו"א ב"ק סימן ז' דדן האם כשהגביה לא כדי להחזיר, אלא הגביה כדי להניח על גדר שלא יתקלקל, או הגביה ע"מ לראות אם יש סימן, האם אסור לו

נידון זה שייך בכמה אופנים שמדינא אין חיוב להגביה ולהכריז, ויתבאר להלן שיש חילוק בניהם.

א' מצא חפץ ללא סימן בדרך נפילה שמדינא פטור מהשבה והמוצא לא רוצה לזכות בו - האם יגביה ויניח על גדר סמוך למקום שמצא, או עדיף לא להגביה וישאיר היכן שמצא.

ב' מצא חפץ ללא סימן בדרך נפילה והמאבד עוד לא התיימש (יאשל"מ), דלרעק"א לא צריך להגביה, (ולגר"ז מגביה) - האם להלכה עדיף שיגביה ויניח על גדר סמוך למקום שמצא, או עדיף לא להגביה וישאיר היכן שמצא.

ג' מצא חפץ במקום משתמר לגמרי שהמאבד הניחו שם, דמדינא אין נוטל ומכריז. וכן מצא חפץ במקום משתמר לגמרי וספק אם הינחו שם, דבשו"ע כתב דאין נוטל ומכריז (בש"ך נראה דנוטל ומכריז) - האם יגביה ויניח על גדר סמוך למקום שמצא, או עדיף לא להגביה וישאיר היכן שמצא.

ד' מצא חפץ ללא סימן בדרך הינוח או בספק הינוח במקום משתמר קצת (כגון בתי כנסיות, ישיבות, כוללים), דמדינא אין נוטל ומכריז - האם יגביה ויניח במקום משתמר סמוך למקום שמצא, או עדיף לא להגביה וישאיר היכן שמצא.

ה' מצא חפץ עם סימן בדרך הינוח או בספק הינוח במקום משתמר קצת (כגון בתי כנסיות, ישיבות, כוללים), דלשו"ע אין נוטל ומכריז (ולרמ"א חיב להכריז) - האם לשו"ע יגביה ויניח במקום משתמר סמוך למקום שמצא, או עדיף לא להגביה וישאיר היכן שמצא.

ו' כתבנו במ"א (בהוברת), עוד שני אופנים שאפשר שעדיף למאבד שהמוצא לא יקח לביתו אלא ישאיר היכן שמצא, א'

מעלייתא).

ונראה דלהבנה א' דהטעם דיכול להחזירו למקומו דמשום דרך הינוח לא מוגדר אבידה, בנידון דידן שאבד בדרך נפילה, זה מוגדר כאבידה ואף לש"ך אם הגביה יהיה אסור להחזיר למקום שמצא. **ולהבנה ב'** דהטעם דיכול להניח שם מפני דהבעלים עצמם הניחו שם וזה נחשב השבה, בנידון דידן שאבד בדרך נפילה ולא הניחו כאן יהיה אסור להחזיר למקום שמצא. **ורק להבנה ג'** דיכול להחזירו למקומו כי מתחשבים בדעת הבעלים, לדעת הש"ך בנידון דידן יש מקום לומר להחזיר למקום שמצא כיון דניחא לבעלים דעי"ז האבידה תחזור לבעלים. ונראה דלמשנת' היות ובדרך נפילה אפשר דאף הש"ך מודה דאין לו להחזיר למקום שמצא ע"כ נראה דבנידון דידן אף לש"ך עדיף שלא יגע בו אלא ישאיר שם.

ג' היות ויש באבידה סימן ומדינא דגמ' ה"ה חייב בהשבה, בנידון דידן נראה דעדיף שלא יגביה ויניח על הגדר, דאם יגביה אפשר שיחול עליו חיוב השבה מעלייתא. ואף שהתבאר דאיכא סברא דבאבידות אלו עדיף לבעלים שלא יגביה ויכריז אלא ישאיר שם וא"כ היה מקום לומר שיניח על הגדר דכך הוא יותר נשמר לבעלים, מ"מ קשה לסמוך על סברא זו ולפוטרו מהשבה מעלייתא אחר שכבר הגביה ונהיה שומר. לכן נראה דישאיר היכן שהיה.

יש שכתבו דאף בנידון ד' ה' ו' עדיף שיגביה ויניח על הגדר ובה מונע מהחפץ להתקלקל ומקיים בזה השבה פורתא. ואפשר דיש לזה קצת ראייה מדברי האר"מ (הובא בסוף ספר השבת אבידה כהלכה) שכתב אם מצא נעל בודדת ברחוב יכול להגביה ולהניחה קרוב להיכן שמצא במקום משתמר. (ודבריו הם חידוש שאף באבידה שיש בה סימן יכול להניחה ע"ג הגדר, ואולי כוונתו דרק באופן זה יחזור האבידה לבעלים, ומדובר במקום משתמר שלא יקחנו אחר).

מבואר בדברי האגר"מ דאף שהגביה אבידה שיש בה סימן והניח על הגדר לא התחייב לקחת לביתו ולעשות השבה מעלייתא.

ומיהו כמשנת' בחזו"א נראה דבכה"ג אם הגביה יתחייב בהשבה, ולכן נראה שלא יגביה ויניח על הגדר כדי שבהגבתו לא יתחייב בהשבה מעלייתא.

מצא חפץ עם סימן בדרך נפילה ואם ישאירנו שם מסתבר יותר שיחזור לבעלים - יש שכתבו דבכה"ג עדיף שישאיר את החפץ שם.

א' אם מצא חפץ עם סימן בדרך הינוח בהמ"ד, ישיבה, כולל, דבזמנינו בד"כ חפצים נשארים מונחים זמן מה במקומם. ואפשר דאף בדרך נפילה במקומות הנ"ל, דאפשר דהמאבד זוכר שהיה שם והחפץ נשאר מונח שם.

ב' מצא חפץ עם סימן שהונח ע"י הבעלים בכוונה ע"מ שישאיר שם, נראה דבכה"ג לכ"ע עדיף שישאיר שם. - היות וכלפי הבעלים ה"ה משתמר, וגם בזה שמשאיר שם יש יותר סיכוי שהחפץ יחזור לבעלים.

אולם במקום שניכר שהונח ע"י הבעלים ונשכח, אם יש סימן

להחזיר דהתחייב בהשבה, ונראה בחזו"א דמסיק דאם הגביה ה"ה מתחייב בהשבה.

ולפי"ז עולה לדעה זו אין למוצא להגביה ולהניח על הגדר אלא ישאיר היכן שמצא.

ומאיך דעת הרבה ראשונים וכן פסק הש"ך דאף שהגביה (אם הוא עדיין שם ואין חשש שהבעלים היה והתיימש) מותר לו להחזיר למקום שמצא.

ומעתה בנידון ד' ה' - למש"כ החזו"א אם יגביה על הגדר יהיה תלוי במח' הש"ך והרמ"א. לש"ך בנידון דידן עדיף שיגביה ויניח על גדר סמוך למקום שמצא דבזה מצילו מהפסד ויש בזה השבה פורתא (וכמשנת' לש"ך במה שמגביה לא מתחייב מחמת זה בהשבה מעלייתא).

ולרמ"א דס"ל שאם מגביה ה"ה מתחייב בהשבה מעלייתא, נראה דלא יגע בו אלא ישאיר שם, (ולדברי הרמ"א אין לומר דעדיף שיגביה דבזה מצילו מהפסד, דהרי הרמ"א דיבר במצא דרך הינוח בלי סימן והיות והוא בלי סימן אם יקח לביתו לא יגיע לבעלים, ואפ"ה כתב הרמ"א דכיון דהתחייב בהשבה חייב ליקח לביתו ולהכריז ולא מתחשבים במה שנוח לבעלים).

בנידון ו' מצא חפץ עם סימן שעדיף למאבד שהמוצא לא יקח לביתו, (שמצא חפץ שיש סימן וערכו הממוני מועט והמאבד לא יטרח לבוא לקחת מבית המוצא. או באופן שאם ישאיר את מה שמצא במקום שמצא מסתבר יותר שיחזור למאבד) - במקרים אלו בפשטות נראה דלא יגע בו אלא ישאיר שם, מכמה טעמים כדלהלן.

א' למשנת' לעיל לדעת הרמ"א לא יגביה דאם מגביה מתחייב בהשבה.

ב' אף לדעת הש"ך דכתב דאף שהגביה יכול להחזיר למקום שמצא, בנידון דידן לכאורה יהיה תלוי מהו ההבנה בדעת הש"ך, במ"א (בחבורת) הארכנו לבאר טעם הראשונים והש"ך מדוע אף שהגביה והתחייב בהשבה יכול להחזיר למקום שמצא, וכתבנו ג' ביאורים בזה, **א'** דס"ל דדרך הינוח לא מוגדר אבידה ולא התחייב בהשבה ולכן מותר לו להחזיר למקום שהיה. **ב'** כיון דהוא דרך הינוח יכול להחזירו לשם, דהבעלים עצמם הניחו שם וזה נחשב השבה. **ג'** אף שזה אבידה והתחייב בהשבה, מ"מ היות ונח לבעלים שישאיר שם מתחשבים בדעת הבעלים. (ומאיך התוס' והרמ"א ס"ל דדרך הינוח מוגדר אבידה, וס"ל דא"ז השבה שמחזיר למקום שהבעלים הניחו שם, וס"ל דכיון דזו אבידה והתחייב בהשבה לא מתחשבים בדעת הבעלים וחייב בהשבה

ויש להעיר א' דבדרך נפילה א"א למאבד לחפש דלא יודע היכן נפל. **ב'** אף אם יחפש במסלול הליכתו מ"מ א"א לסמוך ע"ז שהחפץ ישאר שם, דבד"כ החפץ לא נשאר שם דפועל נקיון או אחר יקחנו.

לכן נראה דבסתם אבידה עם סימן בדרך נפילה אף בגוונא שאם ישאיר שם יש סיכוי יחזור לבעלים, מ"מ אין לסמוך ע"ז ולהשאיר שם, אלא חייב המוצא ליטול ולהכריז.

אולם נראה דיש מקרים שעדיף שישאיר שם

וערכו הממוני מועט והמאבד לא יטרח לבוא לקחת מבית המוצא. ב' באופן שאם ישאיר את מה שמצא במקום שמצא מסתבר יותר שיחזור למאבד, וכל זה דווקא במקום משתמר קצת, דבמקום שילקח ע"י אחר וודאי אין להשאירם שם.

לרמ"א חייב ליטול ולהכריז, לשו"ע לא יגע. (וי"א דבאופן שהונח ע"י הבעלים לזמן קצר, ונשכח, אף לשו"ע יש ליטול ולהכריז. פנ"י כה, מעיני חוכמה למהרא"ל צינץ כה, חמדת שלמה ריש א"מ).

במ"א (בחוברת) כתבנו דאף בדרך נפילה יש שני אופנים שהמוצא לא יקח לביתו אלא ישאיר היכן שמצא, א' מצא חפץ שיש סימן

מצא אבידה ללא סימן, ויודע למי החפץ שייך

ג' אם לא יודע אם הבעלים התיימש, מבואר בחמדת שלמה שם דמדינא פטור מהשבה, היות ובד"כ שאין סימן המאבד מתיימש, יש לתלות שכבר התיימש.

א' אם המאבד עוד לא התיימש, אף שאין באבידה סימן, כשיודע מי הבעלים צריך להחזיר לו (גמ' ב"מ כו' "ראה סלע שנפלה משנים").
ב' אם המאבד התיימש (אף שיש סימן), אף יודע מי הבעלים, מדינא פטור מהשבה.

מצא חפץ שאין בו סימן בדרך הינוח במקום המשתמר לגמרי, לא יגע בו, אף שהמוצא יודע מי הבעלים

בו. ובטור והשו"ע פסקו שלא יגע בו, ולכאורה היה נראה דמוכח כטעם הר"ן דבמשתמר לא יגע הוא משום דכן נח לבעלים, וא"כ לכאורה בנידון של הפרישה יש לו ליטול ולהחזיר לבעלים. אולם אי"ז ק', דבדרישה כבר הביא ראיות דאף לטעם הרא"ש דאי"ז אבידה, אפ"ה במשתמר לגמרי אף שיש למוצא ספק אם הונח ע"י הבעלים, לא יגע בו, (והטעם מבואר בדרישה ובש"ך, דכיון שנמצא במקום משתמר לגמרי, יש לתלות שהונח שם בכוונה ע"י הבעלים).

מצא חפץ שאין בו סימן בדרך הינוח ומשתמר לגמרי, אף שהמוצא יודע מי הבעלים, לא יגע בו אף שאפשר שאחר יקח לעצמו. והטעם דכיון דהוא משתמר אי"ז מוגדר אבידה. כ"כ הפרישה ר"ס י'.

ובש"ך ס"ק ל' נראה דבגוונא שיש ספק הינוח אף שמשתמר לגמרי צריך ליטול ולהכריז מחמת צד נפילה. ואף לדבריו בנידון דהפרישה במצא דרך הינוח ומשתמר לגמרי לא יגע.

ויש להעיר (הבאנו בחוברת במאמר א') דנח' הראשונים האם במשתמר לגמרי לא יגע מחמת דאי"ז אבידה (רא"ש), או מחמת דכן נח לבעלים (ר"ן). ונראה דדברי הפרישה הם לטעם דאי"ז אבידה, דלטעם דכן נח לבעלים, אפשר דבכה"ג עדיף שיקח ויחזיר לבעלים.

ומיהו אף במשתמר לגמרי באופן שיש חשש סביר שהחפץ ילקח ע"י אחר, אם יש סימן, יגביה ויכריז, (כמו אשפה שנמלך עליה לפנותה).

ועוד היה מקום להעיר (הבאנו שם במאמר א') דנח' הראשונים במשתמר לגמרי בספק הינוח, האם יטול ויכריז, או לא יגע בו. דברא"ש נראה דמחמת צד נפילה הרי"ז אבידה ויכריז. ובר"ן כתב דכיון דהוא משתמר וה"ה ספק מועיל ספק מזיק, לא יגע

מצא חפץ ללא סימן בדרך נפילה ואפשר דהמאבד עוד לא הרגיש בנפילה ולא התיימש, האם צריך להגביה ע"מ להשיב

שיחזור למאבד ע"י עדים, מ"מ אין בזה חיוב הכרז יתבאר דבזמנינו ברוב האבידות ללא סימן שאפשר דהמאבד עוד לא הרגיש בנפילה ולא התיימש העיקר להלכה דא"צ להגביה אלא ישאיר במקום שמצא

מצא חפץ ללא סימן ואפשר דהמאבד עוד לא הרגיש בנפילה ולא התיימש, א"א למוצא לזכות בו דהוא יאוש שלא מדעת. ונח' רעק"א והגר"ז האם מכיון שהמאבד לא התיימש צריך המוצא להגביה ע"מ להשיב, (הגר"ז). או כיון שהוא בלי סימן ולא עתיד לחזור לבעלים פטור מהשבה (רעק"א).

א' הפוסקים נקטו דהעיקר להלכה כרעק"א דאין בזה חיוב להגביה. ב' נראה עוד דאף לדעות שיש להגביה ולהכריז, מתבאר ברעק"א דבמקום שאין טב"ע א"צ להגביה ולהכריז, וכתבנו במ"א דנקטו כמה פוסקים דבזמנינו ל"ש דין דטב"ע, א"כ יש עוד טעם להקל ולא להגביה. ג' אף לגר"ז דס"ל דחייב להגביה, מ"מ באופנים המצויים בזמנינו, כגון, שמצא חפץ שערכו הממוני מועט והמאבד לא יטרח לבוא לקחת מבית המוצא. או באופן שאם ישאיר את החפץ במקום שמצא, מסתבר יותר שיחזור למאבד, נראה דלכ"ע לא יגביה את האבידה אלא ישאיר במקומה.

אף לדעות שצריך להגביה חפץ ללא סימן כשעוד לא היה יאוש, מ"מ אין חיוב להכריז

אף לדעת (הגר"ז) דס"ל שצריך להגביה חפץ ללא סימן כשעדין לא היה יאוש, מדברי הב"י עולה דאין בזה חיוב הכרזה.

דכתב הטור סימן רסב' שבדבר שאין בו סימן אין חיוב להכריז, וכתב הב"י שם סעיף ד' "דדבר פשוט הוא דמה תועלת בהכרזה כיון שאין סימן להחזיר על ידו". מבואר דאף אם נימא שצריך להגביה חפץ ללא סימן כשעדין לא היה יאוש משום דאפשר

תוספת שבת

שים לב!
מהשבוע זמן הדלקת נרות שבת מתחיל להקדים בכל שבוע

זמני הדלק'נ שבת מוקדם פרשת כי תצא

ירושלים: 6:36 מוקדם: 6:26
בני ברק: 6:52 מוקדם: 6:42
מודיעין עילית: 6:45 מוקדם: 6:35
חיפה: 6:45 מוקדם: 6:35
טבריה: 6:42 מוקדם: 6:32

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

העלון לרפואת האישה היולדת שושנה בת פועה וביתה התינוקת ברכה לרפוא"ש בתושח"י

המופת שסיפר מרן הגאון רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א בקבר הרמ"א, על האדמה שנפתחה ובלעה חתן וכלה שזילזלו בכניסת השבת, ויהיו הדברים לרפואתו השלימה.

אידיאלוגים, כאשר החתן, אותו בן בליעל, השתמש לטובתו בגדולי מלכות המדינה של אותו זמן.

הרמ"א לא נרתע והלך ואמר בפני בני הזוג כי שום דבר לא יועיל להם ואסור להם לעשות את הפירצה החמורה הזו. אך הם עמדו בעוז ובחוצפה ואמרו: "אתה אומר כך, ואנו אומרים לא כך!"... היה צורך להביע את אמיתות דעתו של הרמ"א, ולפעמים כשרוצים להביע אמיתות, יש מצב של "ופצתה האדמה את פיה". זו הייתה תופעה של מרידה בממלכת התורה ובגדול הדור אדונינו הרמ"א.

"משהמרו את פי הגדול - נבלעו באדמה"

יצא אליהם הרמ"א ואמר להם: גזרתי וכך חייב להיות!, ומשהמרו את פי גדול הדור, אירע דבר פלא וכל רואיו השתוממו: שניהם נבלעו באדמה, לנוכח עינים המשתאות של הציבור! סיפור מבהיל ומחריד. כך מסופר בפנקס הקהילה בקראקוב. גדולי המלכות נדדעזעו ופחדו מקפידת הרמ"א וביקשו את סליחתו, והפירצה נעצרה.

אנו מוצאים בתורה מעשה עם בליעה באדמה, בשעה שקורח ועדתו ערערו ומרדו בכוח ההנהגה המיוחדת של משה ואהרן והם טענו בחוצפה, "מדוע התנשאו על קהל ה'" על כך אמר שמש רבינו: "אם כמות כל אדם ימותון אלה ופקודת כל אדם יפקד עליהם. לא ד' שלחני. ואם בריאה יברא ד' ופצתה האדמה את פיה ובלעה אתם ואת כל אשר להם, וירדו חיים שאלה וידעתם כי נאצו האנשים האלה את ד'!"

אם בריאה יברא ד' - הדבר הזה יוכיח האמיתות של גדולי ישראל! מפעם לפעם מתעורר בשמיים צורך כזה, בכל מני שלבים, בכל מני רמות. כאשר ישנה מרידה בגדולי ישראל, כשמביעים מן מחשבה פסולה וחמורה: 'מי אומר שגדולי ישראל הם המעצבים והם יודעים מה לעשות על פי השם?..... אז יש צורך להביע את אמיתות העניין. וכשהצורך הוא גדול, מאמתים זאת על ידי 'ופצתה האדמה את פיה'. מבהיל! מעשה זה יש בו לקח דורות, ועל כל אחד ללמוד מכך.

אוויר קר צולף בפנים, עת אנו יוצאים מבית הכנסת של הרמ"א לחצר בית הכנסת. בחצר הקטנה, דלת פח ישנה מפרידה וחוצצת בין בית העלמין העתיק, בו טמונים הרמ"א, הב"ח, המגלה עמוקות ועוד מגדולי עולם. פוסעים בדומיה בינות למצבות האבן העתיקות, חלקן נוטות ליפול, בית העלמין אינו גדול, אך טמונים כאן גדולי וגאוני הדורות. בכל ציון וציון, לאחר דברי החיזוק של מרן הגרב"מ אזרחי שליט"א, העתירו כולם בתפילות נרגשות לישועת הכלל והפרט. ביציאה מבית העלמין דרך חצר בית מדרשו של הרמ"א, חלפנו שוב על פני הכיכר המגודרת שבאמצע הרחוב. במהלך הנסיעה הממושכת לוורשה, מספר מרן שליט"א את סיפורה של הגדר המגודרת.

איסור עריכת חתונות ביום שישי

"מעשה מבהיל ומחריד אירע עם אדוננו הרמ"א, עמוד העולם, שהאיר בפסקו ובתורתו את העולם כולו. הסיפור מופיע כולו בפנקס הקהילה בקראקוב וגרם לזעזוע עמוק ברחבי העולם בדור, אולם למעשה זה יש השלכות ומסר נוקב לכל הדורות. בכיכר השוממה והמגודרת מחות לבית מדרשו של הרמ"א, אירע מעשה נורא של בליעה באדמה, המזכיר בחרדה את ראשית ההיסטוריה של העם יהודי, בעת שקורח ועדתו מרדו בכוח הנהגתם של מה רבינו ואהרון הכהן.

באותה עת, בדורו של הרמ"א, היה נהוג לערוך חתונות ביום שישי. אולם כתוצאה מכך אירעה תופעה חמורה שהיו כאלו המאחרים את כלי הזמר לתוך שבת, רח"ל. בעקבות כך הוציא אדוננו הרמ"א גזירה לפי אסור על פי דעת תורתנו הקדושה, ועל פי דעת הרוב, לערוך חתונות ביום שישי.

מרידה בממלכת התורה

חרף הגזירה, היו בני זוג שהודיעו כי בדעתם להינשא ביום שישי ובחוצפתם הרבה אף הודיעו על כך לרמ"א! והנה התקרבה השבת. ובאותו דור שהרמ"א היה מנהיג ישראל וגדול הדור, עלולה הייתה להיגרם בשל כך פירצה עצומה בחומות השבת. ואותו זוג העז לפרוץ גדר בריש גלי ומתוך מניעים

מרן ראש הישיבה רשכבה"ג רבי גרשון אדלשטיין זצוק"ל בחודש אלול תשפ"ב עורר כמה פעמים על ניצול ימי ששי ושבת, נביא מדבריו שנאמרו לבני הישיבה בתחילת השיעור לבני שיעור א' לסדר כי תבוא תשפ"ב

אבל זה שלא כהוגן, כי אין היתר לביטול תורה, ואין זמן פנוי שאדם פטור מתורה, כמו שכתוב (יהושע א, ח) והגית בו יומם ולילה, ובגמרא מנחות דף צ"ט מובא שרבי ישמעאל אמר, צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה, שאז יכול לעשות דברים אחרים, כי כל היום וכל הלילה חייבים לעסוק בתורה, ואמנם יש גם זמנים שצריכים לנוח, מפני שזה הצורך, וזה גם כן

כידוע המציאות היא שהרגל נעשה טבע, ואם מתרגלים קשה לשנות את הטבע, ויש הרגל שיום ששי ושבת זה זמן שאין בו התמדה, כי אין שיעורים ואין מסגרת קבועה כמו כל השבוע, וההרגל נעשה טבע שזה זמן שאין התמדה בתורה, יום שישי ושבת, ליל שבת ומוצאי שבת, ובחורף לילות שבת הם ארוכים, וההרגל נעשה טבע שאין התמדה בזמנים אלו.

נקרא צורך עסק התורה, אבל אין זמן של פטור מתורה. אמנם אם מתרגלים אזי ההרגל נעשה טבע, וזה נעשה לו כהיתר, כמו שאמרו בגמרא (קידושין מ, א) כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר, ולא מרגישים כלל שזה חטא.

אבל עכשיו הרי זה חודש אלול, שהוא ראשי תיבות אני לדודי ודודי לי, וזה זמן של סייעתא דשמיא וימי רחמים עד יום כיפור, שיש סייעתא דשמיא להתחזק ברוחניות. ולכן באמת בישיבה עושים חיזוקים באלול ומוסיפים זמן ללימוד המוסר, שכל השנה סדר מוסר הוא חצי שעה לפני מעריב, ובאלול מוסיפים גם רבע שעה לפני מנחה. וסדר המוסר אינו מידת חסידות אלא דבר הכרחי נגד היצר הרע, כי היצר הרע חזק מאד, וצריך סייעתא דשמיא וזכויות מיוחדות להתגבר כנגדו, כמו שאמרו בגמרא (קידושין ל, ב) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו, וכתבו המסילות ישירים (פרק ב') והגאון (קול אליהו סוכה) שרק אם אדם עושה כל מה שבכוחו לעשות אז יש סייעתא דשמיא. אבל אם אינו עושה כל מה שבכוחו אין סייעתא דשמיא. ואלול זה חודש הרחמים שיש בו סייעתא דשמיא מיוחדת להצלחה ברוחניות, לכן חשוב מאד לעשות כל מה שבכוחו ולהתחזק עכשיו באלול, שזוהי יהיה חיזוק גם על כל השנה, ולהתחיל מהחיזוק של סדר המוסר, וגם שישי ושבת, שיהיה זמן של התמדה בתורה.

ומה ללמוד ביום שישי ושבת? כל אחד יחליט לפי מה שמעניין אותו, איזה חלק שיותר מעניין אותו, איזה פרק או איזה גמרא, עם חברותא או בלי חברותא, כל אחד לפי טבעו מה שיותר מרתק אותו לתורה, וככל שהאדם יותר מרותק לתורה זה דבקות ברוחניות ובהקב"ה, כמו שאמרו בזוהר קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד הוא. והבא ליטהר מסייעין אותו! חשוב מאד להתחיל עם החיזוק הזה, כבר עכשיו, ביום שישי ושבת הקרובים, כל אחד לפי הצורה שמושכת אותו, להחליט מה ללמוד, לימוד שיותר מעניין ומרתק, ואפשר להספיק הרבה, אפילו גמרא עם רש"י, ללמוד פעם אחת ועוד פעם לחזור, ועכשיו שלומדים קידושין אפשר ללמוד עוד מתחילת המסכת או בסופה, ולגמור את המסכת, כל אחד לפי מה שמעניין אותו, לימוד שמעניין ומושך, ועם סייעתא דשמיא בעזרת השם.

ובשיחה בחודש אלול תש"פ אמר רבינו זצוק"ל:

יש שני ימים בשבוע, ערב שבת ושבת, שהם ימים שאינם מנוצלים כראוי למעשים טובים, ואצל חלק מהציבור מורגש כמו פריקת עול, כיון שאין בהם סדרים קבועים כמו כל השבוע, ואם היו מנוצלים את הזמן הרי בששי ושבת אפשר ללמוד הרבה ולעסוק בתורה כל אחד לפי דרגתו, אם בלימוד גמרא או משניות או חומש עם רש"י, וכן להגיד פרקי תהלים זה גם כן דבר גדול מאד, וכל אחד לפי דרגתו יכול לנצל את הזמן לתורה, אבל הציבור מזלזל בזה, ואמנם לא כל הציבור כך, אבל יש חלק מהציבור שמזלזלים בזה.

ואדרבה מי שנוהר לנצל את הזמן בימים אלו, אין לשער גודל שכרו על זה, כמו שאמרו בירושלמי סוף ברכות "תני רבי שמעון בן יוחאי אומר אם ראית את הבריות שנתייאשו ידיהן מן התורה מאד עמוד והתחזק בה ואתה מקבל שכר כולם,

מאי טעמא הפרו תורתך עת לעשות להשם", והיינו שבזמן כזה שהוא בבחינת הפרו תורתך, שלא כל הציבור עושים את מה שצריך לעשות, זהו העת לעשות להשם,

ומי שמתחזק אז לעשות את מה שצריך - מרוויח הרבה בזה, ונוטל שכר כנגד כולם, מפני שהטבע הוא טבע של בטלה, והוא מתגבר נגד הטבע, והשכר על זה עצום! לכן אין לשער גודל הרווח במה שמתחזקים בשבת ובערב שבת.

ובשבוע פר' וישלח אמר רבינו זצוק"ל:

ההנהגה הראויה ליום ששי ושבת והנה יש דבר הצריך חיזוק, שני ימים בשבוע שמתבזבזים, ערב שבת ושבת, שאין בהם את סדרי הלימוד הקבועים של כל השבוע, והזמן מתבזבז, למשל בערב שבת יש עיתונים גדולים מאד, עם חומר קריאה לשבת, אבל זה יצר הרע, שהיצר הרע מחפש לבטל תורה, ובפרט בשבת וערב שבת, שיש קדושת השבת, היצר הרע משתלט על זה.

והעצה היא שלא לקרוא עיתונים בשבת, שבת הוא יום של קדושה, וצריכים לעסוק בו בדברים של קדושה, וכל אחד לפי מדרגתו ילמד גמרא או משניות או חומש עם רש"י, או יגיד תהלים, ויעשה שאר מעשים טובים, אך שלא יקרא את העיתון, ואף שלפעמים יש דברי תורה בעיתון, אבל נגררים מזה הלאה, וגם זה לא כדאי, אלא בינתיים לדחות את זה לאחר השבת, ואחר כך אפשר להשתמט מזה. אמנם יש כאלו שצריכים את זה.

ההנהגה הראויה ליום ששי ושבת היא לנצל את הזמן לתורה, או כל אחד לפי מדרגתו להגיד תהלים ושאר מצוות כיוצא בזה. וראיתי פעם יהודי ששר בשבת לפני התפילה "אנא עבדא דקודשא בריך הוא", ככה במשך זמן ממושך, וחזר על זה שוב ושוב, אנא אנא עבדא דקודשא בריך הוא, והוא היה יהודי בעל מדרגה, שברוסיה הוצרך לעבוד בכפייה בשבת, וכדי להימנע מכך קצץ והוריד שתי אצבעות מידו, שלא יוכל לעבוד בשבת, בשביל שמירת השבת! וזהו אנא עבדא דקודשא בריך הוא, שהוא באמת עבד, שקצץ מידו שתי אצבעות כדי שיוכל לשמור שבת, כזו מדרגה של שמירת השבת.

וכאמור שישי ושבת הם שני ימים בשבוע שצריכים לנצלם, וכבר סיפרתי שהיו ילדים שהיה להם רבי שהצליח להשפיע עליהם שילמדו במשך שני הימים שמונה עשרה שעות, ילדים בגיל צעיר, מסתמא בני עשר או אחת עשרה, למדו שמונה עשרה שעות בשישי ושבת, בלי מאמץ גדול, הם אכלו וישנו, עם סעודת שבת והכל, ושמונה עשרה שעות למדו! כך צריכים לנצל את השישי ושבת שלא יהיה בטלה, ואפשר לנצל, כל אחד לפי האפשרויות שלו לנצל את הזמן, ולסדר הכל בצורה מסודרת שהזמן לא יתבזבז אלא ינוצל כראוי, ובזה מקדשים את השבת.

וזכות שמירת השבת גדולה מאד, שבת נותנת הרבה זכויות, שמירת השבת, ובפרט תורה בשבת, ידוע מהמקובלים (מובא בבן איש חי שמות שנה ב') שלימוד התורה בשבת נחשב פי אלף מאשר ביום חול, והשכר על זה הוא כפול אלף, הרי לנו כמה שזה כדאי!

(מתוך מערכת 'דברי החיזוק')

היכל הוראה

מבי מדרשא "היכל הוראה" • מיסוד שר ההוראה מרן ה"קטנה בשם" ז"ע
בראשות בנו נאכ"ר היכל הוראה הגאון הגדול רבי משה בראגורסרארפער שליט"א
מגדולי פוסקי דורנו ובעל שו"ת היכל הוראה • י"ל ע"י איגוד הרבנים תלמידי "היכל הוראה"

גליון כב * פרשת כי-תצא תשפ"ג

בין כותלי ההיכל

בשבוע זה, כאשר הרבנים העומדים על משמר כשרות ארבעת המינים החלו בעבודתם בבדיקת ואריות ההדסים לקראת חג הסוכות תשפ"ג הבעל"ט, נתכנסו ובאו אצל מורינו הרב שליט"א ב"היכל הוראה" לשמוע את הוראותיו ההלכתיות על כשרותן והידורן.

מתוך דברי מורינו הרב שליט"א עלה בידם דבר, שהוא חידוש בעיני המדקדקים שמקפידים שיהיו שרשי עלי ההדס משולשים - מה שקרוין "חוט המקיף" [דהיינו ששלשת העלים יתחילו בשוה בשרשיהם], ובאמת כי עיקר ההידור הוא שיהיה השילוש בהיקף העלים עצמם דהיינו כל מה שנראה למראית עין שהעלים משולשים, ולא בהיקף השרשים וכן נהגו כל מורי ההוראה עד לדור האחרון להורות לשואלים שהעיקר הוא שיהיו העלים משולשים.

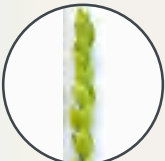
ומורינו הרב שליט"א הביא לזה ראייה ברורה ומפורשת מהפוסקים, וכן הראה להם דברי המשנה ברורה (סי' תרמו ס"ק טו) שהביא בשם החיי אדם ושם משמעות דבריו דכאשר עלי ההדסים כמושים או יבשים לא ניכר השילוש ולכן צריך להשרותם בחמין ולרככם אז יכול להבחין בשילוש עד כאן תורף דבריו. ומשמעות דבריו הוא בהכרח דבדיקת כשרות ההדס היא בבדיקת השילוש של העלים דאי נימא דקאי על שילוש השרשים הא דבר זה ניכר להדיא בין אם העלים לחים בין אם הם כמושים ולמה צריך להשרותם בחמין ולרככם. ומכאן חזינן להדיא דמה שאמרו חז"ל שצריך שיהיו עליו של ההדס משולשים הכוונה על העלים עצמם ולא על השרשים

ומה דמטו בבי מדרשא משמיה דמרן החזון איש דחוט המקיף הוא הקובע טעות הוא מיסודו דאדרבה קולא היא כמו שמשמע בספר חידושים וביאורים להגאון הגדול רבי חיים גריינמן זצ"ל (סוכה סימן ה) שכתב בשם החזון איש זצ"ל על דבר חוט המקיף ז"ל לא שוה הוא השיעור אלא שזהו ודאי שפיר דמי, עכ"ל החזו"א, ואין כוונתו לומר שזה הידור כשיש חוט המקיף אלא כוונתו היא שבאופן זה שהשרשים ודאי גם העלים שוים.

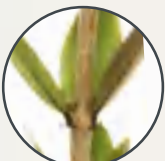
וכן אמר מורינו הרב שליט"א, שראה אצל אביו רבינו מרן הקנה בשם ז"ע, שהיה בודק ההדס מלמטה למעלה בהעברה בעלמא ולא הסתכל אלא על העלים אם הם משולשים או לא, וכן שמע מתלמידי החזו"א שהיו עוסקים בבדיקת ההדסים עבורו, שכך היה בודק את ההדסים. ומכל מקום הורה להם, שאף שכן היא ההלכה למעשה מכל מקום טוב שהמיינים בבתי האריזה של ההדסים יקפידו על זה כי כך הוא רצון הציבור אבל לא מפני שכן היא ההלכה.

הדס המשולש בהיקף העלים עצמם

הדס שאינו משולש בהיקף העלים עצמם

אף החזו"א לא אמר שרשי העלים בחוט המקיף קובע אלא לקולא, אבל בוודאי אם העלים עצמם משולשים אף שאינו משולש בשרשיהם, הוה משולש.

פסקי דינים

קטן אם יכול להתלמד בלבישת תפילין כשרים, ואם מותר לו לעשות כן בלילה שלא זמן תפילין

קטן שרוצה אביו לחנכו בלבישת תפילין כדת וכדין, מותר ללמד אותו ולהבישו תפילין כשרים בלילה, כיון שהכל לצורך מצוה, ואין בזה משום בזיון לתפילין מאחר שהמטרה הוא ללמד את הקטן להניח את התפילין כדי לקיים המצוה כתיקונו. וכמוכן שאפשר להלבישו וללמדו זמן מה קודם הבר מצוה וכמו שנהוג, רק צריך שיהיה גדול עומד על גביו שלא יבוא התפילין לידי בויז'ן.
ברם, טוב שיאמר האב לבנו שמה שמניח עכשיו את התפילין אינו כדי לקיים מצות תפילין דבאמת בלילה אינו זמן הנחת תפילין, אלא שאני רוצה להראות איך סדר ההנחה בפועל, ובהוה אין לחוש למכשול שילמד הקטן להניח תפילין בלילה.

קטן הולמד עם אביו בבוקר אם יכול ללמוד קודם שבירך ברכת התורה

המקיים מצות "ולמדתם אותם את בניכם" קודם שהולך הילד לתלמוד תורה שם יברך ברכת התורה [כמו שנהגו שכל הילדים מתפללים כל התפילה על הסדר ממודה אני ואילך וגם ברכת התורה], הרי הוא מותר ללמוד עם בנו קודם שיברך הבן ברכת התורה. והטעם, מכיון שברכת התורה עצמה אינה מעכבת את הלימוד.²
אך ראוי ונכון שקודם הלימוד עם בנו יברך ברכת התורה בהתלהבות עצומה להראות לבן איך התורה חשובה בעיניו ונהנה ממנה וכמו שמברך על כל הגאותיו ובוהו יכניס בלב בנו שמחת ואהבת התורה שגם הוא ישתוקק לתורה, וכדאי גם שיאמר לו שבאמת צריך לברך תמיד קודם שלומדים אלא משום שאם יברך כעת זה יפריע לו בסדרי הלימוד בתלמוד תורה לכן יברך רק ביחד עם כל חבריו בתלמוד תורה.

1. בתשובה לשואל (היכל הוראה ח"ג ע"א ב) הוסיף מורינו הרב שליט"א עוד, דהנה בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ה סימן כ' את ה') לגבי חינוך קטנים לנפילת אפיים שאם הוא במקום שאין בו ס"ת אין מקימים בזה מצות חינוך וז"ל: הנה בכל דבר אין לחנך באופן שהוא שלא כדין, אפילו כשלא יאירע עי"ז שום מכשול, עכ"ל. ומעתה בנידון דידן, אם ניח לבנו תפילין בלילה הרי עלול לבוא לידי מכשול כי יכול לחשוב שמוותר להניח תפילין בלילה וכמו שראה בעצמו שבלילה שלפני הבר המצוה הניח לו אביו תפילין בלילה, וכנראה שמוותר להניח תפילין גם בלילה על כל פנים בדיעבד, ומהאי טעמא לכאורה אין להתיר לו להניח התפילין בלילה כיון שאינו זמן תפילין.

אמנם נראה דשני ענינים חלוקים יש כאן, חדא מצות חינוך שמחנכים הקטן שצריך לעשות מצוה פלונית כשיגדל ובוהו נראה דצריך ללמדו בכל תנאי המצוה כדי שלא יבוא לידי מכשול, ועוד יש ענין להראות לקטן איך הוא סדר קיום המצוה ובאופן זה נראה דשפיר אפשר להראות לו גם בלילה דהרי מה שמראה לו סדר הנחתן אין לו שייכות למצות חינוך לקיום המצוה ואיך לקיימה. [אטו אם יבא לפנינו בעל תשובה שרוצה שילמדו אותו מצות חיוביות, כגון שרוצה ממחר להתחיל להניח תפילין דבכה"ג אין דין חינוך וכי נימא דאסור להראות לו בלילה סדר ההנחה שהרי ודאי כונתו בהנחה זו כדי לקיים המצוה אלא להראות לו סדר ההנחה] ואין לחוש למכשול, מ"מ טוב שיאמר אב לבנו שמה שמניח עכשיו תפילין אינו כדי לקיים מצות תפילין, דבאמת בלילה לאו זמן תפילין אלא שהרוצה להראותו איך סדר ההנחה בפועל.

2. ב"היכל הוראה" (ח"ג הוראה א) נימק מורינו הרב שליט"א את דבריו, שכן הוא מוכח בגמ' (ברכות י"א ע"ב) שהגמ' אומרת צריך לברך ולא קאמר בשום פעם חייב לברך, ולשון צריך לברך היינו דלכתחילה צריך לברך אבל אין זה מעכב וכמו שמצינו בדברי הטור בא"ח (סימן ר"ח) דהלשון דצריך משמע דווקא לכתחילה וע"ש בב"י וב"ח ואחרונים. א"כ ה"נ דנקט לענין ברכה"ת הלשון צריך לברך משמע דווקא לכתחילה. ומעתה בני"ד פשוט דיכול בנו הקטן ללמוד איתו אף שעדיין לא בירך ברכת התורה.

והגם דנפסק הלכה בשו"ע (א"ח סימן מז סעיף א) דצריך ליזהר בה מאד, וכתב המשנ"ב (שם סימן כ) דזהירות זו היינו שלא ילמדו עד שיברך, ע"כ. אך נראה דזה דווקא למי שהוא עצמו מחויב בתלמוד תורה אבל מי שכל תלמודו הוא משום מצות חינוך, ואדרבה אם יברך עכשיו זה יפריע לחינוכו בתלמוד תורה נראה פשוט דאין ברכת התורה מעכבת. אלא דהעומד לנגד עיניו הוא דאחר שכשהוא לומד עם בנו מקיים מצות חינוך, ובמצות חינוך הרי צריך לחנך הבן לקיים המצוה כתיקונה כדמוכח בריטב"א בסוכה (דף ב) ע"פ מ"ש שם בסוכה גבוהה מכ' ובר"ן ביומא (פ"ג ע"א), ואחר שזהו הסדר בלימוד תורה שקודם צריך לברך ורק אח"כ לומדים, אם כן צריך האב להקדים ברכת התורה קודם הלימוד עם בנו, מכל מקום נראה דאין לחוש לזה דהרי עיקר מצות חינוך הוא על עצם הלימוד שבוה מקיים מצות ולמדתם אותם את בניכם והברכה אינה חלק ממצות תלמוד תורה.

ואינו דומה לברכת הנהנין שאמרו עליה חז"ל (ברכות לה ע"א) כל הנהנה מעולם הזה בלא ברכה מעל, דאין זו ברכת הנהנין אלא ברכת המצוות, וכמו שכתב הגרש"ז אויערבך בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סימן צא) וז"ל: אגב ראייתו דהדר גאונו סובר בפשיטות דלגמ' דידן אם אחד נמצא במצב שהוא אנוס על הברכה ואינו יכול בשום אופן לברך ברכת התורה דגם אסור לו ללמוד תורה משום דמנו מעהו"ז בלא ברכה כך אסור גם ללמוד תורה והברכה מעכבת דלמדו לא חשיב מצוה אלא עבירה, והוא חדוש גדול, שהרי לא מצינו שיאמרו חז"ל שאסור לעשות מצוה בלא ברכה כמו שאמרו לענין ברכת הנהנין ולמה יתבטל מלמוד תורה שהוא יותר חשוב מכל המצוות שבתורה בגלל זה שאינו יודע לברך. ע"כ, והוסיף שם מורינו הרב שליט"א בתשובה דמ"מ כדי שבנו לא ירגיל עצמו ללמוד לפני ברכת התורה טוב שיאמר לבנו שבאמת צריכים לברך תמיד קודם שלומדים, אלא עתה משום שלא יפריע לו הנהגה בסדרי התפילות והלימוד בחיידר לא יברך כעת אלא ביחד עם חבריו בחיידר.

מילי דהוראה

אודות מה שנשאל מורינו הרב שליט"א ממנהל תלמוד תורה, שבהגיע חודש הרחמים והסליחות שנוהגים לתקוע בשופר כל יום אחר תפילת שחרית מר"ח אלול עד ערב ראש השנה כמובא ברמ"א (או"ח סי' תקפא ס"א) ויש הרבה ילדים שמתפללים בת"ת אם יש ענין לתקוע עבורם לאחר התפילה או בהפסקה שבין השיעורים כדי שכולם ישמעו תקיעת השופר.

הורה לו מורינו הרב שליט"א דשפיר דמי ויכול לתקוע עבורם ואף שאין כאן ציבור ויש מהפוסקים שכתבו שתקנת התקיעה בחודש אלול לא נתקנה אלא בציבור מכל מקום ענין של חינוך יש כאן שידעו הילדים היתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו שגם מטעם זה תקנו התקיעות בחודש אלול וזה אינו דוקא בציבור. ובשמעם התקיעות תבא חרדת הדין בלבם לדעת שהימים הקדושים והנוראים עומדים על פתחינו, ויתנו אל לבם להטיב מעשיהם וזכות תפילתם של תשכ"ר אינה חוזרת ריקם. ועוד דבשמעם תקיעת תשר"ת הם נותנים לבם לדעת מה היא התקיעה ומה השברים וכו'.

והוסיף מורינו הרב שליט"א, דבאמת כך היה מנהגו של אביו מרן רבינו הקנה בשם זי"ע, שכל יום בימי חודש אלול אחר שובו לביתו לאחר תפילת שחרית היה תוקע בשופר לבני ביתו כדי שכל בני ביתו ישמעו התקיעות, והרבה פעמים שלא היו בביתו אלא הרבנית תח"י גם היה תוקע שהיא תשמע התקיעות, וכנראה שסבר שיש ענין על כל יחיד ויחיד לשמוע תקיעות חודש אלול אנשים נשים וטף.

כתיבת פסוקים בהזמנות לחתונה ובר מצוה

אודות מה שנהגו לאחרונה לכתוב בהזמנות לחתונה מעל שמות הסבים, את הפסוק "עטרת זקנים בני נים ותפארת בנים אבותם" שהוא פסוק שלם במשלי י"ו. בודאי לכתחילה אין לעשות כן, ומטעם זה בדרך כלל שככותבים פסוק בהזמנה משתדלים שלא לכתוב פסוק שלם, לדוגמא מה שכותבים "עוד ישמע בעיר יהודה" וגו' שהוא מורכב משני פסוקים (ירמיה לג, י"א), ומחסרים כמה תיבות מהפסוק כדי שלא יהיה פסוק שלם. אמנם אם בכל זאת כתבו כך, יש להשגיח שלא לשלוח הזמנות כאלו למי שאינם שומרים תורה ומצוות, מכיון שאינם יודעים שצריך להניח את ההזמנה בגניזה³.

להניח מזוזה בפתח ביתו של גוי לשם שמירה

גוי שביקש מידידו יהודי שיניח מזוזה על פתח ביתו לשם שמירה, אסור ליהודי לעשות כן, ואף לא יביא לו מזוזה בכדי שיוכל הגוי להניחו בעצמו בפתח ביתו. ואף שהתירו להניח מזוזה בפתח בית הגוי משום איבה, כאן שרצון הגוי אינו אלא תהיה המזוזה שמירה על ביתו, הרי איש איבה גדול כל כך שנתיר להניח המזוזה בפתח ביתו, וכמה מכשולות יכולים לבוא על ידי זה⁴.

3. כן הורה מורינו הרב שליט"א (שו"ת היכל הוראה ח"ד הוראה קכב) על פי מה שאמרו בגמ' מסכת ראש השנה (ח.י). ועיין מש"כ בשו"ת אגרות משה (י"ד ח"ד סי' לח) שכבר כתב בכמה מקומות שאין להדפיס על מכתבי הזמנות לגישואין שום פסוק ואף לא תיבות "קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה" שהוא פסוק בירמיה (לג, י"א) דליכא שום צורך לזה. ויש שכותבין בהזמנה 'קול ששון וקול שמחה' בשתי שורות כל אחת משתי תיבות, וכן 'קול חתן וקול כלה' בשתי שורות. וטעמם ששתי תיבות אין להחשיב שהוא כתיבת קרא, ומכיון שכתבת בשתי שורות לא מצטרפי להחשיב שהוא כתיבת הקרא שהרי ליכא שורות כאלו בקרא. והוא טעם נכון לכאורה, וידוע מה לכו"ע שאין כוונתו לכתיבת הפסוק אלא לברכה בעלמא - שנקט לשון הקרא לברכה. אבל יותר מסתבר שאין לכתוב זה בהזמנות, שאין בזה מקום לברכה, עכ"ל.

4. עיין באריכות דברים בתשובה שכתב מורינו הרב שליט"א (שו"ת היכל הוראה ח"ד הוראה קכב) ועיי"ש עוד מה שדן, אם מזוזה הוא שמירה לגוי או רק לישראל ששומר תורה ומצוות, וכן מה שכתב שם שאין לתת לגוי מזוזה בלי ההווית שלא יאא קדושת מזוזה ע"ז, דחיישינן שמא יראנה ישראל ויחשוב שהוא יהודי ויתלוה עמו ויהרגנו רח"ל, כמו שכתוב בשו"ת מהר"ל שיש לדמותו להיא דמנחות (מ"ג ע"א) דאין מוכרין טלית מצויצת לגוי.

הלכה והוראה בישראל

אמרו לחכם למה לא תלך לקראת המלך, אמר מביאין פסל שלהם וקטורת ע"א תועבה, לכך לא אלך שם. עכ"ל.

ובפשטות זה כוונת הדברים במש"כ בתולדות האוה"ח, שעמד במרחק דהיינו שלא התקרב כלל למקום מפני השתלטות הנוצרים שבנו שם בית תיפלה, וגם נראה שכן הוא על פי דין שהרי כתב הרמ"א ב"ד (סי' קמט סעי' ב): חצר של עבודת כוכבים, י"א דינו כעיר של עבודת כוכבים ובזמן שאין העובדי כוכבים מתקבצים שם לתרופתן מותר ליכנס שם, וי"א דבכל ענין אסור אם אין דרך עובר בו למקום אחר, אבל כשדרך עובר בו למקום אחר לכו"ע מותר, וכן המנהג פשוט לילך דרך אותו חצר למקום אחר, ומ"מ מדת חסידות הוא להתרחק מלילך בו אם יש לו דרך אחרת קצר כמוהו עכ"ל.

חזינו דאסור אף להתקרב לשם כנופיא, כי זה עצמו מה שמתקבצין שם נותן לע"ז יקר וגדולה, ולא התירו אלא לעבור שם כשאפשר לעבור דרך שם למקום אחר ואעפ"כ מדת חסידות לא לעבור דרך שם כלל.

ומעתה אם יבואו קיבוץ של אנשים קרוב למנזר, ובפרט אם יעמדו להתפלל שם כי רצונם להתפלל על קברו של אלישע הנביא, זה גופא יש בו איסור, ע"כ נראה לי שיש לבנות שם בית קטן במרחק ניכר מהקבר (מבית התיפלה), כך שהרואה מבחוץ לא ידע ולא יבין שיש לו איזה קשר לבית התיפלה ושם יתפללו, כי ודאי אין הכרח לעמוד על מקום הקבר ממש אלא לכוין את לבו לשם, ומשום המון העם אפשר לציין על המבנה שהוא מקום מיוחד לתפילה בסמוך למערת אלישע בן שפט הנביא, ובתוך הבית יכול לכוין לכל צד שירצה, וכמו שמצינו גבי כהנים הבאים להשתטח על קברו של צדיק שנמצא באמצע בית הקברות ואינם יכולים לגשת לשם, כי עצם זה שנמצאים באותה העיר לתכלית ההשתטחות, נחשב להם כאלו השתטחו על קבר הצדיק. [ועיין עוד מש"כ בספרי היכל הוראה (ח"ג הוראה י) בענין גויים עובדי ע"ז שרצו לקבוע מקום לתפילתם ר"ל מעל קבר דוד המלך ע"ה בירושלים בעיר העתיקה].

רשמתי את אשר חנני השי"ת משה בראנדסדארפר

מן הראוי להביא כאן תשובה להלכה ממורינו הרב שליט"א ע"ד שנתעורר כעת ועומד על הפרק שיש ריבוי מתפללים מול מקום ציון קבורתו של אלישע הנביא בחיפה שנמצא בתוך מנזר, (מובא בספרו שו"ת היכל הוראה ח"ה הוראה ע)

בס"ד יום שני ב' תמוז תשע"ז לפ"ק
כבי מדרשא היכל הוראה ירושת"ו

אודות מה שנשאלתי היום מיהודים יקרים יר"ש מתושבי חיפה, שמצאו בספרים עתיקים שקברו של אלישע הנביא נמצא בעיר חיפה בהר הכרמל, לא רחוק ממערת אליהו הנביא הידועה, והם מצאו מקום הקבר, ברם דא עקא שכח הסט"א גובר רח"ל וכל מקום שיש בו קדושה הסט"א מתדבקת לשם, והנוצרים ימ"ש לפני כתשע מאות שנה בנו שם על המערה בית לטומאתם, ועתה באו אלי הנ"ל להציע את ספקתם אם מותר לקבוע מקום בסמוך כדי להתפלל על קברו, וכן האם מותר לפרסם הדבר שהרי זה יכול להכשיל אחרים שיכנסו למנזר לחפש את המערה ולהתפלל שם על קברו ממש. ובתוך דבריהם הראו לי מתולדות רבינו האור החיים הקדוש זי"ל: רבינו ותלמידיו עלו גם לראש ההר כדי להתפלל על קברו של הנביא אלישע בן שפט, ומשנוכחו לדעת כי הנוצרים השתלטו על המקום, עמדו במרחק ומיררו בבכי על חלול המקום בידי הערלים. ע"כ. ובעיקר באו בשאלתם, לאיזה צד ולאיזה כיוון ראוי להתפלל.

הנה זה ודאי שאין שום היתר ליכנס לתוך בית תיפלתם אפילו כדי להשתטח על קברי צדיקים, ואף משום איבה אסור לעשות כן, כמ"ש בספר ארעא דרבנן (סימן שנה) בשם תלמידי רבינו יונה, שאין להתיר איסור תורה משום איבה, וללכת לבית תפלתם הוא איסור דאורייתא, ואכן גם בחצר אסור לעמוד.

וכמו שמצינו בספר חסידים (סי' תלה): כומר אחד היה חייב ליהודי כסף, וידע הכומר שלא ילך אחריו לבית התיפלות, וכשהיה הולך לתבוע חובו, הלך הנכרי לבית התיפלות, ולא רצה היהודי לילך אחריו שם. איש אחד הלך בבית ע"א ונתחרט, שאל לזקן להורות לו מה לעשות, א"ל באיזה יום היה, כך וכך בכל שנה באותו יום, תתענה, וכן עשה. יהודי אחד הלך בחצר בית ע"ז, כשיצא שמע בת קול שאמרה אותי השלכת אחרי גוך (מ"א יד ט), והתענה כל ימיו.

איגוד הרבנים

תלמידי היכל הוראה
בארה"ק העונים
לשואלים דבר ה'
זו הלכה

ישראל	חיפה
בית שמש	קריית ספר
ביתר	בנימיאל
בני ברק	טבריה
גזר סגור	עפרא
אשדוד	אור השרון
עוד	גני הירוק
תענה	

תמי קבלם קהל בחדרי היכל הוראה בירושלים ח' חנוכה ז' ט"ו 522775-02

א-ה מהשעה 10:00 לפנה"צ עד 9:30 בערב דיוני	ערש"ק וערב י"ט לפנה"צ 1:00 עד 11:00	שבת וי"ט משעה קודם השקיעה עד רבע שעה קודם השקיעה	חוצש"ק וחוצאי י"ט מחצית שעה אחרי זמן ר"ת למסך שעה
---	-------------------------------------	--	---

ע"פ חקנת רבינו מרן ק"ק ב"ש י"ט ויאלת רחומה או פאהה מברכת דיהו, בכל עת וזמן בימים ובלילות.

בית חינוך הנאג"ד שליט"א
חבר בני היכל הוראה
טל 052-527775-02 פל 052-311110

הרה"ג נחמן מנחם עוז בראנדסדארפר שליט"א אב"ד דת"ת מתיביל רחוב רבינו גרשון 5 (בנישה א' קומה 2) - פל 0527775-02

בנתִיבוֹת הַעֵיזֵן

ביאורים והערות מהרה"ג ר' אהרון שורצר שליט"א

בענין מוצא אבידה שהיא מוקצה בשבת, האם חייב לעמוד שם ולשמור עד מוצאי שבת.

שם עד מוצש"ק לשומרו, גם אם בשלו היה נעמד שם, כיון שכל עוד שלא הרים לא התחילה עדיין המצוה של השבת אבידה, ועי' בפתחי חושן, אבידה פ"ד הערה ג' דלא חייבה תורה כי אם בהשבת האבידה, ולא בשמירת האבידה. והיינו שמכיון שאין בזה חיוב השבת אבידה הרגיל ממילא אין גם חיוב שמירת האבידה, ולכאורה יש ראי' גדולה לזה מדינא דזקן ואינו לפי כבודו שפטור מהשבה, ולא אמרינן שיהי' חייב בשמירת האבידה עד שיהי' שם ישראל אחר להשיב האבידה, וכן מדינא דאבידה בבית הקברות שאין הכהן חייב בהשבתה ולא אמרינן שיהי' הכהן חייב בשמירת האבידה, מוכח מזה שבכה"ג שיש פטור מהשבת האבידה ליכא חיוב שמירת האבידה משום שכל כמה שיש פטור מחיוב השבה ממילא פטור גם מדין שמירת האבידה.

ה) אמנם בכה"ג שכל החיוב הוא רק שמירת האבידה מסתבר שגם בדברי מוקצה יהי' חיוב שמירה מגנבים וכדו'. ונפק"מ בזה לחנות שנפרצה בש"ק ונעשה רעש וברחו הגנבים, מסתבר שיש חיוב לשמור ליד החנות כדי למנוע הפסד מבעל החנות שלא יבזו אחרים ממונו. ושמעתי שבמלחמת המפרץ הי' נפק"מ בזה, שבהרבה חנויות נשברו החלונות מחמת ההדף של הטילים, ומסתבר שהי' חיוב לשמור החנויות מדין השבת אבידה.

ו) אמנם עיקר הדבר, שכל כה"ג שליכא חיוב דהשבת אבידה ליכא גם חיוב שמירת האבידה, צ"ב בזה, מדוע ליכא חיובא דשמירת האבידה מצד הלאו של לא תעמוד על דם רעך, שהרי החינוך (מצו' רל"ז) מביא את דברי הספרא שיש בלאו דלא תעמוד, אזהרה למי שכובש עדותו שמפסיד ממון לחברו שעובר בלאו, (וע"ש במנ"ח שזהו רק בשני עדים שיש בזה ודאי הפסד), וכן מבואר בדברי הרמב"ם בספר המצוות (ל"ת רצ"ז) שהלאו קאי גם על הפסד ממון, וז"ל הזהירנו מלהתירש בהצלת נפש וכו' ויהי' לנו יכולת להצילו כמו שהיה טובע בנהר וכו' ובאה האזהרה לא תעמוד על דם רעך, וכבר אמרו שמי שיכבבש עדות תכללהו גם כן זאת האזהרה כי הוא רואה ממון חברו אבד והוא יכול להחזירו אליו באמרו האמת וכו' ולשון הספרא מנין שאם אתה יודע לו עדות שאין אתה רשאי לשתוק תלמוד לומר לא תעמוד על דם רעך וכו' עכ"ל.

א) בתשובות חתם סופר (אור"ח סי' פ"ב) כתב לגבי מוצא אבידה שיש בה סימן שהיא מוקצה בשבת שאינו יכול להגבי' ולקחתה כדי לקיים מצות השבת אבידה, (ועי' בביאור הלכה סי' רס"ו ד"ה אסור, שדן בזה ע"ש) שהרי הכלל בהשבת אבידה שכל שבשלו אינו מחזיר גם בשל חברו אינו מחזיר, וליכא חיוב השבת אבידה אלא במקום שיש לו היתר להציל את שלו, (וע"ש שמצד דינא דמתני' ששופר של ר"ה אין מפקחין עליו את הגל שהוי איסור דרבנן ואין מצות שופר דוחה האיסור שחכמים העמידו דבריהם במקום מצוה אין להוכיח, דיתכן שזהו רק בכה"ג שאין קיום מצוה בשעת האיסור) ממילא אינו חייב בהשבה ע"ש.

ב) ועי' מש"כ לדון בשמירת שבת כהלכתה פ"כ הערה כ"ט לגבי מי שמצא בש"ק כלי שמלאכתו לאיסור, האם יהי' בזה היתר של צורך גופו שרוצה לקיים בזה מצות השבת אבידה לפי מש"כ הגרעק"א בס"י ש"ו לדון שיהי' היתר לשלוח פמוטות בש"ק מתנה לחתן משום שחשיב צורך גופו, וכתב בש"כ שיש לחלק בזה שדווקא נתינת מתנה חשיב שימוש שהכלי עומד לזה משו"ה הוי בכלל צורך גופו, משא"כ בקיום מצוה דהשבת אבידה לא חשיב צורך גופו, וכן כתב באבן ישראל ח"ט סי' כ"ט שאין בזה היתר של צורך גופו ע"ש.

ג) ועי' מש"כ בספר פתחי חושן (הגאון רבי יעקב בלוי זצ"ל) אבידה פ"א הערה כ"ג לדון לפי דברי החתם סופר שליכא חיוב השבת אבידה משום איסור מוקצה, האם עכ"פ יש חיוב למוצא לעמוד שם ולשמור על האבידה מגנבים וכדו' דהרי בחיוב השבת אבידה יש גם חיוב של הצלה מנזק כמו שמפורש באלו מציאות (ל"א). ראה מים ששוטפים ובאים הרי זה גודר בפניהם אמר רבא לכל אבידת אחיך לרבות אבידת קרקע, א"כ לכאורה יהי' חיוב לעמוד ולשמור, והנה בכה"ג שהוי דבר מועט, מצד אחר ליכא חיובא דהשבת אבידה דהרי גם בשלו לא הי' מחזיר וליכא בזה גם חיובא דהשבת קרקע, רק הנידון הוא באבידה יקרה שבשלו הוא מחזיר האם יש חיוב של שמירת האבידה.

ד) ועי' מש"כ בזה בשמירת שבת כהלכתה (שם) וז"ל ושמעתי ממרן הגרי"ש אלישיב (שליט"א) זצ"ל, דאם מצא ארנקי של חברו ברשות הרבים דאינו חייב לעמוד

שקטן ממנו משום עשה דכבוד התורה, ועי' מש"כ בזה האחרונים שיש נפק"מ בזה שבנוגע להשבת אבידה הוי פטור של כל בשלו אינו מחזיר והוי פטור בכל זקן אע"פ שאינו ת"ח, משא"כ בהגדת עדות כל הפטור זהו רק משום עשה דכבוד התורה עדיף ואין זה בזקן דעלמא רק בת"ח, א"כ אפשר לומר שנפק"מ בזה לגבי חיוב הגדת עדות האם יש פטור של זקן ואינו לפי כבודו, שאם כל חיוב הגדת העדות זהו משום השבת אבידה יהי' פטור של זקן ואינו לפי כבודו, אבל אם יש לאו של לא תעמוד על דם רעך שנתחדש לגבי הגדת עדות שיש חיוב הגדת עדות לחבירו (גם בהפסד ממון) לא יהי' בזה פטור של זקן ואינו לפי כבודו, אמנם לאחר שתביעת חבירו שיעיד לו יתכן שיהי' בזה חיוב לכו"ע משום הפסוק ואם לא יגיד, אלא א"כ יש פטור של עשה דכבוד התורה.

י"א) והנה עוד יל"ע לפי השיטות שיש חיוב של לא תעמוד על דם רעך גם בהפסד ממון, א"כ צ"ב מדוע יש פטור בהשבת אבידה של הפסד ממון דשלך קודם, מדוע לא יהי' בזה חיוב משום הלאו של לא תעמוד על דם רעך. ועל כרחך צ"ל שכל חיוב של לא תעמוד בהשבת אבידה זהו רק בכה"ג שיש חיוב מצד מצוות השבת אבידה ובכה"ג שיש לו הפסד ממון שנפטר מחיוב השבת אבידה דשלך קודם ליכא גם חיוב של לא תעמוד על דם רעך.

י"ב) ועי' בדברי יחזקאל (סי' י"ג ג') שכתב כע"ז ליישב את שאלת המנחת חינוך (מ' ק"ל) מדוע בכל מי שגזל את חברו והנגזל הלך למדינת הים אינו חייב לילך אחריו למדי לקיים מצות השבה, ורק במי שכפר ונשבע לשקר יש חיוב לילך למדי (ב"ק ק"ג), הרי במצות עשה יש דין להוציא עד חומש ובלאו צריך ליתן כל ממונו (ויש שיטות שגם בשב ואל תעשה יש דין ליתן כל ממונו כדי לא לעבור בלאו) ובהשבת הגזל יש קיום ללאו של לא תגזול, ות"י בדברי יחזקאל וז"ל אמנם הדבר פשוט דכל שהאיסור הוא מצד סרך ממון חבירו אין לו לבזבז ממונו כדי להשלים ממון חבירו דמאי חזית, וזהו בכלל מאי דגלי קרא לענין השבת אבידה דשלו מרובה משל חבירו פטור מהשבה אע"ג שבשאר מצות עשה מחויב לבזבז חומש מנכסיו כמבואר באור"ח (סי' תרנ"ו) וביו"ד (סי' קנ"ז) עכ"ל. וכן מבואר לכאורה בדברי הפני יהושע בב"ק (ק"ג ע"ב) ד"ה אי, וכו' דודאי מדינא אין לנו לכופו לילך אחר הנגזל וכו', ואי משום שצריך לקיים מצות השבת הגזילה ממש ליד הנגזל מכל מקום כיון דאית לי' פסידא שצריך להוציא מנה על מנה לא שייך לכופו בכה"ג שהתורה לא חייבה את הגזלן להפסיד משלו כלום וכו' עכ"ל.

להערות ולתגובות:
ach0504104256@gmail.com

ז) אמנם יש מאחרונים שס"ל דלא תעמוד על דם רעך בממון הוי רק מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא. ועי' במנחת אשר ויקרא סי' ד' שכתב לפרש בדעת הרמב"ם והחינוך שאע"פ שעיקר הלאו דלא תעמוד נאמר בנוגע לנפשות מ"מ יש תוספת במצוה גם לגבי הפסד ממון, וכמו שיש שסוברים לגבי איסור בל תשחית שאע"פ שעיקר הלאו נאמר לגבי עץ מאכל מ"מ גם לגבי השחתת שאר דברים יש איסור דאורייתא רק שאין בזה מלקות (עי' במנ"ח מ' תקכ"ט) ע"ש. א"כ צ"ב מדוע אין חיוב שמירת האבידה משום הלאו של לא תעמוד על דם, ובדוחק י"ל שמכיון שהאבידה כבר אינה ברשות הבעלים ממילא לא דמי לשאר ממון, ואין בזה לאו דלא תעמוד על דם רעך.

ח) ויתכן שיש לפרש בזה, ע"פ מש"כ האחרונים (קובץ הערות סימן ח' אות ט' ועוד) לפרש בדינא דפרוטה דרב יוסף, דמי שעוסק בהשבת אבידה פטור ממצות צדקה, דעוסק במצוה פטור מן המצוה, וצ"ב שהרי בצדקה יש גם לאו של לא תאמץ ולא תקפוף ובלאו אין פטור של עוסק במצוה פטור מן המצוה, ופי' בזה ע"פ דברי הראשונים שבכה"ג שיש לאו ועשה כל חיוב הלאו הוא רק במקום שיש חיוב העשה, וכל היכא שיש פטור לעשה ליכא גם חיוב הלאו, ממילא כל חיוב הלאו של לא תאמץ ולא תקפוף זהו רק כשיש חיוב עשה דפתוח תפתח (וע"ש בקובה"ע שכתב לדון האם עוסק במצוה נפטר ממצות השבת אבידה דהרי שיש בזה לאו דלא תוכל להתעלם, ועי' בדברי הט"ז בס"י רס"ו שמבואר בדבריו שיש פטור של עוסק במצוה גם לגבי השבת אבידה, והיינו שכל הלאו של לא תוכל להתעלם זהו רק במקום שיש חיוב של השב תשיבם), א"כ אפ"ל שכל חיוב של לא תעמוד על דם רעך בהשבת אבידה הוא רק כשיש חיוב בהשבת אבידה, אבל בכה"ג שאין חיוב של השבת אבידה ליכא חיוב של לא תעמוד על דם רעך.

ט) ושמעתי מאבי הגאון שליט"א שיתכן לפרש באופ"א, שכל מה שמבואר בדברי הספרא שיש לאו של לא תעמוד על דם רעך גם בממון זהו דווקא בנוגע להגדת עדות, אבל בשאר הפסד ממון אין לאו של לא תעמוד על דם רעך, על פי מש"כ המלבי"ם (ויקרא פי"ט) לפרש שמכיון שיש בתחילת הפסוק אזהרה לא תלך רכיל בעמך, הו"א שגם מי שיודע עדות לטובת חברו לא יעיד לו מכיון שזה כמו רכילות, לכן יש אזהרה לא תעמוד על דם רעך שיש חיוב להעיד לטובת חברו ע"ש במלבי"ם, וא"כ זהו גילוי מיוחד רק לגבי הגדת עדות, אבל בשאר הפסד ממון ליכא לאו דלא תעמוד על דם רעך.

י) והנה יתכן שיש נפק"מ בזה האם יש חיוב נפרד בהגדת עדות לחבירו משום לא תעמוד על דם רעך, לגבי זקן ואינו לפי כבודו שנתחדש שפטור מהשבת אבידה, ומבואר בגמרא בשבועות (ל' ע"ב) לגבי הגדת עדות שת"ח אינו חייב להגיד עדות לחברו בפני בי"ד

לענין הלכה

הערות מעשיות בהל' ועניני קידוש השם וחילול השם

גליון 482

גליון זה מודפס לעורר לב המעיין בלבד ולא לסמוך עליו למעשה

עניני קידוש השם

מצות קידוש השם לקראת ימי הרחמים והסליחות: בימים אלו לקראת ימים נוראים מצוה להרבות ולהוסיף בזכויות, ולעסוק בעניני תשובה. והנה, אף שבשאר עבירות תשובה ומעשים טובים ויום הכיפורים מכפרים, עוון חילול השם רח"ל אינה מתכפרת באלו, וכמו שאמרו בגמרא (יומא פו ע"א) מי שיש חילול השם בידו אין כח בתשובה לתלות ולא ביום הכיפורים לכפר ולא ביסורים למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת. אך כתב רבינו יונה בשערי תשובה (שער ד' אות טז) שכפרה על חילול השם הוא אם יקדש את השם תמיד^א. לכן ראינו לנכון ללקט כמה ענינים בענין קידוש השם וחילולו.

היכי דמי קידוש השם

קידוש השם - הכל מקלסין את מעשיו: איתא בגמ' יומא (דף פו ע"א) אביי אמר כדתניא ואהבת את ה' אלהיך שיהא שם שמים מתאהב על ידך שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים והיא משאו ומתנו בנחת עם הבריות מה הבריות אומרות עליו אשרי אביו שלמדו תורה אשרי רבו שלמדו תורה אוי להם לבריות שלא למדו תורה פלוני שלמדו תורה ראו כמה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו עליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר.

כמו"כ כתב הרמב"ם (הלכות יסודי התורה פרק ה הלכה יא) וכן אם דקדק החכם על עצמו והיה דבורו בנחת עם הבריות ודעתו מעורבת עמהם ומקבלם בסבר פנים יפות ונעלב מהם ואינו עולבם, מכבד להן ואפילו למקילין לו, ונושא ונותן באמונה, ולא ירבה באריחות עמי הארץ וישיבתן, ולא יראה תמיד אלא עוסק בתורה עטוף בציצית מוכתר בתפילין ועושה בכל מעשיו לפני משורת הדין, והוא שלא יתרחק הרבה ולא ישתומם, עד שימצאו הכל מקלסין אותו ואוהבים אותו ומתאווים למעשיו **הרי זה קידש את השם** ועליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר.

הנמנע מלעבור עבירה הרי הוא קידוש שם שמים

עוד כתב הרמב"ם (שם הלכה א) כל בית ישראל מצווין על קדוש השם הגדול הזה שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל, ומוזהרין שלא לחללו שנאמר ולא תחללו את שם קדשי, וכי ובהלכה י (שם) כתב הרמב"ם כל העובר מדעתו בלא אונס על אחת מכל מצוות האמורות בתורה בשאט בנפש להכעיס הרי זה מחלל את השם, ולפיכך נאמר בשבועת שקר וחללת את שם אלהיך אני ה', ואם עבר בעשרה מישראל הרי זה חילל את השם ברבים, **וכן כל הפורש מעבירה או עשה מצוה לא מפני דבר בעולם לא פחד ולא יראה ולא לבקש כבוד אלא מפני הבורא ברוך הוא כמניעת יוסף הצדיק עצמו מאשת רבו הרי זה מקדש את השם.**

שיטות סלבודקה ונובהרדוק

ידוע שהיו שתי הנהגות בישיבות סלבודקה ונובהרדוק (מלבד קלם), שסלבודקה היו מדגישים את גדלות וחשיבות האדם כחלק עיקרי של עבודת השם, ונובהרדוק היו מדגישים את הנהגה של 'שפלות האדם' כחלק עיקרי של עבודת השם וכדי להגיע בזה לתיקון המידות. ונובהרדוק היו אומרים שכיון שהעולם מקולקל ואנשים רצים אחר תאוות העולם, כדי

^א עוד כתב שם "עוד תמצא לו כפרה אם הוגה בתורה תמיד".

שלהקל על ההתרחקות מעניני עוה"ז היו מבזים ומשפילים כל התעסקות בעניני העולם והרדיפה למצוא חן בעיני אנשים. וכחלק מזה לא היו משקיעים זמן וכח בלבושם וכדומה כמנהג שאר אנשים הרחוקים מעבודת ה'.

ויש לעיין האיך היה אפשר לנובהרדוק ללכת באופן שאינו מכובד כ"כ, הרי עלולים לגרום לאנשים להתרחק מתורה ותלמידי חכמים, ואיתא בגמ' כל ת"ח שנמצא רב על בגדו חייב מיתה (שבת דף קיד) ואבות פי"ג מ"י כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו.

וכתב על זה **הסבא מנובהרדוק בספר מדרגת האדם** דרכי הבטחון פי"ב (מהדו"ח עמ' ריח - ריט) שלחשוש לכך הוא מעצת היצר, כיון שנפסק להלכה שאין לנו תלמידי חכמים בזמן הזה, ומי שידוע להורות הלכה בכל מקום^ב. [ע"ש (סוף הפרק) שהסביר שע"י שאינו שם לב על השגת האמת, ורק לדקדק לתפוס מקום בחברה, עלול היצר לעבוד עליו עד שיהא בגדר 'שנה ופירשי' ר"ל].

אכן דעת **מרן החפץ חיים** (בפתיחה לס' **החפץ חיים** (לאוין אות ו) ועי' **באר מים חיים** (שם) וז"ל "אם הוא איש חשוב שהכל מסתכלין על מעשיו, בודאי מתחלל השם על ידי זה". ומבואר שאיסור חילול השם הוא לאו דוקא בתלמיד חכם אלא כל אדם חשוב (או בן תורה עי' בבאר מים חיים (שם) שמתסכלים על מעשיו בכלל זה (ע"ע להלן).

עניני חילול השם

כתב **השל"ה יומא** (פרק דרך חיים **תוכחת מוסר** אות קצ"ז) "מצאתי כתוב, אלו שבע דחיות שמנו חכמינו ז"ל, שבועת שקר אחת דוחה מאה זכיות. **חילול השם אחד, דוחה מאה תפילות.** ביזוי אחד של תורה, דוחה מאה שמחות. נבלות פה אחת, דוחה מאה הבטחות. גזילה אחת, דוחה מאה ברכות מחלוקת אחת, דוחה מאה פרנסות. לשון הרע אחד, דוחה מאה תשובות, עד כאן".

חילול השם - להחטיא אחרים

איתא בגמ' יומא (שם) "מי שיש חילול השם בידו אין כח בתשובה לתלות ולא ביוה"כ לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת" ובגדר חילול השם פי' רש"י (שם) **חוטא ומחטיא אחרים.**

דהיינו לגרום זלזול וחלישות בקיום התורה והמצוות אצל אחרים. עוד איתא בגמ' (יומא שם) היכי דמי חילול השם אמר רב כגון אנא אי שקילנא בישראל מטבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר. רבי יוחנן כגון אנא דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ותפילין (וי"ג תפילה). ובאדם חשוב יש איסור חילול השם גם בדברים המותרים מן הדין, כיון שמצוי שאחרים לומדים ממנו. וזה 'היכי דמי חילול השם'. וכי' (ע"ע להלן).

^ב והיה רגיל הגראי"ל שטיינמן זצ"ל לומר שבנובהרדוק מסבירים את דברי הגמ' שאסור לת"ח שיהיה רב על בגדו שהכונה לרב רוחני עכ"ד (כאיל תערוג עובדות על גדולי ישראל עמ' ריא), [כי אחרי שהאדם נוהר שלא יהיה לו רב רוחני יכול להקפיד גם על רב גשמין].
^ג ובכל אופן אין לנו ללמוד ממה שנהגו אז בזמנם לענין זמנינו, כי עיקר הנהגתם היה כחלק ממלחמת הזמן נגד רוחות זרות שנסבו אז בכל עוז, והיה נחוץ להם הנהגות אלו כמגן נגד רוחות הזמן. והנהגת סלבודקה היה ג"כ כתרסיס מפני רוחות זרות שהשפילו את בני תורה והיה צורך השעה לרומם קרן בחורי הישיבות.

דרגות בחילול השם

1) חילול השם בחטא בינו לבין עצמו: איתא בס' **חפץ חיים** (פתיחה – לאוין סעי' ו) "ועובר נמי המספר והמקבל בלאו "דלא תחללו את שם קדשיו", אחרי שאין בזה תאוה ולא הנאה גשמית, שעל ידי זה יתגבר יצרו עליו, על כן נחשב העון הזה כמרד ופריקת עול מלכות שמים בעלמא, ומחלל שם שמים בזה.

עוד מצינו גמ' ברכות דף יט: המוצא כלאים בבגדו פושטן אפילו בשוק מ"ט אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ד' **כל מקום שיש חילול השם** אין חולקים כבוד לרב, שבכל חטא יש בזה חילול השם. (אפילו אין אחרים יודעים ממנו). עוד איתא באבות: כל המחלל שם שמים בסתר נפרעין ממנו בגלוי.

2) חילול השם שאחרים לומדים ממנו: בגדר חילול ד' פ' רש"י (יומא פו) **חוטא ומחטיא אחרים** (וכנ"ל). ומשמע שאם עובר עבירה ואחרים לומדים ממנו להקל במצוות התורה, יש בזה חילול השם. עוד איתא בגמ' ברכות לה: כל הנהנה מעולם הזה בלא ברכה חבר הוא לאיש משחית וכו' **ופ' רש"י לפי שהוא מיקל רואים אחרים ולמדין ממנו לעשות כן** ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה, וכו' לירבעם בן נבט שחטא והחטיא את ישראל, כך הוא חוטא ומחטיא. (שם לא הזכיר שזה עון חילול השם, אבל נקרא חוטא ומחטיא שאחרים לומדים ממנו להקל).

עוד ע' **במשנה ברורה** (האל' שבת ס' רעו ס"ק י"א) באינו יהודי שעושה מלאכה עבור ישראל וז"ל "ואם האיני יהודי עושה בעל כרחו חייב לגרשו מביתו **מפני חילול השם שיחשדהו עושה האיני יהודי בשליחותו כיון שהוא בבית ישראל**". דהיינו אפילו שזה מותר מן הדין, אבל מביא חשד על עצמו שעושה איסור יש בזה חילול השם.

3) חילול השם באדם חשוב: עוד כתב **החפץ חיים** (שם בפתיחה) "אם הוא איש חשוב שהכל מסתכלין על מעשיו, בודאי מתחלל השם על ידי זה".

אפילו דבר שמותר מן הדין: ראה בדברי **החפץ חיים** (באר מים חיים שם) כתבו כולם **הרמב"ם הסמ"ג והחינוך והספר יראים שאפילו דבר שהוא מותר מן הדין** אך לעיני ההמון נראה דבר זה לאיסור עובר בזה על ל"ת דאורייתא של 'ולא תחללו את שם קדשי' שאין כח לא בתשובה לכפר ולא יסורין למרק ולא ביוה"כ אלא כולן תולין ומיתה ממרקת שנאמר ונגלה וגוי עד תמותו. כי על ידי שאדם חשוב עובר על התורה נעשה שם קדשו יתברך ותורתו חולין אצל ההמון.

איסור לבנות בית הכנסת בשבת משום חילול השם: כתב **המ"ב** בשם **המג"א** (ס' רמד ס"ק יג) דאין להתיר לבנות בית הכנסת בשבת בקבלנות, כי **בזמננו שאין האומות שכנינו מניחים לשום אדם לעשות מלאכה בפרהסיא ביום חם אינא חילול השם אם נניח אהנו לעשות ביום שבת ויום טוב**.

חשש שיתבטל המצוה לגמרי: ומכל מקום כתבו כמה אחרונים, דאם יש חשש חס ושלוש שיתבטל הבנין בית הכנסת לגמרי, מותר להניח לאינו יהודי לבנותו כשהוא בקבלנות, ובלבד שיהא מפורסם לכל שהוא בקבלנות עכ"ד.

חשש זלזול יום טוב שני: כתב **בשו"ת שבט הלו** (ח"ד ס' עב) שוחטים היוצאים לשחוט בחוץ לארץ בעיר של גויים ואין שם ישוב ישראל, אין רשאים לעשות מלאכתם בפרהסיא ביום טוב שני של גלויות, משום חילול השם, כיון שדבר כזה עלול להתפרסם מיד במקום ישוב יהודים שבאותה מדינה, ויש בזה זלזול חמור ביום טוב שני. ועוד, שיש לחוש שמא יאמרו הנכרים שיודעים שיום טוב שני של ישראל הוא, שישאר מזלזלים ביום המקודש להם, ויש בזה חילול השם.

חילול השם לגרום חשד באינו שומר תורה ומצוות: ה"ה מצינו באינו שומר תו"מ, כתב **בשו"ת שבט הקהתי** (ח"ג ס' של"ח) דמי ששכר אחד לשמור הילדים שלו בשבת ולא עלתה על דעתו איסור של שכר שבת דיש להתיר ליתן שכר שבת למנוע חילול השם דאם לא יתן לו שכרו יחשוב החילוני דהדתיים הם גנבים ועושקי שכר שכיר ויש להתיר איסור שכר שבת משום שלא יהיה חילול השם ח"ו ע"ש.

4) חילול השם שמים ברבים: עוד כתב **החפץ חיים** שם "ועל אחת כמה וכמה אם היה העברה זאת ברבים, בודאי שהחטא גדול עד מאד, שנקרא מחלל שם שמים ברבים". ובבאר מים חיים שם כתב "ודע דעוון חילול השם אין שיעור לעונשו כמפורש בקידושין בסוף פרק קמא (דף מ' דאם היתה שקולה מכרעת), שאם היו עוונותיו וזכויותיו מחצה על מחצה וחילול השם בכלל מכרעת לכך חובה".

טעות עכו"ם

כתב **הרמ"א** (ח"ו"מ ס"י שמח) שאף שטעות עכו"ם מותר היינו רק באופן שלא יודע לגוי שטעה, ובאופן שיודע לגוי מחויב להחזיר לו טעותו כדי שלא יהא חילול ה'. וכתב שם **בבאר הגולה** וז"ל וע"ל ס"י ר"ס רסו שאם מחזיר אבידה לעכו"ם לקדש את השם כדי שיפארו את ישראל ויעידו שהם בעלי אמונה ה"ז משובח ע"כ. וכן הדין בהחזרת הטעות שטעו העכו"ם מעצמו. **ואני כותב זאת לדורות שראיתי רבים גדלו והעשירו מן טעות שהטעו העכו"ם ולא הצליחו וירדו נכסיהם לטמיון ולא הניחו אחריהם ברכה כמ"ש בספר חסידים** ס"י תתרעד **רבים אשר קדשו ה' והחזירו טעויות עכו"ם בדבר חשוב גדלו והעשירו והצליחו והניחו יתרום לעולליהם, עכ"ל**.

לא לשלם מיסים

ועל דרך זה שמענו בשם **הגרי"ש אלישיב זצ"ל** שמלבד הטעם של ידינא דמלכותא דינא, יש להיזהר לשלם מיסים משום דאם לאו עלול להיכשל באיסור החמור של חילול השם, דהדבר עלול להתפרסם.

מצוה שתבטל לגמרי משום חשש חילול השם

מצוה שאין אפשרות לעשותה בלא להיכנס לחשש חילול השם, כגון בניית בית הכנסת בעיר בשבת ע"י נכרי, כתב **המשנה ברורה** (רמד ס"ק יג הו"ד לעיל) בשם אחרונים שצריך לעשותה, אבל צריך לפרסם כמה שאפשר שזה דרך קבלנות שלא יהא חשש חילול השם. דהיינו צריך לצמצם החשש חילול השם **כמה שאפשר**.

ולענין מעשה דבר זה מסורה לגדולי וחכמי הדור, מתי צריך לעשות מעשה מצוה אף דיש בזה חשש חילול השם אם יתפרסם. ועכ"פ צריכים להשתדל לצמצם החשש חילול השם כמה דאפשר.

עוד דוגמאות של חשש חילול השם

מבואר לעיל דאף דבר שמותר מן הדין שייך בה חילול השם אם אחרים לומדים ממנו לזלזל במצוות. וכן דברים שיש בהם סרך איסור כגון איחור לתפילה, זלזול בקדושת בית הכנסת, פיזור וחסרון כבוד ספרים, עישון, ת"ח שמתקוטט ואינו מדבר בנחת עם הבריות, תפילה בציבור בשעה מאוחרת ובמקום רבים. ועכ"פ דברים אלו יש להתחזק בהם שלא יגרם חשש חילול השם על ידו (או עכ"פ לעשות בצנעה).

חילול השם במשקל החסידות

ע' **מסילת ישרים** פ"כ במשקל החסידות שכתב "ראוי לכל אדם להיות מקדים ורץ לדבר מצוה ולהשתדל להיות מן העוסקים בה, אך הנה לפעמים יכול להולד מזה מריבה, שיותר תתבה המצוה ויתחלל בה שם שמים ממה שיתכבד – **בכיוצא בזה ודאי שחייב החסיד להניח את המצוה ולא לרדוף אחריה**. וכן אמרו ז"ל בענין הלוים, ז"ל (במדבר רבה ה): מפני שהיו יודעים שכל מי שטוען בארון שכרו מרובה, והיו מניחין את השולחן והמנורה והמזבחות וכולן רצין לארון לטל שכר, ומתוך כך היה זה מריב ואומר: אני טוען כאן! וזה מריב ואומר: אני טוען כאן! ומתוך כך היו נוהגין קלות ראש והיתה השכינה פוגעת בהם וכו'.

באיזה אופנים יש לחוש בקיום מצוות מפני המתלוצצים

וכתב **המסילת ישרים** (שם) הנה חייב האדם לשמור כל המצוות בכל דקדוקיהם לפני מי שיהיה, ולא יירא ולא יבוש, וכן הוא אומר (תהילים קיט מו) "ואדברה בעדותך נגד מלכים ולא אבוש", וכן שנינו (אבות ה) הוי עז כנמר וקל כגדר, רץ כצבי וגבור כארי, לעשות רצון אביך שבשמים. אמנם גם בזה צריך חילוק והבחנה, כי כל זה נאמר על גופי המצוות שחייבים אנחנו בהם חובה גמורה, שבהם ישים פניו כחלמיש, אך איזה תוספות חסידות, שאם יעשה אותם האדם לפני המון העם ישחקו עליו ויתלוצצו, ונמצאו חוטאים ונענשים על ידו, והוא היה יכול להניח מלעשות הדברים ההם, כי אינם חובה מוחלטת, הנה דבר כזה ודאי שיותר הגון הוא לחסיד שינחם משיעשו, והוא מנה שאמר הכתוב "והצנע לכת עם אלקיך". וכמה חסידים גדולים הניחו ממנהגי חסידותם בהיותם בין המון העם משום דמחזי כיוהרא! כללו של דבר: **כל מה שהוא עיקרי במצוה – יעשהו לפני כל מלעג, ומה שאינו עיקרי והוא גורם לשחוק והתול – לא יעשהו**.

לתרומות הערות והארות – 0533163916
 נא להשאיר הודעה
 (משה יחיאל הרסקין - מודיעין עילית)
 ניתן לקבל הגיליון במייל: g089285647@gmail.com
 וכן הגיליון 'ללמוד ולקיים' על סדר הדף היומי

מחשבה קצרה על הדף

הרב יחזקאל הרטמן

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

גיטין דף פט

בנהרדעא לא מבטלי קלא

בסורא (מקומו של רב) מבטלין קול, בנהרדעא (מקומו של שמואל) לא מבטלין קול.

ומבאר הרא"ש שבסורא אתריה דרב היה מצוי שהקול אינו מבוסס, ולכן היו מבטלים אותו, אבל בנהרדעא מקומו של שמואל, כשהיה יוצא קול היה לו יותר ביסוס, ולכן לא היו מבטלים אותו. אך צ"ב מה סיבת ההבדל בין המקומות.

מבאר החת"ס (דרשות ח"ב עמ' 808, ובמהדו"ח ח"ה עמ' תקיד) כן: רב היה פרוש לגמרי מעניני העוה"ז, שלא הביט חוץ לד' אמותיו ולא שח שיחת חולין מימיו. על כן לאנשי מקומו לא היה ממי ללמוד כיצד לדבר שיחת חולין מתוקנת, אבל שמואל היה מעורב בעניני העולם ולאנשי עירו היתה דוגמה כיצד לדבר שיחת חולין באופן נקי ללא לשון הרע. התוצאה מכך היתה שבאתריה דרב היו שחים בשמועות שווא והוצאת שם רע, ואילו באתריה דשמואל נהרו יותר בדיבור, ולא הוציאו שם רע סתם.

ומעין זה מסופר על החפץ חיים שהיה מדבר עם אנשים שיחות ארוכות בעניני העולם. והסבירו הבנים שהוא רצה ללמד שניתן לדבר שיחת חולין ללא דיבורים אסורים.

דף צ

סיום המסכת – מזבח מוריד דמעות

המסכת מסתיימת במימרא: "כל המגרש אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות".

יש להבין: (א) מדוע דוקא אשתו ראשונה. (ב) מדוע המזבח הוא זה שמוריד דמעות.

ונביא כמה מהלכים שנאמרו בדברי רבותינו.

ההסבר הראשון מובא במהרש"א ובמהר"ל ומהר"ם שיף בגוונים שונים, ויסוד הדבר, שחיבור איש ואשה משקף את החיבור בין הקב"ה וכלל ישראל. והמהר"ל מבאר שדבר זה הוא בפרט החיבור בין איש לאשתו ראשונה יש בו דביקות גמורה והיא זו שמשקפת בשלימות את הקשר עם הקב"ה. וכאשר אדם מגרש אשתו ראשונה ומסלק את הדביקות הזו, הרי כאילו יש בכך ביטול גם במערכת המקבילה, של חיבור הקב"ה ועם ישראל.

וכיון שמקום החיבור בין הקב"ה לעם ישראל הוא המזבח שעליו מקריבים קרבנות (מלשון קירבה), המזבח הוא זה שמוריד דמעות.

המהרש"א מוסיף את הגמ' בסוטה (יז, א) שבאיש יש אות יו"ד,

ובאשה יש אות ה"א, ואם זכו שכינה ביניהם. ואם לא זכו, אש אוכלתן. ונביא את לשונו הנפלא: "והדמיון בזה, אש המקום עמנו שמתחבר אם זכינו בשם י"ה כמ"ש רשפיה רשפי אש שלהבת יה, והוא ענין האש מן השמים שהיתה רבוצה במקדש ראשון על המזבח שהיה אז חבתן שלמה לפני המקום וכחיבור איש ואשה בסוד י"ה, וע"כ אמר שע"י שאתם בוגדים באישות נעורים ובזוג ראשון כסות דמענה למזבח, אשר בו נכבה האש של אהבה המחבר איש ואשה, וע"ז אמר כי העיד ה' ביני ובינך גו' דהיינו שם י"ה שהוא עדות לשבטי י"ה ומחבר אש של איש ואשה ולזה אמר והיא חברתך לחבר איש ואשה בשם י"ה ושלא תהא אש אוכלתן והיא אשת בריתך שהיה להם הברית בבית ראשון במזבח שהיתה רבוצה שם מן השמים ובכן יתקיים עוד בנו כאמור וענתה שמה כימי נעוריה גו' והיה ביום ההוא תקראי אישי גו' וכן יהיה רצון אמן סלה".

כלומר שמקום הגילוי של שם י"ה הוא במזבח כשהאש רבוצה עליו. וגם דבריו עולים בקנה אחד עם המהר"ל שהמערכת של אישות בין איש לאשה מקבילה לחיבת הקב"ה ועם ישראל. ועל כן המזבח דוקא הוא מוריד דמעות על ביטול הקשר הזה.

הבן יהוידע כתב לבאר על דרך הרמז. התורה נקראת אשה דכתיב תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, ודרשו רז"ל אל תקרי מורשה אלא מאורסה, ונמצא שיש לאדם שתי נשים, שהם התורה והאשה הגשמית, ואשתו הראשונה היא התורה, כי צריך לישא אותה תחילה, ואשתו השניה היא האשה הגשמית. ומה שאמרו כל המגרש אשתו ראשונה, ר"ל שמגרש את התורה שהיא אשתו הראשונה, שלא יעסוק בתורה עוד, ואז אפילו מזבח שהוא מכפר ומרצה על האדם

לפני המקום, מוריד עליו דמעות, רמז לכוחות הדינים, כי דמעות רומזות לכוחות הדינים.

החתם סופר מבאר באופן נוסף. ונפתח בהקדמה קצרה: הגמרא בתחילת סוטה מקשה, שמצד אחד קשה זיווג כקרי"ס ואין מזווגים לאדם אלא כפי מעשיו, מצד שני יוצאת ב"ק קודם יצירת הוולד בת פלוני לפלוני, ותירצה: כאן בזיווג ראשון כאן בזיווג שני. בהסבר גמרא זו יש ביאור באריז"ל, אבל יש כמה נוסחאות בהסבר דבריו. רבי חיים ויטאל בשער הגלגולים כתב בזיווג ראשון הוא מי שבא לעוה"ז בפעם הראשונה, וזיווג שני הוא מי שבא ע"י גלגול. ובסוטה הבאנו ביאור נוסף בשם היעב"ץ.

החת"ס כאן מביא בשם האריז"ל באופן אחר קצת. זיווג ראשון הוא מה שמוכרז קודם יצירת הוולד כשמכריזים על האדם משמיים מי היא הזיווג שלו שמתאימה לו לפי ערכו ושליחותו, ולפי תפקידו בעולם, "אולם לאחר צאתו לאויר העולם והוא משתנה לכמה גוונים כפי בחירתו צדיק או רשע או בינוני, וטבעו משתנה ע"י מעשיו

ל'זיווג ראשון', וגם בהכרח שלא עשה תשובה ולא השתמש בכוח המזבח לכפר עליו, ועל כן המזבח מוריד עליו דמעות, מפני שלא השתמש בכוחו לשוב בתשובה כדי שיוכל להשאר עם הזיווג הראשון.

ממה שהיה בעת הבריאה, גם זיווגו ישתנה כפי הנאות לו עתה, וזה הנקרא זיווג שני, כך שמעת"י.

לפי זה, מבאר החת"ס את הקשר בין המזבח לגירושין: אם אדם מגרש את הזיווג ראשון, בהכרח שהוא חטא ומעתה אין לו זכות

הדרן עלך מסכת גיטין וב"ה שזכינו לשיעור על כל דף במסכת.

מסכת קידושין

מאחרים ממילא אנו מיוחדים אליו.

זה ענין הקדושה והקידושין. לפסול את כל השאר וליצור מכך זימון וייחוד. שני החלקים הללו משמשים יחד.

דף ב-ב

איש ואשה העיקריים

האשה נקנית בשלש דרכים, בכסף בשטר ובביאה.

בספרים מביאים את היסוד שחזרנו ושנינו כמה פעמים, והוא שכל ענין חיבור איש ואשה בעולמנו הרי הוא מקביל ומשקף את החיבור בין הקב"ה לעם ישראל. באופן שכל הנקודות של הלכה ומחשבה שיש בין איש ואשה, תמיד מקבילים למערכת העליונה.

לגבי ג' קניני האשה אומרים גדולי רבותינו שכן היה בין הקב"ה לכלל ישראל.

הבעל הטורים (שמות יט, ד) מבאר שהקב"ה עשה בישראל ג' קנינים: כסף - בביזת מצרים.

שטר - שנתן להם התורה שנאמר בה תורה ציוה לנו משה אל תקרי מורשה אלא מאורשה.

ביאה - כמו שכתוב (יחזקאל טז, ח) ואפרוש כנפי עליך וגו' ואבוא בברית איתך.

ומסיים הבעל הטורים שלכן אמר הושע (פרק ב) "וארשתך לי לעולם, וארשתך לי בצדק ובמשפט בחסד וברחמים, וארשתך לי באמונה וידעת את ה'" - ג' וארשתך אלו הם כנגד ג' הקנינים שיש בין הקב"ה לכלל ישראל.

ועל דרך זו כתב גם בספר טעמי המצוות לרדב"ז (מצודת דוד מצוה קכה), ושם איתא שקנין הביאה של הקב"ה בישראל הוא בבהמ"ק שנאמר בו "ושכנתי בתוכם" (וכן מצינו שקה"ק נקרא בנביא חדר המיטות).

גם ספרי החסידות מלאים בדוגמאות והשוואות על דרך זו. ונציג מה שכתב בליקוטי תורה לבעל התניא פרשת בשלח, שיש גם ג' דברים שעם ישראל עושה כדי להתחבר להקב"ה: כסף - גמ"ח שאדם עושה בממונו. שטר - לימוד תורה. ביאה - זה העבודה שעל

דף ב-א

לשון "קידושין"

מסכת זו נקראת 'קידושין'. ולשון קידושין התבארה בדף ב: - דאסר לה אכו"ע כהקדש. וכן אנו אומרים בברכת אירוסין "ואסר לנו את הארוסות", ומבארים המפרשים שיש כאן לשון נופל על לשון: ארוסה - אסורה. דארוסה אסורה לכל העולם כהקדש.

והקשו התוס' דהרי הבעל אומר "מקודשת לי", ומה שייך לומר 'את נאסרת לי'. ותירצו באופן אחד, שהפירוש הוא שמקדושת בשבילי, שנאסרה לעולם בשבילי. ועוד כתבו ש'מקודשת' היינו מיוחדת ומזומנת. ובפשטות יש כאן שתי נקודות בתוס'. וכן ביארו באחרונים, עי' קה"י, דיש בקידושין שני חלקים - א' שנאסרה לכולי עלמא. ב' שמייוחדת ומזומנת לו.

רבי צדוק הכהן כתב בכמה מקומות ובפרט ברסיסי לילה (אות יז) שהשגת הגילוי הוא רק מתוך ההעלם, כי כל הגילויים שיש בעוה"ז באים לידי ביטוי בכך שנפסל ההיפוך ובכך מאירים את מה שיש. והוא מה שאמרו חז"ל אין נהורא אלא מגו חשוכא.

הגמ' אומרת (שבת עז, ב) שזו צורת העולם - ברישא חשוכא והדר נהורא. ומדוע? מפני שהאופן בו מתגלה האור הוא מתוך החושך. כל הגילויים של הקב"ה הולכים בתהליך שבתחילה העולם (לשון העלם) אין בו גילוי, עד שיתגלה הקב"ה מתוך החושך. מתוך ההיפך מגיעים לגילוי של מהות הדבר באמת. וזה לשון המהר"ל בכמה מקומות: ידיעת ההפכים אחת. מתוך ההיפך אפשר להבין את הדבר עצמו.

וזה ענין האשה שמקודשת. שתי הנקודות כרוכות יחד. בגלל שאסורה לכו"ע כהקדש לכן היא מיוחדת ומזומנת לו. מכוח פסילת כולם, נובע הייחוד.

וזה הביאור במושגים 'הקדש' ו'קדושה', שמתוך העולם שיש בו ערבוב, באים ואומרים שהחפץ הזה מיוחד ומקודש, וע"י שרואים את ההבדל מאחרים כך נתיחד ונזדמן לקדושה.

ואיתא בשם משמואל (ויקהל תרע"א) כמה שאומרים קודם מצוה "אשר קדשנו במצוותיו", שהרי כיצד אדם חומרי יכול לעשות מצוה, אלא כיון שהקב"ה קידש אותנו, שפסל והפריש אותנו

אבל אומר שאותן טענות שהמהרש"ל טען על הרמ"א, הן דוגמאות לא נכונות, ומיישב את השגותיו. ועכ"פ מצינו שגדולי הפוסקים מתעסקים בכך שצריך שחכמת הדקדוק תהיה מדויקת, אך יש לציין מה שמובא בחלק מהספרים, כגון מעין גנים לבעל הבני יששכר, שם כתב שאמנם דקדוק הוא חשוב מאד והוא חלק מחכמת התורה, אבל בדורות האחרונים מי משתמש בדקדוק, הם המשכילים אלו שבאים לתקוף וללגלג בדברי חז"ל, לכן הפסיקו ללמד דקדוק לתלמידים ומביא בשם החת"ס מה שכתוב על מצבה, שאף שבדורות האבות היתה אהובה, כשעבודי ע"ז התחילו להשתמש במציבה נעשתה שנואה לפני המקום, וכך גם ביחס לחכמת הדקדוק, שבתחילה היתה אהובה, אך משהתחילו להשתמש בה להתנגד לדברי תורה אז אנו לא משתמשים ולא מלמדים לתלמידים רק למי שמילא כריסו בתורה.

דף ד

קִיחָה קִיחָה מִשְׁדֵּה עֵפְרוֹן

המקור לקידושי כסף הוא מנתתי כסף השדה קח ממני, וכלשון הגמ' בדף ב. "קִיחָה קִיחָה מִשְׁדֵּה עֵפְרוֹן".

רבים העירו מדוע לומדים קידושין ממערת המכפלה. ויש ליישב כדלהלן:

חז"ל אמרו (זוהר לך לך פא. זו"ח נח כא.) שמערת המכפלה היא שער לגן עדן. וכן כל הנשמות עולות דרך מערת המכפלה. ומבאר רבי צדוק הכהן שהנה אדם הראשון היה בגן עדן וסולק לעולם שלנו שהוא מקום העבודה כדי שיוכל לחזור למקומו הראשון. וכשהנשמה מסיימת את עבודתה, דין הוא שתשוב למקום שממנו גורשה, על כן היא הולכת למערת המכפלה שהיא שער גן עדן.

הזכרנו במס' יומא שכשעושים את העבודה בבהמ"ק מכריזים "האיר פני כל המזרח עד שבחברון", והענין הוא שאת העבודה בבהמ"ק עושים כשיש אור בחברון שהוא שער השמים, שם התכלית של העבודה.

ומפורש בספר הזוהר (חיי שרה קכו:): שאברהם בא לקנות את מערת המכפלה מפני שידע שזהו שער לגן עדן, והיה מתפלל שם תמיד. עפרון לא ידע במה הוא אוהז.

ועוד דוגמא לדבר הם דברי המהר"ל בגור אריה (בראשית מז, כ) שכתב שבתחיית המתים יקומו כולם ממערת המכפלה, והוסיף "ודבר זה מפורש בחז"ל", ואאמו"ר שליט"א שאל להגר"ח קנייבסקי זצ"ל היכן מפורש כן בחז"ל, ועל אתר עבר במחשבתו על כל התלמודים והמדרשים וסיים שאולי זו משמעות בתיקוני זוהר. אך המהר"ל כתב שהוא מפורש.

ואולי מתכוין המהר"ל למה שכתב בזוהר שכל הנשמות עולות לגן עדן דרך מערת המכפלה, ומסתמא גם יורדים לתחיית המתים דרך שם. וצ"ת.

ידה מתקרב ומתחבר להקב"ה, בימינו העבודה היא ע"י התפילה. על פי יסוד הדברים יכולים להמשיך ולהבין מה שנמצא בסוף הדף "מה דרכו של איש לחזר אחר אישה, משל למי שנאבד לו אבידה, הוא מחזר אחר אבידתו". ויש להבין זאת גם בטעם העליון, דהנה נאמר בירמיה (פרק לא פסוק כא), "עד מתי תתחמקין הבת השובבה, כי ברא ה' חדשה בארץ נקבה תסובב גבר", וכתב רש"י שהנקבה תחזר אחר הזכר לבקש ממנו שישאנה. ומוסיף הרד"ק שזה ההיפך מכפי שהוא כעת, שכיום בעל האבידה מחזר אחר אבידתו, והזכר מחזר אחר הנקיבה, אבל לעת"ל הנקיבה תסובב גבר ותחזר אחריו. מה עומק הדבר. ויש דברים בגו בספרי הפנימיות בסוד נקבה תסובב גבר. אך נזכיר מה שכתוב באופן פשוט בילקוט שמעוני (ירמיה סוף רמז שטו) שבעוה"ז הקב"ה מחזר אחר עם ישראל שיעשו רצונו ויחזרו בתשובה, אבל לעת"ל ישראל מחזרים להקב"ה שיעשו רצונו שנאמר נקבה תסובב גבר, הם יתחננו להקב"ה להתקרב אליו. נמצא שכל ענייני הקידושין והקנייים של איש ואשה, הן אלו שבעולם הזה והן מה שיהיה לעת"ל, הכל קאי כלפי החיבור העליון.

דף ג

חכמת הדקדוק

הריטב"א כתב שכל הדף הראשון של המסכת שדנה בדקדוקי הלשונות הוא תוספת של רב הונא גאון, כפי שהובא במהדיר, הוא אחד מרבנן סבוראי. בחלק מהמקומות בש"ס רבנן סבוראי הוסיפו תוספות לתוך הש"ס, וכגון גמרא זאת.

והסיבה שסוגיא זו חריגה, מובא במפרשים משום שעוסקת בענייני דקדוק, לשון נקבה מול לשון זכר וכדומה, ואינו עיקר לחמה של תורה. לכן אינו מופיע בעיקר הגמרא, אלא נוסף ע"י רבנן סבוראי. עכ"פ מכך שהם הוסיפו חלק זה, רואים שבעיניהם הדבר היה חשוב. וכן מעיר ה'בונה' בעין יעקב, שרואים כאן את חשיבות חכמת הדקדוק. והדבר הרי ברור שכשמדויקים בתורה ודברי חז"ל, כל מילה וכל שינוי ע"פ דקדוק, בא ללמד אותנו משהו. ומוסיף שכל מילה בתורה מגיעה מהקב"ה, וצריך לעיין מה בא לומר לנו בשינוי זה. תורת ה' תמימה הוא גם לשונם של חכמים, ולכן צריך לעמוד ולדקדק היטב בתורת ובחכמת הדקדוק.

וכמה מגדולי רבותינו, כדוגמת הגר"א הרמח"ל, וכן קדמונים כמו הרד"ק, עסקו בדקדוק לבאר לנו עיקרה של לה"ק.

בשו"ת הרמ"א סי' ויש תשובה שהמהרש"ל כתב לרמ"א, ושם הוא תוקף את הרמ"א בכמה עניינים, ובתוך דבריו הוא כתב שמתפלל מאד שיש לרמ"א הרבה טעויות בדקדוק. וכתב: ובאלף מחילות יותר היה למר לעיין בחכמת הדקדוק כי כתבך הוא חומה פרוצה לרוב בנוכח נסתר ונקיבה וזכר ויחיד ורבים, ומביא לו כמה דוגמאות. בתשובה הבאה הרמ"א משיב למהרש"ל ובתוך דבריו כתב: שבאמת אינו מכת המדברים בעלי הלשון, כי כבד וכבד לשון אנכי.

שגם בסדר המסכתות גיטין קודמת לקידושין, והביא מהרמב"ם בהקדמה לפהמ"ש שהוא על דרך לשון הפסוק "ויצאה והיתה", שהיצאה קודמת להויה. אך עדיין צ"ב מדוע באמת כך הוא הסדר. וביאר המהרש"א, דהלכות קידושין מועטות, ואין בהם הרבה פרטים. בשונה מכתובת גט ונתינתו שהוא מקצוע מסובך ומלא פרטים והלכות. "טיב גיטין וקידושין", הכוונה לקידושין שמגיעים אחרי הגט, ושם עלולה להיות בעיה, כי המתעסק באותם קידושין חייב לדעת היטב את ההלכות של גיטין, כדי לדעת אם אשה זו נתגרשה כראוי.

הבן יהודע (להלן שם) ביאר על דרך המוסר. אדם צריך להקדים "סור מרע" ואחרי כן "עשה טוב". הגיטין שאנו מדברים עליהם הוא גירוש כוחות היצה"ר, ואחרי כן לעשות 'קידושין' לכוחות של היצה"ט. ומה שאמרו "כל שאינו יודע בטיב גו"ק לא יהיה לו עסק עמהם", הכוונה שאין עם הארץ חסיד, ומי שלא יודע את הענינים לעומקם סבור על רע שהוא טוב, ואינו יודע מתי לעשות גיטין ומתי קידושין. אדם כזה שלא יהיה לו עסק עמהם.

יסוד הבן יהודע מדובר בהרחבה בספרי חסידות, והמרחיב מכולם הוא ספר סידורו של שבת לרבי חיים מצ'רנוביץ (ח"א שורש ראשון ענף ג אות ה) שם כתב שהצורה שבה אדם יכול להתעלות בקדושה, היא רק אם מקיים סור מרע. משל לחולה שנותנים לו תרופות, והוא ממשיך לעשות דברים שמזיקים לו, כל הרפואות לא יועילו. הוא מוכרח להפסיק את הנוק ואז יועילו הרפואות.

כך ברוחניות, סור מרע קודם לעשה טוב, ואם לא כן, עבירה תכבה מצוה. ומוסיף בשם רבי ישעיה מדינוביץ' שזה הפשט בגמ' כאן כל שאינו יודע בטיב גו"ק, כמו שכתב הבן יהודע, דהגיטין הוא רמז לגירוש כוחות הרע, הקידושין זה הקדושה של אדם מישראל, והתחדש כאן שדבר ראשון יש לעשות גיטין ואח"כ קידושין. ומי שאינו יודע להבדיל, לא יהיה לו עסק עמהם, עדיף שלא יעשה טוב כלל. עדיף שלא לחבר קדושה לדבר רע.

וכע"ז כתב התפארת שלמה מרדומסק (פרשת וישלח) בשם האריז"ל "שכל המצוות ותפילות ותורה ומעש"ט שהאדם עושה, אם חטא מקודם ולא עשה תשובה כל התפילות והמצוות נוטלים הסט"א וחיילותיו ואדרבה מוסיף כח לקליפה בתורה ומצוות, ובזה פירשו הפסוק ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי וגו'. ובזה פירשו המשנה (אבות ד, יז) יפה תשובה ומעש"ט בעוה"ז, שלכל מעש"ט שאנו עושים בעוה"ז צריך תשובה מקודם ואח"כ מעשים טובים... וזהו כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין... ואם האדם נתעב בחטאיו ועווננו אין הקדושה יכולה לשרות על האדם כי אין אדם דר עם נחש וכו'".

ועכ"פ רואים כאן שמערת המכפלה הוא חיבור תחתונים ועליונים. מתבאר אפוא היטב שלומדים קיחה קיחה משדה עפרון, שהרי כל ענין קידושין הוא חיבור עליונים ותחתונים. איש ואשה הוא חיבור יו"ד ששייך לעליונים עם הה"א ששייכת לתחתונים כדנתבאר לעיל. וכל המושג של חיבור איש ואשה מקביל לחיבור בין הקב"ה לעם ישראל. וכן מובא בספ"ק שחיבור איש ואשה הוא נשמה וגוף. ראוי מאד שלימוד זה יהיה ממערת המכפלה שהוא השער לעולם העליון מתוך העולם התחתון.

דף ה

סניגור יעשה קטיגור

המקור לכך שלא ניתן לגרש בכסף, לפי אביי, דאין סניגור נעשה קטגור. והקשו משטר, ותיצו שהמילים שבשטר גירושין וקידושין שונים זה מזה.

וכן מצינו בגמ' ר"ה (כו, א) מפני מה אין כהן גדול נכנס בבגדי זהב לפני ולפנים לעבוד עבודה, לפי שאין קטיגור נעשה סניגור.

החיד"א מקשה על מה שמובא שת"ח יכול לכפר על לשוה"ר בכך שיעסוק בתורה, וקשה איך קטגור - הלשון שנעשתה בה עבירת לשוה"ר, תהיה סניגור בלימוד תורה.

ובתירוצו השני כתב החיד"א ע"פ הגמ' כאן, שבדבר שתלוי במילים, אין חסרון זה.

בבני יששכר (מאמרי חודש ניסן מאמר ב) עורר כיוצא בדבר על מה שנצטוו ישראל לקחת כבש לקרבן פסח, משום שהמצרים פלחו לכבש. וקשה הרי אין קטגור נעשה סניגור. והביא מה שנאמר לאהרן בפרשת המילואים "קח לך עגל בן בקר לחטאת", וביארו חז"ל שהוא כדי לכפר על מעשה העגל, וקשה דהרי אין קטגור נעשה סניגור.

אלא, שבדבר שהגדרתו במילים אין חסרון זה. ובהמה מקדישים במילים, על כן היא מוגדרת באופן שמתאים לאותה אמירה. וכך גם לענין פסח מצרים, הכבש שנעבד ע"י המצרים ייחדו אותו בדיבור לע"ז, וכן להיפך מה שלקחו ישראל אותו בתור קרבן, גם זה היה ע"י מילים של הקדשה. ומשום כך אין כאן את החסרון של קטגור נעשה סניגור.

דף ו

הקדמת גיטין לקידושין

כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהיה לו עסק עמהם. דנו המפרשים מדוע הקדימו גיטין לקידושין. ומימרא זו הובאה גם לקמן (יג, א), והמהרש"א שם עמד על כך

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עמרת שלמה

פרשת כי תצא תשפ"ג

ונראה לומר בזה, דהנה לפי המבואר בדברי רש"י שבלק היה מנסכי מדין, וא"כ אינו מזרע מואב ואינו מואבי כלל, אלא מדיני, ומדיני מותר בקהל, וא"כ נמצא דבלק אינו בכלל האיסור דלא יבא עמוני ומואבי. וצ"ע דהרי בגמ' בסנהדרין דף ק"ה ע"ב מבואר דרות היתה מזרעו של בלק, דאמרינן שם שבשכר ארבעים ושתים קרבנות שהקריב בלק וזכה ויצאה ממנו רות, ואע"פ כן מבואר דרות הותרה בקהל רק משום הדין דעמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית, הרי מבואר להדיא דגם בלק זרעו, הם בכלל איסור של עמוני ומואבי, והרי הם אינם ממשפחות מואב אלא מנסכי מדין.

ונראה דבהך קרא נתחדש איסור מחודש על בלק, שאע"פ שאינו מזרע מואב, מ"מ יהא בכלל האיסור של עמוני ומואבי, דלגבי איסור זה של לבא בקהל, יהא בכלל מואב, כיון שאיסור זה תלוי הוא במה ששכר את בלעם, ועל כן בלק שהיה עם מואב בשכירות בלעם, בכלל מואב הוא לגבי איסור זה, וזהו דין מחודש שיהא נכלל בכלל מואב לגבי איסור זה.

מעתה יש לומר דלכן שינה הכתוב וכתב 'אשר שכר' בלשון יחיד, דכונת הכתוב בזה הוא לבלק, דאע"פ דהוא אינו בכלל מואב, ולכן מצד הטעם דלא קדמו אתכם, אינו נאסר, דזהו איסור על האומה בכללה, והוא אינו בכלל האומה, וע"ז הוסיף הכתוב, דמ"מ יש עוד איסור מחמת שכירות בלעם, וזה שייך גם בבלק, ולכן נכלל הוא בכלל מואב לגבי איסור זה.

השמר בנגע הצרעת וגו', ככל אשר יורו אתכם הכהנים הלויים כאשר ציויתם תשמרו לעשות. (כ"ד, ח'). צריך ביאור מה הכוונה שהכהנים יורו אותם 'כאשר ציויתם'. ועיין בפירושו הרמב"ן מש"כ בזה.

ויש לומר, דהנה בפרשת תזריע (י"ג, ל"ז) כתוב 'טהור הוא וטהרו הכהן, וכתב שם ברש"י הא טמא שטהרו הכהן, לא טהור. והיינו דאע"פ דהטומאה והטהרה תלויים באמירת הכהן, טמא וטהור, מ"מ באמירתו טהור, אינו יכול לטהר נגע שדינו שהוא טמא, [דוגמת מה שמצינו בקידוש החודש, דמועיל קידוש ב"ד, אפילו שוגגין].

ויש לומר דזהו ביאור כונת הכתוב שהכהנים הלויים יורו אתכם על הנגעים, כאשר ציויתם, דרק בכה"ג שהוראתם היא כאשר ציויתם, הוא דמועילה אמירתם.

וכתב לה ספר בריתות. (כ"ד, א'). בתוס' בריש גיטין כתבו דנהגין לכתוב גמ' כ"ב שורות והטעם הוא שזהו כשיעור י"ב שיטין המפסיקין בארבעה חומשי ספר תורה.

ובפשטות ענין הפסק החומשין לשיעור דגמ', הוא רק דמהפסק החומשין

לא תראה את שור אחיך או את שני נדחים והתעלמת מהם משב תשיבם לאחיך. וכן תעשה לכל אבדת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה לא תוכל להתעלם. (כ"ב, א' ג'). צריך ביאור מה שכפל הכתוב שתי פעמים, האיסור דלא תוכל להתעלם, דבתחילה כתוב 'לא תראה, והתעלמת מהם', והיינו דעובר בלאו, ואח"כ חוזר ואומר הכתוב, 'לא תוכל להתעלם'.

והנה בגמ' בבבא מציעא דף כ"ו איתא נטלה לפני יאוש על מנת לגזולה, דעובר משום לא תוכל להתעלם, ומבואר דגם מי שמגביה מציאות, אם נטלה ע"מ לגזולה עובר בלא תוכל להתעלם. ומבואר דמלבד האיסור להתעלם שמעלים עיניו ונמנע מליטול אבידה כשרואה אותה, עוד יש איסור גם במי שנטל האבידה, אלא שנטלה ע"מ לגזולה, שגם הוא עובר באיסור דלא תוכל להתעלם.

וזהו ביאור כפילות הכתוב, דבתחילה מיירי מאופן שמתעלם לגמרי ואינו נוטל האבידה כלל, וע"ז כתב לא תראה את שור אחיך או את שני נדחים והתעלמת מהם, שזהו אזהרה למתעלם שמעלים עיניו ואינו נוטל כלל, ומה שכתוב אח"כ 'וכן תעשה לכל אבידת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה לא תוכל להתעלם', הנה איתא בבבא מציעא דף כ"ז אמר רבנאי, ומצאתה, דאתא לידיה משמע, וא"כ מבואר דפסוק זה מיירי מאופן שכבר באת האבידה לידו, והיינו שנטלה, ובא הכתוב להזהיר לא תוכל להתעלם, דגם כשנטלה, יהא נטלה ע"מ להשיבה, ולא ע"מ לגזולה.

ואמר אבי הנערה אל הזקנים את בתי נתתי לאיש וגו'. (כ"ב, ט"ז). הנה בתחילת הפרשה כתוב דאביה ואמה לוקחים אותה אל זקני העיר, ופורשין השמלה, וכאן באמירת המענות, הזכיר הכתוב רק את האב שהוא מרצה הדברים לפני בית דין. וכתב רש"י, מלמד, שאין רשות לאשה, לדבר בפני האיש. ועיין ברמב"ן מש"כ בזה.

ויש לומר עוד דהנה בכתובות דף כ"ב ילפינן מהך קרא דאת בתי נתתי לאיש, דהאב נאמן לאסור את בתו, והנה דין נאמנות זה יש רק לאב ולא לאם, וא"כ יש לומר דלכן אמר הכתוב כאן דהאב הוא שאומר 'את בתי נתתי לאיש', דרק האב הוא שיש לו הנאמנות לומר כן.

לא יבא עמוני וגו'. על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים וגו', ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור וגו' לקללך. (כ"ג, ד'). הנה יש לדקדק בלשון הכתוב דפתח בלשון רבים, אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, וסיים בלשון יחיד וכתב, ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור, וצריך ביאור מאי שנא דבטעם הראשון כתוב בלשון רבים, ובטעם של השכירות דבלעם, נקט לשון יחיד.

הומשיין ילפינן שיעור הפסק.

ויש להוסיף בזה על פי דברי הגמ' סוטה דף י"ז ע"א דאיש ואשה זכו שכינה ביניהן, וכתב רש"י דחלק את שמו ביניהן, יו"ד באיש וה"א באשה, נמצא דבנישואין ע"י חיבור האיש והאשה נכתב שמו של הקב"ה, והנישואין הם כתיבת שם ה'.

והנה התורה כולה היא שמותיו של הקב"ה, ושמותיו של הקב"ה זהו עצמה של תורה, וכמו שכתוב על התורה 'כי שם ה' אקרא', ובגמ' בברכות יליף מזה שזהו מקור הדין של ברכות התורה, הרי מבואר דתלמוד תורה הוא קריאת שמותיו של הקב"ה, ונמצא דנישואין של איש ואשה שהוא כתיבת שם ה' הרי זה ככתיבת תורה, דשניהם הם שמותיו של הקב"ה.

ונמצא לפי"ז דגירושין שהוא הפסק הנישואין הרי הוא הפסק של תורה, ולפי זה יש לבאר דלכן שיעור הפסק של גירושין נלמד משיעור הפסק של תורה דארבעה הומשיין, דשניהם הפסק של תורה הם, ועל כן שיעור הפסק בשניהם שוה.

ונראה לבאר בזה עוד, דהנה פנימיות ענין האשה הוא כנגד התורה, וכמו שמבואר בחז"ל שכל פרק אשת חיל הוא כנגד התורה ורומז לתורה, ואם כן פנימיות ענין הנישואין הוא חיבור של תורה והיינו דקידושי אשה הוא חיבור לתורה, מעתה הפרדת הנישואין הוא כמו הפסק ופירוד של תורה, והוא עשיית הפסק בין שתי ספרי תורה, ועל

כן שייך ששיעור הפסק של הומשיין שהוא שיעור הפסק של ספרי תורה, הוא שיעור הפסק של גירושין.

ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו מעל הגלו. (כ"ה, ט').
יש לבאר הענין בחליצת הנעל על פי המבואר ברוח חיים ריש מסכת אבות ובנפש החיים (שער א' פ"ה) דעיקר מדור הנשמה היא בשורשה העליון, ורק מקצתה משתלשל לגוף האדם, והגוף אינו מלבוש אלא לקצה התחתון, ועל כן נקרא הגוף נעל לנשמה, כי כמו שהנעל אינו מלבוש רק לקצה התחתון של הנשמה, ורק בחינת עקביים מהשורש נכנס לתוך גוף האדם, ורק בחינת עקב הוא דיש בגוף האדם. ובוה ביאר הכתוב של נעליך מעל רגליך, שעניינו הוא שישיל מעצמו הגוף.

והנה הרי ענין היבום להקים לאחיו שם, הוא להעמיד גוף בעבור נשמת אחיו כמבואר בזה"ק, ונמצא דכשאינו מייבם, אינו מעמיד גוף שהוא בחינת נעל בשביל נשמת אחיו, וכנגד זה שלא רצה ליתן לאחיו נעל, חולצים ממנו נעלו.

והנה כתוב 'נקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל', ובגמ' ביבמות דף ק"ו ע"ב איתא שמצוה על כל העומדים שם לומר חלוץ הנעל. ולפי דברינו הוא מבואר היטב דענין חליצת הנעל הוא מורה על מהות עצם הענין שלא רצה להקים לאחיו שם בישראל.

מצות שופר - לתכלית מצות התשובה

מתוך משא הכנה ליום הדין ככולל שע"י ישיבת 'עטרת שלמה', מודיעין עילית

מצות היום של ר"ה הוא תקיעת שופר, ובחז"ל ובראשונים יש הרבה טעמים וסודות גדולים, אבל נראה להעמיד ענין עיקרי במצות שופר, שבלעדיו לא יתקיימו הטעמים האחרים, והוא היסוד שהכל תלוי בו. הרמב"ם בהלכות תשובה כתב אע"פ שתקיעת שופר בר"ה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר, עורו ישינים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה, וזכרו בוראכם, אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן, ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל, הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם, ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה וכו'. ומבואר דתכלית השופר הוא לצורך תשובה, המצות עשה של שופר בא לעורר על מצות תשובה, ובכתוב 'יום תרועה יהיה לכם' יש רמז כאילו כתוב 'יום תשובה יהיה לכם', דהשופר הוא מכשיר להתעוררות התשובה. אם כן יש להתבונן, דאם לא עושים תשובה הרי השופר לא אהני מידי, ואין בתקיעות תועלת, וכמעט נחשב שביטל מצות שופר, וגם עבר על שבות בטלטול שופר שלא לצורך, והרי ודאי כולם רוצים לקיים מ"ע של שופר כתיקונו וכהלכתו, אמנם הענין דורש דרגה כלשהו של התעוררות תשובה, ואז לא יהיו התקיעות לריק. איתא במדרש 'תקעו בחדש שופר בכסא ליום חגנו וכו', חדשו מעשיכם, שופר, שפרו מעשיכם, אמר להן הקב"ה, בניי, אם שפרתם מעשיכם אני עושה לכם כשופר שמכניס בזו ומוציא בזו וכו', ויש ללמוד מזה, דלא רק דתכלית התקיעות הם לצורך תשובה, אלא גם עצם מהות שם השופר הוא ע"ש התשובה בשיפור המעשים. עוד מבואר במדרש דגם זמן התקיעות נדרש על ענין התשובה, דתקעו 'בחודש' היינו ענין חידוש המעשים, ונמצא דכשאין חוזרים בתשובה, לא זו בלבד שהשופר אינו שופר, אלא גם לא הוה זמן תקיעת שופר, דלא סגי במה שהיום הוא 'מקרא קודש', אלא צריך גם עשיית תשובה, וא"כ הרי מלבד עצם הכנת גוף השופר שיהיה ראוי למעשה התקיעות, יש לנו עבודה עצומה לעשות את השופר 'לשופר' בפנימיות הענינים, דרק על ידי 'חדשו מעשיכם' הוה זמן הראוי לתקיעה, ורק ע"י 'שפרו מעשיכם' יחשב השופר 'לשופר'.

והנה לשון הכתוב הוא 'יום תרועה יהיה לכם', וצריך ביאור למה לא כתוב את פעולת התקיעה, וכלשון במסעות 'ותקעתם תרועה', וביותר דהא לא מצינו בשום מצוה נוסח זה, דבשאר המועדים כתוב את המעשה שצריך לעשות, כמו 'ולקחתם לכם ביום הראשון' ו'בסוכות תשבו שבעת ימים', ולא כתוב 'יום ישיבת סוכה יהיה לכם', ועוד צריך ביאור איך ע"י התקיעות נהפך היום גופיה ליום תרועה.

ולפי דברי המדרש יש לבאר דהיום נהפך להיות 'יום תרועה' רק ע"י מעשה האדם והתעוררותו לשוב בתשובה, דבאופן כזה הוה זמן הראוי לתקיעה, ואז חל הכתוב ד'תקעו בחודש שופר', ויש לומר דזהו הכוונה 'יום תרועה יהיה לכם', היינו שאנו צריכים לעשות את עצם היום ליום תרועה, יום שראוי לתקוע בו, וגם היום גופיה נהפך ליום תרועה, דהוא יום הדין, וענין התקיעות הוא לעורר בתשובה ולזכות בדין, והוא תיקון בעצם חלות היום. העולה מזה, ש בלא עשיית תשובה אין מה להתקרב ולגעת בשופר, והשופר צווח ואומר 'ייד רשעים אל תנידני', תשובה ושופר לא רק שהם שייכים ז"ל, אלא התשובה הוא עצם השופר, כל תכליתו ועצמותו שייך רק מתוך תשובה, וכל בחינות ופנים וענינים שיש בשופר היינו רק אם האדם מתקן את עצמו להתקרב אל ה'.

נחל אליהו

בחוף לארץ. ושואלים חז"ל שהרי ביחזקאל (א א) נאמר 'ויהי בתוך הגולה על נהר כבר נפתחו השמים ואראה מראות אלוקים'. אומרים חז"ל שיחזקאל התחיל להתנבא בארץ ישראל ואחרי שהיה לו כוח נבואה בארץ ישראל, הוא יכול היה להמשיך להתנבא גם בחוף לארץ. 'על נהר כבר' - הכוונה שהוא התנבא כבר.

על פי זה אמרתי לאותו חכם, שהכוונה בגאון היא שאחרי ששחטו את היצר הרע של עבודה זרה נהיה בחינה של חוף לארץ, וכמו שנראה תיכף למה, אז אי אפשר לקבל נבואה התחלתית. ובאמת כל אלה שניבאו אחרי זה הם היו כאלה שהתחילו להתנבא כבר לפני כן, ולכן הם היו יכולים להמשיך גם אחרי כן, כיון שהם כבר קיבלו כח של נביא. וכוונת הגאון שמאז ששחטו את היצר הרע של עבודה זרה מכאן ואילך לא התחילו להתנבא.

ומה הטעם בזה? הפשט הפשוט הוא שכתוב (הושע ג ד) 'אין זבח ואין מצבה ואין אפוד ואין תרפים' דהיינו זה לעומת זה עשה אלוקים. כשיש יצר הרע של עבודה זרה וכח הטומאה חזק, כנגד זה צריך גם כח של נבואה. אבל כשהיצר הרע הזה נחלש כבר אין גם כח של נבואה, זה לעומת זה, זה הפשטות.

היצר הרע של עבודה זרה בא לספק את התשוקה לדבקות בה'

אבל יתכן שבדברי הגאון יש פה עוד ענין עמוק מאוד. יש פה קושיה, הרי מזמן שנכנסו לארץ עד אנשי כנסת הגדולה עברו למעלה מתשע מאות ועשרים שנה, בזמן הזה כל כך הרבה נפלו ביצרא דעבודה זרה. כל הנביאים, כל החכמים, לא חשבו על הרעיון הפשוט הזה של אנשי כנסת הגדולה לבקש רחמים לשחוט את היצר הרע של עבודה זרה? למה לא חשבו על זה עד אז?

התשובה, היא דבר עמוק. לשחוט את היצר הרע של עבודה זרה יש לזה מחיר. מה זה יצר הרע של עבודה זרה? זה דבר יסודי. הקב"ה נתן לאדם כל מיני כוחות. ויש בחירה למה לנתב את הכוחות. יש אהבה, יש שגאה. יש רחמים, יש אכזריות. כל דבר צריך לדעת היכן להשתמש בו, רחמים - צריך לרחם על מי שצריך לרחם. יש כאלה שמרחמים על חתולים, על כלבים, על מחבלים. צריך לדעת איפה לרחם, 'כל המרחם על האכזריים סופו מתאכזר על הרחמנים' (כע"ז ילקו"ש שמואל א' רמז קכא). אהבה - צריך לדעת מה לאהוב ומה לשנוא. השאלה לאיפה לכוון. ככה זה בכל הכוחות שיש לאדם.

הקב"ה נתן באדם תשוקה עצומה, בנפש האדם טבוע תשוקה עצומה להידבק באלוקות. התשוקה הזאת נועדה בשביל להידבק בהקב"ה, אבל זה מכוסה וזה דורש עבודה כי יש בחירה לבן אדם. כדי להידבק באלוקות, להגיע לדרגה של דבקות, אדם צריך קודם כל לקדש את עצמו, להיזהר מתאוות רעות, ממידות רעות, לעסוק בתורה, במצוות, במושכלות. וזה גם עבודה של שכל, הקב"ה אין לו דמות הגוף ואינו גוף, וכדי להרגיש קרבת אלוקים צריך להפעיל הרבה את השכל, זה דבר של מושכלות.

יצרא דע"ז ופיסוק הנבואה | מוטב ישאנה בהתר | לתת לו פי שנים | מוטב ימות זכאי | ותפסו בו אביו ואמו | סוף מבקש לימודו ואינו מוצא

שחיטת יצרא דעבודה זרה והכחלת עיני יצרא דעריות

"כי תצא למלחמה על אויבך ונתנו ה' אלוקיך בידך ושבית שבי" (דברים כא י)

הפסוק מתחיל בלשון רבים, 'אויבך' אלו אויבים רבים, והפסוק מסיים בלשון יחיד, 'ונתנו ה' אלוקיך בידך ושבית שבי'. ולפי תחילת הפסוק היה צריך להיות כתוב 'ונתנם ה' אלוקיך בידך'.

החיד"א בספרו נחל קדומים אומר שהוא שמע בזה רמז נפלא, עפ"י הגמרא הידועה במסכת יומא (ט:): שאנשי כנסת הגדולה שחטו את היצר הרע של עבודה זרה. מבואר שם שהם צעקו אל ה' בייא בייא, אותו יצר הרע שגרם לחורבן הבית עדיין מרקד ביניו. זה היה יצר הרע נורא ואיום כמו שכתוב בחז"ל. אנחנו לא יכולים להבין את זה אבל זה היה יצר עצום. והם ביקשו רחמים ושחטו אותו. כיון ששחטו אותו - 'ורא מנוחה כי טוב', והם רצו לשחוט גם את היצר הרע של עריות. וכתוב שם שהוא נמסר בידם והם שמו אותו שלושה ימים בכלוב, וראו שלא יהיה קיום לעולם בלי היצר הרע הזה. מה עשו? כחלו לו את העיניים, ואהני דלא מיגרי ביה לאיניש בקריבתה. זה הועיל שעל קרובותיו של אדם היצר הרע נחלש.

אומר החיד"א, פלאי פלאות, ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא. 'כי תצא למלחמה' - אנשי כנסת הגדולה יצאו למלחמה. 'על אויבך' - האויב הגדול ביותר שיש זה היצר הרע. 'אויבך' לשון רבים, שני היצר הרע החזקים יצר הרע של עבודה זרה ויצר הרע של עריות, שני אויבים. התורה ממשיכה, מה קרה בסוף? את היצר הרע הראשון של עבודה זרה 'ונתנו ה' אלוקיך בידך' לגמרי. אבל היצר הרע השני של עריות 'ושבית שבי' - שמו אותו בכלוב. לכן הפסוק מתחיל בלשון רבים שזה כולל את שני היצרים ומסיים בלשון יחיד, את היצר הרע הזה 'נתנו' ואת היצר הרע הזה 'ושבית שבי'.

דברי הגר"א שמשעה ששחטו היצר הרע של עבודה זרה פסקה הנבואה

אם כבר הגענו לזה, הגאון אומר שאם נבדוק נראה שמאותו זמן ששחטו את היצר הרע של עבודה זרה, פסקה נבואה מישראל. כך אומר הגאון. ושאל אותי חכם אחד שאם נבדוק בחשבון נראה שהיה עוד בערך שלוש שנים אחרי ששחטו את היצר הרע של עבודה זרה שעוד היתה נבואה בישראל, לא ניכנס עכשיו לחשבונות, אבל זו פליאה על הגאון.

אמרתי לו תירוצן שאני חושב שהוא תירוץ אמיתי. חז"ל הקדושים אומרים בפרק קמא דמגילה כמדומה, שמאז מתן תורה נבואה לא שורה

שיעשה בהיתר. מה כתוב כאן?

הפשט הוא כזה, כל עבירה עושה קלקול. והנפש החיים מאריך שהאבות הקדושים קיימו את התורה, כי הם ידעו את טעמי המצוות ואת טעמי העבירות. כי כל מצוה עשויה תיקון גבוה למעלה וכל עבירה עושה קלקול גדול. דוגמה לדבר, מאכלות אסורות עושים טמטום הלב ולכן התורה אסרה את זה. אבל כמובן שאחרי שהתורה אסרה את הדבר, עצם זה שזה נהיה דבר ה' בתורה, זה גורם שהחטא והקלקול גדלים והפגם נעשה הרבה הרבה יותר גבוה, שנוסף על כך מה שהוא עבר על דבר ה'.

זה הביאור גם בפרשה הזאת של יפת תואר. מצד טעמי המצוות יש פה פגם, יש פה קלקול בנפש, ומצד טעמי המצוות התורה היתה צריכה לאסור את זה. אבל אם התורה היתה אוסרת את זה הרי מלבד הפגם של הקלקול שיש בטבע היה מתווסף על זה פגם גדול פי מאה, פי אלף, מצד עצם הדבר שהתורה אסרה את זה. וכיון שהקב"ה ידע שחייל הנמצא במלחמה לא יוכל לעמוד בזה, אז הקב"ה כביכול ויתר. ועל ידי זה שהוא אמר שזה לא יהיה איסור, נשאר רק הפגם הטבעי בלי התוספת של הפגם שהתורה אוסרת את זה כי על ידי זה הוא לא עובר על דבר ה'.

ולכן דורשים חז"ל (הובא ברש"י כאן) מסמיכות הפרשיות, שסופו לשנוא אותה וסופו להוליד ממנה בן סורר ומורה. כי הפגם הטבעי נשאר, שהרי לפי טעמי המצוות התורה היתה צריכה לאסור את זה, רק שהתורה לא רצתה שיתווסף על זה המראת פי ה', כי התורה ידעה שהוא לא יוכל לעמוד בזה.

מפרשת אשת יפת תואר מוכח שאפשר לקיים תורה בכל מצב

הרב אברמסקי זצ"ל היה לו לשון לימודים, היה לו שפה עם כל האנשים. כשהוא היה גאב"ד בלונדון, היתה שם קהילה שהיו בה גם יהודים מודרניים שלא כל כך מחוברים להשקפת התורה, שומרי מצוות אבל לייט כזה. סיפר הרב אברמסקי: כשהגעתי לפרשה של יפת תואר לא ידעתי איך אני אסביר להם את זה, הרי מאז שהגיעו הרפורמים התחילו רוחות חדשות של אפיקורסות, של כפירה, שצריך להתאים את התורה לרוח הזמן, עפרא לפומייהו.

במאמר מוסגר, אמר פעם אדם גדול משל על אלה שאומרים שיש מצוות שלא מתאימות להיום, עפרא לפומייהו. בעל עגלה נסע בחורף עם סחורה, כמובן היה שלג, היה קר, והוא שתה הרבה וודקה. הוא נרדם והסוסים הרגישו שהוא נרדם והשתוללו. היו שם הרבה כלי זכוכית והנזק היה גדול. זה שישכר אותו להוביל את הסחורה בא לתבוע ממנו סכום עתק, ותבע אותו לדין תורה. הרב פתח שו"ע, פוסקים, ואמר לו שהוא חייב לשלם. שאל הבעל עגלה את הרב, שהרב יגיד לי מתי התורה ניתנה? אמר לו הרב בסיון. אמר לו העגלון, מה החכמה, התורה ניתנה בסיון אז יש שמש והדרכים יבשות, לכן התורה כתבה שאם סוס מתהפך אז צריך לשלם. אבל עכשיו זה טבת ועכשיו יש שלגים, והסוסים מחליקים, אילו ניתנה התורה בטבת התורה היתה אומרת אחרת. כך נראים אותם האנשים.

על כל פנים נחזור לעניינינו, אמר הרב אברמסקי לא ידעתי מה להגיד להם, לא ידעתי איך להסביר להם את הפרשה הזאת. שבפרשה הזאת רואים שהתורה מתחשבת בתנאים של האדם, 'לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע', חייל בצבא כשהוא רחוק מהבית זה כח משחית.

והדבר הזה, אמר הרב אברמסקי, הטריד אותי הרבה עד שה' האיר את עיני. התחלתי את השיעור ואמרתי שמהפרשה שלנו רואים שאת

בא היצר הרע ונותן לבן אדם להוציא את החשק הזה בזול, להידבק באלוקות על ידי כוכבים, מזלות, עץ ואבן. זה הרבה יותר קל, זה לא דורש לא תורה, לא מצוות, לא להתגבר על תאוות, לא להתגבר על יצרים, וכמו שאמרו חז"ל (סנהדרין סג): "לא עבדו ישראל עבודה זרה אלא כדי להתיר להם עריות בפרהסייה". עבודה זרה זה גם דבר מוחשי, רואים את זה, לא צריך להשקיע, ואילו הקב"ה אין לו דמות הגוף ואינו גוף. האדם רואה דבר שהוא יכול להשתחוות אליו, לעשות. הוא רואה דבר מוחשי וזה הרבה יותר קל לו. לכן עבודה זרה נקרא 'אלה', כמו שכתוב (שמות לב ד) 'אלה אלוהיך ישראל'. וכל מקום שכתוב אלה הכוונה לחטא העגל, כמו 'גם אלה תשכחנה' שדרשו חז"ל (ברכות לב): זה מעשה העגל. העגל נקרא אלה. כי זה שורשו שרוצים משהו מוחשי שאפשר לראות אותו.

כששחטו את היצר הרע של ע"ז שחטו את התשוקה לדבקות בה' את ההתפרצות של התשוקה העצומה שהקב"ה קבע וטבע באדם להידבק באלוקות, בא היצר הרע ונותן לבן אדם איך לפרוק את התשוקה הזאת בצורה קלה זה היצר הרע של עבודה זרה. כשאנשי כנסת הגדולה ביקשו לשחוט את היצר הרע של עבודה זרה הם ביקשו לשחוט את התשוקה הזאת שהקב"ה נטע באדם לאלוקות. לשחוט את זה היינו להקטין את זה, להקפיא את זה. ויש לזה מחיר עצום, כי כל הדרגה הרוחנית, כל השיעור קומה יורד. הרבה יותר קשה להגיע לקרבת אלוקים מאז. לכן עד אז לא היו מוכנים לשחוט את היצר הרע של עבודה זרה.

אבל כשראו אנשי כנסת הגדול שאין ברירה, אז הם ביקשו לשחוט אותו למרות המחיר ששילמו, אבל זה מחיר כבד. הגאון אומר שאין לנו השגה ביהודי פשוט בבית ראשון. אנחנו מתפללים עד שאנחנו מרגישים 'עומד לפני המלך', עד שאנחנו מרגישים שויתי ה' לנגדי תמיד, עד שמגיעים לדבקות בהקב"ה. להשתפך לפני הקב"ה זה לוקח הרבה עבודה. לפני ששחטו את היצר הרע של עבודה זרה, נקודת ההתחלה היתה הרבה יותר גבוהה, זה המחיר ששילמנו.

לא רחוק לומר שלכן מאז ששחטו את היצר הרע של עבודה זרה אי אפשר להגיע לנבואה. כי כל השיעור קומה של התשוקה האלוקית, של הדבקות בהקב"ה, הורדם, נלקח. וממילא כבר אי אפשר להגיע לדרגה של נבואה. כי נביא זה הדבקות הכי גדולה בהקב"ה.

ולכאורה תשאלו שישחטו רק את החלק של עבודה זרה, שלא תהיה תשוקה לעבודה זרה. התשובה שאי אפשר לעשות חלקי, זו אותה תשוקה. ולכן גם לא שחטו את היצר הרע של עריות כיון שראו שאין העולם מתקיים, ולכאורה שישחטו רק את עריות של איסור, התשובה שאי אפשר לעשות כזה דבר. כשרוצים לעשות הרדמה לפני ניתוח אי אפשר להרדים רק את העצבים החולים, אפשר לעשות הרדמה מקומית של איבר מסוים, רגל, יד. לכן עשו שעל קרובות אין יצר הרע, שזה כמו הרדמה מקומית. אבל להרדים רק איסור אי אפשר, אי אפשר לשתק רק את היצר הרע של עבודה זרה בלי לשתק את כל הרצון לקרבת אלוקים. זה רצינו להציע פשט בדברי הגאון שאומר שמאז ששחטו את היצר הרע של עבודה זרה פסקה נבואה מישראל.

לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע

"וראית בשביה אשת יפת תואר וחשקת בה ולקחת לך לאשה" (דברים כא יא)

רש"י אומר: לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע. דהיינו שבעצם כל הפרשה של יפת תואר זה דבר שהיה צריך להיות אסור, אבל התורה ידעה שחיילים בצבא יורדים לרמה מוסרית מאוד מאוד נמוכה, מתפרקים. גם מה שהם רחוקים מהבית זה דבר משחית, היצר הרע הרבה יותר חזק. לכן אמר הקב"ה אם לא נתיר לו את זה הוא יעשה את זה באיסור, ומוטב

שכלל ישראל עשו את הקב"ה לאבא.

אין כזה דבר שאי אפשר לקיים. והראיה שכשיש מצוה אחת שהתורה ראתה פעם אחת ויחידה שיש תנאים ומצבים שבאמת לא ניתן לקיים, אז התורה התירה ולא אסרה. ממילא מזה שבשאר מקומות התורה לא התירה סימן שאת הכל אפשר לקיים, אין כזה דבר שאי אפשר.

בכור נוטל פי שנים כי הוא עשה את האבא לאבא

"כי את הבכור בין השנואה יכיר לתת לו פי שנים" (דברים כא יז).

כתוב שבכור נוטל פי שניים. מה המעלה של בכור? המשך חכמה על הפסוק (שמות ד כב) "ואמרת אל פרעה כה אמר ה' בני בכורי ישראל", אומר בזה דבר נחמד. למה בכור נוטל פי שניים? כי הבכור עשה את האבא לאבא. פעם חשבתי שזה רעיון של סבתות, אבל המשך חכמה אומר את זה.

זה הפירוש 'בני בכורי ישראל' כלל ישראל עשו את הקב"ה לאבא בעולם. וכך אומרים ביום כיפור 'איתן ידעך בעולם' - אברהם אבינו ידע את הקב"ה בעולם, כמו שמבואר ברמב"ם בהלכות עבודה זרה (פ"א ה"ג). כלל ישראל הם עשו את הקב"ה לאבא בעולם. "אתם עדי נאום ה'" (ישעיה מג יב). 'אלוקינו ואלוקי אבותינו, אלוקי אברהם, אלוקי יצחק ואלוקי יעקב' - כך מתחילים בתפילת שמונה עשרה. 'אלוקי ישראל' - גילוי כבודו יתברך נעשה על ידי ישראל. הם עשו את הקב"ה לאבא בעולם ולכן יש להם דין של בכור, "בני בכורי ישראל". כך אומר המשך חכמה בפרשת שמות

הקב"ה כניכול הלך במדבר עד שמצא את ישראל

דרך אגב יש מדרש, ואת המדרש הזה זכיתי לשמוע פעם כשהייתי בחול המועד סוכות אצל הגאון הצדיק החסיד ר' חיים ברים זצ"ל. ר' חיים ברים מי שהכיר אותנו, חוץ ממה שהוא היה תלמיד חכם גדול הוא היה בעל נפש שאין כמותו. הוא אמר לי אני כל הזמן בהתרגשות מפרשת האזינו, ראיתי מדרש שאני לא יכול להירגע מהמדרש. כתוב בפרשת האזינו (דברים לב י) "מצאהו בארץ מדבר ובתוהו ילל ישימון" מה הפשט הפשוט ימצאהו בארץ מדבר? רש"י אומר, מי היה במדבר? כלל ישראל היו במדבר, ובתנאים של מדבר הם היו נאמנים להקב"ה. וכמו שכתוב: "ויהי דבר ה' אלי לאמר הלוך וקראת באוזני ירושלים לאמר כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה". זה הפירוש 'מצאהו בארץ מדבר' - שכלל ישראל היו נאמנים אלי במדבר.

אבל המדרש אומר פשוט חדש. הקב"ה הוא שהיה במדבר. משל למי שהולך במדבר. אתם יודעים מה רואים במדבר? שמש וחול. זהו. כלום. לא בית, לא מעיין, לא צמח, לא פרי, יבש וצמא ומחכים ופתאום מוצאים איזה פינה שיש שם מעיין וענבים ותנאים. אה! מחיה נפשות. כך אומר הקב"ה מבריאת העולם אלפיים שנה אני הלכתי כמו במדבר, אומות העולם אין דורש, אין מבקש, כולם עובדים עבודה זרה. אומר הקב"ה הרגשתי כמו במדבר. ופתאום הגיע כלל ישראל, אני מרגיש כמו אחד שהולך במדבר ופתאום מוצא פירות, 'מצאהו בארץ מדבר'. זה 'בני בכורי ישראל', הוא עשה את הקב"ה לאבא.

אמרתי לר' חיים ברים שיש לי ראייה, המדרש לא צריך ראייה אבל זה פסוק מפורש בתרי עשר. כתוב (הושע ט י) "כענבים במדבר מצאתי ישראל כביכורה בתאנה בראשיתה ראיתי אבותיכם". מה הפירוש 'כענבים במדבר מצאתי ישראל'? הקב"ה אומר בשבילי כלל ישראל זה כמו אחד שהולך במדבר ומוצא ענבים. פסוק מפורש. אמר לי ר' חיים ברים שהמדרש עצמו מביא את הפסוק הזה: וכן הוא אומר 'כענבים

רבותי, מצאתי פסוק בתהילים שאני בטוח שאם הייתי אומר את זה לר' מאיר שמחה, הוא היה שמח על זה כמוצא שלל רב. פסוק בתהילים שמפורש שם היסוד הזה של המשך חכמה, שבכור נוטל פי שניים כי הוא עשה את האבא לאבא. כתוב בתהילים קפיטל פ"ט (פסוקים כא, כז - כח) "מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו הוא יקראני אבי אתה אלי וצור ישועתי. אף אני בכור אתנהו". מה כאן המידה כנגד מידה? הוא יקראני אבי אתה אף אני בכור אתנהו. מפורש כאן היסוד של המשך חכמה, למה בכור יש לו מעלה שהוטל פי שניים? כי הוא עשה את האבא לאבא. אומר הקב"ה דוד 'הוא יקראני אבי אתה', אז מגיע לו להיות בכור - 'אף אני בכור אתנהו'. מפורש.

'על שם סופו' או 'באשר הוא שם'

"כי יהיה לאיש בן סורר ומורה" וגו' (דברים כא יח)

חז"ל (סנהדרין עב). שואלים וכי מפני שאכל זה תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין האיטלקי אמרה תורה יצא לבית דין ליסקל. אלא הגיעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה, שסוף מגמר נכסי אביו ומבקש לימודו ואינו מוצא, ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות. אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב.

וידועה הקושיה מישמעאל, שאצל ישמעאל כתוב (בראשית כא יז) 'כי שמע אלוקים אל קול הנער באשר הוא שם'. ודרשו חז"ל (מובא ברש"י שם) שהיו מלאכי השרת מקטרגים ואומרים, רבונו של עולם, מי שעתידי זרעו להמית בניך בצמא] - כשהגלם נבוכדנצר היו הישמעאלים מביאים להם בשר ודג מלוח ונודות נפוחים, כסבורים ישראל שמלאים מים, וכשמכניסו לתוך פיו ופותחו, הרוח נכנס בגופו ומת] אתה מעלה לו באר. והוא משיבם: עכשיו מה הוא צדיק או רשע. אמרו לו צדיק. אמר להם לפי מעשיו אני דנו, וזה 'באשר הוא שם'.

וקשה אם כן למה בן סורר ומורה לא דנים 'באשר הוא שם'? נו, תגידו חילוק. אתה אומר חילוק ששם זה הבנים של ישמעאל ואילו כאן זה הבן סורר ומורה עצמו, אתה צודק, אבל יש חילוק יותר יסודי.

בן סורר סיבת הרציחה קיימת כבר עכשיו

צריך לדעת, רבותי, אצל ישמעאל הרוע שבסוף לא זרוע בהתחלה, ואילו בן סורר ומורה אמנם עכשיו הוא לא רוצח אבל הכח של הרציחה, סיבת הרציחה, נמצאת כבר עכשיו. הזרעים נמצאים רק זה עוד לא צמח. מה שהוא כל כך מוכן לעשות הכל בשביל תאוות עד כדי כך שהוא גונב והכל, בסוף הוא יגיע לרציחה. וכיון שהסיבה נמצאת עכשיו, על זה לא אומרים באשר הוא שם. באשר הוא שם אומרים אצל ישמעאל, שבאותו זמן לא היה לו שום סיבה שתגרום לו לרצוח בעתיד, זה דבר שהתחדש אחר כך, על זה אומרים באשר הוא שם.

קבלה שאינה מחזיקה האם מוכיחה שהתשובה לא היתה

כראוי

החילוק הוא פשוט וניתן לזה דוגמה. אנחנו עומדים עכשיו לפני יום כיפור וצריך לעשות תשובה, מה זה תשובה? אומר הרמב"ם (תשובה פ"ב ה"ג) ומה היא התשובה... ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם. מה דין אחד שעשה תשובה, בחור קיבל על עצמו לא לדבר לשון הרע וזה החזיק חצי שנה ואחרי זה זה נפל, והרי הקב"ה יודע עתידות, איך דנים אותו ביום כיפור, האם התשובה שלו התקבלה או לא? אז זה תלוי, אם מה שהוא דיבר לשון הרע אחרי חצי שנה זה בגלל שהיתה חולשה

ההיתה כזאת קבלה שכוחה להחזיק לעולם, רק שאחר כך השפיעו עליו חברים לא טובים, יצר הרע חדש התגבר עליו, זה לא מקלקל את התשובה שהיתה אז.

ברמב"ם לא כתוב 'ויעיד עליו יודע עתידות', אלא 'ויעיד עליו יודע תעלומות'. בתשובה הקב"ה לא מתחשב בעתידות אלא בתעלומות, כי יש לפעמים שהתשובה של עכשיו היא כלום, הוא מקבל על עצמו לא לדבר לשון הרע והוא בעצמו יודע שאחרי הכוס קפה של מוצאי יום כיפור הכל יתפרק. תשובה כזו היא בכלל לא תשובה אמיתית.

אבל אם הקבלה היא בעוצמה כזאת שמצד הקבלה של עכשיו כוחה להחזיק לעולם, ואחר כך הגיעה סיבה מתחדשת, זה לא שובר את התשובה, כי עכשיו הוא במצב של צדיק. זה ההבדל. אם עכשיו התשובה היא מוחלטת זה דומה לישמעאל, אבל אם עכשיו התשובה היא כזו שכבר עכשיו מונח בקבלה שהיא תחזיק רק עד אחרי יום כיפור, זה כמו בן סורר ומורה.

זה יכול להיות על דרך דרוש, אחד הטעמים שקוראים את הפרשה של ישמעאל בראש השנה "שמע ה' אל קול הנער באשר הוא שם", שגם אם הקב"ה 'יודע עתידות' שאדם יחטא. אבל אם עכשיו בידיעת 'יודע תעלומות' הוא נקי דנים אותו באשר הוא שם.

ראיה ליסוד של 'ימות זכאי ואל ימות חייב' מדין 'ותפשו בו אביו ואמו'

הענין הזה שאמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב אני חושב שזה מוכרח מתוכו. בפסוק כתוב (דברים כא ט) 'ותפשו בו אביו ואימו', וצריך להבין הרי קראנו בפרשה הקודמת שיש שופטים ושוטרים, בשביל מה יש שוטרים? הם אחראים, מסכנים האבא והאמא לא מספיק שיש להם כזה בן עוד מטילים עליהם את החובה להביא אותו לבין דין? מה פתאום? יש שוטרים, שישלחו את השוטרים. התשובה היא רבותי, בגמרא בקידושין (כט.) מבואר שיש מצוות הבן על האב ומצוות האב על הבן, איזה מצוות של בן מוטלות על האב? למולו, לפדותו, ללמדו תורה, ויש אומרים אף להשיטו בנהר. מוטל על האב לדאוג לעתיד של הבן. ובן סורר ומורה למה הורגים אותו? זה לא בתור עונש אלא התורה דואגת לעתיד שלו, שימות זכאי ואל ימות חייב. ולכן כשם שהאבא צריך לדאוג לבן שלו ללמדו תורה, להשיאו אישה, ללמדו אומנות, כמו כן התפקיד של האבא לדאוג שימות זכאי ואל ימות חייב, 'רחמי האב על הבן'. לכן זה תפקיד של האבא להביאו לבית דין. מהדין הזה של 'ותפסו בו אביו ואימו' מוכח היסוד הזה של ימות זכאי ואל ימות חייב, שהתורה אמרה את זה לזכותו.

הזכות של 'ימות זכאי ואל ימות חייב' - הודאתה של אם הקנטוניסט

ר' יענקל'ה גלינסקי היה מספר בשם הסבא של רבי יהושע ושל ר' שמואל, הקריניק'ער רב. אי איך שר' יענקל'ה גלינסקי היה מספר את זה. היתה גזירה של הקנטוניסטים, גזירה נוראה ברוסיה לפני יותר מאה חמישים שנה. היו לוקחים ילדים יהודים, אידישע קינדר, בגילאי 6,7,8,9, לוקחים אותם מהזרועות של האמא לצבא הרוסי, מחנכים אותם שם לחיי צבא, מאכילים אותם נבילות וטריפות ומטבילים אותם לשמד. זו היתה גזירה נוראה, והיו הרבה שעמדו בניסיון הזה כל החיים ולא אכלו נבילות וטריפות ושמרו על אידישקייט. החפץ חיים גילה ברוח קודשו שכל אלה היו גלגולי נשמות שבאו לתקן את העובדי עבודה זרה ונביאי הבעל שהיו בבית ראשון. צריכים מסירות נפש של אידישקייט.

מהם ונותנים להם צוואה אחרונה. יענקל'ה תזכור שאתה יהודי, שמע ישראל, תזכור שמע ישראל באש ובמים. ואחר כך הגויים האלה הקצינים החזקים האלה לא יכלו נגד הילדים הקטנים האלה. והרשעים הגדולים האלה הרוסים רצו לשבור את הרוח של ההורים, אז הם רצחו ילדים שלא הסכימו להמיר את דתם, ואת הראשים שלהם שמו בשק ואת השק עם הראשים שלהם הם זרקו לתוך בית הכנסת כשעשו יום תפילה, יום צום, תענית ותפילה על הגזירה הזאת, כדי להפחיד את ההורים, כדי שהאמהות יראו את זה. להעביר להם מס שאם אתם לא רוצים שהבנים שלכם יהיו כך, תגידו להם להיפך, שיישרו קו.

והיתה אמא בעזרת נשים שכפתחו את השק היא ראתה את הראש של הילד שלה, של התינוק שלה. והיא התחילה לצעוק באידיש: ריבוננו של עולם כמה אני מודה לך! כל החיים כל כך הרבה דמעות שפכתי שהבן שלי ימות כמו יהודי ולא יחיה כמו גוי. איזה זכות גדולה שהוא מת כמו יהודי ולא חי כמו גוי. על זה אני מודה ומשבחת ומהללת! היתה שם חרדת אלוקים.

אני זוכר איך שר' יענקל'ה גלינסקי סיפר את זה, א מאליגע מאמעס, א מאליגע קינדער [- האמהות של פעם, הילדים של פעם].

רבותי, זה הפירוש ימות זכאי ואל ימות חייב, זה החסד הכי גדול שעושים עם הילד הזה, ימות זכאי ואל ימות חייב. וזה תפקיד של האבא, כמו שהוא מצווה להשיאו אישה וללמדו תורה.

'מבקש לימודו ואינו מוצא' - צרת ההתמכרות

אבל רבותי אנחנו רואים פה מה זה המושג של התמכרות. 'מבקש לימודו ואינו מוצא' זו התמכרות. מה זה לימודו? אדם מתמכר לדבר, אם בגיל שלוש עשרה הוא מגיע למצב שהוא לא יכול להתאפק, לא יכול לדחות סיפוקים, נהנתנות, הוא צריך את התרטימר בשר ואת החצי לוג יין והוא מוכן לגנוב בשביל זה. בסופו של דבר הוא יהיה מוכן לרצוח בשביל זה. זה הגיל שצריך לכוון אליו

כמה חשוב רבותי לנתק התמכרויות, אבל זה גם להיפך אפשר לבנות התמכרות לתורה, וזה הגיל רבותי, זה הגיל. יש כאלה שלא מסוגלים ללכת להתפלל בלי לקרוא קודם את הכותרות של יתד נאמן. הוא לא מסוגל. ואז הוא צריך לדלג פסוקי דזמרה, הוא התמכר. יש אחד שלא יכול בלי זה ובלי זה, כל אחד שמתמכר, יש כאלה שמתמכרים לנייעס שזו התמכרות נוראה, זה שעות וזה תופס את הראש והראש מלא מלא עם בוץ. תתנתק, רבותי! אתם לא יודעים כמה בהתחלה ההתנתקות נראית דבר מאוד מאיים. כשבן אדם מתחיל להתנתק מדבר שהוא התמכר אליו, השבוע הראשון נראה לו שזה קשה אבל אחר כך זה ממש טעם גן עדן. אז הוא מרגיש חירות ובונה את כל האישייות של האדם. להתנתק מהתמכרויות, זה הגיל רבותי, כל כך הרבה התמכרויות בגיל הזה, רבותי, זה הגיל. כשבחור מתמכר לשטויות זה הורס את כל העתיד שלו. בן סורר ומורה זה דברים מותרים, הוא אוכל הכל בהכשר הבד"ץ אבל הוא מתמכר והוא לא יכול בלי זה.

כל אחד יבדוק בעצמו איזה דברים של עולם הזה יש לו שהוא כבר לא מסוגל בלי זה. להתנתק, להתנתק רבותי, להתנתק. ואחרי שמתנתקים "תאוה נהיה תערב לנפש" (משלי יג ט), מרגישים עריבות, מרגישים מלכות. הזכרנו בשיעור הקודם שזה הדבר שבונה את כל האישייות של האדם. אדם שלא רגיל להתגבר על סיפוקים הוא סמרטוט, אדם שרגיל להתגבר הוא בן אדם. זה החפצא, זה אדם, זה אדם, בלי זה הוא כמו בהמה. זה התורה מלמדת אותנו בפרשה של בן סורר ומורה שלא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב דרוש וקבל שכר (סנהדרין עא.). ה' יזכנו.

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסר על סדר הפרשיות

כולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'

שנאמרזו במקלות על ידי

הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת "בף החיים"

להערות והארות
ולהצטרפות לרשימת התפוצה
במייל:
8542164@gmeil.com

פרשת כי תצא

ששמרה, הוא מוציא לה שטר של מאה שקל מהכיס ושואל 'יש לך לפרוט'?? 'אין לך. אז תלכי עכשיו ותבואי ביום אחר ואתן לך את התשלום'. הנה אם עשית כך, הפסדת עכשיו מצות עשה יקרה של 'ביומו תתן שכרו'. זה מלבד מה שאולי גרמת לה עגמת נפש, שכן היא יושבת ומחכה אולי היא תקבל הערב את שכרה ותוכל לקנות משהו שהיא צריכה, ולבסוף אתה שולח אותה ואומר לה, 'לא חשוב, אני כבר אעשה את החשבון עם אבא שלך ואעביר לו את הכסף בהזדמנות'.

וכל זה למה קורה? כי אין את שימת הלב ואת הרגישות לזולת. אדם יראה בעצמו, איך הוא מרגיש כשהוא הפועל וכשוכרים אותו לאיזה דבר. האם הוא לא מצפה ומחכה שיביאו לו את שכרו מיד, ואם לא מביאים לו מיד את הכסף ודוחים אותו ואומרים לו לא נורא, 'אם לא נתן לא עיכב'... תבוא פעם אחרת וכיוצא בזה, האם אין הלב שלו מתמרמר? אבל לאחרים הוא עושה את אותו הדבר ואומר להם, אני אתן לכם פעם אחרת. כך זה כשאדם לא מתבונן, ולא מנסה להרגיש את צער הזולת.

אנחנו לא מדברים באחד כזה שבאמת אין לו לשלם עכשיו, ואנחנו לא מבקשים מאחד כזה שילך וימכור את מטלטליו ויפרע לפועל מיד, כדרך שהיו עושים חסידים הראשונים. על אלו שיש להם ורק לא רוצים לתת מיד, עליהם אנו מדברים. למה להפסיד מצוות עשה דאורייתא, בידיים? הרי ממילא אתה תשלם בסוף, אז לא כדאי לך לשלם כבר עכשיו ולקיים מצוה? אין זה אלא כי קשה לאנשים להפרד מהכסף שלהם, ובפרט כשצריכים לתת אותו לאחרים, אבל זהו מידה שמצוה לשרש אותה מן היסוד.

עצה נפלאה לימים נוראים

יש ספר שנקרא 'לקט יושר', שנתחבר על ידי גאון קדמון מזמן רבותינו הראשונים, לפני כשש מאות שנה. הוא מביא שם (דף קכ"ב) עצה נפלאה מאד מאחד מגדולי רבותינו בעל התרומת הדשן, שהיה אומר תמיד לפני כל ראש השנה איך אפשר לטכס עצה ותחבולה לצאת זכאי במשפט. הרי אנחנו יודעים מה שלמדו אותנו רבותינו (פסיקתא דרב כהנא פכ"ה) שתפילה וצדקה ותשובה מעבירין את רוע הגזירה, ואלו הם הדרכים המקובלות בידינו לצאת זכאים בדין.

אבל, אמר התרומת הדשן, כשנתבונן בענין הזה של הצדקה שבכוחה להעביר את רוע הגזירה, נבין דבר נפלא למה היא כל כך מסוגלת להעביר את הגזירה ולבטל כל גזירה קשה. שהרי, יש לנו כלל (משלי י"ז) 'מלוה ה' - חונן דל'. מי שנותן צדקה לעני, יש לו גדר של מלווה להקב"ה, וכאילו נתן הלוואה להקב"ה, ונאמן הקב"ה שיפרע לו את ההלוואה ויחזיר לו אותה בשלימות. ואם כן הוא שכביכול כשאדם הולך ונותן צדקה לעני יש להקב"ה גדר של לווה מאותו אחד, הלא יש לנו הלכה בהלכות דיינים, כמו שכתוב בגמרא בסנהדרין (לא:), שאם יש תובע ונתבע, והתובע רוצה ללכת לבית דין אחד והנתבע רוצה ללכת לבית דין אחר, אם התובע הוא שהלווה את הכסף - הוא זכאי בבחירה לאיזה בית דין ללכת. מדוע? - מפני ש'עבד לווה לאיש מלווה'. היות ואותו אחד קיבל

למי נושא עוון - למי שעובר על פשע

בפרשה (דברים כא, כב): 'כי יהיה באיש חטא.. לא תלין נבלתו'. פשוטו של מקרא של 'לא תלין נבלתו על העץ', שהוא ענין של בין אדם לחבירו, לחוס על כבודו. הענינים הללו של בין אדם לחבירו טעונים אצלנו חיזוק במיוחד ובמסויים בימים אלו.

הגר"א זצ"ל לימד אותנו לימוד גדול. אנחנו יודעים שבראש השנה הקב"ה יושב על כסא דין, וכל מה שאנחנו עושים ביום הזה, תוקעים בשופרות ומבקשים בקשות, הכל עולה למקום אחד, שאנחנו מבקשים מהקב"ה, 'דבוננו של עולם, עמוד מכסא דין ושב על כסא רחמים'. היות ואנחנו עומדים במשפט, אנחנו מבקשים מהקב"ה שידון אותנו ברחמים, כי 'מי יצדק לפניך בדין, בכסא דין'.

אמר הגר"א (ביאור הגר"א משלי ט"ו ה' ומובא באבן שלמה פרק ב' אות ב' ופרק י' אות ט"ו), יש שנים שלא נכנסים אתם לפני משורת הדין ונכנסים אתם בעומק המשפט ודנים אתם על כל קוצו של יו"ד. מי הם אלו? האחד הוא בעל הגאווה, השחצן והיהיר, שלא מוותרים לו על דבר ודנים אותו במשפט ובדין. והשני הוא מי שלא נזהר בבין אדם לחבירו. מפני שאיך אתה יכול לבקש שירחמו עליך אם אתה לא מרחם על אחרים? והרי זהו כלל גדול בידינו, שלפי המידה שאדם מודד, כך מודדים לו (פסוקה ט:). וכך אמרו רבותינו (ראש השנה יז:), 'למי נושא עוון? - למי שעובר על פשע'. אחד כזה שמתייחס לכולם בתקיפות והולך אתם ביד חזקה ומדקדק אחריהם בכל דבר, גם אתו ילכו כך וידונו אותו במידת הדין בכל חומר הדין. ואבוי למי שהקב"ה דן אותו בחומר מידת הדין בשעת הדין.

ביומו תתן שכרו

והנה לנו, דווקא בפרשה שלנו שחלה תמיד בתחילת חודש אלול, יש הרבה מצוות שנוגעות בזהירות בעניינים של בין אדם לחבירו. למשל, יש את המצוה הזו של 'ביומו תתן שכרו', ויש במצוה היקרה והשכיחה הזו כמה פרטים שרבים לא יודעים, וכך מפסידים את המצוה הזו בידיים. מה היא המצוה הזו? - אחד ששכר איזה פועל, כגון שהתקלקלה לו המכונת, והוא הביא אותה למוסר. תקנו לו את המכונת, ועכשיו הוא צריך לשלם. הוא שואל את הפועל, כמה יצא התשלום, כך וכך? - קח שיק דחוי לעוד שבועיים. למה אתה נותן שיק דחוי? וכי אין לך עכשיו כסף בבנק? יש לו. בנק שלם יש לו בתוך הבנק. אבל כל כך הוא אוהב את הכסף שהוא לא יכול להתנתק ממנו עכשיו, ומעדיף שיצא ממנו בעוד שבועיים. וכשעשה כך ונתן שיק דחוי - הפסיד בידיים מצות עשה דאורייתא זו של 'ביומו תתן שכרו'.

כל כך המצוה הזו שכיחה. הנה עוד דוגמא. אחד הלך לאיזה חתונה בשעות הערב, לקיים מצוה גדולה של שמחת חתן וכלה, וגם אכל שם שני עופות, אחד כנגד החתן והשני כנגד הכלה... מי נשאר בינתים לשמור בבית על הילדים? הוא הביא לשם מישהי שתשמור עליהם, מה שקוראים 'בייביסיטר'. בחצות הלילה נגמרה החתונה, והאיש מגיע לבית כשהוא כולו שמח וטוב לב. בכל אופן, הרי אכל שני עופות... כשהוא מגיע לבית ויש שם את הילדה

ממך את ההלוואה, הרי יש לו גדר של עבד, ואתה יכול לדרוש ללכת לבית דין שאתה רוצה בו.

אומר התרומת הדשן, נמצינו למדים שמי שנתן הלוואה, זכותו ללכת לאיזה בית דין שהוא בוחר. ובכן, אם אדם נותן צדקה, הרי כמו שאמרנו יש לו גדר שהוא הלווה להקב"ה, והוא המלווה, ואם כן הוא יכול לבוא להקב"ה ולומר לו, רבוננו של עולם, אני מבקש ממך שתבוא איתי לבית דין מסויים. איזה בית דין? – עמוד מכסא דין ושב על כסא רחמים. בוא אתי לבית דין של רחמים.

זה מה שאמרנו רבותינו שהצדקה מעבירה את רוע הגזירה, כי כאשר נתת צדקה יש לך את פתחון הפה הזה לבקש מהקב"ה שישב על כסא רחמים. ולכן כתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ג ה"ד), שנהגו ישראל להרבות במצוות הצדקה בימים האלו של אלול ועשרת ימי תשובה, כי זה עיקר המגמה שלנו בימים אלו, לזכות להנהגת הרחמים מאת הקב"ה, ואין כמו הצדקה להביא לנו את מדת הרחמים.

וכך זה בכל הנושאים של בין אדם לחבירו, אם אדם מרחם על הבריות, מרחמים עליו מן השמים ואז באמת במדה כנגד מדה אדם זוכה שהקב"ה ידון אותו בחסד וברחמים. וזה נכון הן בנתינת צדקה, והן במצווה היקרה הזו של 'ביומו תתן שכרו', אשר אבותינו ורבותינו נזהרו בה עד הקצה האחרון.

ההשתתפות בצער הזולת

זה מה שמוטל עלינו להתחזק בימים אלו, ימי ההכנה ליום הדין. אם אדם מקפיד על המצוות של בין אדם לחבירו ומרחם על הבריות, אז יש לו תקווה שינהגו עמו במדה כנגד מדה. ואיך מגיעים לזה? על ידי התבוננות ושימת לב לצער הזולת ולכבודו.

הגר"א כותב באגרת שלו, שזה הוא עיקר התורה. כשאדם מגיע לעולם העליון שואלים אותו סדרה של שאלות, ואחת השאלות היא 'האם היית נושא בעול אם חבירך'. כשאתה רואה איזה חבר ששרוי בצער, לא די בכך שתפטיר לו 'יהיה בסדר', אלא באמת אתה צריך להיות שותף בצער שלו, באופן שהוא גם ירגיש שאתה משתתף בצער שלו.

כשאחד בא לבקר חולה, מה הוא עושה? נהיה חצי רופא... הוא יושב רגל על רגל, צועק על זה ומתווכח עם זה, ואחרי זמן אומר: 'רגע, אני כבר נמצא פה שעתיים ועוד לא הכינו לי כוס תה, בבקשה תביאו לי'. אבל בגמרא (נדרים מ' א') מתבאר שכשאחד הולך לבקר חולה עליו לעזור לחולה גם במה שהוא צריך עזרה, כגון אם הוא לא יודע למי לפנות או צריך עזרה להשיג איזה רפואה, וגם הוא צריך שיחלה עצמו עליו (כאומרים בברכות י"ב ב'). המבקר את החולה צריך שיהיה אכפת לו מהחולה, עד שירגיש כאילו הוא בעצמו חולה, ולא כמו אלו שכשבים לבקר את החולה ורואים אותו מתפתל ביסוריו אומרים לו 'אין דבר, תתגבר'. את זה תגיד אם אתה חלילה תהיה חולה! אתה צריך להרגיש את החבר שלך, ולהשתתף אתו בחוליו.

1. רבי זלמן בהר"ן זצ"ל, היה מגדולי הגאונים הצדיקים בירושלים, והיה מיוחד מאד בקיום המצוות שלו, שלא היה עושה אותם כמצוות אנשים מלומדה, אלא היה עושה אותם תמיד בהתבוננות ובדעת, עם כל הלב. והיה רבי זלמן לוקח לו זמנים מיוחדים שבהם היה בא לבקר את החולה. מת? – אחרי הצות לילה ולכאורה, אחר הצות לילה, מה יש לך לבוא לבקר? כולם ישנים. אבל באמת הרי זה לא כך. לא כולם ישנים. הרי מי שחולה הולך לישון מוקדם. וכבר בשקיעת חמה, בשש או בשבע הולך לישון. וכמה יכול לישון? – שש שעות, שבע שעות, ואז הוא קם. ויש חולים שבלאו הכי השינה שלהם היא טרופה. ישנים קצת, קמים, ושוב ישנים וכיוצא בזה.

השעה שתיים שלוש בלילה, והחולה שוכב לבדו במיטה בחשיכת הלילה והאפלה, והוא רואה כל מיני צללים ושומע כל מיני קולות ונכנסים בלבו פחדים. ואז בהיותו לבדו הוא מתחיל לחשוב, מה יהיה אתי? האם אחיה? ומה זה הצל הזה שאני רואה שם, והרעש הזה שאני שומע, וכבר אני שומע שמצחצחים פה סכין... ואת מלאך המוות אני רואה... אוי ואבוי לי שהוא כבר הגיע... והלא אפילו עוד לא הספקתי להכין ויזה... וכך הוא יושב וכלו כולו פחד וחלחלה ודואג עד

סיפרו על המהר"ל דיסקין זצ"ל שפעם הגיע לבקר חולה כאן בירושלים, וכיון שנכנס אצל החולה אמר החולה לאנשי הבית, תפקחו עין על הרב, ותראו להשיג על בריאותו. למה? כי איך שנכנס המהר"ל דיסקין היה ניכר עליו איך שכואב לו המצב של החולה עד שגם הוא נהיה ממש כחולה.

כך זה כשבן אדם באמת כואב לו המצב של השני והוא משתתף בצער. סיפרו על רבי אריה לוי שפעם כאבה לאשתו הרגל והוא הלך איתה ביחד לרופא. לא כמונו שאנחנו צדיקים ואומרים לה, אנחנו עסוקים, אסור לבזבז את הזמן, ותלכי לבד... הוא הלך יחד עימה לרופא, נכנס איתה אליו ביחד ואמר לו, 'אדוני הרופא, הרגל של אשתי כואבת לנו'. הוא לא אמר שהרגל של אשתי כואבת לה, אלא הרגל שלה כואבת לנו. מפני שרבי אריה לוי הרגיש ממש את הכאב של אשתו, ולא אמר זאת כמליצה בעלמא.

באמת זו דרגה גדולה להרגיש באופן ממשי את הכאב ואת הצער של הזולת, אבל עלינו לשאוף לזה ולהשתדל לכל הפחות להרגיש במה שאנחנו כן יכולים להרגיש. הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל שהיה רב בפוזנא שהיתה עיר ואם בישראל, היתה לו קביעות ללכת פעם בשבוע אל בית החולים שם ולבקר את החולים. היה נכנס אצל חולה אחד ודורש בשלומו, הולך לחולה אחר ומברר על מצבו, וכך היה עובר אצל כל החולים. למה? כי כשחולה רואה את גדול הדור הרב הנערץ של העיר מגיע לבקר אותו, וכשהוא שומע את הברכה מפי הרב, הרי זו בשבילו כבר יותר מחצי רפואה. ואם לפעמים לרוב טרדותיו וצרכי העיר המרובים שהשתרגו על רבי עקיבא איגר הוא לא יכל להגיע, לא היה אומר 'אונס רחמנא פטריה', אלא היה שוכר בכסף מלא שליח מיוחד שילך לבקר בשמו את החולים וידרוש בשלומם, ואחרי זה ישוב ויגיד לו מה שלומם.

הוא שפותחת הפרשה ואומרת 'ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים', זה חודש אלול. על מה יבכה האדם? על הדברים האלו יבכה ויראה איך לתקן את עצמו. אמרו רבותינו (בבא מציעא ל:), לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו את דבריהם על דין תורה. לא כתוב כאן שהיו רוצחים או גזלנים, אלא שהעמידו דבריהם על דין תורה. מה הבעיה בזה? הבעיה היא שהם לא רצו לוותר כלום לחבריהם, ועל קוצו של יו"ד היו מריבים זה עם זה. וכשאדם הולך במידה הזו של 'יקוב הדין את ההר', אזי גם אתו הולכים באותה הנהגה ולא מוותרים לו על דבר, ולכן חרבה ירושלים. וכמו שכתב רבינו הפ"ח חיים זצ"ל בספר שמירת הלשון (שער הזכירה פ"ב עש"ב). אבל אם אדם מוותר לחבירו ומעביר על מדותיו, גם בשמים אומרים 'כפועל אדם ישולם לו' (איוב ל"ד י"א), ואפילו שלא מגיע לו לפי הדין, נעביר על זה ונתן לו לפני משורת הדין.

כשאנחנו רוצים שהקב"ה ינהג אתנו במדת הרחמים אנחנו צריכים בעצמנו ללכת בקו הזה של מידת הרחמים. אדם שבחודש הזה יקח על עצמו להשתפר בענינים האלו של בין אדם לחבירו, אשר כמו שהזכרנו קודם לא די במה שאדם מבטיח אלא הוא צריך באמת גם להראות שהוא באמת עושה משהו כדי לתקן את דרכיו ולהשתפר, אם הוא יקח על עצמו שלא לדבר בסגנון עוקצני אלא בשפה יותר נעימה לסובבים אותו ובחיון ובמאור פנים, הרי זו היא הכנה ראויה לימים הנוראים, וה' יהיה בעזרנו. ונזכה כולנו לשנה טובה ומבורכת וכתובה וחתומה טובה אמן.

שבא הבוקר, וכבר יכול למות שלש פעמים רק מרוב הפחד שלו.

ואז, בשעה הזו בדיוק, היה בא רבי זלמן בהר"ן לבקר. היה בא ודופק בדלת, פותח אותה ונכנס, מדליק את הנר ומכין כוס תה לחולה, מדבר אתו מעודד אותו ומעלה חיוך על שפתיו, ממש כמלאך שלוח מאת ה' להושיע.

מי מגיע בשעות האלה לבקר את החולה? כל האנשים שבאים לבקר מגיעים במהלך היום, אבל בלילה? הם ישנים. הם לא עובדים שעות נוספות... אבל מי שבאמת משתתף בצער הזולת ומרגיש אתו את הכאב, יקיים את מצות ביקור חולים עם לב ועם דעת.

ועשית מעקה לגגך

כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך [גדר סביב לגג, רש"י], ולא תשים דמים בביתך, כי יפול הנופל ממנו [כי תצא כב ח], ראוי זה ליפול, ואעפ"כ לא תתגלגל מיתתו על ירך [רש"י שם], מבואר ברש"י שציותה התורה שיניח אדם מעקה לגגו כדי שלא תגרם מיתת חברו על ידו.

לא מובן, הרי כל אדם יודע שצריך להשמר מסכנה, והוא דבר מושכל וידוע, וגם טבע בני אדם להזהר ולהשמר מכל סכנה, ואם כך לשם מה ציותה התורה בלאו ועשה לעשות מעקה, ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך. נראה מתוך כך כי מצות עשיית מעקה, וזהירות בני אדם מסכנה, הם שני עניינים. ביאורם של דברים לפנינו.

*

תניא, רבי נתן אומר, מניין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו, ואל יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו, תלמוד לומר לא תשים דמים בביתך [ב"ק טו ב], למה שיהיה אסור לאדם לגדל 'בתוך ביתו' כלב, ולהעמיד בתוך ביתו סולם רעוע, שיעמיד שלט לכל הנכנס לביתו שיזהר מהכלב ומהסולם הרעוע.

המשנה הלכות דן בכך ואומר, להאוסרים כלב בלי שלשלאות בבית, אם הבעה"ב ישים אזהרה או מודעה בהכנסת החצר שיש כאן כלב רע, וכן מי שיש לו סולם רעוע בביתו אי סגי שיכתבו עליו מודעה או לא, והנה מהגמ' [ב"ק טו ב] מדרבי נתן דמשמתין ליה עד שמסלק היזקא, משמע לכאורה דאין לו תקנה אלא עם סילוק ההיזק, ולא סגי בכתיבה, גם מלשון הרמב"ם שכתב בסולם ובור דצריך לתקן בתיקון גמור, ולא כתב דסגי בכתיבת אזהרה, משמע לכאורה דצריך דוקא 'שיסלק ההיזק' וכו' [שו"ת משנה הלכות ח"ה סי' רצז], מבואר במשנה הלכות שלא מועיל שלט אזהרה, ואין לו תקנה אלא בסילוק ההיזק.

נראה מתוך כך שאזהרת התורה, היא לא אזהרה שיזהר וישמר מהדבר המזיק, ויזהיר וישמור אחרים ממנו, אלא היא אזהרה שיסלק את הדבר המזיק לגמרי, ומשום כך לא יגדל כלב רע בתוך ביתו, ולא יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו, משום שכלב רע וסולם רעוע הם דברים המזיקים, ולא מועיל שישמור מפני הכלב, ולא די שיזהיר אחרים מפני הסולם הרעוע שבביתו, משפט התורה הוא 'שיסלק את הדבר המזיק לגמרי'.

*

בזה מבואר מצות התורה ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך, אדם אמרנו אינו זקוק לעצה הטובה להניח מעקה על הגג כדי שלא יפול ממנו אדם, כי טבע האדם להשמר מסכנה, בהכרח שמצות התורה אינה להזהיר את האדם שישמור את עצמו ואת הנלוים אליו מסכנה.

אלא שיסלק את הסכנה לגמרי, שלא יעמוד במקום סכנה, שלא ישהה במקום סכנה, ולא יחיה במקום סכנה, ועשית מעקה לגגך, על ידי זה 'תסלק את הסכנה' לגמרי.

*

אמר רבי יצחק, שלשה דברים מזכירים עוונותיו של אדם, ואלו הן, קיר נטוי, ועיון תפלה, ומוסר דין על חברו לשמים [ברכות נה א], ומפרש רש"י קיר נטוי. 'מקום סכנה' [רש"י שם].

למה שיזכרו עוונותיו, הרי הוא נזהר ונשמר מן הסכנה.

נראה מדברי רש"י כפי שביארנו עד הנה, הרעיון להסתפק בזהירות ובשמירה מן הסכנה היא מחשבת בני אדם, משפט התורה אינו כן, משפט התורה הוא שיסלק את הסכנה לגמרי, או שיחריב את הקיר הנטוי, או שלא יעמוד שם, ולא ימצא על יד הקיר הנטוי.

ואם אינו שומע אל משפט התורה, והוא נמצא שם ליד הקיר הנטוי, הרי זה מזכיר את עוונותיו.

*

[בשולי הדברים, זה עתה הסתיים בין הזמנים, כבר הורו רבותינו זצ"ל ויבדלו לחיים רבותינו שליט"א את דעתם הברורה, שלא להמצא במקומות סכנה, ועם זאת ישנם כאלה שגדלו וחונכו על דעת תורה, וכל דרכיהם הוא ציות לגדולי התורה, ואף על פי כן הדברים אינם נשמעים אצלם. יתכן משום שהם חושבים שהכוונה היא להזהירם להשמר מפני הסכנה, והם נכנסים למקומות סכנה מתוך מחשבה שהם מספיק נבונים להשמר מפניה, אך לדאבונו לא תמיד כך הם פני המציאות. לכל אלה נאמר כוונתם של רבותינו היא פשוט 'לא להגיע' למקומות כאלה, מצות התורה ועשית מעקה לגגך, היא 'לברוח מהסכנה', 'לא להיות במקום סכנה', 'להסתלק מהסכנה' לגמרי].

*

נמצאים אנו בתחילת חודש אלול, מתקרבים אנו מידי יום יותר ויותר ליום הדין, לזמן שעליו אמר דוד המלך סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי [תהלים קיט קכ], לרגע של כי לא יזכו בעיניך בדין, שכל באי עולם יעברון לפניך כבני מרון, כבקרת רועה עדרו... [תפילת ונתנה תוקף].

אין ספק שכל אחד משתדל להטיב את דרכיו, לתקן את מעשיו בתורה בתפילה במצות ובמעשים טובים כדי לזכות בדין, ובשנה טובה ומבורכת. כל אלה הם פעולות של שמירה והגנה מפני הסכנה, מפני אימת הדין. מן המצוה של ועשית מעקה לגגך אנו למדים, שלא די בזהירות ובשמירה מהסכנה, אלא צריך לעשות 'מעקה' ולסלק את הסכנה. אף כאן בחודש אלול צריך 'לסלק' את סכנת הדין, והוא ע"י עשיית גדרים וסייגים שהם מסלקות את הסכנה.

*

רבותינו היו מקבלים על עצמם קבלות קודם ראש השנה ויום הכיפורים, לאחרונה התפרסמו בספרים קבלותיהם של כמה וכמה מגדולי התורה זצ"ל. מה מעלת הקבלה.

הקבלה היא סייג וגדר, והיא בונה מעקה במקום הסכנה, ובמקום שיש גדר הסכנה נעלמת. הקבלה הסייג והגדר חוסמות את אפשרות החטא, ובכך הם מסלקות את הסכנה, על ידם נמצא האדם במציאות חדשה במקום חדש.

*

[הקבלה היא כרכא דכולא בה, הגה"צ רבי ירוחם זצ"ל אומר ענין הקבלה מקיף את סוד כל האדם. בלי קבלה אי אפשר להיולד ולבוא לכלום בשום אופן (דע"ת במדבר). הגר"א דסלר זצ"ל אומר עצה לתשובה, אל יסתפק אדם בקבלה אלא ישנה את סביבתו ומצבו, עד שישרוף את הגשר מאחוריו.

(כשהתפרסם מחקר הרופאים בדבר הסכנה בעישון סיגריות הפסיק הגר"א דסלר זצ"ל מיד לעשן, ובאותה תקופה כשנכנסו לביתו אנשים היה מספר להם שהפסיק לעשן, תלמיד שהיה מקורב אליו התפלא על הדבר ושאל את המשגיח על כך, הגר"א דסלר השיב לו שמחשש שמא לא יעמוד בקבלתו להפסיק לעשן, הוא מספר לבני אדם על הפסקתו לעשן, ועי"ז לא יהיה נעים לו לחזור לעשן, עכ"ד. הנהגה זו נקראת לשרוף את הגשר מאחוריו, כלומר לשרוף את כל החוטים שמקשרים את האדם לחטא, ובמקרה זה לשרוף את החוטים שמקשרים את האדם להמשיך לעשן). ואם חיזוקי וקבלותיו אינן מתקיימות בידו, הוא בגלל שחסר לו בקשת האמת המלאה, כי קיום כל דבר תלוי במידת האמת באדם. שאם מאמת בלבו את חובתו בעולמו, ומכח זה עובד ומתחזק ודאי שחיזוקיו יתקיימו וקבלותיו ישתמרו, וכמו שנאמר מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו, נקי כפיים ובר לבב, אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה (תהלים כד ג), מי שהוא נאמן במהותו הרי כל מעשיו בנאמנות ובאמת הוא יקום במקום קדשו.

אם אין אנו רואים פירות בעבודתנו, ואין החיזוקים שלנו מחזיקים מעמד, אל ישלה אותנו היצר הרע כאילו החיסרון הוא ביכולת ובכח שלנו, אלא נדע שחסר באמיתות השאיפה, השואף אל הטוב בכל כוחו, וסבור שיש בידו היכולת להגיע אליו יתחזק ויתאמץ, ובסופו של דבר יתקן את עצמו ויעלה במעלות התורה והיראה (מכתב מאליהו ח"ב עמ' שצב), כי הבא להטהר מסייעין בידו].

*

שני דברים משנים את מציאותו ומצבו של האדם, האחד קבלה סייג וגדר, כפי שאמרנו עד הנה, והשני הוא התשובה, וכפי שכתב הרמב"ם התשובה מקרבת את הרחוקים, אמש היה שנוי לפני המקום משוקץ מרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד [רמב"ם פ"ז מתשובה ה"ו].

הקבלה הסייג והתשובה משנות את מצבו של האדם ואת עצם האדם.

במצב הקודם האדם משוקץ מרוחק ותועבה, ובמצב סכנה של חלילה להכתב בספרן של... ואילו במצב של עכשיו, לאחר הקבלה הסייג והתשובה, האדם 'מסולק מהסכנה', והוא נכנס למצב החדש של להיות אהוב נחמד וידיד.

המצב החדש הזה מבטיח מחד את הזכיה בדין, ומאידך הוא מזכה את האדם - בחיתום בספר החיים, ובשנה טובה ומבורכת.

יעלת הן

אלול כי-תצא תשפ"ג

דברי חיווק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה

אלול - אני לדודי ודודי לי

א- בין במצב עליה ובין במצב ירידה תמיד צריך לעבוד את הש"ת .

כתב המשנה ברורה בסימן תקפ"א וז"ל: ואיכא אסמכתא מקרא 'אני לדודי ודודי לי' ראשי תיבות אלול, וסופי תבות עולה ארבעים, כנגד ארבעים יום מראש חודש אלול עד יום הכפורים, כי באלו ארבעים יום התשובה מקובלת להיות קרוב אל דודו בתשובה, ואז דודו קרוב לו לקבל תשובתו מאהבה וכו'. עכ"ל.

ובספרים הקדושים כתבו דאני לדודי ודודי לי, הם שתי מצבים שיש באלול, דאני לדודי, זה כשהאדם מתקרב לקב"ה, היינו שהאדם הוא במצב של עליה והוא מתפלל ולומד טוב, והיציאה"ר אומר לו שמספיק מה שהוא מתפלל ולומד, והאדם צריך לדעת שצריך להתעלות עוד ועוד, שיש עוד הרבה במה להתעלות, וצריך לחשוב על הצדיקים והת"ח הגדולים שלא פסק פיהם מגירסא וכל הזמן הם שקועים בתורה ובעבודת הש"ת. וכן יש מצב שהאדם רואה שהוא שקוע בתאוות רעות, ובפרט באלול היציאה"ר מזמין לו כל מיני טרדות שלא יוכל ללמוד ולהתפלל ואז הוא נופל ליאוש, והאדם צריך לדעת שגם במצב של ירידה ודודי לי, הקב"ה בא אלי.

וזה מרומז בספר תהלים (קל"ט, ח) 'אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנק' ומפרש המצודות אם אעלה אל השמים הלא אתה שם, ואם אעשה לי משכב בשאול מתחת לארץ הלא הנק גם שם עכ"ל. היינו שבין אם האדם חושב שהוא כבר בשמים והוא לומד ומתפלל טוב צריך לדעת ששם הקב"ה נמצא ואפשר לעלות עוד ועוד כי הקב"ה אין סוף לגדולתו, ומה שיותר מתעלים יודעים שעדיין רחוקים משלימות, וכן ואציעה שאול אפילו שהאדם שוכב בשאול תחתיות ונמצא במצב ירוד גם שם הנק.

כח התשובה גדול כל כך שאפילו רשע שעבר כל העבירות שבתורה יכול לחזור בתשובה

א- בפרקי דר"א הגדול (פרק מ"ג) כתב וז"ל, רבי נחוניא בן הקנה אומר תדע לך כח התשובה, בא וראה מפרעה מלך מצרים, שמרד בצור עליון הרבה מאד, שנאמר (שמות ה') מי ה' אשר אשמע בקולו, ובאותו לשון שחטא בו בלשון עשה תשובה, שנאמר מי כמכה באלים ה', והצילו הקב"ה מבין המתים לספר כח גבורתו וכו' והלך ומלך בנינוה וכו' וכששלח הקב"ה ליונה הנביא עליה להחריבה שמע פרעה ועמד מכסאו וקרע בגדיו וילבש שק ואפר וכו' עיי"ש באריכות.

ורואים שפרעה הרשע ששחט ילדי ישראל ורחץ בדמם, ושעבד בישראל בפרך והקשה את לבו אחרי כל המכות, וחזר בתשובה שאמר מי כמכה באלים ה', הקב"ה קבלו בתשובה, ומלך בנינוה, וגם שם היה מלך על כל הרשעים, וכנראה היה רשע כמותם ובסוף חזר בתשובה והחזיר את כל העיר נינוה בתשובה, ורואים מכאן לימוד שבבילגו שכל שכן מכלל ישראל כל אדם יכול לחזור בתשובה ולהחזיר את האחרים בתשובה, אפילו שהוא עשה כל העבירות שבתורה.

ב- יסוד התשובה זה מכיר את בוראו

וצ"ב דהלא עיקרי התשובה הם חרטה על העבר וקבלה על העתיד ויודי כמו שכתב הרמב"ם ורבינו יונה, ובפרעה לא מצינו שהתחרט על העבר וקבל על העתיד והתוודה, רק ניצל בזכות שאמר מי כמכה באלים ה', ובזה הצילו ה' זוכה לתשובה, וכמבואר בפרקי דר"א.

ושמעתי בשם הגאון הצדיק רבי שלמה ולבה זצ"ל, שיסוד התשובה זה להכיר את בוראו, והביא ראיה מרש"י במסכת ע"ז (דף י"ט ע"א) שאיתא שם אמר רבי עמרם אמר רב, אשרי איש יראה את ה' (תהלים ק"ב א')

אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש וכו' ופרש"י וז"ל, כשהוא איש, כשהוא בחור בכוחו, כלומר ממהר להכיר בוראו קודם ימי הזקנה עכ"ל, ורואים שיסוד התשובה זהו להכיר את בוראו, ובזה מובן הפרקי דר"א, שפרעה כשאמר מי כמכה באלים ה' זהו מכיר את בוראו וזה יסוד התשובה ואע"פ שמעקרי התשובה זהו חרטה וקבלה לעתיד ויודי, מ"מ אם הוא זוכה להכיר את בוראו, זהו היסוד שמביא שאח"כ יעשה תשובה עם כל עקרי התשובה.

וכן מצינו בפרשת פנחס (במדבר כ"ז י"א) ובני קרח לא מתו, ופרש"י וז"ל, הם היו בעצה תחילה, ובשעת המחלוקת הרהרו תשובה בלבם, לפיכך נתבצר להם מקום גבוה בגינהם וישבו שם, (סנהדרין ק"י ע"א).

ובגמרא איתא, ובני קרח לא מתו, תנא משום רבינו אמרו, מקום נתבצר להם בגינהם וישבו עליו ואמרו שירה, וברש"י כתב הרהרו תשובה בלבם, וצ"ב האיך מהני הרהור תשובה וזה שאמרו שירה, הרי מעקרי התשובה מבואר ברמב"ם וברבינו יונה זה חרטה וקבלה לעתיד ויודי, ולפי רש"י בע"ז (י"ט ע"א) מבואר דיסוד התשובה זהו מכיר את בוראו, וזה מביא שאחר כך יעשה את כל עקרי התשובה, וזה שאמרו שירה זהו יסוד התשובה, ואח"כ ישלים את כל עקרי התשובה.

הקב"ה גוזר על האדם כמה דיבורים וכמה פסיעות יזכר ויפסע בעוה"ז

שמעתי ממור"ר מרן הגאון הצדיק הגרי"ש כהנמן זצוק"ל, שאמר בשם מרן הגאון הצדיק החפץ חיים זצוק"ל, שכתוב במדרש שלפני שאדם נברא נגזר עליו כמה דיבורים וכמה פסיעות הוא ידבר וילך בעוה"ז ולכן רואים שלפעמים אדם לא יכול ללכת וכן אינו יכול לדבר, כי נגמרו לו הדיבורים שנגזר עליו לדבר וכן הפסיעות שיכול ללכת בעוה"ז, ולכן האדם צריך להזהר לא לדבר דברים בטלים, ולא ללכת לדברים שאין בהם תועלת לרוחניות, עכ"ד.

ונראה דלפעמים רואים שיש אנשים שמדברים לעת זקנתם בלא דעת וזה לא נקרא דיבור, כיון שנגמרו לו הדיבורים שנגזר עליו לדבר, ודיבור בלא דעת אין נקרא דיבור.

ובספר אורחות יושר ממרן הגאון הצדיק רבי חיים קניבסקי זצוק"ל, (בענין ביטול תורה) מביא בשם ספר חסידים (סימן קס"ב) שבשעת בריאת האדם נגזר עליו כמה דיבורים ידבר, ומלאכים הולכים עמו וכותבין כל דיבור שידבר ואח"כ צריך ליתן דין וחשבון על כל דיבור, וצ"ע שכן כתבו במדרש הגדול פרשת וארא עמוד ק"ג, עכ"ד.

והנה במדרש שם כתוב וז"ל, ויאמר ה' אל משה וכו', זה שאמר הכתוב, כי הנה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שיחו (עמוס ד' י"ג), כנגד מי אמרו עמוס למקרא זה, לא אמרו אלא כנגד שבחו וגדולתו של הקב"ה, שבשעה שאדם עולה במחשבה ליברות גוזר עליו כמה שיחות הוא ישיח וכמה דברות הוא ידבר וכו' ואפילו עמידות וישיבות שאדם עומד ויושב בעוה"ז עולה במחשבה וכו' ואפילו פסיעות שאדם פוסע בעולם הזה עולה במחשבה וכו' ולא מה שאדם עושה בפרהסיא בלבד שגלוי לפניו אלא מחשבות הלב והרהור כליות וכו' עיי"ש.

וכן בספר חסידים (אות קס"ב) כתב וז"ל, וידע האדם כי הכל גוזר הקב"ה כמה פסיעות יש לו ללכת, וכמה בני אדם יראה, וכמה ראיות יראה וכו' וכן לפה כמה דברים ידבר וכו' עיי"ש.

והאדם צריך לנצל כל דיבור וכל פסיעה שיהיה רק לכבוד הש"ת, או לדבר שמביא לעבודת הש"ת.

על ידי שיצא למלחמה נגד היצר הרע יזכה לנצח

גם בגשמיות

"כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו ה' אלקיך בידך ושבית שבי" -א- וכתב הכלי יקר, דהנה לשון 'אויביך' ביה"ד לשון רבים, ואחר כך אמר 'ונתנו' לשון יחיד, היה לו לומר ונתנם לשון רבים.

ובילקוט שמעוני כתב בשם הספרי וז"ל: על אויביך, כנגד אויביך, ונתנו ה' אלוקיך בידך, אם עשית כל האמור בענין סוף שה' אלוקיך נותנו בידך עכ"ל. וכתב הכלי יקר ולא הבנתי דבריו מהו האמור בענין, אם זה הוא שאמר הפסוק (פסוק יב) וגלחה את ראשה וגו', הרי כבר הוא נתן בידו קודם שעשה האמור בענין, כי איך ישה ממנו שבי אם עדיין אינו נתון בידו, ואף אם תמצי לומר שאין ראייה מן השבויה, כי לפעמים ישבו שבי במלחמה אף אם עדיין אין האויב מסור בידו וכו', מכל מקום קשה מנא ליה לומר כן לפרש ונתנו סוף שיתנו בידך, שמא פירושו שיתנהו לאלתר בידך עכ"ל, עיי"ש מה שתיירץ.

ב- ונראה דהפסוק 'כי תצא למלחמה על אויביך' נאמר בלשון רבים דמכוון גם על האויב הגשמי וגם על האויב הפנימי היצר הרע. כי כשיש למלחמה עם האויב הגשמי זה סימן שיש גם מלחמת היצר, כמו שכתב 'ברצות ה' דרכי איש עם אויבו ישלים עמו', וכתוב בתהלים מזמור ס"ב 'ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו' ומבאר המצודות, שבוה שה' משלם לאדם כמעשהו מידה כנגד מידה יודע על מה לעשות תשובה, ולכן כשיש מלחמה בגשמיות סימן שיש מלחמה ברוחניות. וכן כשתצא למלחמה על אויביך, שתי האויבים גם הגשמי וגם היצר הרע, אז ונתנו ה' בידך, כיון שאתה נלחם עם היצר הרע, לכן ונתנו ה' אלוקיך בידך, לשון יחיד את האויב הגשמי אולם האויב הרוחני זה מלחמה מתמשכת, כמו שמביא החובת הלבבות שאמר להם החכם באתם מן המלחמה הקטנה ועדיין לא שבתם מן המלחמה הגדולה שזה מלחמת היצר, כמו שכתב רש"י (פסוק י"א מגמ' בקידושין כא): ולקחת לך לאשה, לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, שאם אין הקדוש ברוך הוא מתירה, ישאנה באיסור, וא"כ היצר הרע עדיין נשאר אצלו שהרי נכשל ביפת תואר, ולכן כתוב ונתנו לשון יחיד שרק האויב הגשמי הקב"ה נתנו בידך. וכתוב בילקוט שאם תעשה כל האמור בענין, היינו שתצא למלחמה גם על היצר הרע, כמו שכתוב על אויביך, והמלחמה של היצר זה גרם לך המלחמה בגשמיות, סוף שהקב"ה נותנו בידך היינו שתנצח את האויב הגשמי ושבית שבי.

ג- כשיבכה באלול על הצער שגרם לקב"ה יתבטל ממנו היצר

עוד נראה דהנה בספר יסוד ושורש העבודה שער י' פרק ראשון כתב וז"ל: ובזוהר חדש ז"ל, 'ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים' דא היא ירחא דאלול וכו', וז"ל האר"י ז"ל, גם כן 'ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים', את אביה זה הקב"ה, ואת אמה זו כנסת ישראל, יבכה האדם ויתחנן לפני השם ירח ימים הוא חודש אלול, שהמה ימי רחמים ורצון עכ"ל.

והנה אף שפשטות הכתוב הוא כמו שפרש"י (פסוק יג) וז"ל: וישבה בביתך, בבית שמשתמש בו, נכנס ונתקל בה יוצא ונתקל בה, רואה בבכייתה רואה בנוולה כדי שתתגנה עליו. ובכתה את אביה, וכל כך למה, כדי שתהא בת ישראל שמחה וזו עצבה, בת ישראל מתקשטת וזו מתנוולת (ספרי) עכ"ל. מ"מ הזוהר הקדוש והאר"י הקדוש כתבו שזה מרמז גם שהאדם יבכה על חטאיו בחודש אלול שזה גורם כביכול צער לקב"ה ולכנסת ישראל, וכיון שהוא נכשל באשת יפת תואר שהיצר התגבר עליו, לכן הוא צריך לעשות תשובה ולבכות על עונותיו שגרמו כביכול צער לקב"ה ושכינתיה.

ולפ"ז מדויק לשון הילקוט שכתב אם עשית כל האמור בענין סוף שה' אלקיך נותנו בידך, שאם אתה תעשה כל האמור בענין שתבכה חודש ימים על שגרמת כביכול צער לקב"ה ושכינתיה, סוף שה' אלקיך נותנו בידך גם את היצר הרע הפנימי, שזה גרם לך גם את המלחמה בגשמיות, ובסוף הענין כתוב 'והיה אם לא חפצת בה' וכתב רש"י וז"ל, הכתוב מבשרך שסופך לשנאותה (ספרי) עכ"ל. דכיון שהקב"ה ימסור בידך גם את היצר הרע, ממילא סופך לשנאותה ושלתה לנפשה. וכל אחד צריך להתחזק וידע שכל המלחמות והצרות שעוברים עליו, זהו מחמת מלחמות היצר, וזה גורם שיש לו בגשמיות מלחמות וצרות, וכשיצא להלחם עם היצר אז ונתנו ה' אלוקיך בידך, שיתבטלו ממנו כל המלחמות וכל הצרות, וכשיזכה בפרט בחודש אלול ובכתה את אביה ואת אמה, שיבכה על עונותיו שגרמו צער לקב"ה ושכינתיה אז גם היצר הרע יתבטל ממנו ויזכה לכל טוב.

כשעוסקים בתורה תמיד ביגיעה זוכים לחזור

בתשובה אפילו ממדריגה פחותה

"כי יהיה לאיש בן סורר ומורה" וגו'. (דברים כ"א, ח")

ופרש"י וז"ל, וכן סורר ומורה נהרג על שם סופו, הגיעה תורה לסוף דעתו, סוף שמכלה ממון אביו, ומבקש לימודו ואינו מוצא, ועומד בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות, אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב. (סנהדרין ע"א: ספרי ר"ח עכ"ל).

ובשפתי חכמים כתב, שהכונה ומלסטם את הבריות, היינו הורגן, וא"ת ולמה נידון בסקילה שהיא חמורה, הא רוצח בסייף הוא, ויש לומר שלפעמים שמלסטם את הבריות בשבת והורגן, נמצא שמחלל את השבת וחייב בסקילה משום נטילת נשמה. עיי"ש.

ובירושלמי בסנהדרין (פרק ב' הלכה ז') איתא, צפה הקב"ה שסוף זה עתיד לגמור נכסי אביו ואמו ויושב לו בפרשת דרכים ומקפח את הבריות, והורג את הנפשות, וסופו לשכח את תלמודו, ואמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב. עיי"ש. ובפני משה העיר שלא שייך כל כך זה שסופו לשכח תלמודו לענינו. עכת"ד.

ובשיחות של מרן רבי הגר"ח שמואלביץ זצוק"ל (תשל"ג מאמר כ"ז) כתב, אמנם נראה בזה, כי גם לאחר שהוא מקפח את הבריות והורג את הנפשות, עדיין יש תקוה ועדיין בכוחו לשוב מדרכו הרעה, אך כיון שהוא משכח תלמודו כבר אין לו דרך לשוב, ועל כן ימות עכשיו זכאי ואל ימות חייב, עיי"ש.

ורואים מכאן שאפילו אדם שהוא רשע ומקפח את הבריות והורג את הנשמות, עדיין יש לו תקוה ויש בכוחו לשוב מדרכו הרעה, כשיעסוק בתורה, כי המאור שבתורה יחזירו למוטב.

וכן מבואר ברע"ב במסכת אבות (פ"ב מ"ב), רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון, וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וכו', וכתב הרע"ב וז"ל, דרך ארץ, מלאכה או סחורה וכו', וא"ת היא עמל בתורה תמיד ויגיעתה תהא משכחת עון ומה צורך למלאכה, לכך הוצרך לומר וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה, לפי שאי אפשר לו בלא מזונות, ומלסטם את הבריות ומשכח תלמודו, עכ"ל.

וצ"ב למה הרע"ב מוסיף ומשכח תלמודו, הרי כיון שהוא מלסטם את הבריות, זה כבר מספיק הטעם שצריך גם לעסוק במלאכה, ורואים מכאן שאם לא ישכח תלמודו, המאור שבתורה יחזירו למוטב, אבל כיון שמשכח תלמודו אין לו תקנה.

ומהרע"ב שכתב וז"ל, וא"ת היא עמל בתורה תמיד, ויגיעתה תהא משכחת עון וכו', רואים שדוקא כשהוא עמל בתורה תמיד ויגיעתה תהא משכחת עון, שתורה כזאת היא יכולה להחזיר למוטב אפילו כשהוא במדרגה של מלסטם את הבריות.

וזה לימוד בשבלינו שאפילו כשאדם הוא במדריגה פחותה, שילמד תורה תמיד ביגיעה, והמאור שבתורה יחזירו למוטב, וזה הדרך לחזור בתשובה.

כל המספר לשון הרע והמקבלו ראוי להשליכו לכלבים

"זכור את אשר עשה ה' אלקיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים" (דברים כ"ד ט')

ופרש"י וז"ל, אם באת להזהר שלא תלקה בצרעת אל תספר לשון הרע, זכור העשוי למרים שדברה באחיה ולקתה בנגעים (ספרי ער"ה).

והרמב"ם כתב וז"ל, ולפי דעתי שהיא מצות עשה ממש, כמו זכור את יום השבת לקדשו (שמות כ' מ') וכו' עכ"ל. עיי"ש.

והנה חז"ל אמרו (מכות כ"ג ע"א) שכל המספר לשון הרע, והמקבל לשון הרע ראוי להשליכו לכלבים, שנא' לא תשא שמע שוא, וסמך ליה לכלב תשליכון אותו. וצ"ב למה דוקא ראוי להשליכו לכלבים?

ונראה, דהנה החפץ חיים (בפתיחה בלאוין) כתב באות ה' וז"ל, ועובר נמי המספר לשון הרע בלאו דהשמר לך פן תשכח את ה' אלקיך וכו'. ובאות ו' כתב וז"ל, ועובר נמי המספר והמקבל בלאו דלא תחללו את שם קדשי (ויקרא כ"ב ל"ב), אחרי שאין בזה תאוה ולא הנאה גשמית שעל ידי זה יתגבר יצרו עליו, על כן נחשב העון הזה כמרד ופריקת עול מלכות שמים בעלמא, ומחלל שם שמים בזה וכו'.

והנה הגמרא במסכת הוריות (י"ג ע"א) איתא, שאלו תלמידיו את רבי אלעזר מפני מה הכלב מכיר את קונו, וחתול אינו מכיר את קונו וכו', ונראה כיון שמי שמדבר ומספר לשון הרע הוא נחשב כמרד ופריקת עול מלכות שמים, כמו שכתב הח"ח ואינו מכיר את קונו, והכלב מכיר את קונו לכן ראוי להשליכו לכלבים.

ונראה שהכלב מכיר את קונו, ממה שמר את פיו במכת בכורות כמו שכתוב (שמות י"א ז') ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו למאיש ועד בהמה למען תדעון אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל, וכיון ששמר את פיו לכן זכה להכיר את קונו. וכ"ש יהודי ששומר את פיו מלשון הרע ודברים בטלים במצות השי"ת ודאי שע"ז זוכה להכיר את קונו.

מים זכים

זורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (ב"ק פב).

פרשת כי תצא

הקן, - אז אמר לו הבן בית הנ"ל, תודה רבה שהודעת לי שיש לי את המצוה הנ"ל בבית, וכל טוב.

ואז סיפר היהודי שכמה שנים אין לו ילדים, והוא מבקש אם יוכל לתת לו לקיים את המצוה, - ומכיון שכך, הבן בית הנ"ל ריחם עליו ונתן לו לקיים את המצוה.

אח"כ סיפר הבן בית הנ"ל את המעשה להגר"פ שרייבר זצ"ל, והגר"פ תמה עליו מדוע נתן לו את המצוה?! - והבן בית הנ"ל אמר שריחם עליו כיון שאין לו ילדים, אז אמר לו הגר"פ זצ"ל, 'תן לו מליון דולר! מה אתה נותן לו מצוות?!', - עד כאן שמעתי מבעל המעשה.

והעולה מהנ"ל, שמרן בעל האילת השחר זצ"ל הסתפק כיצד עדיף לנהוג בכה"ג, ואילו להגר"פ שרייבר זצ"ל הי' פשיטא, שלא הי' ראוי לו לתת לחבירו את המצוה שהזדמנה בביתו.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- ג -

דהנה לכאוי יש מקום לפשוט את ספקו של בעל האילת השחר זצ"ל, וכן יש להקשות על דברי הגר"פ שרייבר זצ"ל, מהא דאיתא בקרא בפרשת שמות (ג, ז - ד, יג): ויאמר ה' ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים ואת צעקתם שמעתי מפני נגשיו פי ידעתי את מכאביו: ... ועתה לכה ואשלחך אל פרעה והוצא את עמי בני ישראל ממצרים: ... ויאמר משה אל ה' בי ה' לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשם גם מאז דברך אל עבדך כי כבד פה וכבד לשון אנכי: ... ויאמר בי ה' שלח נא ביד תשלח:

ומבואר שם שמשו רבינו הצטוו מהקב"ה ללכת לגאול את ישראל ממצרים, ומשה הסכים לוותר על המצוה הגדולה של קיום ציווי ה' לגאול את ישראל בעצמו, וביקש מהקב"ה שישלח את אהרן לגאול את ישראל.

וכל זה הי' מחמת רצונו של משה לדאוג לטובתו של אהרן, בכך שלא יהי' מצב שמשו יקח גדולה על אהרן אחיו שהי' גדול ממנו והי' נביא, וכמובא ברש"י (שם ד, י).

ולכאוי מבואר בזה, שבשביל לעשות חסד לחבירו ראוי לאדם לוותר על המצוה שהזדמנה לידו, ולתת את המצוה לחבירו, - וא"כ לכאוי יש לפשוט מזה את ספיקו של בעל האילת השחר זצ"ל הנ"ל, די"ל דמוכח מהכא שראוי לאדם לעשות חסד עם חבירו שאין לו בנים, ולתת לו את מצות שילוח הקן שהזדמנה לידו.

פי יקרא קן צפור לפניך בדברך בכל עץ או על הארץ אפרחים או ביצים והאם רבצת על האפרחים או על הביצים לא תקח האם על הבנים: שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים: (כב, ו-ז).

הנה במוסף שב"ק של 'יתד נאמן' (וישב תשפ"א עמ' 22) הובא מהגאון רבי אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א המעשה דלהלן:

אחד ממקורבי רבינו בעל האילת השחר זצוק"ל סיפר לו שמצא קן יונה בביתו, וזכות מצות שילוח הקן היא סגולה לבנים, ומאחר וידיד קרוב שלו לא נפקד בבנים, רצונו לזכותו במצוה, ושאל מה דעת מרן על כך.

מרן זצוק"ל כדרכו לרדת לעומק העניין, שאלו: 'אמור לי את האמת, אם הי' מתעורר צורך, היית נותן לחברך מאה שקלים?', ההוא לא חשב הרבה ואמר מייד: 'ודאי!', - 'ואלף שקלים גם היית נותן לו?' הוסיף לשאול מרן, 'כן' ענה היהודי ללא היסוס, - כך העלה את הסכום עד שהגיע למליון שקלים, ושאל האם גם סכום כזה הי' מוכן לתת, והשואל שהי' אדם אמיתי, התחיל לגמגם והשיב: 'אינני בטוח'...

ואז מרן זצ"ל העיר לו בזה הערה גדולה, כדלהלן.

- א -

אמר לו מרן: 'מליון שקל אינך בטוח שהיית נותן לו, והרי מצות שילוח הקן היא מצוה, וכל מצוה 'כל חפצים לא ישוו בה', ועוד כי מצות שילוח הקן היא מצוה חשובה, עליה אמרו חז"ל 'אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה שמתן שכרה בצידה, שאין תחיית המתים תלוייה בה', ואותה הינך מוכן לתת לו כ"כ בקלות?!'.

השואל התחיל לתפוס במה מדובר, ושאל: 'אם כך לא אתן?', - אמר לו מרן: תעשה חשבון אחר, הרי אתה רוצה לגמול עימו חסד, וזו הליכה בדרכי ה' יתברך שאתה חייב בה, ומצות שילוח הקן אולי עדיין אינך מחוייב בה, והשאלה מה עדיף מביניהם, - עד כאן המעשה שהובא מהגרא"י קוק שליט"א.

- ב -

וכע"ז שמעתי מאחד מבני ביתו של הגאון המובהק רבי פנחס שרייבר זצ"ל, שפעם אחת דפק יהודי בדלת ביתו של הבן בית הנ"ל, והודיע לו שבחלון ביתו יש קן יונים, והוא מבקש שיתן לו לקיים את המצוה של שילוח

ולפיי? לכאוי צ"ע טובא מהתם על דברי הגר"פ שרייבר זצ"ל הנ"ל, שתמה מאוד על הנהגת בן ביתו שנתן לאחר את מצות שילוח הקן שהזדמנה לידו, - דלכאוי יש להוכיח מהתם שכן ביתו אכן נהג כראוי, וכמבואר.

- ד -

ואמו"ר הגאון רבי חיים יעקב כגן שליט"א העירני, דיש להקשות עוד על דברי הגר"פ שרייבר זצ"ל הנ"ל, ע"פ המעשה הידוע, שכאשר רה"י בראדין הגאון רבי נפתלי טרופ זצ"ל הי' חולה מאוד, החליטו בני הישיבה לערוך מגבית של חיים עבור רה"י, וכל אחד מבני הישיבה תרם יום או שבוע מחייו בעבור הגרנ"ט.

וכאשר באו להתרים את הח"ח זצ"ל, בעבור מגבית החיים הנ"ל, - הח"ח היריהר תחילה בדבר, ואח"כ הסכים לתרום דקה אחת (!) מחייו, בעבור הצלת חיי הגרנ"ט, (עי' בספר 'מאיר עיני ישראל' ח"א עמ' 243).

ומבואר בזה, שהח"ח הסכים לוותר על דקה מחייו, שבעצם יכל לקיים בה בעצמו הרבה מצוות, בכדי להאריך את חייו של הגרנ"ט בדקה נוספת, וא"כ עולה שהח"ח סבר שראוי לאדם לוותר על האפשרות של קיום המצוה בעצמו, בשביל לעשות חסד עם חברו, - ולכאוי זהו דלא כדברי הגר"פ שרייבר זצ"ל הנ"ל.

ועוד העירני אמו"ר הגאון שליט"א, דכעייז יש להקשות נמי מהמבואר בגמ' (עירובין נד:), שהבת קול שאלה את רבי פרידא, האם הוא רוצה שיוסיפו לו ד' מאות שנות חיים, או שיזכו הוא וכל בני דורו לחיי העוה"ב, - ורבי פרידא השיב, שהוא רוצה שיזכו הוא וכל בני דורו לחיי העוה"ב (ולבסוף אמר הקב"ה שיתנו לו זו וזו עיי"ש).

ומבואר בזה שרבי פרידא הסכים לוותר על ד' מאות שנות חיים שיכל לקיים בהן הרבה מצוות, בשביל טובת בני דורו שיזכו לחיי העוה"ב, וא"כ מבואר בזה שראוי לאדם לוותר על האפשרות של קיום המצוה בעצמו, בשביל לעשות חסד עם חברו, ולכאוי זהו דלא כדברי הגר"פ שרייבר זצ"ל הנ"ל, - ע"כ העירני אמו"ר הגאון שליט"א.

- ה -

והנה על הקושיות מהמעשה עם רבי פרידא ומהמעשה עם הח"ח הנ"ל יש מקום ליישב, ששאני התם שרבי פרידא והח"ח לא ויתרו בידיים על מצוה שהזדמנה לידם, אלא רבי פרידא הסכים להפסיד את הד' מאות שנה רק בדרך סגולית (שהרי בכל המו"מ שם, רבי פרידא לא קיצר את חייו בדרך 'טבעית' בעבור טובת בני דורו), וגם הח"ח הסכים לתת דקה מחייו רק בדרך סגולית בעבור הגרנ"ט.

ויש לדון שבדרך סגולית האדם רשאי לתת מחייו בשביל לזכות את בני דורו בעוה"ב, או בשביל להאריך את חייו של חברו, ואע"פ שהאדם יפסיד שלא יוכל לקיים מצוות בעצמו באותו זמן חיים שנתן לחברו, - דמ"מ יש לדון שהדבר מותר, כיון שהוא לא הפסיד מצוות 'בידיים', אלא רק גרם בדרך 'סגולית' שהוא יחיה פחות שנות חיים, ומחמת כך הוא יקיים פחות מצוות, - ועוד שהמצוות האלו עדיין לא הזדמנו לידו.

[וכמו שאין לו לאדם למסור את נפשו בידיים תחת נפש חברו, משום דקיי"ל דחייך קודמין לחיי חבריך, ומ"מ בדרך סגולית מבואר במעשים הנ"ל דס"ל דאין בזה מניעה, ודו"ק].

ומשא"כ גבי שילוח הקן, שיש לדון דיתכן דאין ראוי לאדם לוותר בידיים על מצוה שהזדמנה לידו, בשביל טובת חברו, - ועכ"פ אין מהנ"ל הוכחה כנגד דברי הגר"פ שרייבר זצ"ל הנ"ל.

אכן אכתי צ"ע טובא בזה, מהמבואר בהנהגת משה רבינו, שמחמת רצונו לדאוג לטובתו של אהרן, הוא הסכים לוותר בידיים על המצוה הגדולה שהזדמנה לידו, לקיים את ציווי הי' לגאול את ישראל בעצמו, וכל השבעה ימים הוא לא רצה ללכת לגאול את ישראל עד שביקש במפורש מהקב"ה 'שְׁלַח נָא בְיָד תְּשַׁלַּח', - ומבואר בזה שגם בידיים ראוי לו לאדם להפסיד מצוה שהזדמנה לידו בשביל טובת חברו, ולכאוי זהו דלא כדברי הגר"פ שרייבר זצ"ל הנ"ל.

- ו -

והנראה ליישב בזה בס"ד, דכל דברי הגר"פ שרייבר זצ"ל אמורים, רק גבי אדם שלא מסכים לתת לחבירו מליון דולר בשביל לסייע לו לזכות בזש"ק, ומ"מ הוא מסכים לתת לחבירו את מצות שילוח הקן שהזדמנה לידו, שבכה"ג יש בהנהגה זו בעייה גדולה לדעת הגאון הנ"ל, כיון שיש בזה חיסרון וזילזול בערך המצוות, בכך שהוא מראה שמצות שילוח הקן חשובה בעיניו פחות ממליון דולר!

ומשא"כ גבי משה רבינו שהי' עניו מכל אדם, וידע גם ידע את הערך של קיום המצוות, שלגביו ברור שאם מצינו שהסכים לוותר על המצוה הגדולה לגאול את ישראל בשביל טובתו של אהרן, אזי ברור לחלוטין שהי' מסכים גם להפסיד את כל ממונו בשביל טובתו של אהרן.

ולגביו י"ל דגם הגר"פ שרייבר זצ"ל יודה, שלכזה אדם אין מניעה לעשות לחבירו חסד ולתת לו את המצוה שהזדמנה לידו, כיון שאין בזה שום חיסרון וזילזול בערך המצוות, שהרי גם את כל ממונו הי' מסכים לתת בשביל טובת חברו, ודו"ק ונפלא.

[וכעייז? מצינו שמשה רבינו הסכים לוותר על הנכס הרוחני העצום, של להיות כתוב בתוה"ק, בשביל טובת כלל ישראל, וכפי שאמר להקב"ה 'וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם, וְאִם אֵין מִחַיֵי נָא מִסְפָּרָךְ אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ'.]

להזמנת שיעורים ודרשות: 052-7155442

לתגובות הערות והוספות

קו 'מים זכים': 02-633-5850

המען לתגובות: יצחק זאב כגן

רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית

טל': 1515-271-55442 (תא קולי)

פקס: 02-655-0973

דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

אלול - חודש הרחמים

פירורים מבית 'הפרשה המחכימה' - אוצר מופלא של לקחים מעשיים ואקטואליים מהפרשה פרשת כי תצא התשפ"ג גליון 270

אלול - רחמים או דין

שאלה: האם חודש אלול עיקרו רחמים וחסדים או דין ופחד?

א. אנו עומדים עכשיו בפתח חודש אלול, וידועה השאלה כי מצד אחד החודש נקרא 'חודש הרחמים' (כלשון סידור האריז"ל 'בראש חודש אלול שערי רחמים נפתחים, והוא זמן בית דין לפני ראש השנה), כמו שרמזו 'אני לדודי ודודי לי' ראשי תיבות אלול, שהדוד הוא סמל של קירבה שמביא מתנות מחוץ לארץ, ולכל אחד בנקל לחזור בתשובה. ומזלו של החודש הוא 'בתולה' שהיא סמל של אהבה ורחמים. וידוע שהגה"צ רבי אייזיק שער זצ"ל בתחילת חודש אלול היה פותח את ארון הקודש ואומר: תודה לך ה' שנתת לנו את החודש הנפלא הזה שאנחנו יכולים להתנקות ולשוב אליך כראוי.

בחודש זה הקדוש ברוך הוא שופך משאיות של רחמים, והוא נמצא ומסתובב בינינו (כפי שכתב הפנים יפות ויקרא טו, כא ש"בהיותו קרוב" מתחיל כבר מחודש אלול), ולכן גם תוקף המעשים של המצוות ועבודת ה' שנעשים באלול גדול וגבוה יותר מאותם מעשים בדיוק שנעשים בשאר ימות השנה, וכפי שכתב החיי אדם (סימן קלח) כי "חודש אלול הוא מובחר ומוכן יותר, שמקובלת תשובתו משאר ימות השנה, לפי שימים אלו הם ימי רצון מעת נבחרנו לעם, שכשחטאו ישראל בעגל וכו'. ואיתא בתנא דבי אליהו (זוטא, סוף פרק ד) ישראל היו נוהגים כל אותם הימים צום ותענית... ולפי שהיו ימים אלו ימי רצון מאז, לכן בכל שנה ושנה מתעורר עוד הרחמים למעלה והם ימי רצון" (וכפי שהרחיב לבאר ענין זה הגר"ח פרידלנדר בשפתי חיים מועדים ח"א עמ' יז, והבאנוהו בהפרשה המחכימה דברים ח"ג ל, יד 'חיוזק חודש אלול').

ומאידך מובא בשם רבי ישראל מסלנט זצ"ל שכאשר החזן מכריז בשבת מברכים על חודש אלול, אפילו דגים שבים רועדים. ויש אומרים אלול ראשי תיבות 'אוי לו ואוי לנפשו'. אז מה קורה פה, זה חודש רחמים או דין?

אבל האמת ששני הדברים נכונים, מצד אחד ישנם רחמים גדולים, בחינה של "אני לדודי ודודי לי", אך מאידך זה עצמו הפחד להיזהר שלא להחמיץ זמן יקר ונעלה כזה ולנצלו כראוי. ומלבד ממה שיש גם תביעה גדולה, מעין מה שכתב השערי תשובה בשם המדרש שאומר המלך: הלא המחותרת היתה חתורה לפניך ולמה לא ברחת משם ושבת בתשובה. עוד יש פחד אישי שלא לעבור את הימים המיוחדים הללו ולהפסידם חלילה, ולהצטרך לעבוד בזמנים אחרים כפול אלף פעמים. (וראה גם באמרי מנחם פרשת ראה במה שהחודש הוא חודש הרחמים ומצד שני דינים). ועל זה אמרו את הראשי תיבות השניים, שמי שלא מנצל את הזמן כראוי אזי "אוי לו ואוי לנפשו". ובפרט בעשרת ימי תשובה שנאמר בו "קרוב ה' לכל קוראיו", והתשובה היא קלה מאוד, ולכן לבינוניים לא מועיל סתם תוספת זכויות אלא תשובה, כי אם לא יעשו תשובה בזמן המובחר הזה – זהו העוון והזלזול הגדול ביותר (כמו שהרחבנו בזמנים ומועדים ח"א סימן מט).

דוגמת הראש מוסדות המפורסם שעשה דינר ענק והזמין לשם את כל שועי ארץ ונדיבי עמים, שבועות וחודשים של הכנות והנהגה הגיע העת, אם תשאל אותו באותו רגע, אתה שמח או עצוב. לא יהיה לו זמן לענות לך, אבל התשובה היא: הוא שמח מאוד שהוא יכול עכשיו להכניס לו הכנסות עצומות למוסדות הרבים. אך מאידך הוא חרד ומתוח כל הזמן שהכל יעבור בשלום, וכל נדיב ועשיר יקבל את הכבוד הראוי לו, שלא ימנע עצמו חלילה מלתת את מתנת ידו הרחבה לטובת המוסדות.

וכמו שכתב השערי תשובה (ד, ח) על יום הכיפורים שייחל אליו כל השנה שיבוא כדי שתהיה לו כפרת עוונות (כמו שהבאנו בזמנים ומועדים ח"א סימן נג אות ב), כך מעין זה יש לשמוח שחודש אלול מגיע שבו ניתן לנקות את עצמו בניקל ובלא טירחה מרובה. ולכן אפילו שמגיעים לראש השנה שהוא יום הדין, מתנהגים בו בצורת 'גילו ברעדה' ואוכלים ושותים בו ועושים אותו יום טוב (כמו שהרחבנו בזמנים ומועדים ח"א סימן לו), מפני ששמחים אנו שיש לנו אפשרות לבא לפני המלך בתשובה.

הזמן הולך ואוזל, ויום הדין קרב ובא, וכפי שהמשיל על כך בספר 'אבן בוחן': העולם הריהו כמישור, ובו בור עמוק, גוב אריות מורעבים, משחרים לטרף, הומים ושואגים. אדם מתקרב לבור, מציץ לתוכו בסקרנות, גוחן בהתעניינות, ולפתע מאבד את שיווי משקלו ונופל פנימה, אל לועם הפעור של האריות! ברגע האחרון ממש, בשבריר השניה האחרונה, הוא מצליח להאחו בקלח עשבים הצומח בכתלי הבור. הוא נאחז בו בכל כוחו, בשתי ידיו. לעלות – אינו יכול, וליפול ללוע האריות – גם זאת אינו רוצה כלל. ולפתע צצה חולדה אפורה והחלה לכרסם בשרשי הצמח, היא מכרסמת ומכרסמת, ומנתקת שריג אחר שריג. הוא צועק וצווח, והיא מתעלמת ממנו כליל. כאילו ידעה שאין בידו לעשות לה מאומה או לגרשה, ואף לא למנוע את נפילתו. והאריות, כאילו הרגישו וידעו, התקבצו מכל קצוי הגוב, נשאו ראשם – והמתינו... כך זה המציאות, האריות הוא הדין הנורא, והחולדה האפורה המכרסמת ללא הרף, הרי הם היום והלילה המתקדמים ללא הפוגה ומקרבים את האדם אל יום הדין המצפה לו, ומי יודע מה מצפה לו בדין. אבל, שלא כמו

במשל, שבו אין ביד האדם לעשות מאומה, והוא צופה בחרדה לקראת הסוף הבלתי נמנע, הרי כאן בידו לשוב בתשובה ולהבריא את האריות, בקל יוכל לומר: 'הם קטיגור, וקח סניגור במקומו' – אם לא יבטל את הזמן בחוסר מעש.

ואל יאמר האדם: אני עצלן, אין לי כח לחזור עכשיו בתשובה, כי אדרבה כעת זה הזמן המיוחד יותר לעצלנים שהרי דוקא עכשיו אפשר לחזור בתשובה ברגעים ספורים מה שלוקח בזמנים אחרים בעבודה מרובה, וכפי שהמשיל המגיד מדובנא לממציא שִׁשְׁפַע רעיונות, תמיד המציא המצאות מחוכמות, מכונות נפלאות ותרכוכות חדשות, שזכו להצלחה גדולה והעשירוהו עושר רב. רק אדם אחד לא קנה מאומה, ולא רכש אפילו אחת מכל אותן המצאות. היה זה קמצן העיר, כילי וצר עין, שלא הרשה לעצמו להוציא פרוטה. יום אחד מצא הממציא תרכובת חדשה של מיני דגן, המשביעה כל כך עד שדי בפרוסה קטנה כדי לשבוע ליום שלם. הוא עמד בשוק והכריז על המצאתו, ואותו קמצן עבר בחפזה ולא הפנה את ראשו – הוא ידע זה מכבר, שסחורתו של הממציא אינה עבורו. **קרא** לו הממציא ואמר: סור הנה, וראה את המצאתי. השיבו הקמצן: הלא ידעת שאיני רוכש את המצאותיך. ענה הממציא: אדרבה, הפעם דוקא מידת חסכנותך תמריץ אותך לרכוש המצאה זו. שהרי אדם רגיל לא יתלהב ממנה, לא אכפת לו לאכול שלש ארוחות מלאות, אבל אתה, המקמץ כל פרוטה, תגיל ותשיש בהמצאה שתחסוך את דמי האוכל, ותאפשר לך לשבוע בפרוסה אחת. כך הדבר בעניננו, גם אם החזרה בתשובה והטבת הדרך כרוכים במאמץ, וגם אם האדם עצלן הוא ואוהב חיי מנוחה, הרי דוקא משום כך כדאי לו להתאמץ מעט בימים אלו כדי לחסוך את העמל בשנה הבאה, ולזכות בה לחיי שלוה טובה...

וּכְתַבּוּ הַסְפָּרִים, שְׂכֵשֶׁם שֶׁבְכֹל יוֹם מִיְמֵי הַשְּׁבוּעַ הָאֲחֵרוֹן או הַרְאִשׁוֹן שֶׁל הַשָּׁנָה נִיתֵן לְתַקֵּן כִּנְגַד אוֹתוֹ יוֹם [הַאֲרִיז"ל] (שַׁעַר הַכּוֹנוֹת לְמַהֲרַח"ו

דרושי ר"ה, קודם דרוש א. ופרי עץ חיים כה, סוף ז. והובא גם בכף החיים תקסב, יד) והיערות דבש (א, א והובא גם במשנה ברורה תרג, ב) כתבו כן לענין שבעת הימים בעשרת ימי תשובה בין ראש השנה ליום הכיפורים (כמו שהרחבנו בזמנים ומועדים ח"א אלול סימן מד), כך בכל יום בחודש של אלול ניתן לתקן את אותו תאריך בחודש של כל חודשי השנה שעברה, בא' בחודש מתקן את כל ימי א' בחודש, בב' בחודש מתקן כל ימי ב' בחודש וכיוצא בזה, והטעם, משום שישנו עולם של א' בחודש, וכשאותו עולם חוזר חלילה – יכול לתקן את מה שפגם בעולם זה (ובזמנים ומועדים ח"א אלול סימן כט הוספנו בזה).

[ומי שנמצא בסעודת חתן יכול להוסיף על כך גם, שהרי כולם מכירים את הגמרא (יבמות סב): שאומרת: "כל אדם שאין לו אשה – שרוי בלא שמחה, בלא ברכה, בלא טובה... בלא תורה, בלא חומה... בלא שלום". ובוודוה חדש (פרשת חוקת, פרק יב, מאמר שירת הבאר) הזכירו שהנושא אשה נדבק בשכינה ושורים עליו י"ב ברכות ומתנות עליונות: טובה (כנ"ל), שמחה (כנ"ל), ברכה, שלום (כנ"ל), עזרה, כפרה, תורה (כנ"ל), חכמה, חיים, רצון, עושר וכבוד. וכל אחד מי"ב שבטים יונק מאחת הברכות הללו. אז זה נשמע שיש הרבה טובה והשפעה על ידי שאדם נושא אשה, והדבר הראשון שהזכירו בו הוא 'שמחה'. **אולם במדרש (איכ"ר ג, ט, וילקוט"ש איכה ג, תתלח) אמרו על הפסוק (איכה ג, כז) "טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו" – עול תורה, עול אשה, ועול מלאכה, עד כאן. ומבואר שהנישואין זה עול, ומי רוצה עול? אדם רוצה להיות חופשי... אז כבר לא נשמע כל כך שמחה וברכה אלא עול. ואם כן, הנישואין הם י"ב ברכות או עול?**

וזהו גם אצל האשה, אם תשאלו את החתן אתה שמח או מפחד, הרי בודאי הוא שמח, ולכן חודש אלול הוא מזל בתולה שמרמז על האהבה והרחמים, (רבים מבני התורה נמנעים מלישא אשה בחודש זה, כדי שלא תהיה הפרעה לעליה הרצופה בתורה ובתשובה, ואילו ישנם קהילות שאדרבה מעדיפים להינשא בחודש זה, כדי לבא בטרה לימים הנוראים, ולישא את האשה במזל הבתולה). אבל יש בזה עול, ואדרבה זו השלימות שלו, שאינו לומד תורה וחי רק לעצמו, אלא כל זה עם אחריות. למשל, בחור שלא במסגרת יכול לחשוב זמן קצר שזה כיף והוא עושה כביכול מה שהוא רוצה, אבל המציאות היא, ובדרך כלל גם הוא מרגיש זאת במשך הזמן, שזה לא טוב לו, ולמה כי אין לו שום מסגרת ואחריות מחייבת].

תשובה: חודש אלול הוא חודש הרחמים שהמלך קרוב לעבדיו, והשפעת כל המעשים גדולה מאוד, אך זה עצמו הפחד, כי מלבד התביעה לניצל את הזמן היקר הזה, גם על האדם מעצמו להיזהר שלא להפסידו זלנצלו כראוי, ולכן יש לשמוח שהוא בא זלנצלו כראוי.

© כל הזכויות שמורות. ניתן להשיג גם בחינם במייל – עלוני הפרשה המחכימה' על פרשת שבוע בכל שבוע, וכן עלון 'הכנה נפלאה לבר מצוה – הזדמנות פעם בחיים' (במעלת אותו היום והשכל הולך אחר ההתחלה), עלון 'הכנה נפלאה לבר מצוה' (כנ"ל), 'הכנה נפלאה לנישואין' (הלכה והנהגה לחתנים) ושיעורים מוקלטים בפרק היומי במשניות ב:40 דקות על ש"ס משניות, ולשומעם בקול הלשון' בשם 'הרב שילה בן דוד שליט"א – הפרק היומי במשניות', ובקו ישיר: 0733,211,612 ולרכוש את הספרים בהסכמות גדולי ישראל זצ"ל ויבלחט"א (לפי סדר א"ב): אהבתי תורתך (סיפורים על אהבת תורה של גדולי ישראל), אמרי שילה – משניות מבוארות (ביאורים וביורים בשפה ברורה על מסכתות כלים, אהלות, נגעים פרה וטהרות), **בזאת תבחנו** (630 שאלות על הש"ס מכת"י מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל ששתובותיו במסכתות אחרות) **[אזל]**, ברורי הלכות איסור והיתר (בשר בהלב ותערוכות יו"ד פו-קיא, סיכום מפורט בעיקרי הסוגיות ומפרשה להלכה, בתוספת ביאורים וביורים, בחורים ומאירים), **המגילה המחכימה** (על מגילת אסתר), **המשנה המחכימה** (על פרקי אבות), **הפרשה המחכימה** (שבעה חלקים שהם בראשית שמות ויקרא כמדבר דברים א' ב' ג', חכמה ומוסר אקטואליים היוצאים מפסוקי התורה בצירוף עובדות והנהגות ומעשים מנסיונות החיים), **זמנים ומועדים חלק א'** (ביאורים וביורים, ופולפולים בעניני שבת ומועדים, בהלכה ובאגדה, על שבת, ראש חודש ומועדים כללי, ובעניני המועדים בחודש אלול ותשרי - ימים נוראים, שהם אלול וראש השנה, יום הכיפורים והושענא רבה, סוכות ושמעני עצרת. כ: 380 עמודים), **זמנים ומועדים חלק ב'** (כנ"ל בחודשי כסליו עד אב, בהלכה ובאגדה, על חנוכה, ט"ו בשבט, פורים, פסח, ספירת העומר, שבועות ובין המצרים), **שלום עליכם / shalom aleichem** (תרגום הספר 'שלום רב המקוצר' לאנגלית), **שלום רב** (שאלות שלום והארת פנים, בהלכה, באגדה ובמוסר, משולבים בעובדות ומעשי רב מגדולי ישראל: 960 עמוד) **[אזל]**, **שלום רב המקוצר** (קיצור ספר שלום רב, מעובד ומנוקד בשפת השו"ת לכל נפש), **תולדות אדם** (בעניני גילאים ושנות האדם מנקודת לידתו עד אחר פטירתו), **תורת עשר המכות** (סיכום והערות בענין עשר המכות בדרך הפרד"ס) **לפרטים, הארות והערות בטלפון: 02-5864229. בדואר אלקטרוני: BH5864229@GMAIL.COM, או בכתובת: רחוב סולם יעקב 3/47 רמות א' ירושלים. נא לסייע לעלון בנדירים פלוס' עבור 'שבט אחים – רמות פולין' (שלוהה 3044) בקמטוריה 'עלון הפרשה המחכימה'**

השבוע חלוקת הספרים בחינם, לבתי כנסיות ובתי מדרשות, בכתובת הנ"ל, בהודעה מראש בטלפון הנ"ל

בין אדם לחבירו

אדם

גליון חודשי להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו והאיך קיומם למעשה

גליון מספר 24

איסור לשון הרע - א

אב תשפ"ג

שים לב! כל ההלכות בגליון זה, הם ליקוט בקצרה מהספר 'חפץ חיים'. מפאת החשיבות הגדולה של הלכות אלו, נעסוק בכמה גליונות לברר ולסכם את עיקרי הדינים הנוגעים 'למעשה', אולם פשוט שכדי לדעת את ההלכות, צריך ללמוד בספר 'חפץ חיים', והדברים המובאים כאן אינם תחליף.

והנה החפץ חיים (בפתיחה) מנה שבעה עשר לאוין וארבעה עשר עשין שעלולים לעבור עליהם בסיפור לשון הרע ורכילות, וכתב דאף שאי אפשר לעבור בסיפור לשון הרע אחד, אבל מי שרגיל במידה רעה זו, בודאי יעבור על כולן בהרחב הזמן.

ובדרך כלל בכל דיבור לשון הרע, עוברים לפחות על שבע לאוין ותשע עשין וכדלהלן: א, לא תלך רכיל בעמך, ב, לא תשא שמע שווא, ג, השמר בנגע הצרעת, ד, לפני עורר, ה, איסור גאוה, ו, חילול ה', ז, שנאת חנם. ומצוות עשה, א, זכירת מעשה מרים, ב, ואהבת לרעך כמוך, ג, בצדק תשפוט עמיתך, ד, את ה' אלוך תירא, ה, תוכחה, ו, תלמוד תורה, ז, והלכת בדרכיו.

גדר לשון הרע

כתב הרמב"ם (פ"ז ה"ב) יש עוון גדול... והוא לשון הרע, והוא המספר בגנות חבירו אע"פ שאומר אמת. ואח"כ כתב (שם ה"ה) 'המספר דברים שגורמים אם נשמעו איש מפי איש להזיק חבירו בגופו או בממונו ואפילו להצר לו או להפחידו הרי זה לשון הרע'.

ומבואר בדבריו שאיסור לשון הרע כולל שני חלקים, א, דיבור של גנאי. ב, דיבור הגורם נזק.

א. דיבור גנאי הוא כל דיבור שיש בו גנאי על חבירו, ואף שאינו גורם לחבירו שום נזק. (כלל ג' ס"ו וסק"ז), וביאר הטעם בזה, דהתורה אינה רוצה שישראל אחד יגנה את חבירו.

ב. דיבור שעלול לגרום נזק לחבירו, אסור אע"פ שאין בזה שום גנאי. (כלל ד' סק"א). והאיסור הוא גם באופן שודאי לא יבוא נזק עיני האדם שמספר לו, אלא רק אם זה יתודע לאחרים, וכמבואר ברמב"ם שכתב 'דברים שגורמים אם נשמעו איש מפי איש' וכו'.

מה נחשב דיבור גנאי

דיבור של גנאי משתנה לפי האדם שהוא מדבר עליו, כל אחד לפי הערך שלו, אם מספר עליו דבר שהוא גנאי לפי ערכו, הרי זה לשון הרע. ואף דברים שאין בהם גנות גדולה, אלא גנות קטנה, כל שהאדם שסיפר עליו התגנה בעיני השומע. (כלל ד' ס"ב).

אף דברים שעל איש אחד אינם גנאי, ועל איש אחר הם גנאי, וכגון שמדבר על אדם שנחשב בעיני אחרים כתלמיד חכם, ואף אם אצל רוב העולם אינו גנאי, כיון שנחשב גנאי על האדם שמספר עליו, הרי זה לשון הרע. (כלל ה' ס"ו).

אף דברים אשר במקום אחד אינם גנאי, ובמקום אחר הם נחשבים גנאי, וכן דברים שאצל חלק אנשים אינם גנאי, ואצל

דבר המערכת

היה פעם אדם שאמר שאינו יודע אם מותר לומר, אבל נראה לו שמה שאמרו חז"ל (ערכין טו) "כל המספר לשון הרע מגדיל עונות כנגד ג' עבירות, עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים". אין כוונתם כפשוטו אלא בדרך גוזמא...

אמנם בפירוש החסיד יעב"ץ (אבות ד, ו) כתב על זה, 'ואל תחשוב שאמר זה על צד הגוזמא, כי אם על צד הדקדוק האמיתי'. וכן משמע ברמב"ם (דעות פ"ז ה"ג) ובסמ"ג (ל"ח ז) שזה כפשוטו. וכן מבואר ברבינו יונה (ש"ג אות רב) ובאורחות צדיקים (שער לשון הרע). וכ"כ באגרת הגר"א 'ועל הכל יביא במשפט על כל דיבור ולא נאבד אפילו דיבור קל וכו', ומה לי להאריך בזה העוון החמור מכל העבירות'. (ובטעם הדבר עי"ש בשע"ת ובאורחות צדיקים שם, וכן בשמיה"ל זכירה פ"ד). אלא דבשו"ת הריב"ש (קע"א) כתב דמ"מ לא נאמר בזה 'יהרג ואל יעבור'. רואים אנו את החומרא הנוראה שחז"ל התיחסו לאיסור לשון הרע.

והגר"ח ברלין סיפר (מובא בהקדמה לכוכבי אור) שנגלה אליו הגר"י בלזר זצ"ל, ואמר לו 'דין של מעלה קשה מאוד שאי אפשר לשום אדם בעולם לשער כלל, וביחוד מקפידים על דיבורים האסורים שנדברו שלא כהוגן'. והוסיף 'אמנם על תלמידי חכמים יש הרבה מליצי יושר, אולם מקפידים מאד על חטא הלשון'. וכ"כ באגרת הגר"א 'אבל העיקר לזכות לעולם הבא הוא בשמירת פיו וזהו יותר מכל התורה והמעשים כי הפה קודש קודשים'.

והנה איסור לשון הרע, יש בו פרטים רבים מאוד, אשר מי שאינו קובע לימוד בספר חפץ חיים, כמעט אי אפשר שלא יכשל, וכתב הח"ח (הקדמה) דאין לומר דעדיף שלא ללמוד את ההלכות, משום ד'מוטב יהיה שוגגין ואל יהיו מזידין'. כיון שבדבר המפורש בתורה אין אומרים כן.

ולכן כל מי שחס על עצמו, כדאי לו לקבוע זמן ללמוד הלכות חשובות אלו. ולא לשמוע לעצת היצר שאומר שבעזרת ה' בהמשך צריך להגיע לזה... אולם גם אחרי שלומדים את ההלכות, צריך התבוננות וזהירות רבה כדי לקיים את זה למעשה. וככל שהלימוד יותר רציני וקבוע, כך יותר זוכרים וזהירים לקיים את מה שלומדים, ולכן מומלץ ללמוד עם חברותא, וכן ללמוד את ההלכות בעיון.

ועי"י הלימוד ירויח גם שידע לחזור בתשובה על מה שחטא. גם ירויח על ידי זה שיעזרהו ה' שלא להכשל בלשון הרע, וכמו שהביא הח"ח (סוף ההקדמה) מחז"ל "אם יגעת הרבה בדבריהם הקב"ה מסיר יצר הרע ממך".

בני אדם לחבירו

בליון חודשי להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו והאיך קיומם למעשה

גדר איסור רכילות

איסור רכילות הוא לומר דברים הגורמים לשנאה או סכסוך, ע"י שמספר לאחד שפלוני עשה או דיבר דבר כנגדו. וגם כשהוא אמת גמור.

וכתב החפץ חיים (רכילות כלל א) דבאופן שמתחילה הם היו אוהבים, וגורם ע"י סיפורו שהוא ישנא אותו, זה הוא איסור רכילות חמור מאוד, שהוא מתועב עבור זה מאוד לפני ה', אולם האיסור הוא גם באופן שגם בלא זה הם היו שונאים מאד, איסור לומר לאחד מה שחבירו דיבר כנגדו.

ואסור אף לספר שפלוני אמר עליו דבר שאינו גנאי, רק דבר שדרך בני אדם להקפיד קצת. (רכילות כ"ח ס"ו). ואף באופן שאין בסיפורו שום גנות על האדם שמספר עליו, וגם אם היו שואלים אותו אם אמר או עשה כן, לא היה מכחיש, כי סבור שהצדק איתו, אפילו הכי אסור לספר את זה לאדם שדיבר עליו. (כ"א ס"ב).

ולכן אסור לספר לאחד שפלוני אמר שאינו רוצה להיות חברותא שלו, או לישון איתו בחדר וכד', כיון שהוא עלול לכעוס עליו.

האיסור לספר הוא גם באופן שאינו מתכוין להכניס בלבו שנאה על האדם שדיבר עליו. וכן אסור לומר שפלוני גינה את סחורתו. גם אם שמעו יודע כבר שנעשה לו רעה, ולא יודע מי עשה, אסור לומר לו שראובן עשה לו את הרעה.

גם כשראובן יודע כבר ממה שעשה לו חבירו, אלא שלא התבונן בעולה שבזה, והוא מעורר אותו שמה שעשו כנגדו זה עוולה, נחשב רכילות, כי מעורר אצלו שנאה כלפיו. (כ"ד ס"א).

אסור אף לומר לראובן מה שמעו אמר על אביו או על בניו ושאר קרוביו, כיון שמחמת כן הוא יכעס עליו.

בידך לסייע בבנין בית המקדש !!!

כתב בשמירת הלשון (ח"ב פ"ח) 'כל אחד שיתחזק לתקן חטא זה, יהיה לו חלק בבנין הבנוי לעתיד, והנה אם היה לנו רשות לבנות בית המקדש והיה צריך לזה כסף כל אחד היה מתנדב בנפש חפוצה וכו', ובעניינינו אין צריך כסף כלל, רק להתחזק ולהתרחק מהחטא החמור של לשון הרע ושנאת חיים ולאחוז במידת השלום'.

עוד כתב בשמירת הלשון (שם פ"ט) 'ובאמת לפלא הוא בעיני, שטבע בני אדם לחפש סגולות וברכות וכו' ומה יועילו להם כל הסגולות והברכות... הרי יש על זה ארור מפורש בתורה, "ארור מכה רעהו בסתר", וזה יצא בהסכם כל ישראל, והרי הוא מכלה השפעתו. ואם היו שומעים לדברי הייתי מיעץ להם יותר, שישמרו עצמם בזהירות יתירה מזה החטא וכו', שאז בודאי יתברכו נכסיהם יותר מכל הסגולות, דכיון שיש על זה ארור, יש על זה גם 'ברוך' למי שנוהר מזה וכו', וכל ישראל ענו על זה אמן, ובודאי תתקיים הברכה הזו'.

למענה לשאלות בעניני לשון הרע - 'משמרת השלום' 025359212 שלוחה 3. להצטרפות לקבלת העלונים במייל: T089113355@gmail.com. ניתן לשמוע שיעורים בקול הלשון בטל 036171132

אנשים אחרים זה כן גנאי, אם מספר דבר זה בפני אדם שאצלו זה נחשב לגנאי, עובר באיסור לשון הרע. ואף דבר שאינו גנאי באמת, רק שאצל השומע זה נחשב גנאי, אסור לומר דבר זה בפניו.

ואף באופן שרק אצל המספר זה נחשב גנאי, ולא אצל השומע, וכן להיפך, שרק אצל השומע נחשב גנאי ולא אצל המספר, בכל אופן יש בזה איסור לשון הרע. (כלל ד' סק"א).

ואף באופן שאינו מזכיר שם אדם מסוים, אסור לגנות 'קבוצה' או עדה שלימה או ישיבה פלונית, וכשמדבר על רבים עונו חמור יותר. ואסור אף לומר שאחד מתוך אותה קבוצה עשה מעשה שאינו הוגן, באופן שזה מגנה את כל הקבוצה. וכן אסור לגנות ספר שאדם חיבר, או להראות מכתב שמישהו כתב, כדי להראות בו דבר מגונה.

אסור לומר על אדם שעבר עבירה באיסורים שבין אדם למקום, וכגון לומר שאינו רוצה ללמוד תורה, וכן לומר עליו שהוא שיקר, ואף לומר שעבר על דבר שרבנן אמרו שאין ראוי לעשות. (כ"ד ס"ב). ואף באופן שהשומע חושב שהוא עבר בעבירה פחות חמורה, אסור לומר עליו שהוא עבר בעבירה יותר חמורה.

וכן אסור לומר על אדם שלא רצה להיטיב עמו (או עם אחרים) בעניינים שבין אדם לחבירו, כגון בהלוות כספים או השאלת חפצים, [באופן שהוא חייב לעשותם משום מצוות גמילות חסד]. וכן לומר עליו שהוא נוקם ונוטר. או שהוא הכה אדם שלא כדין. (כ"ה ס"א).

וכן אסור לומר על אדם גנאי על מידותיו, וכגון לומר שהוא כעסן, או גאוותן, או קמצן, או שאינו מתחשב באחרים וכד'. (כ"ז ס"ט).

מה נחשב דיבור הגורם נזק

כתב החפץ חיים (כלל ה ס"ו) 'קח דברי הרמב"ם עטרה לראשך וזכר אותו תמיד, דכל דבר שאם יתפרסם יוכל לגרום לחבירו היזק בגופו או בממונו או להצר לו או להפחידו הרי זה לשון הרע'.

ולכן אסור לספר על או רב שדרש, שהדרשה היתה חלשה או בעלת תוכן מועט וכד', אף באופן שאינו מגנה את הדרשו, אסור משום שאם דבר זה יתפרסם עלול לגרום לו צער. וכל שכן שאסור לומר דבר זה על מגיד שיעור בישיבה או על רב שכונה וכד'. וכן צריך להיזהר מלומר על ישיבה או קבוצה וכד', דבר שעלול לגרום להם נזק או צער, (אף שאינו גנאי).

ולכן אסור לומר על אדם שיש בו חסרון שלימות המידות, וכגון לומר על אדם שאינו חכם בעיני העולם, או שאינו חכם בתורה, ובכל אחד לפי הערך שלו אצל האחרים, אם אומר עליו שבאמת אינו כך, הרי זה לשון הרע. וכן אסור לומר על אומן שאינו יודע אומנתו כראוי, (א"י"כ לפי הכללים של 'לתועלת').

וכתב הח"ח (כלל ה ס"ג) שהיצר מטעה את האדם בדברים אלו שאינם בכלל לשון הרע, משום שאינו חסרון ממש, וכתב שזה עוורון גדול, שיש לאדם לבחון בעצמו, אם היה שומע שאמרו עליו שאינו חכם כמו שהעולם כל כך, וכן בכל שלילת המעלות, ודאי היה מצטער מכך, וא"כ גם כשמספר כן על חבירו, הרי זה בכלל לשון הרע. ויבחן בעצמו אם היה הוא במדרגה כמו חבירו, מה לא היה רוצה שידברו עליו.

נערך מחדש עש"ק פרשת כי תצא תשע"ט

לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע

תמצית: קושיות: לא דיברה תורה אלא כנגד יצה"ר, מה הביאור, ומדוע דוקא כאן - דברי מי השילוח שעבירה זו היא גזירה משמים, תמיהה גדולה בדבריו, דברי רצ"ה שהאדם אינו יכול לדעת דבר זה ומ"מ הדברים צ"ב בן סורר ומורה נידון ע"ש סופו והסתירה מישמעאל שנידון באשר הוא שם, תירוץ המהר"ל וקושיה מחנוך - מדוע שופר מעורר לתשובה - דברי רצ"ה בעניין התשובה: דברי הרמב"ם בין ידיעה ובחירה ומחלוקת הראב"ד - ומתבאר שמעשי העולם כבר ידועים מראש, דברי רבותינו שכל משעה ומעשה נעשה מכח הקב"ה - לפי"ז האדם נידון רק על הבחירה ולא על המעשים - זהו עניין התשובה שכל המעשים מוכתבים מראש למפרע, ושואדם מסלק הבחירה נהפך להיות כשנים האלה שסדורות ובאות - נמצא דתשובה הוא כאשר מגלה שאיננו הוא שהוא שייך למקום גבוה יותר, ביאור עניין השופר שהוא חיבור לממעמקי הנשמה שאינו חלק ממוצאות הפה ועל כן הוא המעורר לתשובה וכן כל עניין התשובה ויוה"כ הוא עלייה לבינה מקום שמעבר לבחירה - בן סורר ומורה זוכה להיות נידון במדרגת התשובה ולכן העתיד כלול בזה מה שא"כ ישמעאל, וכן בר"ה האדם נידון בתחילה במידת הדין שלא במדרגת התשובה ועבודתינו היא להפוך היום לרחמים - ביאור דברי מי השילוח בעומק: אשת יפת תואר זהו כל עבירה שבעולם שאם חוזר בתשובה מתגלה שעבירה זו היא חלק מסדר העולם ונגזרה מראש ואינה ממנו, דברי הרמב"ם שיעיד עליו יודע תעלומות פ' שאין זה חטאו שלו - לא דיברה תורה אלא כנגד יצה"ר שייך לכל עבירות שבתורה כשעושה תשובה.

א.

לא דיברה תורה אלא כנגד יצה"ר, ביאור מי השילוח דרך עלה ברצונו, פירוש רבי צדוק דהוא למפרע

בתחילת הפרשה נאמר (דברים כא, י-יא): "כי תצא למלחמה על איביך וגו' וראית בשביה אשת יפת תואר וחשקת בה ולקחת לך לאשה" ופרש"י: "לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע שאם אין הקב"ה מתירה ישאנה באיסור". והמושג תמוה טובא, דמהו לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, וכי מפני שיש לאדם יצר הרע הותר לו איסור, הרי זהו עבודת האדם בעולמו להתגבר על היצר הרע? ועוד, דלא מצינו בכל התורה שום איסור שהותר מפני יצר הרע, ומאי שנא הכא.

והנה במי השילוח כתב דברים תמוהים, וז"ל: "והענין מה שכאן התירה תורה כנגד יצה"ר מה שלא מצינו בשום מקום, אך כי נמצא לפעמים אשר יצר האדם מתגבר עליו עד שלא יוכל לזוז בשום אופן ואז ברור הדבר כי מה' הוא כמו שמצינו ביהודה, ולזאת גילתה התורה זאת שלא יפול דעת האדם העושה", וכבר זעקו עליו קדמאי דנראה שהתיר את הרצועה ח"ו, שנתן מקום לחוטא להצדיק חטאיו שיאמר דחטאו מה' הוא.

אבל תלמידו, רבי צדוק הכהן ביאר קצת בדבריו, וז"ל בצדקת הצדיק (מג): "פעמים יש אדם עומד בנסיון גדול כל כך עד שאי אפשר לו שלא יחטא וכו' אבל האדם עצמו אין יכול להעיד על עצמו בזה כי אולי

עדיין היה לו כח לכופ היצר", פירוש, שאין מקום לאדם לעבור עבירה מלכתחילה מפני שחושב בלבו שכך הוא רצון הבורא, דהאדם אינו יכול להבחין בדבר שמוכרח לבוא לדבר שתלוי בבחירתו, אלא שאם נפל ועשה תשובה שלא יפול ברוחו היאך נפל בנפילה זו שאינה לפי מדרגתו, דפעמים שכך עלה ברצונו. אך מ"מ הדברים צריכים ביאור רב, דסו"ס מהו העניין שהקב"ה כביכול רוצה בדבר שיבוא ע"י חטא, וכי לא היה אפשר שיבוא בדרך אחר, ונראה שיש כאן רמז לדבר עמוק כפי שיתבאר.

בן סור ומורה נידון על שם סופו

בהמשך הפרשה נאמרה פרשת בן סורר ומורה, וביאר רש"י עפ"י הגמ' בנהדרין (עב): "וכי מפני שאכל זה תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין האיטלקי אמרה תורה יצא לבית דין ליסקל אלא הגיעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה שסוף נכסי אביו ומבקש למודו ואינו מוצא ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב". והנה גמ' זאת נראית נסתרת מהגמ' בר"ה (טז): "אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה שנאמר כי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא שם", הגמ' לומדת מישמעאל שאדם נידון לפי מעשיו עתה ולא לפי העתיד.

והמהר"ל בגו"א (כאן ובפרשת וירא) יישב דחלוק בי"ד של מעלה מב"ד של מטה, דבבי"ד של מעלה האדם נידון לפי מעשיו שבאותה

לכל מעשה ומעשה. ואין אדם נוקף אצבעו למטה אלא א"כ מכריזין עליו מלמעלה (חולין ז:). וא"כ כל מעשה שנעשה תחת השמש הוא רק מפני שכך גזרה חכמתו, וא"א לעשות דבר שלא על פי גזירה.

האדם נידון על בחירתו ולא על מעשיו

אבל עכ"פ שורש אמונתנו הוא שיש לאדם בחירה חופשית. וביאור הדבר הוא שאע"פ שכל מעשה שנעשה תחת השמש מוכרח לבוא ממנו, מ"מ הבחירה של האדם בדבר הוא תלוי באדם, הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, זה שהאדם חפץ בטוב או חפץ ברע הוא אשר מעמידים את האדם כצדיק וכרשע. ואע"פ שמחשבה רעה בלבד אין הקב"ה מצרפה למעשה, מ"מ מחשבה המצורפת למעשה, אע"פ שהמעשה מוכרח שיהיה, מ"מ על הבחירה שבחר האדם לחפון במעשה על זה הוא נידון.

וזהו שורש הדבר שאונס רחמנא פטריה, שעל המשעה שנעשה א"א לדון את האדם, רק על הבחירה של עושה המעשה, וכאשר לא היתה לו בחירה כלל אין המעשה שייך אליו (כפי שביארו גדולי האחרונים סברא זו).

כשאדם חוזר בתשובה הוא מסלק את הבחירה וממילא המעשים הם בחינת ידיעה

ובזה מבאר רצ"ה את שורש עניין התשובה שכאשר האדם חוזר בתשובה הרי הוא מסלק את בחירתו מהמעשה שעשה למפרע, כפי שביאר המהר"ל בנתיב התשובה (ריש פ"א - עיין שם בהערה 31) תשובה עניינה שהאדם אומר שבשכלו לא היה חוטא, והחטא מגיע מהחומר הוא יצה"ר, פירוש שהחטא אינו באמת הוא. האדם המתחרט במרירות הלב מסלק את אשר בחר בדרך לא טוב ואומר שאין זה הוא שבחר אלא נתגבר עליו האל אחר שבגופו, אבל הוא משתייך לרצון בורא העולם. ממילא ברגע שסילק את בחירתו למפרע על ידי תשובה, מכאן ואילך אין על מה לדונו, שהרי המשעים אינם שלו מלכתחילה וכל הנידון הוא בחירתו ברע, התשובה מסלקת את אותה בחירה, וממילא המעשים שעשה אינם משתייכים אליו.

ובזה ביאר רצ"ה את דברי הגמ' בשבת (פט:): על הפסוק: אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו: "כשנים כשני מיבעי ליה א"ר יצחק אמר להם הקב"ה לישראל אם יהיו חטאיכם כשנים הללו שסדורות ובאות מששת ימי בראשית ועד עכשיו כשלג ילבינו", וביאר רצ"ה לפי ביאורו שכשאר החטאים יהיו חלק מסדר העולם, כשנים שהם בידיעת הקב"ה ולא בבחירת האדם, כן החטאים כאשר האדם מסלק הבחירה מכל וכל הרי מעשיו מתבררים כדברים שהם חלק מסדר העולם שהוא לא עשאים, וע"כ כשלג ילבינו, וכך באה תשובה. וז"ל בצדקת הצדיק: "כאשר מתגבר באהבת השם יתברך וכן השם יתברך לעומתו מכיר כי גם כל מעשינו פעלת הכל לטובתינו, וממך הכל כי לעולם לא זזה אהבתך מעמנו, וגם כי אלך וגו' כי אתה עמדי, גם בעת עשיית הרע. וא"כ בודאי אינו טוב ובגדר עת לעשות לה' הפרו". נמצא דהתשובה היא הברור שאם הבחירה מסולקת מעשה החטא אינו מתייחס לאדם והוא חלק מסדר העולם. והדברים נפלאים ממש.

שעה, ובי"ד של מטה האדם נידון לפי העתיד. וצ"ע מחנוך שנאמר עליו (בראשית ה, כד): "ויתהלך חנוך את האלקים ואיננו כי לקח אתו אלקים", ופרש"י: "צדיק היה וקל בדעתו לשוב להרשיע לפיכך מיהר הקב"ה וסילקו והמיתו קודם זמנו", וכאן הרי מדובר בבי"ד של מעלה ומ"מ דנו אותו על שם סופו כמו בן סורר ומורה "מוטב ימות זכאי ועל ימות חייב". ואף שיש ליישב קושיה זו, אבל אולי לפי דרכינו כאן אפשר לבאר מהלך אחר.

שופר מעורר לתשובה

אונס עומדים בחודש אלול, וכתב הטור בריש הלכות ר"ה (סי תקפא) וז"ל: "לכן התקינו חכמינו ז"ל שיהיו תוקעין בר"ח אלול בכל שנה ושנה וכל החודש כדי להזהיר ישראל שיעשו תשובה שנאמר אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו", וכפי שביאר שם הב"י השופר מעורר לתשובה באופן מיוחד. וכן הוא לשון הרמב"ם (פ"ג מהלכות תשובה ה"ד): "אע"פ שתקיעת שופר בר"ה גזירת הכתוב רמז יש בו כלומר עורו עורו ישנים משינתכם והקיצו נרדמים מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם אלה השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזבו כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה", שופר מביא האדם לתשובה יותר מכל דבר אחר, וצ"ב מה טעם שמייוחד הדבר לשופר.

ב.

דברי הרמב"ם והראב"ד בעניין ידיעה ובחירה

ונבאר מקודם את עניין התשובה כפי שביארו רבי צדוק הכהן במקומות הרבה. והוא, דהנה הקשה כבר הרמב"ם את הקושייה המפורסמת לגבי הסתירה של ידיעה ובחירה, וז"ל בפ"ה מהלכות תשובה (ה"ה) וז"ל: "שמא תאמר והלא הקב"ה יודע כל מה שיהא קודם שיהיה ידע שזה צדיק או רשע או לא ידע, אם ידע שהוא יהיה צדיק א"א שלא יהיה צדיק, וא"ת שידע שיהיה צדיק ואפשר שיהיה רשע הרי לא ידע הדבר על בוריו, דעה שתשובת שאלה זו ארוכה מארץ מידה ורחבה מני ים וכו' ואין דעתו של אדם יכולה להשיג דבר זה על בוריו וכו' אבל נודע בלא ספק שמעשה האדם ביד האדם ואין הקב"ה מושכו ולא גוזר עליו לא לעשות כך ולא שלא לעשות כך וכו' וזה העיקר שכל דברי הנבואה תלויין בו", פי' ידיעת הקב"ה היא סתירה לבחירה, אבל אע"פ שיש ידיעה גמורה יש גם בחירה גמורה, ואין האדם יכול לתפוס דבר זה. וכבר תקף אותו הראב"ד שם וז"ל: "א"א לא נהג זה המחבר מנהג החכמים שאין אדם מתחיל בדבר ולא ידע להשלימו והוא החל בשאלות ובקושיות והניח הדבר בתמימות התמימים וכו'".

דברי רבותינו דכל מעשי העולם נובעים מרצונו

עכ"פ נמצא שבורא העולם יודע את אשר עתיד להיעשות, ויותר מזה כבר הדגישו רבותינו (עי' נפש החיים שער ג', ובעל התניא בשער היחוד והאמונה) דלא רק שבורא העולם יודע אלא הוא זה שנותן חיות וכח

השופר הוא חיבור לעולם העליון – עולם התשובה

נמצא דכל עניין התשובה הוא לסלק את הבחירה, מקום עמידת האדם, וממילא האדם חי במקום שהוא כולו עולמו של הקב"ה. וזהו מה שנאמר על יום הכיפורים שהוא עלייה לעלמא דחירות לעולם הבניה (עי' שערי אורה שער ח), פירוש חזרה לשורשי הדברים היכן שמתגלה הקב"ה ברצונו שם הוא עולם התשובה.

ולפי זה מתבאר לנו עניין השופר קצת, והוא דהשופר הוא קול פנימי שאינו ביטוי של חמשה מוצאות הפה של האדם, אלא מגיע מנשמת פיו (עי' יערות דבש דרוש א), וזהו מהנשמה שטהורה היא ומחוברת לשמי מרומים למקום שמעבר לבחירה. וכפי שביאר השל"ה שהשופר הוא כנגד ויפח באפיו נשמת חיים, שאותה נפחה של קב"ה בנו, הוא אותו הנפחה שלנו בשופר, מקום החיבור הגמור אליו. ועל כן שופר דוקא הוא המעורר לתשובה ואומר עורו ישנים משנתכם והקצו נרדמים מתרדמתכם, אלה השוכחים את האמת בהבלי הזמן, נמצאים בתוך מערכת של זמן ובחירה מתעוררים דרך השופר, והוא השופר שמתחילים לתקוע בו באלול.

בן סורר ומורה נידון במדרגת התשובה, מה שאין כן ישמעאל

ובזה יש לבאר את עניין הבן סורר ומורה דנידון על שם סופו, והוא דבעלמא דחירות, במקום שהוא עולמו דהקב"ה שם כל מה שעתידי להיות כבר ברור וכתוב מראש, ורק שבמקום האדם מקום הבחירה אין הדברים ידועים ולכן יש בחירה לבחור איזה מעשה לעשות. וא"כ אם דנים את האדם בעולם התשובה שם אפשר להביא לדין את מעשיו שיהיו בעתיד, שהרי העתיד גלוי וקבוע, ואפשר לומר מוטב ימות זכאי ואל ימות חייב. אבל במידת הדין שבעולם הבחירה שם לא שייך להביא את העתיד.

וממילא י"ל דזה החילוק בין המקומות שבהם האדם נידון על שם סופו והמקומות שבהם נידון לפי מעשיו שבאותה שעה, שישמעאל לא זכה לעולם התשובה (ועיין מה שנתבאר בזה במאמר על ישמעאל) ולכן נידון לפי מעשיו שבאותה שעה, וכן הדין בר"ה הוא דין לפי דרגת האדם, אלא שתפקידנו להפוך את ר"ה ליום מעשרת ימי תשובה והוא ע"י תקיעת שופר שגורמת שבורא העולם עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים, ומשם מתחילים הימים עד שמגיעים ליום הכיפורים יום התשובה עצל דחירות. אבל קודם זה האדם נידון לפי מעשיו שבאותה שעה. מה שא"כ בן סורר ומורה, וכן חנוך זכו לדין במדרגת תשובה וע"כ סוף מעשם נכלל בדין.

ביאור דברי מי השילוח: אשת יפת תואר היא דוגמא לכל מהלך התשובה

ולפי זה יש לבאר את דברי המי השילוח ודברי תלמידו רצ"ה בפרשה בעומק, והוא בהקדם דברי האר"י כאן (ספר הליקוטים) דכי תצא למלחמה על אויבך אינו רק מלחמת הכיבוש בארץ ישראל, אלא הוא המלחמה התמידית נגד יצר הרע, זהו האויב האמיתי, ובמלחמה הזו יש עניין של אשת יפת תואר. והוא, דהביאור של אשת יפת תואר שנאמר כאן "לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע", שפירש מי השילוח דיש מקום שהאדם עושה עבירה ואינה לפי מדרגתו אלא שכביכול כך עלה ברצונו יתברך. ולפי הנ"ל באמת שזהו כל העבירות כולם, דמרגע שעשה תשובה עלה למדרגה של ידיעה של הקב"ה ומכאן ואילך העבירות שעשה הם למפרע כשנים האלה שסודרות ובאות שאינם לפי מדרגתו אלא היו חלק מסדר העולם, מהתכנית שכך צריך להיות. נמצא דאשת יפת תואר אינו מקרה בודד שהוא כאן במלחמה, אלא הוא ציווי כללי על כל אדם שמהלך התשובה הוא לעולם להגיע לדרגת אשת יפת תואר, לדרגת צדיק שאינו שייך לחטא הזה כלל.

ביאור דברי הרמב"ם: "ויעיד עליו יודע תעלומות"

וצרף לכאן את דברי הרמב"ם בפ"ב מהלכות תשובה (ה"ב): "ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירנו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשה עוד וכו' ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם", וכבר העירו דאין שייך להגיע לתשובה זו שודאי לא ישוב לה לעולם? ולפי הנ"ל ביאורו דהתשובה היא שעומד במקום שחטא זה אינו שייך אליו כלל אלא הוא חלק ממהלך העולם של "יודע תעלומות", ומצד מה שהוא עתה לא יחזור לחטא זה לעולם. שגם מה שעשה (וגם מה שיעשה למפרע) הוא רק בגדר כשנים האלה שסודרות ובאות, הוראת שעה כשלון רצ"ה בצדקת הצדיק שם.

לא דיברה תורה בכל מקום אלא כנגד יצר הרע

נמצא, דלא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע, אינו שהאדם מותר לו לעשות מעשה של יצר הרע, אלא דהאדם צריך להגיע למקום שכל מעשיו מתגלים כחלק מסדר העולם ובחירתו ברע באה מצד יצר הרע, לא דיברה תורה בכל מקום אלא כנגד יצר הרע, שהמעשה יהיה מנותק מבחירה עצמית ברע ותבוא מצד היצר. ואז יתברר שכל עבירה בתורה בתקונה היא בבחינת אשת יפת תואר.

לקראת שבת מלכתא

"שתקתי", אמר לי הרב מפוניבז', "ידעתי שהתשובה תגיע ולא טעיתי". "אומר לך", המשיך ה"חפץ חיים", "עם כולם נמצא הקדוש ברוך הוא, כי יש סיכוי שישונו. יפקחו עיניי, ישיתו לב, יבינו ויחזרו לדרך הישר. אבל המתגאה, הן שוטה הוא..."

הגה"צ רבי יעקב גלינסקי זצ"ל, על 'אלול' - חודש התיקון

מדשפיל גאים וברצונו מגביה שפלים, לכן השפל עצמך וינשאך המקום".
מבינים אתם? הגאווה שטות היא. משל למה הדבר דומה, ילבש אדם מדי גנרל, האם יהיה לגנרל? אך צחוק יעשה מעצמו. ואם ידרוש את הכבוד המגיע לגנרל? אך בזיון יהיה מנת חלקו. ואם ירשה לעצמו להפעיל צופר ולחצות באור אדום ולפרוץ מחסום, ימצא עצמו בבית האסורים, אם לא בבית העלמין!
ואילו לובש האדם את מדי הבורא יתברך?! הלא "ממך הכל ומידך נתנו לך" (דברי הימים א כט, יד)! החיים ממנו והכח ממנו, הרכוש שלו, ואנו מתגאים?!
המתגאה שוטה הוא, ולשוטה אין תקנה!

ואם כך, שאל ה'חפץ חיים', אם כך, נלמד פסוק מן הכתובים: "ויתנו כל יהודה מנחה ליהושפט, ויהי לו עושר וכבוד לרוב, ויגבה לבו בדרכי ה'". (דברי הימים ב, ז, ה). ופרשו רבותינו: אף שהיה לו עושר וכבוד, לא גבה ליבו בעבורם, כי אם במה שהלך בדרכי ה'. כי כל העושר והכבוד לא נחשב לו למאומה מול דרכי ה', ובהן יגבה לבו.

ואני שואל: מאחר והגאווה שטות היא, שהכל בידי שמים: החיים ממנו והבריאות ממנו, הדעת ממנו והכח ממנו, הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (ברכות לג ע"ב), אבל המעשים והתוצאות הכל ממנו יתברך, "כי גם כל מעשינו פעלת לנו" (ישעיה כו, יב), איך גבה בהם לבו?! ואיך נאמר: "זיהי ה' עם יהושפט" (דברי הימים ב, ז, ג)?
! "שתקתי", אמר הרב מפוניבז', "ידעתי שהתשובה תגיע, ולא טעיתי". "אומר לך", אמר ה'חפץ חיים" בהתעוררות. "בענייני התורה והמצוות, בהליכה בדרכי ה', האדם הוא באמת גנרל! זה חסד מיוחד מאתו יתברך, שמחשיב לו הכל כאילו עשה בכוחו שלו, וברכשו שלו! והוא מקבל שכר לא רק על בחירתו הטובה, ועל יראת השמים - אלא על הכח שהשקיע, שהקדוש ברוך הוא נתן לו, ורשאי הוא להחשיב הכל כשלו!

"וזה ביאור הכתוב: 'ולך ה' חסד, כי אתה תשלם לאיש כמעשהו' (תהלים סב, ג). וכבר הקשו: החסד, עניינו הנהגה שלפנים משורת הדין. ולשלם לאיש כמעשהו היא שורת הדין ולא חסד?

"אבל, משל למה הדבר דומה, לסוחר יהלומים שקרא לנער מן השוק: 'רצונך להרוויח כסף? קח יהלום זה, והזיהר בו מאד. לך למקום פלוני ותמסור אותו לעשיר פלוני, ותקבל תמורתו'.

"העשיר חיכה ליהלום. קבלו בשמחה ומסר מעטפת מזומנים. מיליון, בשטרות.
"הנער חזר והושיט את המעטפה, קיווה לקבל שכרו. כמה משלמים על שליחות כזו? עשרים שקלים, חמישים?!

ואני שואל: מאחר והגאווה שטות היא, שהכל בידי שמים: החיים ממנו והבריאות ממנו, הדעת ממנו והכח ממנו, הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, אבל המעשים והתוצאות הכל ממנו יתברך, ואם כך, איך גבה בהם לבו?!
"אה', אומר לו הסוחר, 'המעטפה שלך'. עם כל אשר בה.

ידוע הסיפור באותו רב שירד בראש השנה לפני התיבה ואמר בסילודין: "המלך!" - והתעלף. בקושי עוררוהו, שאלוהו מה ארע, וסיפר שבאותו רגע נזכר בסיפור בגמרא (גיטין נו ע"א), שכאשר ראה רבן יוחנן בן זכאי שהרומאים עומדים להחריב את בית המקדש - וידע מהכתוב שבית המקדש ייפול ביד מלך - יצא מירושלים ובא לפני המצביא הרומאי. אמר לו: "שלום עליך המלך". ענהו: "חייב אתה פעמיים מיתה. ראשית, שאיני מלך. והמכתיר מלך תחת הקיסר דינו כמורד במלכות". על כך ענהו שבית המקדש ייפול רק ביד מלך, ואז תוך כדי דיבורם הכתירו את המצביא לקיסר. "ושנית, אי מלכא אנא", אם מלך אני, "עד האי דנא אמאי לא אתית לגבאי", היכן הייתה עד כה... וכפי שאמר יפתח לזקני גלעד: "הלא אתם שנאתם אותי, ותגרשוני מבית אבי, ומדוע באתם אלי עתה, כאשר צר לכם" (שופטים יא, ז).

וכשאותו רב קרא: "המלך", שמע כביכול את הקדוש ברוך הוא עונהו: "מאחר שמלך אני, מדוע לא באת עד עתה..."

חשון כסליו טבת, שבט אדר ניסן, אייר סיון תמוז ואב, ובאלול נזכרים?!

אבל את הנעשה אין להשיב, טוב מאוחר מלעולם לא. וכשם שרבן יוחנן בן זכאי ענהו שהבריונים שבנו לא נתנוהו לבוא לפניו, נתנצל גם אנו שהיצר הרע לא הניחנו עד עתה. אך זאת נשאל: איך אפשר לתקן בחודש, מה שעיוותנו שנה שלמה?

ואפשר. נסביר כיצד, אך נקדים הקדמה:

הרב מפוניבז' זצ"ל סיפר לי, שה"חפץ חיים" שאלו: "תועבת ה' כל גבה לב" (משלי טז, ה). כל אדם שיש בו גסות הרוח, אמר הקדוש ברוך הוא: אין אני יכולים לדור בעולם כאחד. שנאמר (תהילים קא, ה): "גבה עיניי ורחב לבב, אותו לא אוכל" (סוטה ה ע"א).

ואינו מובן. לכאורה, אין הגאווה עבירה מן התורה [מלבד דעת הסמ"ג (מצות לא תעשה סד)]. ומכל מקום, יש עבירות חמורות יותר. ונאמר: "אני ה', השוכן איתם בתוך טומאתם" (ויקרא טז, טז), "אף על פי שהם טמאים, שכינה ביניהם" (רש"י). ונאמר: "והבוטח בה' חסד יסובבנו" (תהילים לב, ז), אפילו רשע ובוטח בה' חסד יסובבנו" (יעוין ויקרא רבה ט, ד) ו"נפוצות ישראל" (פרק ח). וזהו שאמרנו (ברכות סג לגרסת "עין יעקב") "גנבא אפום מחותרתא רחמנא קרי", הגנב משווע שלא ייתפס בגניבתו. ויש לו למי לשווע, כי ה' עימו! עם כולם הוא שרוי, רק עם הגאה לא?! אתמהא!

"שתקתי", סיפר לי הרב מפוניבז'. "ידעתי שהתשובה תגיע, ולא טעיתי". "אומר לך", המשיך ה'חפץ חיים": "עם כולם נמצא הקדוש ברוך הוא, כי יש סיכוי שישונו. יפקחו עיניי, ישיתו לב, יבינו ויחזרו לדרך הישר. אבל המתגאה, הן שוטה הוא. וכמו שכתב הרמב"ן באגרתו: 'ועתה בני דע וראה, כי המתגאה בלבו על הבריות מורד הוא במלכות שמים, כי מתפאר הוא בלבוש מלכות שמים, שנאמר: ה' מלך, גאות לבש' (תהילים צג, א). ובמה יתגאה לב האדם. אם בעושר - ה' מוריש ומעשיר (שמואל א, ב, ז). ואם בכבוד - הלא לאלוקים הוא, שנאמר: 'והעושר והכבוד מלפניך' (דברי הימים א כט, יב), ואיך מתפאר בכבוד קונו. ואם מתפאר בחכמה - 'מסיר שפה לנאמנים, טעם זקנים יקח' (איוב יב, כ), נמצא הכל שווה לפני המקום. כי באפו

"טוב, מסביר הסוחר, 'קודם כל, על שהואלת ללכת בשליחותי. ואחר כך, שהשגחת על היהלום, ולא איבדת אותו. ולא מכרתו בחצי המחיר כדי למעול בכסף'..."

"הכל נכון. אז מאתיים שקלים, אלף. אבל את כל המעטפה, את כל שווי היהלום?!"
 "ולך ה' חסד", ואיזה חסד! "כי אתה תשלם לאיש, כמעשהו". כאילו היה היהלום שלו, והוא שמצא את הקונה, ורקם את העסקה! וכאן שילם גם את דמי הנסיעה, ונתן את הכח עבורה. ואין לנו מושג בגודל היהלום ובגודש המעטפה!

כל זה נכון, אבל אינו עונה לשאלה. משום שנשלחנו באין ספור שליחויות מתחילת השנה. ובכמה סירבנו ללכת - ובכמה איבדנו את היהלום, ובכמה מכרנוהו בפרוטות ומעלנו בהן - ומה יעזור עתה, אם בחודש האחרון נבצע את שליחויותינו נאמנה?

ובכן, בראש ובראשונה, זה עניינה של התשובה. על העבר נשוב. את החובות נמחוק. ועתה נזדרז ונקיים מצוות, ואת המעטפות הגדושות נערום על הכף הימנית. וכף המאזניים השמאלית תהיה ריקה, ומובטחים אנו בשנה טובה ומתוקה!
 וזה נכון. כי גם אם קשה להגיע לתשובה שלמה [ויחדנו לכך שער בפני עצמו], אבל כבר השמיענו רבנו יונה ("שערי תשובה" שער א אות ט) כי לכל תשובה תמצא סליחה. כבגד מלוכלך, שכל רמה של כביסה תעביר מעט מטינופו. ואם כך, "אחוז בזה, וגם מזה אל תנח ידך": מצד אחד, נמעיט את משקל הכף השמאלית, ומצד שני נגדוש עוד ועוד את הכף הימנית. והרמב"ם פסק (הלכות תשובה פ"ג) שבדין ראש השנה הולכים אחר רובו, ותכריע כף המצוות, ונכתב ונחתם לשנה טובה.

(מתוך 'והגדת')

הרופאים בשום אופן לא הבינו אותנו פיך אנו מקבלים זאת בשלוות נפש כזאת, ואף מביעים שמחה וששון על חסדיו המרובים של הבורא. לאחד העסקנים התבטא הרופא שנראה שמהו השתבש אצלנו... אבל אנו חשנו שהקב"ה נושא אותנו כסנדק הנושא את התינוק להכניסו בברית ידידות עם בוראו

הגאון רבי יחיאל צוקר, מרבני ישיבת 'תורה בתפארתה', עם המבט הנכון לגבי מה שיש לנו ומה שאין לנו

"כי תצא למלחמה" (דברים כ"א, י)

לפני תקופה בא תלמיד לשעבר, כדי לשוחח עמי על נושא שבער בעצמותיו. הוא רצה חיזוק באמונה וביטחון, לאחר שעבר יחד עם רעייתו איזשהו קושי גדול מאוד. הם חוו אכזבה נוראה, והרגישו שהם חייבים לקבל עזרה ותמיכה כדי להתרומם מעל הקושי ולהמשיך הלאה בחיים.

נו... מה אפשר לומר לאנשים שמתמודדים עם קשיים ואכזבות קשות? דיברתי איתם על אמונה וביטחון כי ה' הטובה עלי, ממקורות שונים בש"ס ובספרי המוסר, כמו שכל אחד אחר אחר היה עושה.

כשהם קמו והלכו הבנתי שבעצם אותו תלמיד חיזק אותי הרבה יותר ממה שאני חיזקתי אותו. הוא גם סיפר לי סיפור נפלא, וגם המחיש לי את דבריו בצורה מאוד מעניינת, ועל כך בשורות הבאות...

"אני זוכר דרשה ששמעתי מרב בית הכנסת שבו הייתי מתפלל כילד, יחד עם אבי מורי", סיפר לי התלמיד, "באחת הפעמים אמר הרב דרשה מאוד חזקה בנושא הזה, ודבריו חדרו לי לעצמו. הוא סיפר סיפור שפשוט נחרט בי ואני זוכר אותו לפרטי פרטים עד עצם היום הזה. וכך סיפר:

"מעשה ביהודי שחיתן את בנו בכורו בשעה טובה, ולפני החתונה הוא הודיע שיש לו שאיפה מאוד גדולה להעניק לזוג הצעיר דירה בירושלים. הוא לא התחייב על כלום, אבל רק הביע את רצונו, ואמר שהוא ייתן להם את הדירה מעט אחרי החתונה, שנה או שנתיים אחרי."

"בני הזוג התחתנו, גרו בדירה שכורה וכל מחסורם על אבי החתן. אבל הם כל הזמן חיכו לראות מתי יקיים האב את דבריו ועניק להם את דירת החלומות שלהם.

"ויהי היום, בני הזוג מתבשרים שהאבא החליט לקיים את הצהרתו. הוא קנה להם דירה יפיפיה בירושלים, במרכז העיר, חמישה חדרים גדולים ומרווחים, הוא גם ריהט את הדירה בריהוט חדש ונוצץ, שטיחים נאים וילונות שמוסיפים הרבה יופי וכן לדירה, וכל צרכי הבית הועמדו בצורה היותר טובה.

"בני הזוג מקבלים הנחיות איך מגיעים למקום, והאבא שמעניק להם את הדירה החליט לעשות להם 'תרגיל' אחד אחרון לפני שהוא נותן להם את המפתח. הוא הגיע לפנייהם לבית, ונעל את עצמו בפנים.

• • •

"הם מגיעים לדירה, נוקשים על הדלת, פעם ופעמיים וממתנים לראות אם מישהו פותח אליהם, אבל אין קול ואין עונה. הם מתקשרים לאבא כדי לשאול אותו היכן המפתח, אבל הטלפון שלו כבוי. הם דופקים שוב, ואחרי כמה דקות מנסים פעם נוספת..."

"ואז מתחיל רף העצבים לטפס. לרגע הזה ממתין האב, הוא מצמיד את אוזנו לדלת ורוצה לשמוע מה הם יאמרו זה לזו וזו לזה ברגעים אלו.

"ואז הוא שומע שהרעייה הצעירה שואלת את בעלה: "תגיד, מה חשבת לעצמך? הוא באמת יתן לנו דירה?".

"הבן עונה בפשטות, שבוודאי. אבא שלו אדם ישר, אם הוא אמר שהוא יתן דירה, הוא יעמוד בדיבורו, אין בכך ספק בכלל.

"היא ממשיכה: כן, דירה, בסדר, אבל בירושלים? חמישה חדרים. לא יודעת זה לא נשמע לי הגיוני. בעלה מתעקש: "אם זה מה שהוא הבטיח הוא יקיים את ההבטחה שלו.

"נו, בסדר, אבל הוא לא הבטיח שהוא יכין את הדירה כמו שצריך עם וילונות ושטיחים. אני לא מאמינה שהוא חשב על הכל ושילם את הכל.

"הבעל ממשיך לעמוד על שלו: "אבא שלי הוא אדם עם לב רחב ועין טובה, אם הוא נותן דירה, הוא נותן אותה עם כל מה שצריך..."

"בשלב זה מוצאת האשה טענה ניצחת... "אבל תראה! אין פה אפילו פעמון בדלת. זה נראה לתת בעין יפה? כבר קנית דירה, כבר קנית ריהוט, שמת וילונות ושטיחים, מילאת את המקרר בכל טוב, למה התקמצנת על הפעמון? אי אפשר לעשות משהו אחד בשלמות???"

"הבעל שומע את הדברים שחודרים ללבו כארס של עכנאי, ונשאר בלי מענה: "את צודקת", הוא אומר בסופו של דבר, "זה באמת לא יפה מצדו. זה לא בסדר".

"עכשיו מגיע תורו של האבא להתערב בשיחה. הוא פותח את הדלת, ואומר לבני הזוג, אתם צודקים. לדירה הזאת אין פעמון, ולכן היא לא ראויה עבורכם. לכו תקנו לעצמכם דירה, תרהטו אותה וכמובן אל תשכחו להתקין פעמון. את הדירה הזאת, הפגומה, שאין לה פעמון, אני אתן לאחד מילדי האחרים..."

• • •

"החיים שלנו מלאים בכל טוב", אמר לי התלמיד המחכים את רבותיו. "הקב"ה נתן לנו חיים, הוא נתן לנו פרנסה, יש לנו דירה, יש לנו כישירונית ברוכים בלי עין הרע, יש לנו אוויר לנשום, אוכל לאכול, מים לשתות, יש לנו כל כך הרבה דברים טובים. אז נכון, חסר לנו משהו אחד, אולי אפילו שלושה או ארבעה דברים, אבל זה רק חלק קטן מהמכלול, כל מה שאנחנו צריכים יש לנו, ואנחנו מתלוננים בגלל שחוינו אכזבה בתחום אחד ויחיד, שאומנם חשוב לנו מאוד, אבל עדיין זה רק תחום אחד."

ישבתי בפה פעור. אמרתי לתלמיד שהוא צודק כמובן, וחיזקתי את דבריו, אבל

הוא לקח דף חלק, דף לבן של מדפסת A-4. לאחר מכן הוציא מכיסו עט שחור עם חוד דקיק שמתאים לכתובת קטנה וצפופה. ונגע בנייר קלות, משאיר נקודה שחורה קטנה, ולאחר מכן קרא לאדם נוסף שהיה שם ושאל אותו.

"מה הרב רואה כאן", הוא הצביע על הדף, הנשאל השיב לו שהוא רואה נקודה שחורה קטנה. הכריז האברך בחיך של ניצחון: "הדף כולו לבן, רק חלק קטנטן מוכתם בנקודה זערורית, ומכל הדף אתה רואה דווקא את הנקודה השחורה... למה???"

התשובה ברורה כמובן. זה טבע האדם! להתמקד בנקודה השחורה במקום בכל ה'לבן' שמסביב.

כמה אנחנו צריכים להיזהר בזה, שלא לתת לטבע הזה להשתלט עלינו, להנהיג אותנו ולקבוע את נקודת ההסתכלות שלנו על מה שמתחולל סביבנו.

• • •

בימים אלו, ימי הרחמים והסליחות, אנו אומרים מדי בוקר וערב את המזמור 'לדוד ה' אורי וישעי' כמנהג המקובל בתפוצות ישראל. במהלך המזמור מתאר דוד המלך ע"ה את החסד הגדול שעושה הקב"ה עם האדם: אורי וישעי, מעוז חיי, האויבים שלי כשלו ונפלו, ביום רעה יסתירני, בצור ירוממני, ירום ראשי, אל תסתר פניך ממני, וה' יאספני...

המזמור כולו עוסק בטובות שה' גומל עם האדם, ובתפילה שדוד המלך מתפלל שהקב"ה ימשיך לגמול עמו חסד ויגן עליו מכל צריו. אבל באמצע יש עוד איזה משהו יקטן שכאורה לא קשור בכלל לעניין: "אחת שאלתי... שבתי בבית ה' כל ימי חיי".

לכאורה צריכים לשאול מה הקשר? המזמור מוקדש כולו לחסדים גשמיים, להגנה מפני האויבים, מה פתאום נכנסת פה עכשיו תפילה נרגשת שכזאת, הבקשה האחת והיחידה שהיא הבקשה הכי חשובה של דוד המלך, ממוקמת דווקא כאן. למה?

השאלה מתגברת כשהמשך של אותה אחת שאלתי שבתי בבית ה' כל ימי חיי... ממשיך מיד עם "כי תצפני בסוכו ביום רעה יסתירנו בסתר אהלו" פסוק זה קשור לחלק הראשון, הקב"ה הוא אורי וישעי ואם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח... כי תצפני בסוכו..." מה נכנס באמצע האחת שאלתי?

לתשובה התעוררתי כשהקב"ה ברוב רחמי הושיב אותי בימי שבעה על אשת נעוריי מרת רבקה ב"ר יהודה שהלכה לעולמה ביום המר והנמהר במעלי פניא דשבתא כ"ד מנ"א תשפ"ג. ארבע וחצי שנים קודם לכן גילו אצלה את המחלה הממארת, והקב"ה שלח אותנו לכל מיני תחנות בדרך.

במשך כל השנים הן במשפחה והן בצייבור הרבו תפילות וחיזוקים, הגדילו לעשות תלמידות הסמינרים שזכינו להקים באשדוד באלעד ובטבריה, שעשו חיזוקים נפלאים ותפילות רבות, וכשבפתע פתאום הלכה לעולמה, זה עורר שאלות אצל רבים, להיכן הלכו כל החיזוקים, כביכול הם לא עזרו.

אינני עני"ד חלילה של הרבש"ע, אבל רק מי שחי הכל מבפנים יכול לפחות לראות את הדברים עין בעין, לא על הכל אני יכול במסגרת זו לכתוב מפני קדושת שבת קודש וכדי שלא לגרום עגמות נפש לקוראים היקרים, אבל כל מי שעובר מסעות מעין אלו יודע שהסובב מהווה את הקשיים הנוראים, אנחנו זכינו שבאופן נדיר ואולי אפילו תקדימי, במשך ארבע וחצי שנות מחלה לא הוזקקה לאף אשפוז בבית חולים בגלל זיהום או חום וכדו', כך שלמרות המחלה עצמה הבית תיפקד במאת האחוזים.

אני חייב להדגיש ששנה וחצי לאחר שחלתה כשנכנס עסקן רפואי מארה"ב לתמונה הבהיר בפניי שהמצב של המחלה קשה מאוד, ואמרת לי שעד עתה לא הוזקקנו לשום אישפוז הוא צעק בתוך השפורפרת "זה דבר שלא יתכן, מסתמא זכויות רבות מלוות אותה" עברנו לא שנה וחצי אלא ארבע וחצי שנים! בלי שום אשפוז, במצב של מחלה שהלכה והחמירה.

מי יכול עוד לשאול לאן נעלמו התפילות והחיזוקים, הם לא הלכו הם נשאו אותנו על כפיים!!!

במסגרת הטיפולים טסנו לארה"ב למשך כמה וכמה חודשים לצורך השתלה, שלש פעמים טסנו הלך וחזור, והכל התנהל בצורה חלקה, היינו מוכנים ומזומנים

להשתלה שמיחלת. אבל ברגע האחרון ממש, בגלל ממצא מסוים שהתגלה, וגם זה התגלה בצורה הכי לא טבעית בעולם, בהשגחה עליונה שאי אפשר לתאר, התקבלה החלטה שלא לבצע את ההשתלה. הרופאים האמריקאים לא ידעו כיצד לבא ולנחם אותנו הם היו בטוחים שימצאו זוג מאוכזב וממרר בכבי, הם אף ציפו לכעסים מאיתנו, מדוע גררו אותנו פעם אחר פעם ועל דבר שנראה קטנטן דחו את ההשתלה, אבל לא כך היה, רעייתי הצדקת ואיתה גם אני, קיבלנו את הבשורה בשלווה ומתוך הבנה פשוטה שזהו רצון הבורא יתברך, וללא ספק זה הכי טוב בשבילנו, אם כך גלגלה ההשגחה כך צריך להיות.

הרופאים בשום אופן לא הבינו אותנו איך אנו מקבלים זאת בשלוות נפש כזאת, ואף מביעים שמחה וששון על חסדיו המרובים של הבורא. לאחד העסקנים התבטא הרופא שנראה שמהו השתבש אצלנו... אבל אנו חשנו שהקב"ה נושא אותנו כסנדק הנושא את התינוק להכניסו בברית ידידות עם בוראו.

וכאן נגלה את הסוד איפה באמת מקבלים את ההבנה הפשוטה כל כך, בתוך ימי הסתר פנים כביכול?

על כך בדיוק בא דוד המלך לענות, דוד פותח את הפרק שכל מה שקורה בעולם הכל מכוון מהבורא הכל מושגח על ידו, ולמעשה אין דבר בעולם שאמור להביא קורטוב של פחד "כי אתה עמדי" כל זה הוא מציאות של העולם, אבל יש מציאות מתעתעת כביכול יש מלחמות, מחלות, חובות... כל מיני דברים שמביאים סיבות לפחד. אומר דוד המלך יש בעולמנו שני מקומות: יש בתי מדרשות ויש רחוב, הרחוב לא בהכרח רחוב מקולקל, כוונתנו למקום שהוא לא בית מדרש, לא בית ד', ופעמים נראה לנו נכון שזה לא בית מדרש אבל זה לא מקום מקולקל, מה הבעיה?

זועק דוד המלך אני לא שאלתי כלום חוץ מלשבת בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנועם ה', כי רק מי שחי בבית ה' יכול לחיות את המציאות האמתית הזאת שכל מציאות הבריאה היא רק השגחה וחסד של השי"ת, ברחוב יכולים לומר בעזרת ה' וברוך ה', אבל זה לא יותר מביטוי מקובל שלא מסתרת מתחתיו הכרה האמיתית שהכל מאתו יתברך,, זו לא שפת אמת של הלב והנשמה.

הפרשה פותחת בפרשת אשת יפת תואר, פרשה שנתנה בה התורה היתרים מופלגים כי לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע... השאלה זועקת עד לב השמים, הרי מדובר כאן במלחמת רשות, במלחמה זו קראנו מי היו שיצאו למלחמה, רק אלו שלא היו יראים ורך לבב מעבירות הקלות שבידם, כאלו שלא הסיחו דעת בין תפילין של יד לתפילין של ראש. מדובר בגדולי אקני ישראל, האם לאלו צריך להתיר את האיסור כי מוטב שיעשו בהיתר ולא באיסור?

רבותינו בעלי המוסר אמרו, שעל השאלה הזאת ענתה התורה בעצמה, התורה פותחת "כי תצא למלחה..." כי תצא, יש עולם של בית מדרש, גם שם יש יצר הרע אבל הוא מעודן יותר, שם יש שפה אחרת, שם הנושאים סובבים את השי"ת, שם רואים את טוב ה', העולם שם הוא עולם זך וטהור.

כשאתה יוצא... ואפילו אם זו יציאה של מצוה, מלחמת הרשות גם היא היתה למען כלל ישראל, והיתה מצוה לצאת אליה, אחרת גדולי ישראל לא היו בוחרים לעשות זאת, מצוה מצוה, אבל זה כבר יציאה מבית מדרש, שם כבר רואים יופי אחר, שם יש מקום לעולם החיצון לספר על יופי ונועם אחר...!

כן, יש שפה החודרת לעמקי הלב והנפש שאותה סופגים רק בבית ה'. וכבר אסף הנביא (תהלים עד) כשהתקשה מדוע צדיק ורע לו רשע וטוב לו, ענה ואמר "עד אבוא משכני א-ל אבינה לאחריה" רק בבית המקדש, בבית ד' אני יכול להבין כמה כל מה שנראה בעינינו רע הוא הטוב האמתי.

אך כאן מגיעה ההערה הגדולה: ממשיך דוד המלך ואומר, דע לך שההשגחה היא מציאות של הבריאה, אבל מי שלא יחיה זאת חלילה יפקיע זאת ממנו, מי שלוקח את העולם בהנהגה טבעית הוא חלילה מפקיע מעצמו את ההנהגה של השגחה פרטית, ולכן רק אחרי שזכיתי לחיות בבית ד', נעשיתי כלי לקבל את הסככה של הרבש"ע ביום רעה, שהוא יתברך בלי אף שליח יסתירני בסתר אהלו.

לעילוי נשמת רעייתי מרת רבקה ב"ר יהודה ע"ה

חכמתכם ובינתכם

בסד יתקיים השבוע
שיעור בהלכה בנושא

קידוש החודש לרמב"ם והסוד הפנימי של האסטרונומיה ע"פ חז"ל

השיעור יימסר ע"י

הרה"ג רבי ישראל מרילוס שליט"א

בעמח"ס תבנית העולמות

ביום חמישי פרשת כי תצא - ז' אלול תשפ"ג בשעה 2:00 - 3:00 אחה"צ

בבית הכנסת פינסק קרלין

רח' חסידי קרלין 1 שכונת בית ישראל ירושלים

נושאי השיעור:

בין אסטרונומיה מדעית למשנתו של הרמב"ם | הקשר בין גרמי השמים למאורעות בעולם ועוד

שמעו ותחי נפשכם!

השיעור מתקיים באמצעות ועד יידי הילכתא

חלק מעלויות השיעור נתרמו באדיבות משפחת מרילוס לזיכוי הרבים

ועד יידי

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

מגוון שיעורים נפלאים בהלכה הממתינים לנדבת ליבם של תומכי התורה:

■ ייחוס באתרוגים ופרקטיקה בד' מינים ■ מצגת כשרות אקטואלית

■ ביטחון והשתדלות לבני תורה ■ חופה וקידושין למעשה ■ כיבוד אב ואם לאחר נישואין

■ מקואות בימינו ■ תספורת וגילוח כהלכה

אם אין קמח אין תורה

עלויות השיעורים גבוהות והם מתקיימים רק מכח התרומות שלכם

חייגו עכשיו וטלו חלק בהוצאות השיעורים: הרב חיים וכסלר 053-312-6004

הספר שיהפוך את שולחן השבת שלכם למלכות

מחיר מבצע!
35 ₪ כריכה רכה
45 ₪ כריכה קשה

שירו למלך - ספר השירים המלא המכיל כ-1,400 שירים חסידיים מכל הזמנים

הספר שישאיר את כל המשפחה סביב שולחן השבת והחג שעות?
שירים לשבת ולחג, אוסף שירים קיצבים ושקטים מכל הזמנים, אוסף
שיר תורה ושירי גלות ונחמה. ועל כולם פרק שירים מקוריים בילתי
נישכחים, לשעות של הנאה ונחת!!!

**חובה בכל שולחן שבת וחג!!!
תשאלו את מי שכבר קנה!**

למוסדות ולשמחות ניתן להזמין ב- **055-6772049**

בשורה טובה לתלמידי הרב ולומדי תורתו

הופיע הספר

שיעורי אבות

על מסכת אבות פרק א'

שנמסרו מפי

הגאון **רבי משה שפירא** זצ"ל

שיעורים אלו
נמסרו מידי שבוע
בערב שבת קודש
בפני חבר תלמידים מקשיבים
בני עליה מביני טעם ודעת

נכתב ונערך מהקלטות

הספר יוצא בהסכמת
בני משפחת רבנו זצ"ל

יומא טבא לדבנן

הופיע ודאה אוד הספר

חכמות בצלאל

על
מסכת ברכות
חז"ב בגפ"ת

מכתב ידו של המתמיד המופלג

הג"ר יששכר בצלאל ברוך הלוי
פולק זצ"ל

ספר יוצא לאור בצוף

תמיד ידעת שתוציא ספר אבל לא ידעת איך עושים את זה!?

בצוף הוצאת ספרים, הוצאת הספרים המובילה בציבור החורני תקבל שירות אישי ומקצועי מכל שלב שבו החומר לספר נמצא ועד לתוצאה המוגמרת המושלמת

יח"צ פרסום הפצה הדפסה גרפיקה עימוד עריכה לשונית עריכה חורנית הקלדה

נתן פלדמן • 054-8401840 • 02-6504055 • www.tzufbooks.co.il • zuf@zuf.co.il

החדשים של צוף | ספרים חדשים מבית 'צוף' הוצאה לאור

חדש על המדף

שירו למלך

שירו למלך - ספר השירים המלא המכיל שירים חסידיים מכל הזמנים

חכמת בצלאל

על מסכת ברכות חו"ב בגפ"ת
מכתב ידו של המתמיד
הג"ר יששכר בצלאל פולק זצ"ל

תורת המעילה

ביאור עניני מעילה בקדשים ועומק הסוגיות בענינים אלו מאת הגאון רבי בנימין פוס שליט"א

שיעורי אבות

על מסכת אבות פרק א'
שנמסרו מפי
הגאון רבי משה שפירא זצ"ל

ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות | הוצאה לאור צוף | הפצה: קולמוס 072-2441670